INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

ANALELE
Institutului Naţional de Cercetări Economice

Ediţia a IX-a / 2018

ISSN 1857-3630
ISBN 978-9975-4326-6-5

Chişinău, 2018

UDC: 33+316(082)=135.1=161.1

I-57

COLEGIUL DE REDACŢIE:
Redactor-şef:
Alexandru STRATAN, membru corespondent al AŞM, profesor universitar, doctor habilitat (INCE, Republica Moldova)
Redactor-şef adjunct:
Gheorghe ILIADI, doctor habilitat, profesor cercetător (INCE, Republica Moldova)
Redactor ştiinţific:
Tudor BAJURA, doctor habilitat, conferenţiar universitar (INCE, Republica Moldova)

Membrii:
Altînbec MOLDAŞEV, doctor habilitat, profesor universitar (Kazahstan)
Sandor J. ZSARNOCZAI, doctor, profesor universitar (Ungaria)
Emil DINGA, doctor, profesor universitar (România)
Ceslav CIOBANU, doctor, profesor universitar (SUA)
Elena PĂDUREAN, doctor (România)
Mihail FIODOROV, doctor (Rusia)
Camelia GAVRILESCU, doctor (România)
Euphrasia Susy SUHENDRA, doctor, profesor universitar (Indonezia)
Ercean UYGUR, doctor, profesor universitar (Turcia)
Iulia ABUHOVICI, doctor (Belarus)
Tudor CIUMARA, doctor, conferenţiar cercetător (România)
Natalia RAD, doctor, conferenţiar universitar (Ucraina)
Iulia LUPU, doctor, conferenţiar cercetător (România)
Nicolai SAHAŢKHII, doctor habilitat, profesor universitar (Ucraina)
Ionel LEONIDA, doctor, conferenţiar cercetător (România)
Ileana ANASTASE, doctor (România)
Pavel MOVILEANU, doctor habilitat, Doctor Honoris Causa (UASM, Republica Moldova)
Tatiana MANOLE, doctor habilitat, profesor universitar (INCE, Republica Moldova)
Olga GAGAUZ, doctor habilitat, conferenţiar cercetător (INCE, Republica Moldova)
Valeriu DOGA, doctor habilitat, profesor universitar (INCE, Republica Moldova)
Dmitrii PARMACLI, Doctor Honoris Causa, doctor habilitat, profesor universitar (Republica Moldova)
Angela TIMUŞ, doctor, conferenţiar cercetător (INCE, Republica Moldova)
Vadim MACARI, doctor, conferenţiar cercetător (INCE, Republica Moldova)
Victor MOROZ, doctor, conferenţiar cercetător (INCE, Republica Moldova)
Anatolii ROJCO, doctor, conferenţiar cercetător (INCE, Republica Moldova)
Galina SAVELIEVA, doctor (INCE, Republica Moldova)

RECENZENŢI ŞTIINŢIFICI:
Galina ULIAN, doctor habilitat, profesor universitar (USM, Republica Moldova)
Alexandru GRIBINCEA, doctor habilitat, profesor universitar (ULIM, Republica Moldova)
Victor MOCANU, doctor, conferenţiar universitar (AŞM, Republica Moldova)

COLEGIUL DE REDACŢIE AL COMPLEXULUI EDITORIAL AL INCE
Redactor-şef: **Iulita BÎRCĂ**
Redactori: **Gabriel POSTOLACHI, Cătălina GRAPĂ**
Machetare computerizată: **Svetlana FILIMON**
Designer copertă: **Alexandru SANDULESCU**
Redactare bibliografică: **A. CATANĂ, N. DALINIŢCHI, D. PELEPCIUC**
Indexator: **Elena MIGUNOVA**

„Analele Institutului Naţional de Cercetări Economice" constituie o culegere anuală de lucrări ştiinţifice, elaborată în baza rezultatelor investigaţiilor institutului din domeniile: economie, finanţe, statistică, demografie şi sociologie şi este recomandată tuturor celor interesaţi de problemele socioeconomice şi financiare actuale, inclusiv: doctoranzilor, studenţilor la specialităţile sus-numite, specialiştilor din domeniile respective etc.

Preluarea textelor editate în revista „Analele Institutului Naţional de Cercetări Economice" este posibilă doar cu acordul autorului. Responsabilitatea asupra fiecărui text publicat aparţine autorilor. Autorii declară pe propria răspundere că articolele sunt autentice şi nu există niciun conflict de interese, totodată, transmit dreptul de autor şi editorului. Opinia redacţiei nu coincide întotdeauna cu opinia autorilor.

ISSN 1857-3630
ISBN 978-9975-4326-6-5

© Institutul Naţional de Cercetări Economice, 2018

CUPRINS

ECONOMIE. FINANȚE

Tudor BAJURA, doctor habilitat, profesor, Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
Svetlana GANDACOVA, cercetător ştiinţific, Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
CAPACITATEA DE CUMPĂRARE – INDICATORUL PRINCIPAL DE PIAȚĂ PRIVIND EVALUAREA NIVELULUI ŞI RITMURILOR DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ A SPAȚIULUI RURAL..... 8

Elena ȘCERBACOV, doctor, lector universitar, Universitatea Agrară de Stat din Moldova
ANALIZA CONSUMULUI DE PRODUSE ALIMENTARE DE ORIGINE VEGETALĂ 13

Danaia BEȚIVU, cercetător ştiinţific, Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
Olga COLESNIC, doctorand, Universitatea din Patra, Grecia
CEREREA PENTRU TURISMUL FLUVIAL ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ: PROGNOZE..... 18

Lidia MAIER, cercetător ştiinţific, Institutul Naţional de Cercetări Economice, Republica Moldova
ANTREPRENORIATUL – O OPȚIUNE DE CARIERĂ TÂRZIE PENTRU VÂRSTNICI: EXPERIENȚA STRĂINĂ ŞI SITUAȚIA ÎN REPUBLICA MOLDOVA..... 24

Maria OLEINIUC, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „A. Russo” din Bălți, Republica Moldova
DETERMINAREA NIVELULUI DE AUTOSUFICIENȚĂ AL PRODUCȚIEI ALIMENTARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA..... 35

POLITICI SOCIALE. DEMOGRAFIE

Галина САВЕЛЬЕВА, доктор экономики, доцент, Национальный Институт Экономических Исследований, Молдова
Светлана ЗАХАРОВ, научный сотрудник, Национальный Институт Экономических Исследований, Молдова
ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА
PRINCIPALELE TENDINȚE ALE MIGRĂRII MUNCII ÎN REPUBLICA MOLDOVA..... 46

Анатолий РОЖКО, доктор экономики, доцент, Национальный Институт Экономических исследований, Молдова
Валентина ВИНОГРАДОВА, научный сотрудник, Национальный Институт Экономических Исследований, Молдова
Зоя СТРЕМЕНОВСКАЯ, научный сотрудник, Национальный Институт Экономических Исследований, Молдова
ОСНОВНЫЕ МЕРЫ ПО ГОСУДАРСТВЕННОМУ РЕГУЛИРОВАНИЮ ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ ЦЕН В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА
MĂSURILE ESENȚIALE PRIVIND REGLEMENTAREA DE STAT A PREȚURILOR DE CONSUM ÎN REPUBLICA MOLDOVA..... 55

Anatolii ROJCO, doctor, conferenţiar cercetător, Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
Zoia STREMENOVSCAIA, cercetător ştiinţific, Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
Svetlana IVANOV, cercetător ştiinţific, Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
SITUAȚIA ACTUALĂ A PIEȚEI FORȚEI DE MUNCĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA..... 61

Ana TOMCEAC, cercetător ştiinţific, Institutul Naţional de Cercetări Economice, Republica Moldova
BUNĂSTAREA POPULAȚIEI: EVALUAREA STĂRII SOCIALE ACTUALE ŞI DIRECȚIILE DE CREȘTERE..... 68

Наталья ГУСЛИКОВА, научный сотрудник, Национальный Институт Экономических Исследований, Молдова
НАРУШЕНИЯ В СФЕРЕ ОПЛАТЫ ТРУДА: «ЗАРПЛАТА В КОНВЕРТЕ»
ÎNCĂLCĂRI ÎN DOMENIUL SALARIZĂRII: „SALARII ÎN PLIC”……..... 76

Galina SAVELIEVA, doctor în ştiinţe economice, conferenţiar cercetător, Institutul National de Cercetări Economice, Republica Moldova
Valentina COTELNIC, cercetător ştiinţific, Institutul National de Cercetări Economice, Republica Moldova
ÎMBUNĂTĂȚIREA CADRULUI LEGISLATIV CA O CONDIȚIE DE CREȘTERE A OCUPĂRII FORȚEI DE MUNCĂ..... 82

Ana TOMCEAC, cercetător ştiinţific, Institutul National de Cercetări Economice, Republica Moldova
EVALUAREA PERFORMANȚEI POLITICILOR CU IMPACT ASUPRA PROTECȚIEI SOCIALE A POPULAȚIEI ÎMBĂTRÂNITE: REALITĂȚI ŞI PERSPECTIVE DE REORIENTARE..... 89

Elena HRUȘCIOV, cercetător ştiinţific, Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
DINAMICA NUPȚIALITĂȚII ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN PERIOADA 1998-2015..... 100

Elena BOLDIȘOR (CARCEA), cercetător ştiinţific, Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
DINAMICA ÎNTRERUPERILOR DE SARCINĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANII 1995-2015.. 108

ALTE COMPARTIMENTE

RECENZIE la monografia: ABORDĂRI SISTEMICE ALE FISCALITĂŢII ÎN ROMÂNIA. FISCALITATEA. FUNDAMENTARE TEORETICĂ CONCEPTUALĂ. VOLUMUL I
Autor: *Mariana Rodica ŢÎRLEA, doctor, conferenţiar universitar, Universitatea Creştină, „Dimitrie Cantemir”, Bucureşti, România*
Recenzent: *Rodica PERCIUN, doctor habilitat, conf. cercet. Institutul Naţional de Cercetări Economice, Republica Moldova*…….... 120

RECENZIE la monografia: ABORDĂRI SISTEMICE ALE FISCALITĂŢII ÎN ROMÂNIA. FISCALITATEA. FUNDAMENTARE TEORETICĂ CONCEPTUALĂ. VOLUMUL I
Autor: *Mariana Rodica ŢÎRLEA, doctor, conferenţiar universitar, Universitatea Creştină, „Dimitrie Cantemir”, Bucureşti, România*
Recenzent: *Lilia ŞARGU, conferenţiar universitar, doctor în ştiinţe economice, Decanul Facultăţii Ştiinţe economice, USEM*..... 121

REGULAMENTUL DE PUBLICARE A ARTICOLELOR ŞTIINŢIFICE ÎN REVISTA „ANALELE INSTITUTULUI NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE”…….. 122

CONTENT

ECONOMY. FINANCE

Tudor BAJURA, PhD, Professor, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
Svetlana GANDACOVA, **Scientific Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova**
PURCHASING POWER – THE MAIN MARKET'S INDICATOR REGARDING THE EVALUATION OF LEVEL AND RATES OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE RURAL AREA…….. 8

Elena SCERBACOV, PhD, Lecturer, Agrarian State University of Moldova
ANALYSIS OF THE VEGETAL ORIGIN FOOD CONSUMPTION 13

Danaia BEȚIVU, Scientific Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
Olga COLESNIC, PhD, University of Patra, Greece
THE RIVER TOURISM DEMAND IN THE EUROPEAN UNION: FORECASTS…..……..... 18

Lidia MAIER, Scientific Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
THE ENTREPRENEURSHIP – A WAY FOR THE EARLY CAREER: FOREIGN EXPERIENCE AND SITUATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA 24

Maria OLEINIUC, PhD, Associate Professor, State University „A. Russo", Balti, Republic of Moldova
DETERMINATION OF THE LEVEL OF COMPLACENCY FOOD PRODUCTION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA..... 35

SOCIAL POLICY. DEMOGRAPHICS

Galina SAVELIEVA, PhD, Lecturer Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
Svetlana ZAHAROV, Scientific Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
MAIN TRENDS OF MIGRATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA…….. 46

Anatolii ROJCO, PhD, Associate Professor, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
Valentina VINOGRADOVA, Scientific Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
Zoia STREMENOVSCAIA, Scientific Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
PRINCIPAL MEASURES OF STATE REGULATION OF CONSUMER PRICES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA……..……. 55

Anatolii ROJCO, PhD, Associate Professor, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
Zoia STREMENOVSCAIA, Scientific Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
Svetlana IVANOV, Scientific Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
THE CURRENT SITUATION OF THE LABOUR MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA..... 61

Ana TOMCEAC, Scientific Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
WELL-BEING OF POPULATION: DIAGNOSIS OF ACTUAL SOCIAL STATUS……... 68

Natalia GUSLICOVA, Scientific Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
VIOLATIONS IN THE SPHERE OF LABOR REMUNERATION: "ENVELOPE WAGE"..... 76

Galina SAVELIEVA, PhD, Associate Professor, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
Valentina COTELNIC, Scientific Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
IMPROVING THE LEGISLATIVE FRAMEWORK AS A CONDITION OF ENHANCING LABOR FORCE..... 82

Ana TOMCEAC, Scientific Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
ASSESSING THE PERFORMANCE OF IMPACT POLICIES PERCEIVED ON THE SOCIAL PROTECTION OF THE ENHANCED POPULATION: REALITY REFLECTIVES AND REALIZATION PERSPECTIVES…….. 89

Elena HRUȘCIOV, Scientific Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
DYNAMICS OF NUPTIALITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE PERIOD 1998-2015... 100

Elena BOLDIȘOR (CARCEA), Scientific Researcher, National Institute of Economic Research, Republic of Moldova
DYNAMICS OF ABORTIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN 1995-2015..... 108

OTHER COMPARTIMENTS

REVIEW on the monograph: SYSTEMIC APPROACHES TO TAXATION IN ROMANIA. TAXATION. CONCEPTUAL THEORETICAL FOUNDATION. VOLUME I
Author: *Mariana Rodica TIRLEA, PhD, Associate Professor, „Dimitrie Cantemir" Christian University, Bucharest, Romania*
Reviewer: *Rodica PERCIUN, PhD, Associate Professor, National Institute for Economic Research, Republic of Moldova*..... 120

REVIEW on the monograph: SYSTEMIC APPROACHES TO TAXATION IN ROMANIA. TAXATION. CONCEPTUAL THEORETICAL FOUNDATION. VOLUME I
Author: *Mariana Rodica TIRLEA, PhD, Associate Professor, „Dimitrie Cantemir" Christian University, Bucharest, Romania*
Reviewer: *Lilia SARGU, PhD, Associate Professor, Dean of the Faculty of Economics, USEM*..... 121

REQUIREMENTS FOR PRESENTATION OF SCIENTIFIC PAPERS IN ORDER TO BE PUBLISHED IN THE JOURNAL „ANALELE INSTITUTULUI NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE"…… 122

ECONOMIE, FINANȚE

CAPACITATEA DE CUMPĂRARE – INDICATORUL PRINCIPAL DE PIAŢĂ PRIVIND EVALUAREA NIVELULUI ŞI RITMURILOR DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ A SPAŢIULUI RURAL

Tudor BAJURA[1], doctor habilitat, profesor,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
Svetlana GANDACOVA[2], cercetător ştiinţific,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova

The purchasing power of the local population is a basic factor regarding the evaluation of economic development (both-level and rate) of the country. In terms of market economy beside of salary incomes, citizens have the legitimate right to benefit from other forms of income, such as: leasing of property (lots of agricultural land, apartments, means of transport etc.); social assistance (pensions unemployment benefits etc.); bank deposits, etc. However, according to the carried out investigations, a large part of the villagers in the Republic of Moldova have monthly average income below the minimum subsistence level. Due to the lack of jobs, hundreds of thousands of rural citizens can not be employed and are not paid. All these citizens, being able to work, do not receive pensions. Taking into account, that unemployment benefits receive only 4.4 percent of those looking for jobs, the overwhelming majority of the unemployed in rural areas are also deprived of this source of life. Researching purchasing capacity or payment power of local citizens for products and/or services is a major problem for all countries of the world, but primarily – for developing countries, including Moldova.

The aim of the paper is to establish the absolute and relative dimensions of purchasing power for the inhabitants of the rural area of the Republic of Moldova at the current stage of reforming the national economy. The main methodological approaches to research on purchasing power are based on quantitative and qualitative data analysis, statistical processing of information, comparison, empirical observations, scientific documentation, etc.

Keywords: *purchasing power, wage income, sources of income, economic development, unemployment, unemployment benefits, subsistence, jobs, rural area.*

Capacitatea de cumpărare a populaţiei constituie un factor de bază privind ritmurile de dezvoltare economică a ţării. În condiţiile economiei de piaţă, alături de veniturile salariale, cetăţenii au dreptul legitim de a beneficia şi de alte forme de venituri, precum: darea în arendă a averii (loturi de teren agricol, apartamente, mijloace de transport etc.); asistenţă socială (pensii, ajutor de şomaj etc.); depozite bancare etc. Cu toate acestea, după cum arată investigaţiile efectuate, o mare parte a locuitorilor satelor în Republica Moldova au venituri medii lunare sub nivelul minim de existenţă. Din cauza lipsei locurilor de muncă, sute de mii de cetăţeni din spaţiul rural cu vârsta înainte de pensionare nu pot fi angajaţi în câmpul muncii şi nu sunt salarizaţi. Tot aceşti cetăţeni, fiind la vârsta aptă de muncă, nu primesc pensii. Deoarece ajutor de şomaj primesc doar 4,4 la sută din cei care sunt în căutarea locurilor de muncă, majoritatea covârşitoare a şomerilor din spaţiul rural la fel sunt lipsiţi şi de această sursă de existenţă. Cercetarea problemei capacităţii de cumpărare sau puterii de cumpărare pentru produse şi/sau servicii constituie o problemă majoră pentru toate ţările lumii, dar, în primul rând, pentru ţările în curs de dezvoltare, inclusiv, pentru Republica Moldova.

Scopul studiului îl constituie stabilirea dimensiunilor absolute şi relative ale capacităţilor de cumpărare pentru locuitorii spaţiului rural al Republicii Moldova la etapa actuală de reformare a economiei naţionale. Abordările metodice principale de cercetare a temei privind capacităţile de cumpărare sunt bazate pe analiza cantitativă şi calitativă a datelor, prelucrarea statistică a informaţiei, comparaţia, observaţii empirice, documentarea ştiinţifică etc.

Cuvinte-cheie: *capacitate de cumpărare, venituri salariale, surse de venit, dezvoltare economică, şomaj, indemnizaţii de şomaj, minimum de existenţă, locuri de muncă, spaţiu rural.*

JEL Classification: Q18, R13, R23.
UDC: 338.43

[1] © ***Tudor BAJURA, bajuraiefs@rambler.ru***
[2] © ***Svetlana GANDACOVA, smsgandacov@mail.ru***

Introducere. Perioada de reformare a relaţiilor de proprietate în Republica Moldova a atins vârstă de sfert de secol. Alături de unele progrese palpabile în ceea ce priveşte restructurarea economiei naţionale, reflectate prin creşterea esenţială a productivităţii muncii practic în toate domeniile de activitate economică, de îmbunătăţire a condiţiilor de trai ale populaţiei ţării şi altele, pot fi evidenţiate şi unele neajunsuri ale procesului de reformare. În calitate de consecinţă negativă de proporţii este de menţionat reducerea considerabilă a locurilor de muncă şi a posibilităţilor de angajare în câmpul muncii în spaţiul rural din care cauză o bună parte a locuitorilor satelor au emigrat atât din satele moldoveneşti, cât şi din Republica Moldova. Tendinţele emigraţioniste au provocat deja o serie de probleme economice şi demografice, reflectate prin reducerea numărului de şcoli, de grădiniţe de copii, de instituţii medicale, a celor de cultură etc. din spaţiul rural.

Fiind lăsaţi în voia sorţii, aceste tendinţe vor provoca degradarea continuă a spaţiului rural, vor pricinui pagube esenţiale economice, sociale, demografice etc., vor supune riscului securitatea alimentară a ţării, îmbunătăţirea condiţiilor de trai ale părţii băştinaşe, concentrate, preponderent, în spaţiul rural etc.

În baza constatării existenţei neajunsurilor susevidenţiate, în lucrare sunt înaintate unele recomandări de regrupare a forţelor de producţie la etapa actuală de reformare a economiei naţionale, capabile de a îmbunătăţi situaţia economico-socială a spaţiului rural în viitorul apropiat.

Material şi metodă. Este bine cunoscut, că consumul în particular şi capacitatea tot mai înaltă de cumpărare a cetăţenilor ţării, în general, constituie o bază adevărată a sistemului de gospodărie de piaţă. Fiind o latură polar opusă a procesului de producţie, consumul mărfurilor şi/sau serviciilor, totodată, direct şi nemijlocit influenţează ritmurile de creştere a volumelor de producţie sau volumelor de prestare a serviciilor. Dacă n-ai cui vinde, pentru ce oare să produci mărfuri sau servicii?

Evident, alternative sunt. În ceea ce priveşte activitatea economică, acestea sunt oriunde, permanent şi fără excepţii. Primul la număr poate fi numit exportul. Dar, la rândul său, care este alternativa exportului? Oare nu este logic alături de export să analizăm şi să examinăm capacităţile pieţei autohtone de a absorbi o bună parte din ceea ce producem şi exportăm, deseori, la preţuri relativ şi absolut scăzute, uneori pur şi simplu – simbolice. De exemplu, anul trecut (a. 2017) sute de mii de tone de grâu au fost achiziţionate de către traiderii locali, la preţul de circa 2,20 mii lei în calcul la o tonă, pe când costurile medii de producere au constituit 2,3÷2,4 mii lei/tonă [1, 2].

Exemplu susevidenţiat nu este unul singur. El poate fi dublat, triplat etc., datorită faptului că comercializarea, inclusiv, exportul materiei prime agricole, cu adevărat, constituie o sursă de îmbogăţire a unora în detrimentul sărăciei tot mai alarmante a altora. Este de subliniat, că cei din urmă sunt mult mai mulţi (ca număr), din care cauză scade cu zi ce trece capacitatea de cumpărare a unei părţi considerabile a locuitorilor satelor moldoveneşti.

Alături de faptul că veniturile anuale sub forma de salariul nominal mediu lunar în domeniul agriculturii, silviculturii şi pescuit (în continuare – sectorul agrar) acoperă numai 66,0 la sută din salariul mediu la nivel de economie naţională, în realitate şi aceste venituri ale lucrătorilor din sectorul agrar (fiind sub orice nivel de critică) sunt distribuite foarte diferenţiat. Datele Biroului Naţional de Statistică arată că în a.2016 mai mult de 60,0 la sută din lucrătorii acestui sector au avut salariul lunar până la 1400 lei, media fiind 892,7 lei/lună sau 17,9 la sută faţă de câştigul salarial mediu lunar pe economia naţională.

Recalcularea simplă a acestor venituri pe cap de lucrător din sectorul agrar arată că, în prezent, mai mult de 246,6 mii de persoane din spaţiul rural au veniturile băneşti disponibile la nivel de 29,8 lei pe zi sau aproximativ de 62,7 la sută faţă de minimul de existenţă.

Cel de-al doilea grup al populaţiei rurale, veniturile disponibile ale căreia la fel sunt sub nivelul mediei de existenţă, îl constituie pensionarii, în primul rând, locuitorii satelor şi oraşelor mici, unde pensia mizerabilă cu adevărat nu poate să fie completată prin munca salarizată din cauza lipsei absolute a locurilor de muncă. Conform datelor BNS, pentru a.2016 mărimea medie a pensiei lunare, stabilite la sfârşitul anului, a constituit 1275,2 lei. Dat fiind că minimul de existenţă pentru această grupă de consumatori constituie 1425,3 (medie lunară în calcul la o persoană), putem constata că încă aproximativ o sută şaptezeci şi cinci mii de persoane din spaţiul rural au capacităţi destul de limitate în ceea ce priveşte efectuarea cumpărăturilor, respectiv, plata taxelor pe valoarea adăugată, plata serviciilor obţinute (electricitatea, gaz, telefon) etc.

Argumente, precum că o bună parte a locuitorilor din spaţiul rural primesc (în calitate de recompensă) transferuri băneşti din partea copiilor (la caz – nepoţilor) nu pot fi luate în consideraţie din simplul motiv că tot aceşti (încă câteva sute de mii de cetăţeni ai Republica Moldova) oameni nu consumă produsele noastre autohtone şi nu contribuie nemijlocit şi direct la formarea produsului intern brut al ţării, nemaivorbind despre surplusul la acest produs.

În calitate de încă un argument, în plus la cele sus menţionate, putem aduce faptul că dacă în a.2015 (ultimul an calendaristic pentru care dispunem de bază statistică informaţională) ponderea medie pe economia naţională a remunerării salariaţilor faţă de valoarea adăugată brută a constituit 50,2 la sută, iar pe asemenea domenii de activitate economică ca: „Producţia şi furnizarea de energie electrică şi termică, gaze, apă caldă şi aer condiţionat", chiar 84,6 la sută, atunci în sectorul agrar acest indicator a constituit numai 11,4 la sută [3]. Prin urmare, este de constatat prezenţa unui dezechilibru absolut şi indiscutabil.

Consecinţă directă şi destul de negativă pentru toată economia naţională, dar, în primul rând, pentru economia spaţiului rural, o constituie, practic, lichidarea activităţii salariale (citim – lucrătorilor angajaţi) din acest spaţiu.

Totodată, produsele respective de muncă a lucrătorilor angajaţi din sectorul agrar sunt foarte solicitate atât pe piaţa internă, cât şi în calitate de marfă pentru export. Datele BNS arată, că numai importul legiferat al animalelor vii şi produselor animale, produselor vegetale, altor genuri de produse alimentare în a.2016 a constituit mai mult de 741,7 mil. dol. SUA sau 14774,7 mil. lei. Totodată, sunt bine cunoscute multiplele fapte privind importul ilicit al acestor produse, în primul rând prin regiune Transnistreană a ţării.

Cu referite la prima grupă de produse – „Animale vii şi produsele animale", deficitul comerţului extern în a. 2016 a constituit mai mult de 66,7 mil. dol SUA, ceea ce înseamnă că în calcul la fiecare câte un dolar al producţiei exportate noi am importat această producţie în volum de 2,66 dol. SUA.

Faptul dat nu poate fi privit ca un miracol dacă vom reaminti că în Republica Moldova în ultimii decenii efectivul de animale este în permanentă scădere. Cu excepţia păsărilor, practic, tot volumul de producţie a laptelui şi cărnii este concentrat în gospodăriile casnice auxiliare ale populaţiei rurale, respectiv, sunt lipsite de tehnologii moderne, furajul adecvat, instalaţii şi utilaj eficient de îngrijire a animalelor etc. Din cauza productivităţii scăzute de muncă, calităţii inadecvate a produselor obţinute, corespunzător, preţurilor joase de realizare a acestor produse, de obicei, dictate de către cumpărătorii potenţial existenţi, şeptelul de animale se micşorează în ultimii ani şi în cadrul sectorului mic de producţie a produselor zootehnice.

S-a creat un cerc vicios, esenţa căruia o constituie faptul că, de exemplu, cu cât mai multe produse alimentare de import vor apărea pe rafturile magazinelor alimentare din ţară, cu atât mai mici vor fi capacităţile de cumpărare ale consumatorilor autohtoni, mai ales – locuitorilor satelor, comunelor şi oraşelor mici. Dat fiind că în aceste localităţi, numărul total al cărora constituie 1636 unităţi sau 97,3 la sută din toate aşezările ţării, trăiesc mai mult de 2034,1 mii de persoane (57,3 la sută faţă de populaţia ţării), este clar, că puterea de cumpărare a bunei părţi din această populaţie este cu adevărat scăzută.

În calitate de încă o dovadă putem aduce rezultatele, recent date publicităţii, ale investigaţiilor BNS al Republicii Moldova, conform cărora din numărul total al exploataţiilor agricole de 902214 unităţi numai 131558 un. sau 14,6 la sută au prezentat (parţial) produsele lor spre vânzare la piaţă. Restul 770656 de exploataţii agricole au indicat că destinaţia producţiei agricole a lor o constituie „...doar pentru consumul propriu" [4].

Investigaţiile efectuate demonstrează că la nivel de economie naţională numai o treime din producţia sectorului agrar este destinată pieţei şi, respectiv, se transformă în bani. Restul două treimi sunt orientate spre consumul intern al producătorilor, fie sub forma de consumul intermediar (seminţe, furaje etc.), fie sub forma consumului final (legume, fructe, poama, pomuşoarele etc.).

Lipsa veniturilor băneşti fie sub forma de salariu, fie sub cea de încasările de pe piaţa produselor agroalimentare, alături de scăderea capacităţilor de cumpărare ale locuitorilor spaţiului rural (sau prin contribuţia acestei scăderi) provoacă degradarea tot mai accentuată a ramurii comerţului din acest spaţiu. Se are în vedere, în primul rând, creşterea permanentă a ponderii întreprinderilor comerciale care de la an la an admit apariţia pierderilor economice în loc de profit. Conform sursei [3] din numărul total al întreprinderilor comerciale (20532 unităţi) – 11127 unităţi sau 54,2 la sută au finalizat a.2016 cu pagube. Evident, majoritatea covârşitoare a acestor întreprinderi se află în spaţiul rural al ţării. Având în vedere, că suma medie a datoriilor în calcul la o singură întreprindere comercială la începutul a.2017 a ajuns la nivel de 3,5 mil. lei şi este în permanenţă creştere (tot datorită, în primul rând, importului excesiv), putem aştepta falimentări masive ale întreprinderilor comerciale din spaţiul rural în perioada anilor ce urmează.

Faptul, că economia capitalistă dispune de capacităţi suficiente de intensificare a activităţii economice, este bine cunoscut în toată lumea şi nu stârneşte necesităţi de a fi discutat. Mai puţini sunt cei, care recunosc şi faptul că în goana după profit acest sistem economic funcţionează în regim ciclic, că perioadele de creştere sunt urmărite de cele de stagnare, de descreştere ba, chiar, şi de criză. În dependenţă de situaţie, crizele pot să aibă caracter temporar, regional, ramural etc. Nu apare nici o îndoială, că în prezent Republica Moldova se confruntă cu o criză adâncă şi de lungă durată a spaţiului rural, în întregime, şi a sectorului agrar, în particular.

Sunt necesare măsuri urgente şi radicale atât în ceea ce priveşte restabilirea echilibrului dintre producere şi consum al produselor agroalimentare autohtone, cât şi al capacităţii de cumpărare a locuitorilor spaţiului rural, ca atare. În acest context, sunt necesare acţiuni concrete de restabilire a capacităţilor de angajare, respectiv, a capacităţilor de producţie în diferite domenii ale sectorului agrar, în primul rând, în ramurile cu valoarea adăugată sporită, precum: produsele zootehnice, fructe, legume, pomuşoare, cultura nucilor etc.

Orientarea excesivă a întreprinderilor agricole (de toate formele organizatorico-juridice) spre producerea culturilor grăunţoase, inclusiv, floarea-soarelui, a provocat situaţia, conform căreia prelucrând mai mult de 35,6 la sută din suprafaţa terenurilor agricole aceste întreprinderi asigură întreţinerea numai a 8,8% din vite cornute mari, din care: vaci mulgătoare – numai 4,1%, ovine şi caprine – 2,5%, cabaline – 0%, porcine – 43,3%.

Practic la acelaşi nivel de intensitate a producţiei zootehnice pot fi apreciate şi gospodării ţărăneşti (de fermier), ponderea suprafeţelor de terenuri agricole prelucrate ale cărora atinge proporţii de până la 22,5 la sută.

Alături de gospodăriile agricole susmenţionate, un rol deosebit de important privind redirecţionarea sectorului agricol autohton spre producerea produselor agroalimentare cu valoarea adăugată sporită aparţine importatorilor principali ai acestor produse, precum sunt: reţelele de supermarkete „Nr.1”, „Fidesco”, „Green Hills” etc. Reorientarea practică a activităţii investiţionale a acestor comercianţi, bazată pe implementarea tehnologiilor moderne, terenurilor agricole înalt productive şi munca relativ ieftină a locuitorilor satelor va asigura obţinerea rezultatelor pozitive privind comercializarea tot mai accentuată a produselor autohtone în loc de cele, aduse prin import.

În ceea ce priveşte aspectul organizatoric privind procedurile de redirecţionare a fluxurilor băneşti (de la cheltuieli de import spre cheltuieli investiţionale) este necesar să fie mult mai active şi mult mai bine determinate atât politicile statului, cât şi implicarea organelor de administrare publică locală, mai ales la etapa organizării discuţiilor, convorbirilor, stabilirea orientirelor, angajamentelor reciproce ale părţilor implicate etc.

Rezultate şi concluzii

Investigaţiile efectuate stau la baza concluziei, că în sectorul agrar, la ziua de astăzi, volumul de producţie a produselor cu valoarea adăugată sporită (în primul rând – produsele zootehnice) este mult sub nivelul potenţialului existent. Concomitent cu această concluzie este de constatat, că reprofilarea sectorului agrar spre producerea preponderent a produselor extensive (grâul, orzul, porumbul etc.), care, în prezent, ocupă până la 85 la sută din terenurile agricole intensiv prelucrate (terenuri arabile şi plantaţiile multianuale) a provocat dispariţia în localităţile rurale a locurilor de muncă pentru oameni angajaţi. Drept consecinţă, o bună parte a acestor persoane (în primul rând – tinerii specialişti) au părăsit spaţiul rural. Cei, care au rămas, fiind în vârstă aptă de muncă, însă fără salariul permanent, practic, nu au capacităţi suficiente de cumpărare, din care cauză ei nu dispun nici de capacităţi de producere, nici de consum. Ca rezultat final, stagnează toată economia spaţiului rural autohton.

În calitate de ***direcţie principală de depăşire a situaţiei de criză*** adâncă şi de lungă durată, în care se află spaţiul rural al Republicii Moldova sunt necesare de a fi elaborate şi implementate în practică Programele Naţionale de revitalizare a sectorului: de vite cornute mari; inclusiv de vaci mulgătoare; de porcine; de oi şi capre; de iepuri etc. În cadrul sectorului fitotehnic asemenea Programe cer să fie elaborate pentru legumele în sere, pentru pomuşoare, pentru sistemele de irigare prin picheturi şi altele, implementarea practică (cu ajutorul statului) a cărora va asigura atât creşterea volumelor de producţie a produselor respective (pentru consumul intern şi pentru export), cât şi restabilirea locurilor de muncă pentru salariaţii în spaţiul rural, respectiv, ridicarea puterii de cumpărare (de consum) a populaţiei rurale.

Results and conclusions

The investigations underpin the conclusion that, in the agrarian sector today, the volume of products with increased added value (primarily livestock products) is far below the existing potential. Concomitent with this conclusion it has to be noted, that the reprofilation of the agrarian sector towards the predominant production of extensive products (wheat, barley, maize etc.), which currently occupies up to 85% of the intensively processed agricultural land (arable land and multiannual plantations) in rural localities disappeared and jobs for employed people. As a consequence, a large number of these people (primarily young specialists) left rural space. Those who remain, being able to work, but without the permanent wage, practically do not have sufficient purchasing power, which is why the whole economy of the rural space stagnates.

As the main direction of overcoming the deep and long-term crisis, in which the rural area of the Republic of Moldova is located just now, it is necessary to elaborate and implement in practice the National Programs for the revitalization of the sectors: cattle; including milking cows; pigs; sheep and goats; rabbits, etc. From the phytotechnical sector such programs require to be developed for vegetables in greenhouses, for berries, for drip irrigation systems and others, the practical implementation (with the help of the state) of which

will ensure the increase of the production volumes of the respective products (for domestic consumption and for export), as well as the restoration of the jobs for the employees in the rural area, respectively the raising of the purchasing power (consumption) of the rural population.

Referinţe bibliografice

1. Фонду инвестиций – Да. В: Экономическое Обозрение. Логос Пресс. 2018, 09 февраля, с. 16.
2. BAJURA, Tudor, STRATAN, Alexandru, SCOBIOLA, Petru, IGNAT, Anatolie, CEBAN, Angela, ROMANCIUC, Andrei, GANDACOVA, Svetlana, TUREŢCHI, Viorel, IAŢIŞIN, Tatiana, ARNAUT, Corina, TIRIGAN, Sergiu, LUCAŞENCO, Eugenia, POPA, Nicolae. Tarife de costuri în agricultură: ghid practic. Institutul Naţional de Cercetări Economice. Chişinău: Complexul editorial al INCE, 2017. 161 p. ISBN 978-9975-3171-3-9.
3. Anuarul Statistic al Republicii Moldova = Статистический ежегодник Республики Молдова = Statistical Yearbook of the Republic of Moldova. Biroul Naţional de Statistică al Republicii Moldova. Chişinău: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2017. 486 p. ISBN 978-9975-53-928-9.
4. Femeile şi bărbaţii în agricultura Republicii Moldova. Biroul Naţional de Statistică al Republicii Moldova. Chişinău, 2011. 14 p. [Accesat 17 martie 2018]. Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/Recensamint/Recensamint_agricol/Femei_barbati_agr/Femei_barbati_agric_rom.pdf

Recomandat spre publicare: 18.04.2018

ANALIZA CONSUMULUI DE PRODUSE ALIMENTARE DE ORIGINE VEGETALĂ

Elena ȘCERBACOV[1], doctor, lector universitar,
Universitatea Agrară de Stat din Moldova

In order to ensure food security it is necessary to satisfy the physical and the economic access level to food. The paper aims to analyze the consumption of food products of plant origin per capita, on calories and nutrients. The methods of analysis, synthesis and comparison were used in the investigation, and the informational basis was the recent work in the field, as well as the statistical data of the NBS. The results show that in both urban and rural areas the consumption of bread and bakery products, vegetable oil, sugar and confectionery, vegetables and melons and gourds, fruit and berries increased in 2017 compared to previous years. The consumption of animal origin calories, proteins and lipids also increased in this period in urban and rural areas. This increase is due to the rise of the live stock of poultry, rabbits and goats during the analyzed period. The increase of the carbohydrates consumption per capita was based on the rise of the production volume of wheat, seed orchards and orchards stone fruits, walnut, berry, table grapes and honey in agricultural enterprises and peasant farms.

***Keywords**: consumption, food, calories, proteins, lipids, carbohydrates.*

Pentru asigurarea securității alimentare este necesar de a satisface nivelul accesului fizic la alimente, dar și a celui economic. Prezenta lucrare are drept scop analiza consumului de produse alimentare de origine vegetală pe cap de locuitor, pe calorii și factori nutritivi. În procesul investigației au fost utilizate metodele analizei, sintezei și comparației, iar baza informațională au constituit-o lucrările recente din domeniu, precum și datele statistice ale BNS. Rezultatele obținute arată că atât în mediul urban, cât și în cel rural consumul de pâine și produse de panificație, ulei vegetal, zahăr și produse de cofetărie, legume și bostănoase, fructe și pomușoare s-a majorat în anul 2017 față de anii precedenți. De asemenea, a crescut și consumul de calorii de origine animalieră, de proteine și lipide în această perioadă în mediul urban și în cel rural. Această majorare se datorează creșterii efectivului de păsări, iepuri de casă și caprine în perioada analizată. Creșterea consumului de glucide pe cap de locuitor în perioada analizată s-a produs pe baza creșterii volumului producției obținute de grâu, fructe sămânțoase și sâmburoase, nucifere, pomușoare, struguri de masă, precum și a mierii de albine în cadrul întreprinderilor agricole și gospodăriilor țărănești.

***Cuvinte-cheie:** consum, produse alimentare, calorii, proteine, lipide, glucide.*

JEL Classification: L60, L66, P46.
UDC: 330.567.222

Introducere. Agricultura este un sector strategic pentru Republica Moldova, care dispune de potențial de dezvoltare și poate contribui la revenirea economiei la pozițiile pierdute în ultimele două decenii (Stratan A., Condrea E., 2016, p. 46). Este cunoscut faptul că pe piețele agricole, datorită unor dezechilibre cauzate de cererea (consumul) relativ constantă de produse agricole și oferta fluctuantă (funcție de recoltele anuale variabile, pe termen lung (dar în ultimul timp și pe termen scurt și mediu) se manifestă variații importante ale prețurilor materiilor prime agricole și ale produselor alimentare finite. Discrepanța între cerințele de stabilitate, siguranță și securitate alimentară, precum și solidaritatea financiară și realitatea volatilității accentuate a prețurilor pe piața agricolă datorită dezechilibrelor apărute între cererea stabilă și oferta fluctuantă de produse alimentare, dar mai ales a acțiunilor speculative, până la limita imortalității, determină influențe economice și financiare negative importante, uneori insurmontabile, atât asupra fermierilor, cât și a consumatorilor (P.I. Otiman, 2011, p. 89).

Aspectele cercetării practice. Rezultate și discuții

Analiza cantitativă se realizează pe datele selectate şi prelucrate de autor. În calitate de surse de date și informare au fost utilizate statisticile oficiale. S-a acordat preferinţă metodei de analiză cu aplicarea elementelor de comparaţie.

Consumul de pâine și produse de panificație în mediul urban s-a majorat în anul 2017 față de anii 2008, 2009, 2010 și 2011 respectiv cu 14,5; 13,9; 15,2 și 13,9 kg în mărime absolută sau cu 15,15; 14,43; 16,00 și 14,43 p.p. în mărime relativă, iar față de anii 2012, 2013, 2014, 2015 și 2016 acesta a sporit respectiv cu 12,7; 11,3; 10,6; 8,2 și 4,4 kg în mărime absolută sau cu 13,03; 11,43; 10,64; 8,04 și 4,16 p.p. în mărime relativă.

[1] *© Elena ȘCERBACOV elena_condrea5@yahoo.com*

Consumul de produse de origine vegetală pe cap de locuitor este prezentat în următorul grafic.

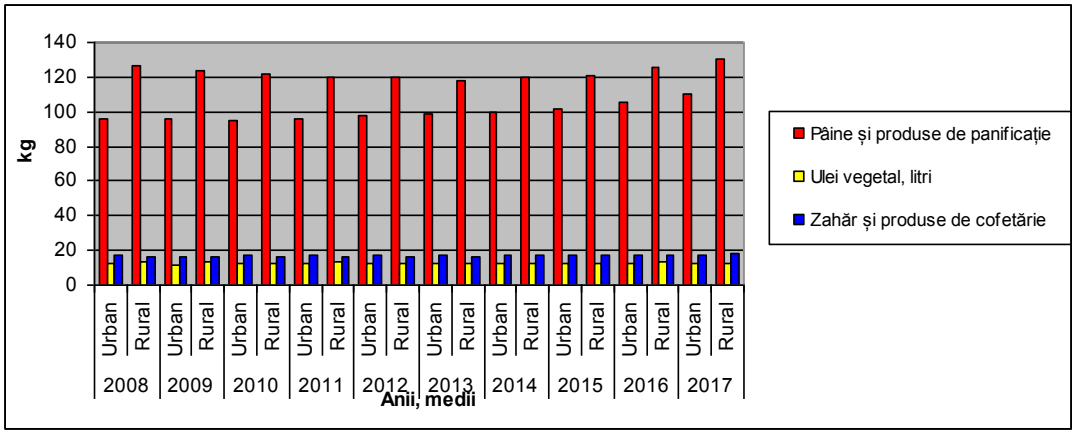

Figura 1. Consumul de produse alimentare de origine vegetală pe cap de locuitor, kg

Sursa: [3].

În mediul rural s-a consumat pâine și produse de panificație în anul 2017 față de anii 2008, 2009, 2010 și 2011 mai mult respectiv cu 3,8; 7,0; 8,9 și 10,5 kg în mărime absolută sau cu 3,00; 5,67; 7,32 și 8,75 p.p. în mărime relativă, iar față de anii 2012, 2013, 2014, 2015 și 2016 mai mult respectiv cu 11,1; 12,2; 11,1; 9,9 și 5,3 kg în mărime absolută sau cu 9,3; 10,31; 9,3; 8,21 și 4,23 p.p. în mărime relativă. Motivul creșterii consumului de pâine și produse de panificație în mediul urban și cel rural se datorează creșterii producției globale de grâu de toamnă și primăvară pe baza sporirii roadei medii în gospodăriile de toate categoriile în perioada analizată.

Consumul de ulei vegetal, în mediul urban, în anul 2017 față de anii 2009, 2010, 2013 și 2015, a fost mai mare respectiv cu 0,8; 0,6; 0,3 și 0,6 l în mărime absolută sau cu 6,78; 5,00; 2,44 și 5,00 p.p. în mărime relativă. În anul 2017 față de anii 2012, 2013, 2014 și 2015 în mediul rural s-a consumat ulei vegetal mai mult, respectiv cu 0,4; 0,4; 0,2 și 0,7 l în mărime absolută sau cu 3,2; 3,2; 1,57 și 5,74 p.p. în mărime relativă. Consumul de ulei vegetal a crescut în anul 2017 față de anii precedenți datorită creșterii producției globale de floarea-soarelui pe baza sporirii suprafețelor cultivate și a roadei medii în gospodăriile de toate categoriile.

Consumul de zahăr și produse de cofetărie în mediul urban s-a majorat în anul 2017 față de anii 2008, 2009, 2010 și 2012 respectiv cu 0,7; 0,8; 0,6 și 0,7 kg în mărime absolută sau cu 4,17; 4,79; 3,55 și 4,17 p.p. în mărime relativă, iar față de anii 2013, 2014 și 2015 acesta a sporit respectiv cu 0,6; 0,5 și 0,3 kg în mărime absolută sau cu 3,55; 2,94 și 1,74 p.p. în mărime relativă.

În mediul rural s-a consumat zahăr și produse de cofetărie în anul 2017 față de anii 2008, 2009, 2010 și 2011 mai mult respectiv cu 2,3; 2,4; 2,2 și 1,8 kg în mărime absolută sau cu 14,38; 15,09; 13,66 și 10,91 p.p. în mărime relativă, iar față de anii 2012, 2013, 2014, 2015 și 2016- mai mult respectiv cu 2,4; 1,9; 1,0; 1,2 și 0,6 kg în mărime absolută sau cu 15,09; 11,59; 5,78; 7,02 și 3,39 p.p. în mărime relativă. Această majorare se datorează creșterii importului de zahăr și produse zaharoase în această perioadă.

Consumul de produse alimentare de origine vegetală pe cap de locuitor este prezentat în următorul grafic.

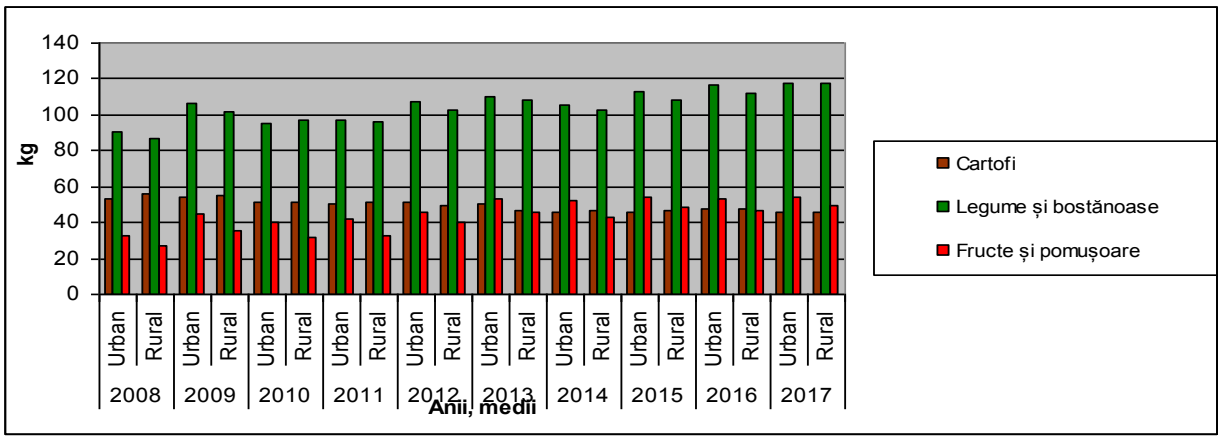

Figura 2. Consumul de produse alimentare de origine vegetală pe cap de locuitor, kg

Sursa: [3].

În anul 2017 față de anii 2008, 2009, 2010 și 2011 în mediul urban s-au consumat cartofi mai puțin respectiv cu 7,6; 8,5; 5,6 și 4,6 kg în mărime absolută sau cu 14,23; 15,65; 10,89 și 9,13 p.p. în mărime relativă, iar față de anii 2012, 2013 și 2016 mai puțin respectiv cu 5,4; 4,3 și 1,4 kg în mărime absolută sau cu 10,55; 8,58 și 2,97 p.p. în mărime relativă.

Consumul de cartofi în mediul rural în anul 2017 față de anii 2008, 2009, 2010 și 2011 a fost mai mic respectiv cu 9,7; 8,5; 5,6 și 5,6 kg în mărime absolută sau cu 17,35; 15,54; 10,81 și 10,81 p.p. în mărime relativă, iar față de anii 2012, 2013, 2014, 2015 și 2016- mai puțin respectiv cu 3,6; 0,8; 0,8; 0,6 și 1,6 kg în mărime absolută sau cu 7,23; 1,70; 1,70; 1,28 și 3,35 p.p. în mărime relativă.

Reducerea consumului de cartof în această perioadă a fost cauzată de diminuarea volumului producției obținute ca urmare a reducerii suprafețelor cultivate.

Consumul de legume și bostănoase în mediul urban s-a majorat în anul 2017 față de anii 2008, 2009, 2010 și 2011 respectiv cu 27,6; 11,5; 22,3 și 20,6 kg în mărime absolută sau cu 30,60; 10,82; 23,35 și 21,19 p.p. în mărime relativă, iar față de anii 2012, 2013, 2014, 2015 și 2016 acesta a sporit respectiv cu 10,8; 7,8; 12,6; 5,2 și 1,2 kg în mărime absolută sau cu 10,09; 7,09; 11,98; 4,62 și 1,03 p.p. în mărime relativă.

În mediul rural s-au consumat legume și bostănoase în anul 2017 față de anii 2008, 2009, 2010 și 2011 mai mult respectiv cu 30,9; 15,6; 21,1 și 21,3 kg în mărime absolută sau cu 35,56; 15,26; 21,82 și 22,07 p.p. în mărime relativă, iar față de anii 2012, 2013, 2014, 2015 și 2016- mai mult respectiv cu 14,9; 9,3; 14,9; 9,6 și 5,4 kg în mărime absolută sau cu 14,48; 8,57; 14,48; 8,87 și 4,80 p.p. în mărime relativă.

Această majorare se datorează creșterii roadei medii la hectar a legumelor.

În anul 2017 față de anii 2008, 2009, 2010 și 2011 în mediul urban s-au consumat fructe și pomușoare mai mult respectiv cu 22,0; 9,3; 14,1 și 12,3 kg în mărime absolută sau cu 67,69; 20,58; 34,90 și 29,15 p.p. în mărime relativă, iar față de anii 2012, 2013, 2014, 2015 și 2016 mai mult respectiv cu 9,2; 1,4; 2,6; 0,7 și 1,4 kg în mărime absolută sau cu 20,31; 2,64; 5,01; 1,30 și 2,64 p.p. în mărime relativă.

Consumul de fructe și pomușoare în mediul rural în anul 2017 față de anii 2008, 2009, 2010 și 2011 a fost mai mare respectiv cu 22,8; 14,0; 18,1 și 16,7 kg în mărime absolută sau cu 84,76; 39,22; 57,28 și 50,61 p.p. în mărime relativă, iar față de anii 2012, 2013, 2014, 2015 și 2016 mai mare respectiv cu 9,9; 3,6; 6,4; 1,5 și 3,2 kg în mărime absolută sau cu 24,87; 7,81; 14,78; 3,11 și 6,88 p.p. în mărime relativă.

Motivul creșterii consumului de fructe și pomușoare în mediul urban și cel rural se datorează creșterii producției globale de mere, prune, piersici și pomușoare pe baza sporirii roadei medii în gospodăriile de toate categoriile în perioada analizată.

Consumul produselor alimentare pe calorii este prezentat în figura următoare.

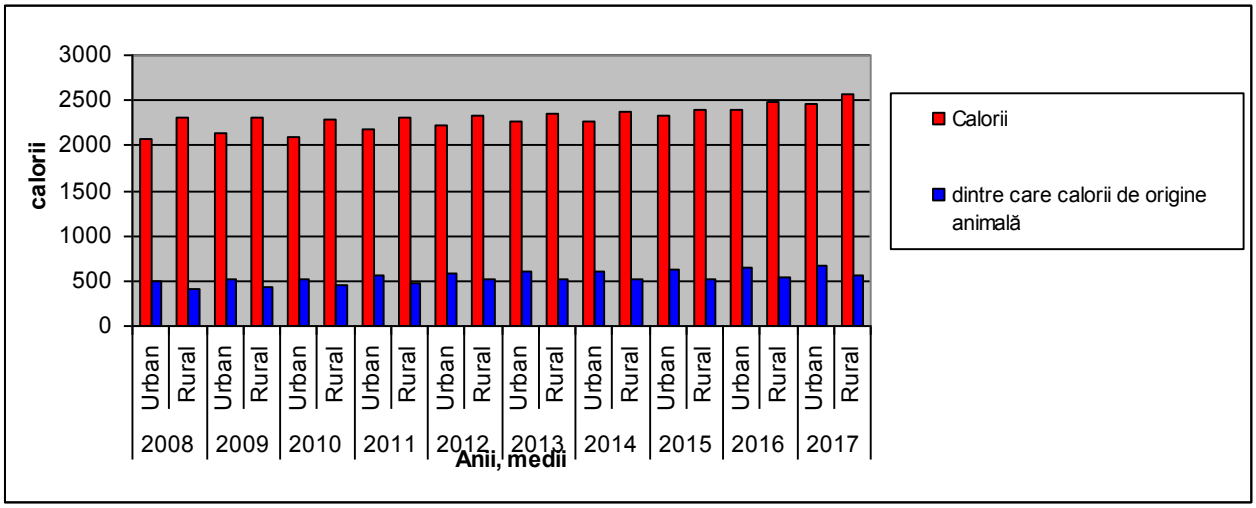

Figura 3. Consumul produselor alimentare pe calorii, calorii

Sursa: [4].

În anul 2017 față de anii 2008, 2009, 2010 și 2011 în mediul urban s-au consumat mai multe calorii respectiv cu 398,9; 338,1; 370,4 și 289,4 în mărime absolută sau cu 19,25; 15,85; 17,63 și 13,26 p.p. în mărime relativă, iar față de anii 2012, 2013, 2014, 2015 și 2016 – mai mult respectiv cu 245,6; 196,2; 209,1; 142,8 și 75,5 în mărime absolută sau cu 11,04; 8,62; 9,24; 6,13 și 3,15 p.p. în mărime relativă.

Consumul de calorii în mediul rural în anul 2017 față de anii 2008, 2009, 2010 și 2011 a fost mai mare respectiv cu 273,9; 255,6; 283,4 și 259,0 calorii în mărime absolută sau cu 11,91; 11,02; 12,37 și 11,19 p.p. în

mărime relativă, iar faţă de anii 2012, 2013, 2014, 2015 şi 2016- mai mult respectiv cu 233,3; 219,9; 193,3; 168,3 şi 97,0 calorii în mărime absolută sau cu 9,97; 9,34; 8,12; 7,0 şi 3,92 p.p. în mărime relativă.

Potrivit FAO (Organizaţia de Alimentaţie şi Agricultură a Naţiunilor Unite), indiferent de sex sau de activitatea pe care o depune zilnic, un adult nu trebuie să consume mai puţin de 1800 calorii pe zi.

Consumul de calorii de origine animală în mediul urban s-a majorat în anul 2017 faţă de anii 2008, 2009, 2010 şi 2011 respectiv cu 187,5; 151,4; 154 şi 115,4 calorii în mărime absolută sau cu 38,38; 28,86; 29,5 şi 20,59 p.p. în mărime relativă, iar faţă de anii 2012, 2013, 2014, 2015 şi 2016 acesta a sporit respectiv cu 84,6; 62,3; 81,4; 44,1 şi 31,3 calorii în mărime absolută sau cu 14,31; 10,15; 13,69; 6,98 şi 4,85 p.p. în mărime relativă.

În anul 2017 în mediul rural s-au consumat calorii de origine animală mai mult faţă de anii 2008, 2009, 2010 şi 2011 respectiv cu 163,2; 133; 123,9 şi 86 calorii în mărime absolută sau cu 40,22; 30,5; 27,84 şi 17,81 p.p. în mărime relativă, iar faţă de anii 2012, 2013, 2014, 2015 şi 2016 mai mult respectiv cu 53,1; 61,6; 54,3; 44,5 şi 32,6 calorii în mărime absolută sau cu 10,29; 12,14; 10,55; 8,48 şi 6,08 p.p. în mărime relativă.

Consumul de produse alimentare pe factori nutritivi este prezentat în figura următoare.

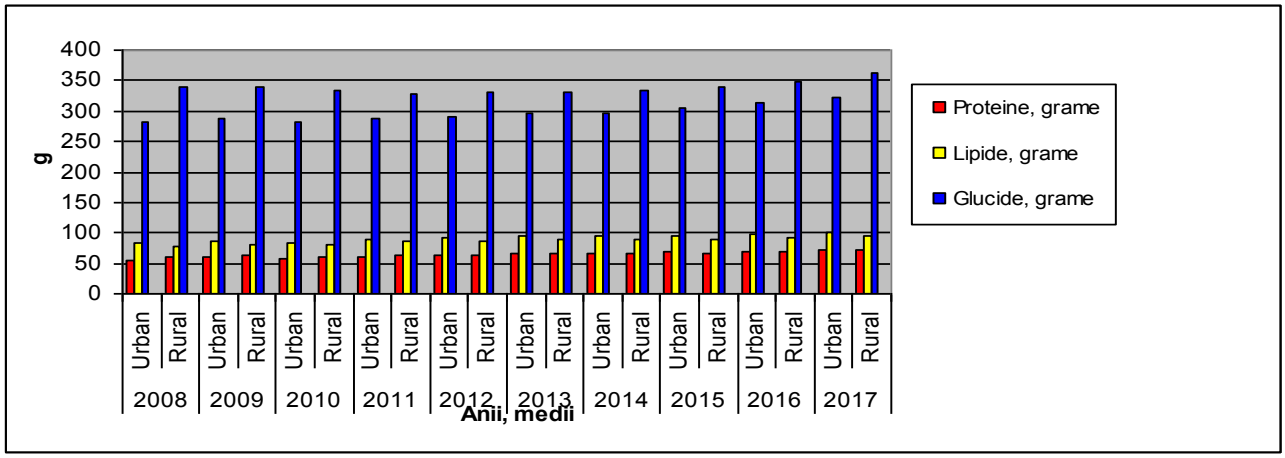

Figura 4. Consumul produselor alimentare pe factori nutritivi, grame

Sursa: [4].

În anul 2017 faţă de anii 2008, 2009, 2010 şi 2011 în mediul urban s-au consumat proteine mai mult respectiv cu 16,4; 13; 14 şi 11,5 grame în mărime absolută sau cu 29,44; 22,00; 24,10 şi 18,98 p.p. în mărime relativă, iar faţă de anii 2012, 2013, 2014, 2015 şi 2016 – mai mult respectiv cu 9,5; 6,9; 6,8; 4,3 şi 3,1 grame în mărime absolută sau cu 15,18; 10,58; 10,41; 6,34 şi 4,49 p.p. în mărime relativă.

Consumul de proteine în mediul rural în anul 2017 faţă de anii 2008, 2009, 2010 şi 2011 a fost mai mare respectiv cu 13,4; 11,3; 11,8 şi 10,9 grame în mărime absolută sau cu 22,41; 18,26; 19,22 şi 17,50 p.p. în mărime relativă, iar faţă de anii 2012, 2013, 2014, 2015 şi 2016- mai mult respectiv cu 9,4; 8,0; 6,6; 5,6 şi 3,7 grame în mărime absolută sau cu 14,73; 12,27; 9,91; 8,28 şi 5,32 p.p. în mărime relativă.

Creşterea consumului de proteine de origine vegetală pe cap de locuitor se datorează sporirii volumului producţiei obţinute de leguminoase boabe în anul 2017 faţă de anii precedenţi, iar a consumului de proteine de origine animală- pe baza creşterii efectivului de păsări, iepuri de casă şi caprine în gospodăriile de toate categoriile.

Consumul de lipide în mediul urban s-a majorat în anul 2017 faţă de anii 2008, 2009, 2010 şi 2011 respectiv cu 18,3; 16,2; 16,7 şi 10,8 grame în mărime absolută sau cu 22,07; 19,06; 19,76 şi 11,95 p.p. în mărime relativă, iar faţă de anii 2012, 2013, 2014, 2015 şi 2016 acesta a sporit respectiv cu 7,7; 6,4; 7,1; 5 şi 2,8 grame în mărime absolută sau cu 8,24; 6,75; 7,55; 5,20 şi 2,85 p.p. în mărime relativă.

În mediul rural s-au consumat lipide în anul 2017 faţă de anii 2008, 2009, 2010 şi 2011 mai mult respectiv cu 17,9; 14,8; 15 şi 11,1 grame în mărime absolută sau cu 22,83; 18,16; 18,45 şi 13,03 p.p. în mărime relativă, iar faţă de anii 2012, 2013, 2014, 2015 şi 2016 mai mult respectiv cu 9,2; 7,9; 5,9; 6,4 şi 3,5 grame în mărime absolută sau cu 10,56; 8,94; 6,53; 7,12 şi 3,77 p.p. în mărime relativă.

Creşterea consumului de lipide de origine vegetală pe cap de locuitor se datorează sporirii volumului producţiei obţinute de floarea-soarelui în anul 2017 faţă de anii precedenţi, iar a consumului de lipide care provin din surse de origine animală – pe baza creşterii efectivului de păsări, iepuri de casă şi caprine în gospodăriile de toate categoriile.

În anul 2017 față de anii 2008, 2009, 2010 și 2011 în mediul urban s-au consumat glucide mai mult respectiv cu 42,2; 34,4; 41,0 și 36,9 grame în mărime absolută sau cu 15,01; 11,91; 14,52 și 12,88 p.p. în mărime relativă, iar față de anii 2012, 2013, 2014, 2015 și 2016 – mai mult respectiv cu 32,1; 26,1; 27,7; 18,9 și 9,5 grame în mărime absolută sau cu 11,02; 8,78; 9,37; 6,21 și 3,03 p.p. în mărime relativă.

Consumul de glucide în mediul rural în anul 2017 față de anii 2008, 2009, 2010 și 2011 a fost mai mare respectiv cu 22,7; 23,8; 29,4 și 33,1 grame în mărime absolută sau cu 6,69; 7,04; 8,84 și 10,06 p.p. în mărime relativă, iar față de anii 2013, 2014, 2015 și 2016- mai mult respectiv cu 31,6; 30,9; 29,4; 23,8 și 14,0 grame în mărime absolută sau cu 9,56; 9,33; 8,84; 7,04 și 4,02 p.p. în mărime relativă.

Majorarea consumului de glucide pe cap de locuitor în perioada analizată s-a produs pe baza creșterii volumului producției obținute de grâu, fructe sămânțoase și sâmburoase, nucifere, pomușoare, struguri de masă, precum și a mierii de albini în cadrul întreprinderilor agricole și gospodăriilor țărănești.

Concluzii

Creșterea consumului de pâine și produse de panificație în mediul urban și cel rural se datorează creșterii producției globale de grâu de toamnă și primăvară pe baza sporirii roadei medii în gospodăriile de toate categoriile în perioada analizată. Consumul de ulei vegetal a crescut în anul 2017 față de anii precedenți datorită creșterii producției globale de floarea-soarelui pe baza sporirii suprafețelor cultivate și a roadei medii în gospodăriile de toate categoriile. Reducerea consumului de cartof în această perioadă a fost cauzată de diminuarea volumului producției obținute ca urmare a reducerii suprafețelor cultivate. Majorarea consumului de legume se datorează creșterii roadei medii la hectar. Motivul creșterii consumului de fructe și pomușoare în mediul urban și cel rural se datorează creșterii producției globale de mere, prune, piersici și pomușoare pe baza sporirii roadei medii în gospodăriile de toate categoriile în perioada analizată

Creșterea consumului de proteine de origine vegetală pe cap de locuitor se datorează sporirii volumului producției obținute de leguminoase boabe în anul 2017 față de anii precedenți, iar a consumului de proteine de origine animală – pe baza creșterii efectivului de păsări, iepuri de casă, ovine și caprine în gospodăriile de toate categoriile.

Creșterea consumului de lipide de origine vegetală pe cap de locuitor se datorează sporirii volumului producției obținute de floarea-soarelui în anul 2017 față de anii precedenți, iar a consumului de lipide care provin din surse de origine animală – pe baza creșterii efectivului de păsări, iepuri de casă și caprine în gospodăriile de toate categoriile.

Majorarea consumului de glucide pe cap de locuitor în perioada analizată s-a produs pe baza creșterii volumului producției obținute de grâu, fructe sămânțoase și sâmburoase, nucifere, pomușoare, struguri de masă, precum și a mierii de albine în cadrul întreprinderilor agricole și gospodăriilor țărănești.

Referințe bibliografice

1. OTIMAN, Păun Ion. Alternativele economiei rurale a României: dezvoltarea agriculturii sau insecuritate alimentară și deșertificare rurală severă. București: Ed. Academiei Române, 2011. 311 p. ISBN 9789732720660.
2. STRATAN, Alexandru, CONDREA, Elena. Competitivitatea sectorului agroalimentar şi securitatea alimentară. Chişinău, 2016. 220 p. ISBN 978-9975-4453-1-3.
3. Consumul principalelor produse alimentare pe medii, 2006-2017. Banca de Date Statistice Moldova. [Accesat 07.04.2018]. Disponibil: http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__04%20NIV__NIV060/NIV060100.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
4. Consumul produselor alimentare exprimat in calorii si factori nutritivi pe medii (medii zilnice pe o persoana), 2006-2017. Banca de Date Statistice Moldova. [Accesat 07.04.2018]. Disponibil: http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__04%20NIV__NIV060/NIV060300.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

Recomandat spre publicare: 18.04.2018

CEREREA PENTRU TURISMUL FLUVIAL ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ: PROGNOZE

Danaia BEȚIVU[1], cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
Olga COLESNIC[2], doctorand, Universitatea din Patra, Grecia

After the decline of the trade and transport function, many European rivers have been abandoned. In the late 1940s, the British rivers and channels and the Canal du Midi takes on a new tourism function. The tourist valorization phenomenon extends to several European countries, especially on the Rhine-Danube axis, in the 1980s and 1990s, standing out an alternative form of tourism – tourism river. The tourist attractiveness given by tourism demand is essential in the development of any form of tourism. This article aims to study the demand for river tourism in the European Union and calculate forecasts. Data and methods. The study is based on the data of the CCNR (Central European Commission for the Navigation of the Rhine), Viadonau, VNF (Voies navigables de France) yearbooks, the studies commissioned by the European Parliament on cycling in the EU, the Giaccardi & Associates, British Waterways and IG Rivercruises studies. We'll use the Maximum Probability Method (MLE) to calculate the forecasts. The results of the study show that river tourism demand is concentrated in the Western Europe. The main activities of EU river tourism are the river cruises and trips. The calculated forecasts show that the river cruises demand will increase over the next 5 years in the classical destinations and the river trips demand will have a steady evolution.

***Keywords**: river tourism, river cruises, river trips, tourism demand, forecasts.*

După declinul funcției comerciale și de transport, multe din râurile europene au fost abandonate. La sfârșitul anilor 1940, râurile și canalele britanice și Canalul de Midi capătă o nouă funcție turistică. Fenomenul de valorificare turistică se extinde în mai multe țări europene, în special pe axa Rin – Dunăre, în anii 1980-1990, afirmându-se o formă alternativă de turism – turismul fluvial. Atractivitatea turistică dată de cererea turistică este esențială în dezvoltarea oricărei forme de turism. Scopul acestui studiu este investigarea cererii pentru turismul fluvial din Uniunea Europeană și calcularea prognozelor. Studiul se bazează pe datele anuarelor statistice ale CCNR (Central Commission for the Navigation of the Rhine), Viadonau, VNF (Voies navigables de la France), studiile comandate de Parlamentul European privind ciclismul în UE, studiile efectuate de Giaccardi & Associates, British Waterways și IG Rivercruises. Pentru calcularea prognozelor a fost folosită metoda de probabilitate maximă (MLE). Rezultatele studiului arată că cererea pentru activitățile turismului fluvial este concentrată în Europa Occidentală. Principalele activități pe care rezidă turismul fluvial în UE sunt croazierele și excursiile fluviale. Prognozele calculate arată că în destinațiile clasice cererea pentru croazierele fluviale va crește în următorii 5 ani, iar cererea pentru excursiile fluviale va avea o evoluție stabilă.

***Cuvinte-cheie:** turism fluvial, croaziere fluviale, excursii fluviale, cerere turistică, prognoze.*

JEL Classification: L83, L9.
UDC: 338.48(4)

Introducere. Din secolul al XIX-lea și până în 1980, râurile au fost abandonate din cauza declinului funcției economice. În această perioadă, din cauza poluării apei de apele reziduale eliminate din fabrici și uzine, a dispărut practicile ludice și scăldatul. Abandonul râurilor s-a accentuat în anii 1960 când au fost închise multe uzine, rezultând paraginile industriale. Astfel, râurile și-au pierdut în totalitate atractivitatea. Începând cu anii 1980 până în prezent, acțiunile locale din spațiul european manifestă o tendință de reintegrare a râului în comunitate, datorită interesului localnicilor pentru apropiere de natură, căpătând o nouă funcție utilitară – cea turistică prin susținerea activităților turismului fluvial.

VNF definește turismul fluvial ca totalitate de activități turistice pe râuri, canale (croaziere, plimbări cu barca, nautism de proximitate etc.) și malurile acestora, în rază de 5-30 km (pescuit recreativ, drumeții, ciclism, vizite la obiectivele turistice riverane etc.) [7].

Oferta turismului fluvial este variată pe întreg teritoriu al Uniunii Europene. Oferta pentru turismul fluvial se referă la resursele naturale (rețeaua fluvială și patrimoniul natural din zonele riverane), patrimoniul antropic din zonele riverane, infrastructura turistică în domeniul fluvial și baza tehnico-materială.

Baza tehnico-materială se referă la structurile de cazare, de alimentație publică și agrement. În cazul turismului fluvial, baza tehnico-materială clasică i se atribuie, cu precădere, activităților desfășurate în zonele

riverane. Pentru activităților turistice pe cursurile acvatice, baza tehnico-materială este reprezentată de navele cu funcțiune turistică. Flota europeană care susține organizarea croazierelor fluviale este reprezentată de aproximativ de 335 nave în 2016, reprezentând 39% din flota mondială de croaziere fluviale, față de 24%, în 2005 [2].

Infrastructura de cazare pe malurile râurilor este reprezentată, preponderent, de structuri de primire nehoteliere, de dimensiuni mici și medii, preferință dându-se campingurilor, dispersată în teritoriu, de obicei, în stil local. Prin organizarea ofertei turistice fluviale de către operatorii turistice rezultă produse turistice fluviale, cele mai importante fiind: croazierele fluviale, croazierele fluviale cu barja, excursiile fluviale, yahtingul fluvial, rafting, ciclism pe malurile rețelelor fluviale, drumeții pe malurile rețelelor fluviale, pescuit fluvial recreativ.

În general, produsul turistic fluvial se caracterizează prin aranjamente individualizate (mai puțin valabil pentru croazierele fluviale), dispersate în teritoriul fluvial datorită caracterului său liniar. O trăsătură importantă a produsului turistic fluvial este sezonalitatea redusă: sezonul pentru majoritatea activităților turistice fluviale cuprinde perioada lunilor aprilie – octombrie, iar, în unele destinații sudice, sezonul durează pe întreg parcursul anului. Operatorii de turism fluvial sunt în general, cu excepția croazeriștilor, companii mici care operează, în principiu, la nivel local, regional și național, mai rar internațional.

În funcția de manifestarea pe piața europeană a produsului turismului fluvial, Uniunea Europeană se împarte în 3 zone: 1. Y-ul European caracterizată de un turism fluvial dezvoltat (țările traversate de Rin, dinspre Strassbourg și dinspre Amsterdam, și Dunăre, până la Porțile de Fier, râuri interconectate de canalul Main-Dunăre); 2. Zonele peninsulare (peninsulele Scandinavă, Apenină și Balcanică) caracterizată prin turismul fluvial ocazional, limitat de condițiile geografice, și 3. Zona cu turism fluvial în tranziție cu ofertă modestă (țările estice ale UE: România, Bulgaria etc.).

Cererea turistică, exprimată în numărul de turiști, reprezintă volumul pieței și indică nivelul de atractivitate a fenomenului turistic. Turismul fluvial este o formă de turism de nișă, recentă, puțin prezent în evidențele statistice, de aceea studiul cererii va oferi informații referitoare la perspectivele pieței turismului fluvial în UE.

Gradul de abordare a problemei în literatura științifică. În literatura de specialitate, o primă descriere, considerată de unii cercetători ca fiind o primă definiție, apare în 1878, în eseul *En canoë sur les rivières du nord de la France*, de Robert Louis Stevenson, care afirmă că plimbarea cu barja ca fiind o activitate de călătorie care permite să vezi diferite locuri rămânând la tine acasă (adică pe barjă) [7].

Crearea pachetelor turistice pentru destinaţiile de litoral a permis dezvoltarea fără precedent a industriei turistice iar studierea activităţile turistice maritime a atras atenţia cercetătorilor, lăsând în umbră activităţile turistice fluviale.

În 2000, Bricker şi Kerstetter publică studiul *Level of specialization and place attachment: An exploratory study of whitewater recreationists,* unde demonstrează preferinţa turiştilor pentru croazierele fluviale şi atrage atenţia comunităţilor ştiinţifice asupra acestei forme de turism. Tot în această perioadă apar studiile privind turismul fluvial ale lui Cater, 2000; Hessler, 2001, Hulme şi Youngs, 2002; etc. [3].

Cu toate că turismul fluvial este suficient de dezvoltat în SUA, cele mai multe studii sunt prezentate de literatura franceză de specialitate. R. Woesner publică câteva articole unde abordează turismul fluvial din perspectivă cronologică, oferind numeroase date statistice referitoare atât la numărul de turişti practicanţi, cât şi la infrastructură, echipamente etc. [10; 11].

Una dintre cele mai complete lucrări, în acest sens, este *River Tourism* a lui Cooper şi Pridaux, o colecţie de articole cu autori diferiţi, care abordează turismul mai degrabă din perspectiva celor mai bune practici reprezentând informații ample privind aspectele ecologice, geografice, sociale, economice și structurale ale turismului fluvial [3].

În ultima perioadă, după 2000, apar studii în literatura italiană, precum: *Idrovie venete e turismo fluviale 2004-05: Benchmark a cura* de Pio Grollo şi *KPL – Knowledge Po Leadership*, o analiză strategică privind valorificarea turistică internaţională a râului Po, realizată de Giaccardi & Associati, dar şi studii sintetice din mediul postuniversitar (Stefania Cerutti – *Turismo fluviale e territorio: esperienze europee a confront*, 2014; Massimo Moretti – *Il turismo fluviale in Europa e lo sviluppo delle destinazioni*, 2014, etc. [4; 7]).

Material și metodă. *La efectuarea acestei cercetări am utilizat date din anuarele CCNR [2], Viadonau [6], VNF* [7] și din studiile comandate de Parlamentului European ca *Le réseau européen d'itinéraires cyclables eurovelo. Les défis et les chances d'un tourisme durable* (2009) [7] si *The european cycle route network Eurovelo. Challenges and Opportunities for Sustainable Tourism* (2012) [9], studiile efectuate de Giaccardi & Associates [4], British Waterways [1], IG Rivercruises [5].

Recomandările internaționale privind statistica turistică emise de către Departamentul de economie și afaceri sociale al ONU nu face distincție între transportul turistic maritim și cel fluvial. De aceea multe din țările europene nu contabilizează activitățile turistice separat de cele desfășurate pe râuri și canale precum sunt

Olanda şi Germania. CCNR, entitate responsabilă pentru respectarea Convenției de la Mannheim, cu cel mai înalt nivel de armonizare a legislației interne pe Rin, monitorizează doar două activități turistice în domeniul fluvial: excursiile şi croazierele fluviale. Acestea explică absența datelor statistice în timp privind produsele turismului fluvial. Prezența în evidențele statistice, precum şi volumului pieței conduce la ideea că croazierele şi excursiile fluviale sunt activitățile cele mai reprezentative pentru turismului fluvial. În continuare ne propunem să elaboram prognoze în ceea ce privește evoluția acestor activități pe piețele cele mai importante Franța, Austria şi Germania (doar pentru croaziere) şi, prin prisma lor, a turismului fluvial în general, în UE. Pentru realizarea scopului propus, presupunem că numărul turiştilor în domeniul fluvial (croazieriști şi excursioniști) este generat de o funcție de densitate autoregresivă AR (1), o serie de timp care este staționară.

Astfel,

$$Y(t)=Y(t-1)+u \qquad (1)$$

unde, Y reprezintă numărul de turişti în anul t,

Y (t-1) este numărul de turişti cu un an înainte, şi

u – termenul de eroare conține toate celelalte variabile sau factori care influențează variabila dependentă, dar care nu sunt disponibili pentru estimare.

După verificarea funcției de autocorelare, s-a constatat că numai primul decalaj are o corelație semnificativă statistic, ceea ce demonstrează ipotezele de rigiditate privind funcția de densitate de generare asumată. O altă ipoteză este că termenul de eroare nu corelează în timp, fapt matematic stabilit.

$$E(u)=0 \text{ şi } E(u)^2=0 \qquad (2)$$

Această ipoteză este inițială pentru obținerea unor estimări imparțiale. Aşadar, pentru a estima coeficienții necesari, vom folosi metoda de probabilitate maxima (MLE). Calculele au fost realizate în programul gretl (GNU *Regression, Econometrics and Time-series Library).*

Rezultate şi discuții. Analiza rapoartelor şi datelor statistice oferite de instituțiile competente, cât şi a studiilor efectuate de comunitățile academice şi guvernamentale am obținut un volum al pieței turismului fluvial în destinațiile majore ale UE de aproximativ 129,3 mil. de turişti în 2015.

Cererea pentru activitățile turismului fluvial este concentrată în Europa Occidentală, în special, în țările fondatoare ale Uniunii Europene. Se înregistrează fluxuri turistice fluviale şi în țările estice ale Uniunii Europene, dar cu densitate mică, rarifiate în spațiu. Fluxurile de turişti fluviali mai abundente se remarcă în următoare zone ale Uniunii Europene: Rețeaua fluvială franceză, Rinul Superior (Franța, Elveția, Germania), râul Tamisa (Regatul Unit), râul Ebru (Spania), regiunea Brandenburg (Germania), fluviul Dunăre, râul Pad (Italia).

Croazierele fluviale, activitatea principală a turismului fluvial, în ultimii 5 ani prezintă a tendință de creştere. În perioada 2012-2013, ca în 2014, acesta a înregistrat o creştere cu 34% față de anul precedent şi cu 17%, în 2015 față de 2014.

Tabelul 1

Volumul pieței turismului fluvial în destinațiile majore ale UE în 2015

Activitate turistică	Regiune/țara/râu	Fluxuri turistice
Croaziere fluviale	UE	– 1330000 turişti în croaziere fluviale
Croaziere fluviale cu barja	Țările riverane Y-ului european	– apr. 100000 pasageri anual
Yachting fluvial	Țările riverane Y-ului european	– apr. 1,2 mil. pasageri anual
Excursii fluviale	Franța, Germania, Austria, Ungaria, Slovacia, Olanda	– 15727780 pasageri
Ciclism în regiunile ciclabile majore din UE	Veloruta de-a lungul r. Elba – Saxonia, veloruta de-a lungul r. Elba – Prignitz, Reg. Renania-Palatinat, veloruta de-a lungul r. Mosela, veloruta de-a lungul r. Sarre, Reg. Mecklenburg şi Pomerania de Vest, Austria Inferioară, Rețelele fluviale olandeze, EuroVelo 6, Loire, Canalul Kennet-Avon, Canalul celor două mări, Dunăre	– 40471895ciclişti
Drumeții/trekking şi alte activități pe malurile râurilor	Canalul celor două mări Canalul Kennet - Avon	– 1500000 turişti anual – 11 mil turişti
Pescuitul fluvial de agrement	UE	– 16 mil. pescari de agrement pe râuri anual
Activități diverse din sfera turismului fluvial	Tamisa	– 42 mil. de vizite anual
Total		***129329675 turişti***

Sursa: Realizat de autori.

În figura 1 este prezentată evoluția numărului de turiști în croaziere pe rețelele fluviale din Franța, Austria, Regatul Unit și Germania. În toate cele 4 state membre ale UE, avem tendințe de creștere a numărului de croazieriști fluviali, chiar dacă în Germania în perioada 2012-2013 s-a înregistrat o scădere cu 22% a turiștilor în croaziere fluviale.

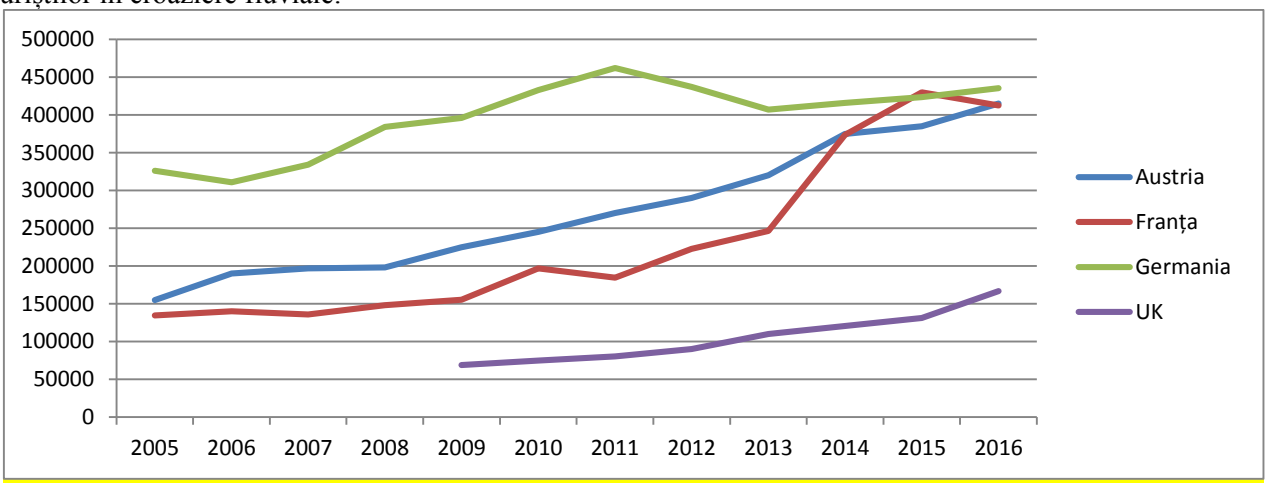

Figura 1. Evoluția numărului de turiști în croaziere pe rețelele fluviale din Franța, Austria, Regatul Unit (pe râurile UE) și Germania

Sursa: Realizată de autori.

În Franța și Austria, croazierele fluviale sunt în plină expansiune, cu o creștere 74% și, respectiv, 20% a numărului de croazieriști.

Prognozele calculate pentru croazierele fluviale din Austria, Franța și Germania pentru perioada 2017-2021 sunt prezentate în figura 2.

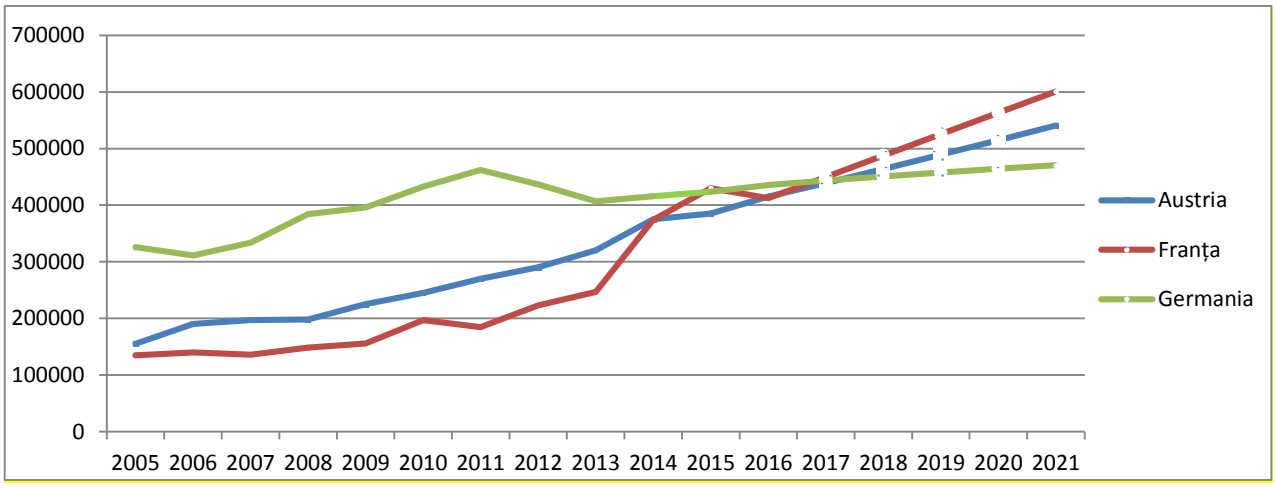

Figura 2. Prognoze privind evoluția numărului de turiști în croazierele fluviale pe râurile și canalele din Austria, Franța și Germania, pentru perioada 2017-2021

Sursa: Realizată de autori.

Notă: Prognozele pentru evoluția numărului de croazieriști sunt marcate cu linii întrerupte.

Calculele predictive arată o evoluție progresivă în perioada 2017-2021 a numărului de croazieriști în Franța și în Austria: cu o marjă de eroare de 5%, acesta va crește cu 45% și, respectiv, 30% în 2021, față de 2016. În 2017, VNF au înregistrat o creștere cu 15% a rezervărilor pentru croazierele fluviale din Franța [6], față de calculele efectuate de autori care arată o creștere de 9%, cu toate acestea verificarea împlinirii prognozelor nu se poate realiza cu exactitate întrucât datele statistice absolute nu sunt disponibile.

Cererea pentru croazierele fluviale în Germania se prognozează să înregistreze în perioada de calcul o creștere modestă de 8%. Considerăm că evoluția cererii calculate pentru următorii 5 ani este premonitorie stagnării filierei ca urmare a saturației pieței. Chiar dacă croazierele fluviale în Germania s-au dezvoltat concomitent cu Franța și Austria, ultimele două state și-au rejuvenat produsul prin introducerea în circuitul

turistic a unor destinații fluviale noi: Saone și Rhone, în Franța, iar Austria beneficiază de atractivitatea destinațiilor de pe cursul mijlociu și inferior al Dunării, ea oferind punctele de plecare/sosire pentru croaziere.

În ceea ce privesc excursiile fluviale, prognoze s-au putut efectua doar pentru Franța și Austria, întrucât dispunem de o serie mai mare de date cronologice. În Germania nu se monitorizează excursiile fluviale, cu excepția unor evidențe privind flota.

Așa cum se observă în figura 3, filiera excursiilor fluviale din Franța a suferit scădere a numărului de excursioniști fluviali, în 2016 din cauza inundațiilor pe Sena, principala destinație pentru excursiile fluviale din Franța (cca 70%), dar și a actelor teroriste din ultima perioadă. Potrivit prognozelor prezentate în figura 3, numărul pasagerilor în excursii fluviale în Franța vor avea o evoluție progresivă în perioada 2017-2021, dar nu vor atinge plafonul anului 2015.

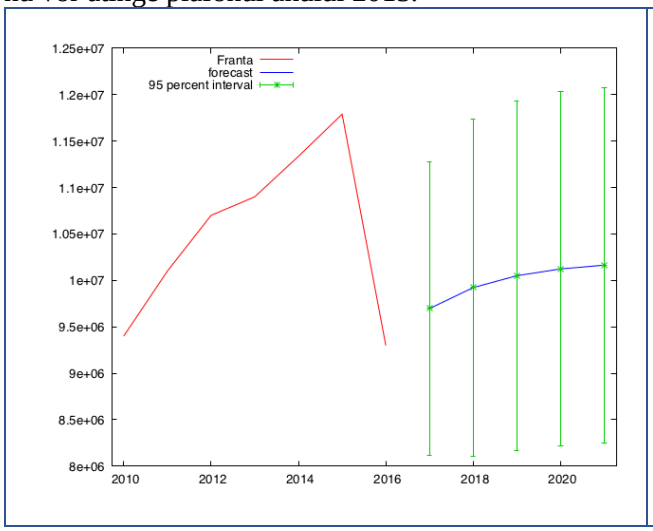

Figura 3. Prognoze pentru excursiile fluviale în Franța pentru perioada 2017-2021

Sursa: Realizată de autori.

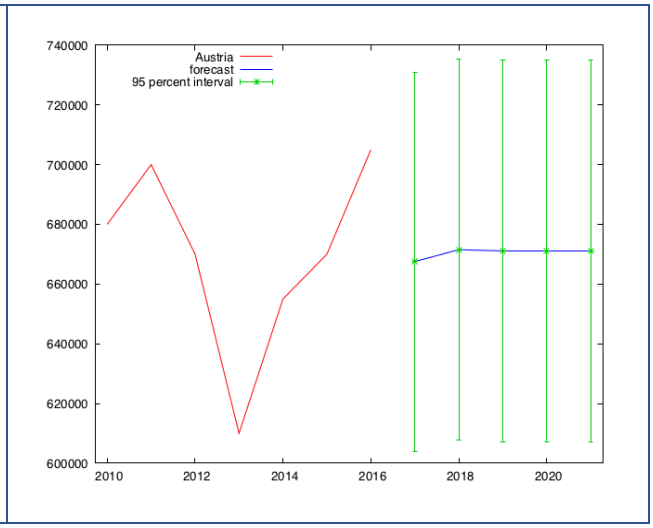

Figura 4. Prognoze pentru excursiile fluviale în Austria pentru perioada 2017-2021

Sursa: Realizată de autori.

În Austria, cererea pentru excursiile fluviale, potrivit calculelor efectuate, va scădea în perioada 2017-2021 față de 2016 cu aproximativ 5%. Pe baza prognozelor efectuate considerăm că cererea pentru excursiile fluviale din Austria și Franța nu prezintă expectative bune pe termen scurt. În opinia noastră, aceste destinații au ajuns la saturație și necesită o revitalizare a produsului.

Concluzii

– Turismul fluvial a înregistrat, în destinațiile majore ale UE, aproximativ 129,3 mil. de turiști în 2015;

– Principalele activități pe care rezidă turismul fluvial european sunt croazierele, cu 1,36 mil. croazieriști în 2015 și excursiile fluviale. Principalele piețe sunt: Franța, Austria, Regatul Unit și Germania.

– Prognozele calculate pentru cele mai importante activități ale turismului fluvial arată că, în destinațiile clasice ca Franța, Austria și Germania, cererea pentru croazierele fluviale va crește în următorii 5 ani, iar cererea pentru excursiile fluviale va fi într-o perioadă de stagnare.

Referințe bibliografice

1. BRITISH WATERWAYS. [Accesat 17 aprilie 2018]. Disponibil: http://www.britishwaterways.co.uk
2. CENTRAL COMMISSION FOR THE NAVIGATION OF THE RHINE (CCNR). Inland navigation in Europe. Market observation: annual report 2017. [Accesat 17 aprilie 2018]. Disponibil: http://www.ccr-zkr.org/13020800-en.html
3. COOPER, M., PRIDAUX, B. A Review of "River tourism". Wallingford: CABI, 2009. 288 p. 978-1-84593-468-2
4. GIACCARDI & ASSOCIATES. Indagine di mercato verso intermediari specializzati in turismo fluviale e verde nell'Unione Europea. 2009. [Accesat 17 aprilie 2018]. Disponibil: http://imprese.regione.emilia-romagna.it/turismo/doc/documenti/ricerca-sul-turismo-fluviale
5. GRAMMERSTORF, Helge H. European River Cruising. Greening measures and ecological aspects of river cruises. IG River Cruise. 2013. [Accesat 17 aprilie 2018]. Disponibil: http://www.ccr-zkr.org/files/documents/workshops/wrshp081013/6_HGrammerstorf_en.pdf
6. Le Figaro.fr, AFP. France: le tourisme fluvial a souffert en 2016. http://www.lefigaro.fr/flash-eco/2017/07/07/97002-20170707FILWWW00166-france-le-tourisme-fluvial-a-souffert-en-2016.php

7. VIADONAU. Rapoartele anuale privind navigația pe Dunăre în Austria 2002-2016. Annual Reports on Danube Navigation in Austria 2002-2016. [Accesat 17 aprilie 2018]. Disponibil: http://www.viadonau.org.
8. Voies navigable de France. [Accesat 17 aprilie 2018]. Disponibil: http://www.vnf.fr
9. LUMSDON, Les, WESTON, Ricard, McGRATH, Peter, DAVIES, Nick, PEETERS, Paul, EIJGELAAR, Eke, PIKET, Pieter. Le réseau européen d'itinéraires cyclables eurovelo. Les défis et les chances d'un tourisme durable. Bruxelles, 2009. 162 p. ISBN 978-92-823-2923-8. [Accesat 17 aprilie 2018]. Disponibil: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2009/419088/IPOL-TRAN_ET(2009)419088_FR.pdf
10. WESTON, Richard, DAVIES, Nisk, LUMSDON, Les, McGRATH, Peter, PEETERS, Paul, EIJGELAAR, Eke, PIKET, Peter. The european cycle route network Eurovelo. Challenges and Opportunities for Sustainable Tourism. Bruxelles, 2012. ISBN 978-92-823- 3843-8. 192 p. [Accesat 17 aprilie 2018]. Disponibil: http://ecf.com/files/wp-content/uploads/The-european-cycle-route-network-EuroVelo.pdf
11. WOESSNER, Raymond. L'émergence du tourisme fluvial en Europe. In: Transport et Tourisme. Cahiers de Géographie: actes du colloque organisé à Chambéry, 13-15 septembre 2006. Chambéry, 2006, nr. 4, pp. 183-198. ISSN 1762-4304, ISBN 2-9520432-3-X.
12. WOESSNER, Raymond. Le tourisme fluviale en Europe: quelles formes territoriales en émergence?. In: Transport et Tourisme: actes du colloque organisé à Chambéry, 13-15 septembre 2006. Chambéry, 2006. [Accesat 17 aprilie 2018]. Disponibil: http://edytem.univ-savoie.fr/d/tt2006/T-et-T-Livret-resumes-9-2006--.pdf

Recomandat spre publicare: 02.05.2018

ANTREPRENORIATUL – O OPȚIUNE DE CARIERĂ TÂRZIE PENTRU VÂRSTNICI: EXPERIENȚA STRĂINĂ ȘI SITUAȚIA ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Lidia MAIER[1], cercetător ştiinţific,
Institutul Naţional de Cercetări Economice, Republica Moldova

The actuality of the this research is defined by the necessity to approach the phenomenon of entrepreneurship among older people, because it is insufficiently researched and is not developed and supported by the state policies in the field in the Republic of Moldova. The novelty of the research consists in the fact, that the subject of entrepreneurship and self-employed workers – older people has not been the subject of study so far, and this research is one of the first steps in approach this issue.

The aim of the research was to study and analyze the foreign experience regarding the approaches of the issues of the older people and on the policies for supporting entrepreneurship among the older people, and also to present a brief retrospective of the situation in the Republic of Moldova. The main research methods used: logic, systemic, analysis and synthesis, generalization, statistical data analysis, etc. Main outcomes: there was identified the situation regarding the involvement of the older people in self-employed and entrepreneurial activities in European Union and member states and in the Republic of Moldova, elaborated the main conclusions and proposed measures for promoting entrepreneurship among the older people in the country.

Keywords: *entrepreneurship, self-employment, older people, vulnerable social or disadvantaged and under-represented groups in entrepreneurship, European Union, Republic of Moldova.*

Actualitatea temei cercetate constă în necesitatea abordării fenomenului antreprenoriatului în rândul persoanelor vârstnice, deoarece acesta este insuficient cercetat și nu este dezvoltat și susținut de politicile statului în domeniu în Republica Moldova. Noutatea cercetării constă în faptul că tematica antreprenoriatului și lucrătorilor pe cont propriu – persoane vârstnice – nu a constituit obiect de studiu până în prezent, cercetarea respectivă fiind unul din primii pași în abordarea acestei tematici.

Scopul cercetării a fost de a studia și analiza experiența străină privind abordările față de problematica persoanelor vârstnice și față de politicile de susținere a antreprenoriatului în rândul persoanelor vârstnice, dar și a prezenta o scurtă retrospectivă a situației din Republica Moldova. Metodele principale de cercetare utilizate: logică, analiza și sinteza, sistemică, generalizarea, analiza datelor statistice etc. Principalele rezultate obținute: a fost identificată situația privind implicarea persoanelor vârstnice în activități pe cont propriu și antreprenoriale în Uniunea Europeană și statele membre și în Republica Moldova, elaborate concluziile principale și propuse unele măsuri pentru promovarea antreprenoriatului în rândul persoanelor vârstnice în țară.

Cuvinte-cheie: *antreprenoriat, activități pe cont propriu, persoane vârstnice, grupuri social-vulnerabile sau defavorizate și subreprezentate în antreprenoriat, Uniunea Europeană, Republica Moldova.*

JEL Classification: L26, L29, M13, M19, P46.
CZU: 330.59, 334.012.23, 005

Introducere. După cum s-a constatat din cercetările ultimilor ani, demararea unei afaceri nu este o activitate doar pentru persoanele tinere sau relativ tinere. Persoanele vârstnice, de asemenea, pot să se implice în activități pe cont propriu și să inițieze mici afaceri proprii, care pot fi de succes. În special, în condițiile, în care omenirea se confruntă cu un fenomen tot mai pronunțat privind îmbătrânirea populației, persoanele vârstnice, potrivit unui raport al Global Entrepreneurship Monitor (GEM), sunt considerate „*dividende de aur*" pentru economiile, care tind să fie tot mai competitive [29]. Acest raport arată, că deși, în mod tradițional, antreprenoriatul este perceput ca un efort al persoanelor relativ tinere și energice, totuși, acesta (antreprenoriatul) nu are limite de vârstă, iar persoanele vârstnice dispun de un potențial antreprenorial semnificativ și capătă un rol tot mai important în economiile din întreaga lume.

[1] © ***Lidia MAIER, heart1961@mail.ru***

Conținut de bază. Raportul The Global Entrepreneurship Monitor arată, că numărul de persoane vârstnice, care desfășoară activități pe cont propriu, este mai mare decât al tinerilor: 18% din cei cu vârsta cuprinsă între 50 și 64 de ani și 13% din cei cu vârsta cuprinsă între 65 și 80 de ani în comparație cu doar 11% dintre adulții cu vârste cuprinse între 18 și 29 de ani și 18% – cu vârste cuprinse între 30 și 49 de ani [29]. Potrivit altor studii [22] ratele de angajare a persoanelor vârstnice în activități pe cont propriu variază de la 9,6% în Estonia până la 46,4% în Grecia. Pentru categoria de vârstă de 65+, proporțiile sunt chiar mai ridicate în unele țări, conform Eurostat.

Cu toate acestea, persoanele vârstnice sunt încă o resursă insuficient explorată și subestimată, iar politicile de susținere a antreprenoriatului sunt orientate, în principal, spre segmentele de populație mai tinere. Spre exemplu, se pune accentul pe șomajul în rândul tinerilor, pe susținerea tinerilor în implicarea lor în activități antreprenoriale etc., lăsând în afara ariei de interes persoanele vârstnice. În general, omenirea și, în special, Europa se confruntă cu o mulțime de provocări (îmbătrânirea populației, reducerea fondurilor sociale, creșterea șomajului și a nivelului de sărăcie, interesul scăzut față de statutul de antreprenor etc.), care lovesc, în primul rând, grupul de persoane vârstnice. Toate acestea afectează dezvoltarea multor țări, având totodată și efecte pozitive – contribuie la transformarea pieței muncii și apariția a noi grupuri de antreprenori.

Aceasta înseamnă, că este necesar de a identifica noi căi de creare a oportunităților economice pentru persoanele de peste 50 de ani, deoarece, datorită creșterii speranței de viață, modernizării sistemelor de sănătate, etc. o caracteristică tot mai frecventă pentru vârstnici este faptul, că aceștia ating vârsta de pensionare, fiind încă sănătoși, calificați, cu experiență și dornici de a contribui la societatea în care trăiesc. Aceștia preferă să se mențină cât mai mult posibil în câmpul muncii, nu ar dori să se pensioneze și caută oportunități de implicare în activitățile economice. Potrivit studiilor aproape o treime din persoanele mai în vârstă (28%) rămân activ angajate pe piața forței de muncă [29], iar un număr din ce în ce mai mare de lucrători vârstnici spun, că nu vor să se pensioneze [15]; de asemenea, o treime dintre europeni ar dori să lucreze după vârsta de pensionare: 61% dintre europeni susțin ideea, că ar trebui să li se permită persoanelor să continue să lucreze după ce ajung la vârsta oficială de pensionare, iar 53% (în special, în țările din Europa de Est) resping ideea unei vârste obligatorii de pensionare. Vârsta medie de ieșire de pe piața muncii este de 61,5 ani. Cu toate acestea, 42% dintre europeni cred, că ar fi capabili să își desfășoare activitatea actuală până la vârsta de 65 de ani sau mai mult. În plus, două treimi dintre europeni (mai ales în principalele state membre) ar prefera mai degrabă o pensie parțială asociată cu un loc de muncă cu fracțiune de normă, decât pensia integrală [15]. Totodată, deoarece vârstnicii tind să fie tot mai longevivi, majoritatea lor sunt îngrijorați de viitor, deoarece fondurile sociale nu pot face față numărului mare de solicitanți și pensiile tind să devină insuficiente pentru o parte semnificativă a acestora [27]. Pentru a-și soluționa problemele financiare persoanele vârstnice se gândesc tot mai mult la opțiunea de carieră târzie prin antreprenoriat. 13% dintre persoanele cu vârste între 50 și 64 de ani și 7% dintre acele cuprinse între vârsta de 65 și 80 de ani și-au exprimat intenția de a începe o afacere în următorii trei ani [29].

Mai ales, dacă vrem să creștem numărul de antreprenori, să abordăm sărăcia, șomajul în rândul tinerilor, care adesea, este un obiectiv, oarecum, contradictoriu, este necesar să ne orientăm și asupra vârstnicilor, deoarece rata șomajului în rândul persoanelor vârstnice în ultimii ani a crescut exponențial: în Irlanda – de trei ori în perioada post-criză 2008-2012 (de la 3,6% la 11,1%); în Portugalia – s-a dublat (de la 6,6% la 12,8%), în Grecia – mai mult de patru ori (de la 3,8% la 15,8%), iar în Spania – aproape unul din cinci persoane de peste 50 ani sunt șomeri [2]. Iar consecințele șomajului pentru persoanele vârstnice sunt deosebit de problematice, deoarece se confruntă cu cele mai mari provocări în găsirea de noi locuri de muncă. Acest lucru se datorează parțial discriminării bazate pe vârstă, dar și datorită altor bariere – mobilitate redusă percepută și flexibilitate la locul de muncă, costuri mai ridicate ale forței de muncă etc. Într-adevăr, șomajul pe termen lung în grupul de vârstă 50+ este mult mai mare decât în rândul tinerilor, iar tendințele demografice sunt descurajatoare – în ultimul deceniu, grupul de 50+ a crescut cu aproape 15%, în timp ce alte grupe de vârstă au rămas relativ stabile [1].

Mai mult, se estimează că până în anul 2020 o treime din populația aptă de muncă va avea vârsta de peste 50 de ani. Astfel, în anumite situații, accentul pus pe șomajul în rândul tinerilor comportă o problemă crescândă a șomajului în rândul celor de peste 50 de ani. Schemele de pensionare anticipată pentru persoanele vârstnice, care sunt motivate de o încercare de a crea locuri de muncă pentru tineri, servesc, de asemenea, pentru a împinge lucrătorii vârstnici să părăsească prematur piața tradițională a muncii, intrând în șomaj [1].

În aceste condiții, imperativă devine susținerea antreprenoriatului în rândul persoanelor vârstnice, care ar contribui la soluționarea multor probleme ale acestor persoane, precum și la dobândirea unor beneficii (economice, sociale și de mediu), necesare pentru o creșterea economică incluzivă, durabilă și stabilă, mai

ales, în economiile, în care persoanele vârstnice sunt defavorizate și subreprezentate în antreprenoriat. Unul din beneficii, spre exemplu este ameliorarea presiunii exercitate de îmbătrânirea populației asupra statului și crearea de locuri de muncă.

Potrivit datelor raportului The Global Entrepreneurship Monitor, impactul economic al antreprenorilor vârstnici este imens – fiecare persoană vârstnică, care desfășoară o activitate antreprenorială, contribuie la economia țării sale prin plata impozitelor și prin crearea de bunăstare din activități economice, astfel, nefiind o povară financiară pentru societate. În plus, antreprenorii vârstnici, în comparație cu cei tineri, tind să angajeze mai mult de cinci persoane, astfel, creându-și locuri de muncă nu doar pentru ei înșiși, ci și pentru alții, stimulând simultan economiile lor locale și naționale. Beneficiile economice suplimentare constau și în faptul, că persoanele vârstnice acționează și ca investitori informali, investind considerabil mai mulți bani în comparație cu persoanele mai tinere [29].

Beneficiile sociale constau în faptul, că antreprenorii vârstnici în toate stadiile de dezvoltare a activității antreprenoriale declară un nivel mult mai ridicat de satisfacție atât în raport cu viața, cât și cu locul de muncă, în comparație cu persoanele angajate. Aceasta înseamnă, că aceștia sunt într-o stare fizică mult mai bună, mai sănătoasă, astfel, cererile pentru plasament în programe de asistență socială sunt mai puține [29].

Toate acestea demonstrează că persoanele vârstnice constituie o resursă umană importantă, de cele mai multe ori neexploatată suficient, ce poate aduce o contribuţie semnificativă la dezvoltarea economică și socială. În documentul de sprijin la dezbaterea „Growing the European Silver Economy”, din februarie 2015, Comisia Europeană menționează, că dorește să acopere „nevoile celor de peste 50 de ani”, propunând de a schimba abordarea față de persoanele vârstnice: *ei sunt actori ce participă la creștere* [16].

Aceste constatări duc la aceea, că omenirea începe să înțeleagă, că persoanele vârstnice, cu experiența lor vastă de viață și de muncă, cu cunoștințe profunde în diferite domenii, cu dorința lor de a rămâne productivi cât mai mult posibil, sunt o resursă imensă neexplorată, neutilizată și subreprezentată în activitățile economice, inclusiv în antreprenoriat. Și în ultimii ani, susținerea persoanelor de 50+ ani a devenit o responsabilitate comună a tuturor statelor europene, care s-au angajat să promoveze îmbătrânirea activă prin integrarea drepturilor și nevoilor persoanelor vârstnice în politicile lor economice și sociale naționale și prin promovarea unei societăți pentru toate vârstele, acordând o atenție deosebită persoanelor vârstnice, dispuse de a activa pe cont propriu sau de a înființa o afacere.

În Uniunea Europeană această categorie de persoane se regăsește în *Strategia Europa 2020 pentru o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii* cu accent pe crearea de locuri de muncă și pe reducerea sărăciei și în *Planul de acțiune „Antreprenoriat 2020”,* care vizează, în special, promovarea unor modele și implicarea unor grupuri specifice, al căror potențial antreprenorial nu este valorificat la maximum sau la care nu ajung metodele tradiționale de încurajare a întreprinderilor – femeile, persoanele în vârstă, șomerii și tinerii etc.

Totodată, Comisia Europeană a lansat o serie de diferite inițiative și scheme, care ar putea fi puse în aplicare pentru a încuraja grupurile social-vulnerabile sau defavorizate și subreprezentate pe piața muncii, inclusiv persoane vârstnice, să se implice mai activ în activități pe cont propriu și antreprenoriale. Acestea sunt concentrate, în principal, asupra următoarelor direcții:

1. Promovarea beneficiilor antreprenoriatului în rândul persoanelor vârstnice, inclusiv prin crearea și susținerea rețelelor. În acest sens a fost creată *Platforma Antreprenorială 50+ (50+ Entrepreneurship Platform)* implicată în numeroase activități, care urmăresc să se asigure, că factorii de decizie politică înțeleg, apreciază și valorifică contribuția importantă pe care antreprenorii 50+ o pot aduce economiei europene. Pentru a facilita schimbul de informații, a fost lansat *site-ul web 50+ EPE*, unde pot fi găsite cele mai recente rapoarte, studii, inițiative politice, cele mai bune practici și informații practice pentru cei, care intenționează să-și înființeze afaceri proprii.

Una dintre inițiativele importante ale Uniunii Europene este *Programul Best Agers* – o inițiativă multinațională, care vizează creșterea implicării persoanelor de peste 55 de ani pe piața forței de muncă și promovarea activităților inovative și antreprenoriale. În cadrul acestei inițiative a fost creată o rețea transnațională (*Biiugi*) [6], care reunește persoanele de peste 50 de ani pentru schimb de informații și experiență, consultanță pentru cei, care doresc să se implice în afaceri și activități pe cont propriu.

O altă inițiativă multinațională în Europa este *Programul Grundtvig* [19], care promovează mai multe proiecte privind implicarea activă a adulților în antreprenoriat. Unul dintre acestea este proiectul „*Superact”* [28] pentru grupul demografic 50+, concentrându-se, în special, asupra grupurilor defavorizate.

Un proiect similar este și proiectul *„Memoro”* [20], care colectează istorii de succes de la antreprenorii vârstnici și face filme scurte cu privire la promovarea antreprenoriatului în rândul persoanelor vârstnice pentru

a sensibiliza nu doar persoanele din grupul demografic respectiv, ci și întreaga societate.

O rețea, care aduce împreună 16 autorități publice europene (state și regiuni) este rețeaua *ESF-AGE Network* [14], care optează pentru îmbunătățirea oportunităților de angajare, promovarea educației și a învățării pe tot parcursul vieții, consolidarea incluziunii sociale și combaterea sărăciei.

2. Îmbunătățirea competențelor și abilităților antreprenoriale ale persoanelor vârstnice. În cadrul acestei direcții una dintre cele mai mari inițiative este același *Program Grundtvig*, care vizează, de asemenea, și consolidarea dimensiunii europene în educația adulților și învățarea pe tot parcursul vieții în întreaga Europă și urmărește în mod specific să abordeze provocările educaționale ale îmbătrânirii populației și să ofere adulților căi alternative de a-și actualiza abilitățile și competențele.

Una din căile alternative, promovate și susținute de Programul Grundtvig este crearea și dezvoltarea de asociații, centre și incubatoare de afaceri pentru persoanele vârstnice, cum ar fi: *Asociația antreprenorilor Nersant* (Portugalia), *BIC* (Slovacia) și *Union des Couveuses* (Franța), care concomitent activează ca și parteneri în cadrul Programului Grundtvig.

Unele scheme de formare/instruire a Uniunii Europene vizează anumite subgrupuri de persoane vârstnice, cum ar fi: lucrătorii vârstnici, șomerii de peste 50 de ani sau femeile de peste 50 de ani, care doresc să înființeze afaceri proprii. Astfel, schema multinațională *The female scheme* [17] oferă formare, consiliere și mentorat de către alți antreprenori de sex feminin pentru a ajuta participanții să-și dezvolte abilitățile antreprenoriale pentru a putea începe afaceri.

Nu mai puțin importantă este și o altă inițiativă – *Senior Enterprise din Irlanda* [26], concepută special pentru a promova antreprenoriatul în rândul persoanelor cu vârsta de 50+ ani și a oferi servicii de formare / instruire.

3. Facilitarea accesului la finanțare. Pentru a facilita accesul la finanțare Uniunea Europeană lansează o serie de programe și scheme de finanțare. Un exemplu elocvent de acțiuni ale Comisiei destinate să susțină antreprenoriatul în rândul grupurilor social-vulnerabile, inclusiv persoane vârstnice, este lansarea unui instrument de microfinanțare în cadrul *Programului pentru schimbări sociale și inovare socială*, destinat grupurilor vulnerabile, inclusiv persoanelor, care și-au pierdut locul de muncă sau riscă să și-l piardă, având în vedere persoanele vârstnice. La elaborarea acestui program s-a ținut cont de faptul, că deși persoanele vârstnice au economii, resurse mai substanțiale de mijloace financiare, acumulate din pensii, compensații și alte alocații, la înființarea unei afaceri au nevoie de mijloace financiare suplimentare, care, datorită vârstei lor înaintate, nu pot fi obținute de la bănci în formă de credit.

Acesta nu este un program izolat. Alături de Fondul Social European (FSE) **(**principalul instrument al UE pentru promovarea ocupării forței de muncă și a incluziunii sociale [13] și Fondul European de Ajustare la Globalizare (FEAG) (măsuri de sprijin vizând: căutarea unui loc de muncă; orientare profesională; educație, formare și reconversie profesională; îndrumare și instruire; spirit antreprenorial și înființarea de firme) [12], acestea formează un set coerent de programe ale UE pentru promovarea ocupării forței de munca, protecția socială și incluziunea socială, precum și a unor condiții de muncă de calitate pentru perioada 2014-2020 [11] – toate vizând concomitent și susținerea antreprenoriatului în rândul persoanelor vârstnice.

La nivelul statelor europene, de asemenea, au fost lansate inițiative și scheme pentru a încuraja persoanele vârstnice să se implice în activități pe cont propriu sau antreprenoriale. Spre exemplu, în Austria a fost promovată inițiativa *Entrepreneurship 50+;* în Estonia – un amplu Program *„Older people – a valuable resource for the labour market*”.; în Germania – pe lângă programul *Perspective 50plus,* activ sunt susținute femeile, care se implică în activități pe cont propriu sau antreprenoriale, deoarece s-a observat, că femeile sunt mai reticente în dezvoltarea unor asemenea activități. În Polonia – a fost emis un document-cheie intitulat *„Priorități pe termen lung / ipoteze ale politicii pentru seniori Polonia 2014-2020"* și constituit Consiliul Social 50+ [24] în a.2013. Un proiect amplu este *„Mature entrepreneur”* [30]; cu succes activează *Incubatorul de afaceri pentru grupul de vârstă 50+* [18]. Guvernul Principatului de Asturias, Spania a lansat un *Program Integrat pentru Stimularea Culturii Antreprenoriale*, care vizează susținerea creării de firme de către un colectiv specific: seniorii aflați în șomaj.

Cu referire la Republica Moldova e de menționat, că tematica antreprenoriatului și lucrătorilor pe cont propriu – persoane vârstnice nu a constituit obiect de studiu până în prezent, cercetarea respectivă fiind unul din primii pași în abordarea acestei tematici.

În rezultatul cercetărilor s-a constatat, că provocările, cu care se confruntă în prezent omenirea sunt caracteristice și Republicii Moldova, doar nivelul de intensitate al acestora este mai mare, deoarece Republica Moldova, fiind unul din cele mai tinere state din Europa se confruntă cu cel mai înalt nivel de îmbătrânire a populației, accelerat de declinul natalității și implicațiile migrației nereglementate, de șomajul masiv, de

ocuparea semnificativă a populației în sectorul informal, de calitatea nesatisfăcătoare a vieții și de un nivel scăzut de incluziune socială, etc., devenind una dintre cele mai importante provocări pentru societatea moldavă.

Dinamica coeficientului îmbătrânirii în Republica Moldova indică o creştere a valorii acestuia de la 13,6% în 2005 la 14,4% în anul 2010 şi până la 16,7% în anul 2015. La 1 ianuarie anul 2016 din numărul total al populației Republicii Moldova populația din grupul de vârstă 50-64 de ani constituia 19,9%, dintre care 49,5% erau persoane active, șomeri BIM – 1,3% și persoane inactive – 50,5 [7].

Din totalul populației ocupate în grupul de vârstă 55-64 de ani 76,7% ar dori să-și schimbe situația la locul de muncă din dorința de a avea un salariu mai mare, iar 13,9% sunt angajați în sectorul informal [8].

Ponderea persoanelor sub-ocupate în grupul de vârstă 55-64 de ani (persoane care au avut un loc de muncă, a căror număr de ore efectiv lucrate, în total, în timpul perioadei de referinţă a fost mai mic de 40 ore pe săptămână, care au dorit şi au fost disponibile să lucreze mai mult) a fost de 10,6% în totalul persoanelor sub-ocupate [8].

Din numărul total al șomerilor grupul de vârstă 50 ani și peste constituie 15,1%, dintre care aproape 70% sunt bărbați și 59,6 sunt din mediul urban. După durata șomajului toți șomerii din acest grup de vârstă sunt șomeri pe termen lung [8].

În populația inactivă din grupul de vârstă 55-64 de ani 78,4% sunt pensionari. După relația cu piața forței de muncă peste 90% din persoanele inactive nici nu caută și nici nu doresc să muncească, deoarece marea majoritate din ei dispun de o formă sau alta de pensie, 6,6% sunt plecați peste hotare [8].

Totodată este de menționat, că în Republica Moldova persoanele vârstnice sunt o categorie foarte vulnerabilă, sunt cele mai expuse riscului de sărăcie şi excluziune socială, posedă un risc înalt de marginalizare şi discriminare. Despre acest fapt ne vorbesc numeroase emisiuni TV, articole în mass-media, studii realizate cu suportul organizațiilor internaționale, în special UNFPA, Fondul ONU pentru Populație în Republica Moldova, HelpAge International.

Potrivit unui studiu realizat de Organizaţia Internaţională „Help Age", *ţara noastră s-a situat pe locul 77 din cele 96 de ţări incluse în top* după bunăstarea socială şi economică a persoanelor vârstnice. Fiecare a doua persoană vârstnică este privată de posibilitatea de a avea o viaţă independentă, sănătoasă şi în siguranţă, pe când în ţările UE în astfel de situaţie se află doar 1/3 din vârstnici. Peste 70% din potenţialul uman în vârstă de 55 ani şi peste, nu are oportunităţi de a contribui la creşterea economiei şi dezvoltarea societăţii. Potenţialul vârstnicilor nu este suficient valorificat pentru îmbătrânire activă şi sănătoasă, în special pe piaţa muncii. Indicele Îmbătrânirii Active în Moldova este la o distanţă de 7 puncte faţă de media ţărilor UE, cca 34 puncte, precum şi de două ori mai mic în raport cu obiectivul-ţintă pus în faţa tuturor ţărilor [9].

Chiar şi slaba participare a vârstnicilor pe piaţa forţei de muncă nu este determinată de o disponibilitate a acestora pentru a rămâne cât mai mult economic activi, ci mai degrabă de nevoia de a munci pentru câştigarea traiului zilnic, în condiţiile insuficienţei surselor financiare [25].

Discriminarea pe criteriu de vârstă deşi este interzisă prin lege în Republica Moldova, în realitate, acest fenomen rămâne destul de răspândit, în special, în cazul persoanelor în vârstă, care încearcă să își găsească un loc de muncă [10].

Mai mult, poziţia persoanelor vârstnice pe piaţa muncii este destul de complicată, iar prevederile normative nu asigură pe deplin accesul şi stabilitatea statutului lor ocupaţional. O treime din vârstnicii angajaţi au deficienţe la locul de muncă, condiţii nocive, stres profesional, teama de a-şi pierde locul de muncă, majoritatea absolută nu este satisfăcută de salariu [5].

Totodată vârstnicii din Republica Moldova sunt caracterizaţi prin nivelul redus al conexiunii sociale (32,2%) spre deosebire de vârstnicii din țările UE (49%), deprinderi limitate în utilizarea tehnologiilor informaționale (2,9% comparativ cu 40,8% media înregistrată pentru țările UE) și de învățare continuă pe parcursul întregii vieți (0,3% comparativ cu 4,5% în țările UE) [9].

Oportunităţile persoanelor vârstnice de a se angaja în câmpul muncii, în special după vârsta de pensionare, sunt limitate atât de lipsa locurilor de muncă, dar şi de instruirea inadecvată a vârstnicilor. În pofida unui înalt nivel de instruire, calitatea şi nivelul cunoştinţelor vârstnicilor nu corespunde necesităţilor pieţei muncii modernă în rezultatul restructurării întreprinderilor industriale, trecerii la tehnologiile inovaţionale, care au condus la o supra-prezenţă pe piaţa naţională a reprezentanţilor unor anumite profesii şi calificări [5].

Toate acestea denotă că potențialul persoanelor vârstnice nu este conștientizat pe deplin și valorificat și este nevoie de reconsiderarea forței de muncă a persoanelor vârstnice, revalorificarea experienței lor profesionale şi participarea lor la viaţa social-economică a țării. Politicile pentru îmbătrânirea activă trebuiesc dezvoltate atât din perspectiva adaptării competenţelor la noile cerinţe ale pieţei muncii, cât şi a

accesului/reintegrării acestora pe piața muncii. Cu atât mai mult, că totuşi, mulți bătrâni din Republica Moldova vor să lucreze [21], mulți dintre ei sunt destul de activi şi sunt interesaţi să desfăşoare activităţi de muncă [5]. Participarea persoanelor vârstnice la viața social-economică a țării ar soluționa multe din problemele cu care se confruntă acestea, mai mult – ar aduce și beneficii pentru economie și societate, iar cea mai indicată și mai accesibilă formă, așa cum ne demonstrează și experiența străină, este implicarea acestora în activități antreprenoriale și pe cont propriu.

Însă, deoarece cea mai mare parte a populaţiei în vârstă de 50 ani şi peste s-a format în timpul sovietic, în perioada unui sistem centralizat de repartizare, ea nu dispune de abilităţi antreprenoriale, necesare pentru o economie competitivă şi nici nu doreşte să se lanseze în afaceri [5].

Astfel, potrivit Anchetei Forţei de Muncă în anul 2016 din totalul populației ocupate după statutul ocupațional în grupul de vârstă 55-64 de ani, 58,6% erau salariați, 36,8% erau lucrători pe cont propriu, 3,7% – lucrători familiali neremunerați și nici o persoană nu avea statutul de patron. Din aceste categorii de ocupații la activitatea antreprenorială se referă doar activitatea lucrătorilor pe cont propriu şi a patronilor. Astfel, comparativ cu anul 2015 ponderea lucrătorilor pe cont propriu în totalul persoanelor ocupate din această categorie de vârstă a crescut cu 3,1%, de la 33,7% în anul 2015 până la 36,8% în a.2016; cei mai mulți lucrători pe cont propriu în această categorie de vârstă au fost înregistrați în mediul rural (85,9%), dintre care bărbații constituiau o parte mai semnificativă decât femeile. Pe activități economice lucrătorii pe cont propriu din această categorie de vârstă sunt antrenați preponderent în agricultură (42,6%) [8]. Totodată, este de menționat, că ponderea persoanelor de 65 și peste ani în totalul lucrătorilor pe cont propriu, deși este nesemnificativă, este în creștere, de asemenea.

Din analiza realizată, concluzionăm, că deși numărul lucrătorilor pe cont propriu în ambele categorii de vârstă (55-64 și 65+ ani) este în creștere, acest fapt este datorat, în principal, necesității de a-și îmbunătăți situația materială (*Dorința de a avea un salariu mai mare*) și a scăpa de sărăcie, nefiind stimulați nici într-un fel de a se implica în antreprenoriat. Într-adevăr, în Republica Moldova problematica persoanelor vârstnice a fost abordată din perspectiva politicilor sociale, de ocupare a forței de muncă, dar nu constituie un domeniu prioritar al politicilor statului, care țin de activitatea antreprenorială, iar inițiative răzlețe de susținere a vârstnicilor în înființarea propriilor afaceri au apărut doar recent.

Spre exemplu, antreprenoriatul ca cea mai bună oportunitate pentru persoanele vârstnice de a participa pe deplin la viața social-economică pentru prima oară a fost încorporat în *Strategia naţională privind ocuparea forţei de muncă pentru anii 2017-2021*. În Matricea de acțiuni pentru implementarea Strategiei naţionale privind ocuparea forţei de muncă pentru anii 2017-2021 două dintre direcții se adresează persoanelor vârstnice. Și anume:

Direcția de acțiune 2.1.4 Asigurarea accesului grupurilor vulnerabile la educație și instruire, care prevede: (1) Derularea unor campanii de informare pentru creșterea gradului de conștientizare a necesităților grupurilor vulnerabile (persoane cu dizabilități, romi, *persoane vârstnice*); (2) Derularea programelor de formare profesională țintite grupurilor vulnerabile (persoane de etnie romă, cu dizabilități, vârstnice etc.).

Direcţia de acţiune 3.2.2 Dezvoltarea varietății și sferei serviciilor şi programelor de ocupare prin targetare individuală și cu acoperire mai largă a grupurilor vulnerabile, care prevede: (1) Susținerea inițiativelor de auto-angajare şi activităţi generatoare de venituri în rândul persoanelor *în vârstă pre-pensionară şi vârstnici.*

Totodată, despre oportunitatea de a dezvolta mici afaceri pe lângă casă, care le-ar asigura un venit suplimentar persoanelor vârstnice în Republica Moldova, a început să se discute în cadrul diferitor evenimente, cum ar fi Masa Rotundă cu genericul *„De ce și cum promovăm angajarea vârstnicilor în câmpul muncii”*, iar din dorința de a se implica în viața socială și economică persoanele vârstnice se implică în diferite activități pe cont propriu sau cu caracter antreprenorial. Spre exemplu, doar în satul Carabetovca, raionul Basarabeasca prin intermediul *Asociației obștești Clubul femeilor „Comunitate*" s-a reușit atragerea unor mini-granturi pentru pensionarii vulnerabili, care doresc să-și deschidă mici afaceri. Astfel, în anii 2015-2016 Organizația HelpAge International a oferit suport financiar pentru 22 de familii de pensionari. Familiile au primit câte 6.783 de lei. Din acești bani și-au cumpărat câteva oi, capre, vaci sau mașină de cusut și comercializează brânză, carne și alte produse alimentare [21].

O altă inițiativă, care ține direct de promovarea şi susţinerea oportunităților de dezvoltare a micilor afaceri de către persoanele vârstnice aparține Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, care a lansat în luna mai 2017 *Programul de Granturi mici*, dedicat susţinerii şi promovării îmbătrânirii active în Republica Moldova. Durata implementării proiectelor este de 10 luni, iar suma totală oferită este de 100.000 lei, acordată din bugetul de stat.

Programul este axat pe 3 priorități, iar în cadrul *Priorității III. Oportunităţi economice pentru vârstnici*

vor fi finanţate proiectele, ce vizează realizarea următoarelor acţiuni şi măsuri: (1) Desfăşurarea unor campanii de informare privind oportunităţile de antreprenoriat şi cele de angajare în câmpul muncii; (2) Organizarea forumurilor, conferinţelor şi sesiunilor de informare privind angajarea în câmpul muncii şi/sau iniţierea afacerilor de către vârstnici; (3) *Susţinerea antreprenoriatului în rândul vârstnicilor,* precum şi a serviciilor de orientare, consiliere şi calificare privind accesul vârstnicilor la piaţa muncii, susţinerea antreprenoriatului social etc.

Totodată, statul şi-a propus mai multe măsuri, care să mobilizeze oamenii vârstnici să muncească, în contextul demografic naţional, să sporească gradul de implicare a persoanelor în vârstă în toate sectoarele, în primul rând, se consideră, că este necesar de a sensibiliza societatea, pentru ca să conştientizeze faptul, că oamenii în vârstă au forţă şi capacităţi şi nu trebuie marginalizaţi [23].

Principalele rezultate ale studiului respectiv sunt următoarele:

1. Persoanele vârstnice fac parte din categoria grupurilor social-vulnerabile ale populației. Acestea constituie o resursă umană imensă neexplorată, neutilizată, defavorizată și subreprezentată în activitățile economice, inclusiv în antreprenoriat.

2. În ultimii ani, antreprenoriatul a devenit o opțiune reală de carieră, atât pentru persoanele tinere, dar și pentru persoanele vârstnice, deoarece s-a dovedit, că deși antreprenoriatul este perceput ca un efort al persoanelor tinere și energice, totuși acesta (antreprenoriatul) nu are limite de vârstă, iar persoanele vârstnice dispun de un potențial antreprenorial semnificativ și capătă un rol tot mai important în economiile din întreaga lume.

3. Cauzele pentru care vârstnicii se gândesc tot mai mult la opțiunea de carieră târzie prin antreprenoriat sunt:

- Datorită creșterii speranței de viață, modernizării sistemelor de sănătate, etc. o caracteristică tot mai frecventă pentru vârstnici este faptul, că aceștia tind să fie tot mai longevivi, ating vârsta de pensionare, fiind încă sănătoși, calificați, cu experiență și dornici de a contribui la societatea în care trăiesc. Aceștia preferă să se mențină cât mai mult posibil în câmpul muncii, nu ar dori să se pensioneze și caută oportunități de implicare în activitățile economice.
- Datorită îmbătrânirii populației, fondurile sociale sunt tot mai restrânse și nu pot face față numărului mare de solicitanți și în acest caz pensiile tind să devină insuficiente pentru o parte semnificativă a vârstnicilor.
- Schemele de pensionare anticipată pentru persoanele vârstnice, care sunt motivate de o încercare de a crea locuri de muncă pentru tineri, servesc, de asemenea, pentru a împinge lucrătorii vârstnici să părăsească prematur piața tradițională a muncii, intrând în șomaj.

4. Acest grup de populație se confruntă cu provocări specifice în ceea ce privește accesul la susținere pentru întreprinderile lor, deoarece politicile de susținere a antreprenoriatului sunt orientate, în principal, spre segmentele de populație mai tinere, lăsând în afara ariei de interes persoanele vârstnice.

5. Uniunea Europeană împreună cu guvernele europene în ultimii ani încearcă a menține vârstnicii activi și utili pentru societate, promovând o politică de îmbătrânire activă și oferind persoanelor vârstnice posibilitatea de a participa pe deplin la viața social-economică prin activități antreprenoriale și pe cont propriu.

6. Principalele documente ale UE în care se regăsește grupul de persoane vârstnice sunt Strategia Europa 2020 pentru o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii cu accent pe crearea de locuri de muncă și pe reducerea sărăciei și Planul de acțiune „Antreprenoriat 2020", care vizează, în special, promovarea unor modele și implicarea unor grupuri specifice, al căror potențial antreprenorial nu este valorificat la maximum sau la care nu ajung metodele tradiționale de încurajare a întreprinderilor – femeile, persoanele în vârstă, șomerii și tinerii, etc.

7. Inițiativele europene de susținere a implicării persoanelor vârstnice în activități pe cont propriu sau antreprenoriale sunt concentrate, în principal, asupra următoarelor direcții: (1) Promovarea beneficiilor antreprenoriatului în rândul persoanelor vârstnice, inclusiv prin crearea și susținerea rețelelor, (2) Îmbunătățirea competențelor și abilităților antreprenoriale ale persoanelor vârstnice, (3) Facilitarea accesului la finanțare.

8. Programele și inițiativele, care vizează susținerea antreprenorilor și lucrătorilor pe cont propriu în rândul persoanelor vârstnice sunt variate la nivelul diferitor țări. Acestea sunt programe și scheme speciale, direcționate spre susținerea anumitor segmente ale persoanelor vârstnice sau sunt parte a programelor de susținere a IMM-urilor. În general, acestea sunt direcționate spre dezvoltarea spiritului antreprenorial și promovarea reintegrării pe piața forței de muncă prin obținerea și îmbunătățirea competențelor antreprenoriale; îmbunătățirea accesului la finanțare și pot avea ca grup țintă diferite segmente ale persoanelor vârstnice (șomerii, femeile, migranții, minoritățile etnice etc.). Unele programe se bazează pe principiile de solidaritate

și pe competențele complementare ale inter- și intragenerațiilor.

9. Provocările cu care se confruntă în prezent omenirea sunt caracteristice și Republicii Moldova, doar nivelul de intensitate al acestora poate fi mai mare, deoarece Moldova, fiind unul din cele mai tinere state din Europa se confruntă cu cel mai înalt nivel de îmbătrânire a populației, accelerat de declinul natalității și implicațiile migrației internaționale, de șomajul masiv, de ocuparea semnificativă a populației în sectorul informal, de calitatea nesatisfăcătoare a vieții și de un nivel scăzut de incluziune socială etc., devenind una dintre cele mai importante provocări pentru societatea moldovenească.

10. În Republica Moldova persoanele vârstnice sunt o categorie foarte vulnerabilă, sunt cele mai expuse riscului de sărăcie și excluziune socială, posedă un risc înalt de marginalizare și discriminare. Potențialul vârstnicilor nu este suficient valorificat pentru îmbătrânire activă și sănătoasă, în special pe piața muncii, nu este pe deplin conștientizat, este insuficient studiat și puțin solicitat.

11. Principalele obstacole pentru implicarea persoanelor vârstnice în activități antreprenoriale sunt adesea legate de lipsa abilităților antreprenoriale, necesare pentru o economie competitivă. Persoanele vârstnice din Republica Moldova nici nu doresc să se lanseze în afaceri, de asemenea, nu există politici de motivare ale statului pentru această categorie de persoane de a desfășura activitățile respective, atât în mediul urban, cât și în cel rural.

12. Numărul persoanelor vârstnice și ponderea lor în numărul total al populației Republicii Moldova în ultimii ani cresc constant, în special, datorită creșterii speranței de viață, declinului natalității și exodului masiv al cetățenilor (în special, tineri) în străinătate. Respectiv, crește ponderea pensionarilor în raport cu salariații. Indiferent de creșterea vârstei de pensionare, tendința de creștere a numărului și ponderii pensionarilor se va menține, ceea ce denotă și situația în alte țări europene.

13. Creșterea numărului de pensionari necesită o creștere a resurselor financiare pentru plata pensiilor, iar bugetul asigurărilor sociale de stat, sursa principală de plată a pensiilor cu greu de face față poverii în creștere. În același timp, nivelul scăzut al pensiilor impune oamenii să caute oportunități pentru alte câștiguri, venituri. Dacă angajarea în câmpul muncii a pensionarilor ca lucrători salariați limitează oportunitățile de angajare pentru persoanele cu vârsta aptă de muncă, atunci înființarea de către aceștia a afacerilor proprii, dimpotrivă, contribuie la crearea de noi locuri de muncă.

14. Deși numărul lucrătorilor pe cont propriu în ambele categorii de vârstă (55-64 și 65+ ani) este în creștere, acest fapt este datorat, în principal, necesității de a-și îmbunătăți situația materială (Dorința de a avea un salariu mai mare) și a scăpa de sărăcie, nefiind stimulați nici într-un fel de a se implica în antreprenoriat.

15. În Republica Moldova fenomenul antreprenoriatului în rândul persoanelor vârstnice este insuficient cercetat și nu este dezvoltat și susținut de politicile statului în domeniu. Problematica persoanelor vârstnice a fost abordată din perspectiva politicilor sociale, de ocupare a forței de muncă, dar nu constituie un domeniu prioritar al politicilor statului, care țin de activitatea antreprenorială, iar inițiative răzlețe de susținere a vârstnicilor în înființarea propriilor afaceri au apărut doar recent. De asemenea, promovarea antreprenoriatului în rândul persoanelor vârstnice nu se efectuează, și, posibil, multe persoane apte de muncă nici nu se gândesc, că ar putea desfășura asemenea activități.

16. Antreprenoriatul ca cea mai bună oportunitate pentru persoanele vârstnice de a participa pe deplin la viața social-economică a Republicii Moldova pentru prima oară a fost încorporat în Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021. Totodată, o primă inițiativă de susținere a persoanelor vârstnice în implicarea lor în antreprenoriat aparține Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, care a lansat un Program de granturi mici în anul 2017.

Concluzii și propuneri. Cercetările efectuate au permis de a generaliza abordările față de problematica persoanelor vârstnice și față de politicile de susținere a antreprenoriatului în rândul persoanelor vârstnice și a trasa următoarele concluzii:

1. Îmbătrânirea demografică aduce noi provocări, dar, totodată, creează și oportunități pentru persoanele vârstnice.

2. Provocările cu care se confruntă omenirea sunt aceleași pentru toate statele europene, doar intensitatea lor este diferită.

3. Persoanele vârstnice prezintă o resursă foarte importantă, dar insuficient explorată și utilizată.

4. Activitatea pe cont propriu și cea antreprenorială este o opțiune de carieră târzie și oferă un echilibru atractiv între viața profesională și cea personală, iar din cauza dificultăților de reintegrare pe piața forței de muncă acestea sunt singura alternativă pentru persoanele vârstnice, care doresc să-și reia activitatea economică.

5. Persoanele vârstnice cu experiență în antreprenoriat pot susține şi alte inițiative de afaceri prin mentorat, coaching şi furnizarea de asistență financiară.

6. Politicile şi inițiativele lansate de factorii de decizie influențează asupra deciziei persoanelor vârstnice de a se implica în activități antreprenoriale şi pe cont propriu şi ajută la reducerea barierelor specifice, cu care se confruntă această categorie de populație. Acestea sunt orientate spre susținerea directă sau, mai frecvent, indirectă a antreprenorilor din această categorie de populație şi sunt preponderent programe de sensibilizare a opiniei publice, de mentorat şi coaching, de formare şi instruire, de microfinanțare sau vizează crearea de rețele pentru diseminarea bunelor practici şi promovare şi a incubatoarelor de afaceri pentru susținerea persoanele vârstnice în crearea de start-up-uri.

7. Participarea Uniunii Europene prin fondurile sale la cofinanțarea programelor şi proiectelor naționale la diferite etape de implicare a persoanelor vârstnice în activități pe cont propriu şi antreprenoriale este semnificativă şi esențială pentru toate statele europene.

Deoarece în Republica Moldova fenomenul antreprenoriatului în rândul persoanelor vârstnice este insuficient cercetat şi nu este dezvoltat şi susținut de politicile statului în domeniu, pot fi formulate propuneri doar reieşind din prezenta cercetare, iar baza acestora o constituie 3 piloni principali: sensibilizare şi promovare, programe de formare şi instruire, politica de stat motivantă şi încurajatoare:

1. Reieşind din experiența străină, dar şi ținând cont de realitatea moldovenească, este necesar de a depune eforturi pentru sensibilizarea opiniei publice cu privire la rolul util pe care persoanele vârstnice îl poate juca în societate şi în economie, promovarea îmbătrânirii active şi intensificarea efortului de a exploata potenţialul persoanelor vârstnice, încurajarea acestui grup de persoane de a se implica în activități pe cont propriu şi antreprenoriale. Un rol important în această activitate ar putea să-l aibă mass-media.

2. Promovarea antreprenoriatului şi activităților pe cont propriu în rândul persoanelor vârstnice, creşterea gradului de conştientizare a importanței utilizării potențialului persoanelor vârstnice, încurajarea generației 50+ să participe la activitățile economice poate fi efectuată prin crearea şi susținerea rețelelor. De asemenea, prin intermediul rețelelor poate fi încurajat schimbul de cunoştințe, pot fi promovate politicile şi inițiativele existente referitoare la susținerea dezvoltării antreprenoriatului 50+, identificate oportunitățile, ideile de afaceri, resursele necesare sau clienții, partenerii, furnizorii, etc. În acest sens, este necesar de a dezvolta o platformă online similară celei europene (50 Pllus Entrepreneurship Platform).

3. Deoarece cea mai mare parte a populaţiei în vârstă de 50 ani şi peste din Republica Moldova nu dispune de abilităţi antreprenoriale, necesare pentru o economie competitivă este necesară îmbunătățirea competențelor şi abilităților lor antreprenoriale prin dezvoltarea programelor de formare şi instruire (spre exemplu în cadrul ODIMM, pe lângă agențiile de ocupare a forței de muncă etc.), având ca grup țintă persoanele vârstnice. Acestea inițial ar putea fi gratuite sau subvenționate. Totodată, persoanele vârstnice cu experiență în domeniu ar putea fi implicate în programe de mentorat, ajutând participanții la aceste programe în obținerea abilităților şi competențelor antreprenoriale pe de o parte, iar pe de altă parte făcându-i să beneficieze de experiența lor şi întărindu-le încrederea în sine, contribuind astfel nu doar la crearea de întreprinderi şi noi locuri de muncă, dar şi soluționând şi alte probleme şi provocări de ordin social şi economic, legate de îmbătrânirea populației.

4. Deoarece experiența străină ne demonstrează, că o modalitate de susținere a persoanelor vârstnice în implicarea lor în antreprenoriat sunt incubatoarele de afaceri, ar fi rațional de a dezvolta şi promova mai larg conceptul de incubator de afaceri şi de inovare în Republica Moldova, a crea incubatoare pentru vârstnici, unde aceştia ar putea timp de 2-3 ani să fie susținuți în dezvoltarea ideilor de afaceri prin diferite tipuri de facilități oferite.

5. Cel mai important aspect pentru implicarea mai activă a persoanelor vârstnice în activități pe cont propriu şi antreprenoriale este includerea acestui grup de persoane în politicile statului, care țin de activitatea antreprenorială şi promovarea unor politici fiscale favorizante. Deşi în Republica Moldova au început a apărea inițiative răzlețe de susținere a implicării persoanelor vârstnice în activități pe cont propriu şi antreprenoriale, deschiderea culturală către antreprenoriat 50+ în Republica Moldova poate fi efectuată doar prin politici şi acțiuni motivante şi încurajatoare.

Referințe bibliografice

1. 50 Plus Entrepreneurship Platform. Demografic changes and long term trends. [Accesat 29.01.2018]. Disponibil: http://www.50plus-europe.eu/opportunity-challenge/?subpage=opportunuties
2. 50 Plus Entrepreneurship Platform. The challenge – why we need to act. Unemployment. [Accesat 29.01.2017]. Disponibil: http://www.50plus-europe.eu/opportunity-challenge/?subpage=opportunuties

3. AGE Platform Europe. About AGE. [Accesat 21.03.2018]. Disponibil: http://www.age-platform.eu/about-age
4. Sumar la Strategia Europa 2020. Agenţia Naţională pentru Programe Comunitare în Domeniul Educaţiei şi Formării Profesionale. [Accesat 12.06.2018]. Disponibil: http://vechi.anpcdefp.ro/userfiles/Anexa_3_TiM_Strategia_Europa_2020.pdf
5. BÂRCĂ, Alic. Persoanele în vîrstă şi piaţa muncii. Pensionarii. In: Îmbătrânirea populaţiei în Republica Moldova. Cercetare la nivel naţional. Chişinău, 2012, pp. 104-120. [Accesat 19.06.2018], Disponibil: http://demografie.md/files/8402_imbatrinirea_populatiei_in_republica_moldova.pdf
6. SIEMEN, Hauke. Making the best agers' expertise accessible on the web: introducing www.biigui.eu. Central European Good Practice Fair: Promoting active ageing at the local level. Vienna, 2012, 2 march. [Accesat 16.06.2018]. Disponibil: http://q-ageing.eu/presentations/ACTIVE%20AGENDA%20CORNER%20D/Hauke_Siemen_Best_Agers.pdf
7. Anuarul statistic al Republicii Moldova = Статистический Ежегодник Республики Молдова = Statistical Yearbook of the Republic of Moldova 2016. Biroul Naţional de Statistică al Republicii Moldova. Chişinău, 2016. [Accesat 13.6.2018]. Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Anuar_Statistic/2016/AS_2016.pdf
8. Forţa de Muncă în Republica Moldova Ocupare şi Şomaj = Labour force in the Republic of Moldova employment and unemployment 2016. Biroul Naţional de Statistică al Republicii Moldova. Chişinău: Statistica, 2016 [Accesat 02.06.2018]. Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/AFM_2016_rom.pdf
9. BUCIUCEANU-VRABIE, Mariana. Indicele de îmbătrânire activă în Republica Moldova. Centrul Cercetări Demografice, Fondul Organizaţiei Naţiunilor Unite pentru populaţie în Republica Moldova. Chişinău, 2016. [Accesat 17.6.2018]. Disponibil: http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/Policy%20Paper%20IIA.pdf
10. În Republica Moldova vârsta rămâne un criteriu de discriminare la angajarea în câmpul muncii. 2013, noiembrie. [Accesat 19.06.2018]. Disponibil: http://www.civic.md/stiri-ong/22633-in-republica-moldova-varsta-ramane-un-criteriu-de-discriminare-la-angajarea-in-campul-muncii.html
11. EASI Noul program global al UE pentru ocuparea forţei de muncă şi politica sociala. Comisia Europeană. Luxemburg: Oficiul pentru Publicaţii al Uniunii Europene, 2013. 28 p. ISBN 978-92-79-33575-4.
12. Fondul european de ajustare la globalizare (FEG). Comisia Europeană. [Accesat 07.06.2018]. Disponibil: http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=326&langId=ro
13. ESF – Fondul social European. UE investeşte în oameni. [Accesat 07.06.2018]. Disponibil: http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=325&langId=ro
14. Esf-Age-Network. Supporting a long and healthy working life for all. [Accesat 07.06.2018]. Disponibil: http://esfage.isfol.it/extIndex.php?arg=whoweare
15. Active Ageing. European Commission. Luxembourg, 2012, january. [Accesat 08.06.2018]. Disponibil: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_378_en.pdf
16. Growing the European Silver Economy. European Commission. Baskround Paper. 2015, february. [Accesat 07.06.2018]. Disponibil: http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/active-healthy-ageing/silvereco.pdf
17. Female Entrepreneurs: Mentoring and Lifelong learning across Europe. [Accesat 26.06.2018]. Disponibil: http://www.femaleproject.eu/connect-in-europe?lang=lt
18. Fundacja Fundusz Współpracy. Inkubator dojrzałej przedsiębiorczości. [Accesat 07.06.2018]. Disponibil: https://cofund.org.pl/upload/publikacja-ostat-idp.pdf
19. Lifelong Learning Programme. Grundtvig. [Accesat 07.06.2018], Disponibil: https://eacea.ec.europa.eu/sites/2007-2013/llp/grundtvig-programme_en
20. Memoro – La banque de la mémoire. [Accesat 07.06.2018]. Disponibil: http://www.memoro.org/fr-fr/home.php
21. Bătrânii Moldovei, trimişi la muncă de sărăcie şi pensii mici. 2016, 5 iulie. [Accesat 13.06.2018]. Disponibil: http://moldnova.eu/ro/batranii-moldovei-trimisi-la-munca-de-saracie-si-pensii-mici-2921.html/
22. The Missing Entrepreneurs 2015: Policies for Self-employment and Entrepreneurship. OECD / European Union. OECD Publishing. Paris, 2015, november. [Accesat 20.03.2018]. Disponibil: http://www.oecd.org/industry/the-missing-entrepreneurs-2015-9789264226418-en.htm

23. Bătrânii vor fi încurajaţi să muncească mai mult în R. Moldova. 2013, 17 decembrie. [Accesat 13.06.2018]. Disponibil https://m.point.md/ru/novosti/obschestvo/batranii-vor-fi-incurajatzi-sa-munceasca-mai-mult-in-r-moldova
24. Rada Społeczna 50 plus. 2013, kwietnia. [Accesat 11.06.2018]. Disponibil: http://moimzdaniem.net/2013/04/rada-spoleczna-50-plus/
25. ROJCO, Anatolii, GAGAUZ, Olga. Calitatea vieţii persoanelor vârstnice [Accesat 01.05.2018]. Disponibil: http://ccd.ucoz.com/_ld/0/29_barometru_nr_2_.pdf
26. Senior enterprise – experience never agers. [Accesat 02.06.2018]. Disponibil: http://www.seniorenterprise.ie/
27. SHANNON, Sinead. The New Agenda on Ageing: To Make Ireland the Best Country to Grow Old In. Ageing Well Network. Dublin, 2012. [Accesat 29.06.2018]. Disponibil: http://www.lenus.ie/hse/bitstream/10147/300405/1/newageingagendareport.pdf
28. Superact – Creatively improving lives. [Accesat 30.06.2018]. Disponibil: http://www.superact.org.uk/
29. The Global Entrepreneurship Monitor. [Accesat 30.06.2018]. Disponibil: https://www.gemconsortium.org/
30. Working Group II: Transitions from (Un-) Employment to Work: final report. 2012, april 23.

Recomandat spre publicare: 04.07.2018

DETERMINAREA NIVELULUI DE AUTOSUFICIENȚĂ AL PRODUCȚIEI ALIMENTARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Maria OLEINIUC[1], doctor, conferențiar universitar
Universitatea de Stat „A. Russo" din Bălți, Republica Moldova

In this article the author analyzed the level of self-sufficiency of food production in the Republic of Moldova with which we can assess the level of security in the country. The reality of research is determined by the fact that one of the main physiological problems faced by mankind along its development was the problem of food self-sufficiency. Food self-sufficiency is the result of the level of food security development in a country. Food security is considered a global issue, but it is also an indispensable element of national security and must be rigorously dealt with at country level. Ensuring food security at country level is when the country's population is supplied with safe and innocuous and appropriate food and with free, physical and economic access. By analyzing the level of self-sufficiency of food production in a particular country, we can conclude on the level of ensuring food security. Last but not least, the level of self-sufficiency depends on the level of development of the country's population both physiologically and mentally.

The scientific methods used by the author are: analysis and synthesis, induction and deduction, history and logic. As a result of the research, we find that the level of food self-sufficiency has an unbalanced distribution, which is reflected in the calculations made by the author, namely, for some products it is excessive, especially for such agricultural resources as cereals, grapes, potatoes, and for other categories of leguminous crops, sunflower is very small. Also, the author has determined that the level of self-sufficiency is increased for some products even if the level of the spread indicates negative values, the reason for this situation is the fact that the level of import in these categories of foodstuffs increases.

***Keywords**: food security, self-sufficiency, food available.*

În articolul de față autorul a analizat nivelul de autosuficiență al producției alimentare în Republica Moldova cu ajutorul căruia putem evalua nivelul de securitate în țară. Actualitatea cercetării este determinată de faptul că una din principalele probleme fiziologice cu care s-a confruntat omenirea de-a lungul dezvoltării sale a fost problema privind autosuficiența alimentară. Autosuficiența alimentară prezintă rezultatul nivelului de dezvoltare al securității alimentare a unei țări. Securitatea alimentară este considerată o problemă de nivel global, dar care, la rândul ei, este și un element indispensabil al securității naționale și care trebuie tratată minuțios la nivel de țară. Asigurarea securității alimentare la nivel de țară este atunci când populația țării este aprovizionată cu alimente sigure și inofensive și corespunzătoare normelor și cu un acces liber, fizic și economic. Prin intermediul analizei nivelului de autosuficiență al producției alimentare într-o anumită țară putem face concluzia care este și nivelul de asigurare al securității alimentare. Nu în ultimul rând trebuie de luat în considerație și faptul că de nivelul de autosuficiență existent depinde și nivelul de dezvoltare al populației țării atât din punct de vedere fiziologic, cât și mintal.

Metodele științifice, utilizate de către autor, sunt: analiza și sinteza, inducția și deducția, istoricul și logicul. În urma cercetării efectuate, constatăm că nivelul de autosuficiență alimentară are o distribuire neechilibrată ceea ce este reflectat în rezultatul calculelor efectuate de către autor și anume, pentru unele produse este în exces, mai ales pentru așa resurse agricole precum cerealele, strugurii, cartofii, iar pentru alte categorii, precum culturile leguminoase, floarea-soarelui este foarte mic. De asemenea, autorul a stabilit că nivelul de autosuficiență este majorat la unele produse chiar dacă și nivelul ecartului indică valori negative, cauza acestei situații constituie creșterea nivelului importului la aceste categorii de produse alimentare.

***Cuvinte-cheie**: securitate alimentară, nivel de autosuficiență, disponibilitate alimentară.*

В этой статье автор проанализировал уровень самодостаточности в производстве продуктов питания в Молдове, с помощью которого мы можем оценить уровень безопасности в стране. Новости исследование установило, что одна из основных физиологических проблем, нависшей человечество вдоль его развития была проблема продовольственной самодостаточности. Продовольственная самообеспеченность является результатом уровня развития продовольственной безопасности в стране. Продовольственная безопасность считается глобальной проблемой, но она также является неотъемлемым элементом национальной безопасности и должна строго решаться

[1] © ***Maria OLEINIUC, mariadodu@yandex.ru***

на страновом уровне. Обеспечение продовольственной безопасности на страновом уровне - это когда население страны снабжается безопасным и безобидным и подходящим питанием и имеет свободный, физический и экономический доступ. Анализируя уровень самообеспеченности производства продуктов питания в конкретной стране, мы можем заключить на уровне обеспечения продовольственной безопасности. И последнее, но не менее важное: уровень самообеспеченности зависит от уровня развития населения страны как физиологически, так и умственно.

Научными методами, используемыми автором, являются: анализ и синтез, индукция и дедукция, история и логика. Из исследования мы находим, что уровень продовольственной самодостаточности имеет распределение дисбаланса, который отражается в расчетах, сделанных автором, который, для некоторых продуктов является чрезмерным, особенно сельскохозяйственных ресурсов, таких как зерновые, виноград, картофель, а для других категорий бобовых культур подсолнечник очень мал. Кроме того, автор установил, что, поскольку уровень самодостаточности увеличивается для некоторых продуктов, даже если разрыв показывает отрицательные значения, так как эта ситуация получила, что увеличение доли импорта из этих категорий пищевых продуктов.

Ключевые слова: *продовольственная безопасность, самодостаточность, доступная еда.*

JEL Classification: E23, O13, Q2.
UDK: 338.439.02(478)

Introducere. Autosuficienţa alimentară este considerată o problemă de nivel global, dar care, la rândul ei, este şi un element indispensabil al securităţii naţionale şi care trebuie tratată minuţios la nivel de ţară. Autosuficienţa alimentară la nivel de ţară este atunci când populaţia ţării este aprovizionată cu alimente sigure şi inofensive şi corespunzătoare normelor la care are un acces liber, fizic şi economic. Nivelul de autosuficienţă alimentară, totalmente, depinde de politica ţării elaborate în privinţa ei şi nu, în ultimul rând, de nivelul de dezvoltare al agriculturii.

Gradul de cercetare. De-a lungul dezvoltării teoriilor economice au apărut probleme privind autosuficienţa alimentară. Autosuficienţa alimentară prezintă rezultatul nivelului de dezvoltare al securităţii alimentare a unei ţări. În ceea ce priveşte abordarea autosuficienţei alimentare ca concept independent în prezent nu avem o definiţie clară şi unanimă, dar o putem deduce din abordările clasice şi moderne ale securităţii alimentare.

Conceptul de securitate alimentară a fost abordat atât pe plan internaţional, cât şi naţional. Studii elocvente privind securitatea alimentară sunt efectuate de către savanţii ruşi precum: Ahmetova C. [17], Altuhov A. [16], Beleacov A. [18], Nazaranceo V. [19], Serova E. [20]. La nivel mondial, securitatea alimentară a fost reflectată în lucrările cercetătorilor: Anderson S.[11], Banu C. [3], Bulgaru M. [6], Naiken L. [13]. În Republica Moldova, studiul privind securitatea alimentară este oglindită în lucrările cercetătorilor autohtoni: Artiomov L. [1], Bajura T. [2], Boaghi L. [5], Mocanu N. [7], Moroz V. [8], Petrovici S [9], Stratan A. [10].

Concomitent cu abordările cercetătorilor în domeniu, conceptul de securitate alimentară a fost analizat de către aşa organizaţii, precum: FAO [12], Banca Mondială [15] şi PNUD [14].

În ultima perioadă, conceptul de securitate alimentară a găsit o răspândire pe scară largă nu numai în literatura ştiinţifică, dar şi în documentele oficiale elaborate la nivel de ţară. Din păcate, până în prezent în Republica Moldova nu există o bază ştiinţifică şi normativă în care sunt stipulate principalele determinări, instrumente ale securităţii alimentare. Trecând prin revistă ideile mai multor oameni de ştiinţă, cercetători, considerăm că securitatea alimentară este o obligaţiune a statului atât în sens fizic, cât şi economic, de a asigura populaţia cu produse alimentare calitative, care să corespundă cerinţelor vitale ale omului şi care să ducă un mod de viaţă sănătos.

Deci, sintetizând abordările conceptului de securitate alimentară putem deduce că nivelul de autosuficienţă arată care este consumul produselor alimentare pe cap de locuitor a principalelor produse agricole într-o anumită perioadă, de obicei un an de zile, în urma cărora consumatorul îşi satisface necesităţile fiziologice alimentare.

Pentru a atinge obiectivul propus de a analiza nivelul de autosuficienţă alimentară, autorul a folosit date primare prezentate de către Biroul Naţional de Statistică [4]. Unul din principalii indicatori macroeconomici care serveşte drept bază de analiză a nivelului de autosuficienţă este Produsul Intern Brut (PIB).

Analiza PIB al Republicii Moldova

Unul din scopurile principale ale Guvernului Republicii Moldova este dezvoltarea strategică a complexului agroalimentar. În multe perioade de dezvoltare, Republica Moldova a fost și se consideră o țară agrară, cu un potențial de autosuficiență de produse alimentare mare pentru a putea face față cererii agregate și a celei individuale.

În continuare vom analiza care este situația curentă privind nivelul de dezvoltare al agriculturii.

O valoare destul de importantă, care reflectă rezultatele activității economice ale statului, este indicatorul macroeconomic PIB. Prin intermediul lui putem analiza care este valoarea totală a produselor și serviciilor obținute de către Republica Moldova într-un an de zile. În figura 1 este prezentată evoluția PIB în ultimii ani.

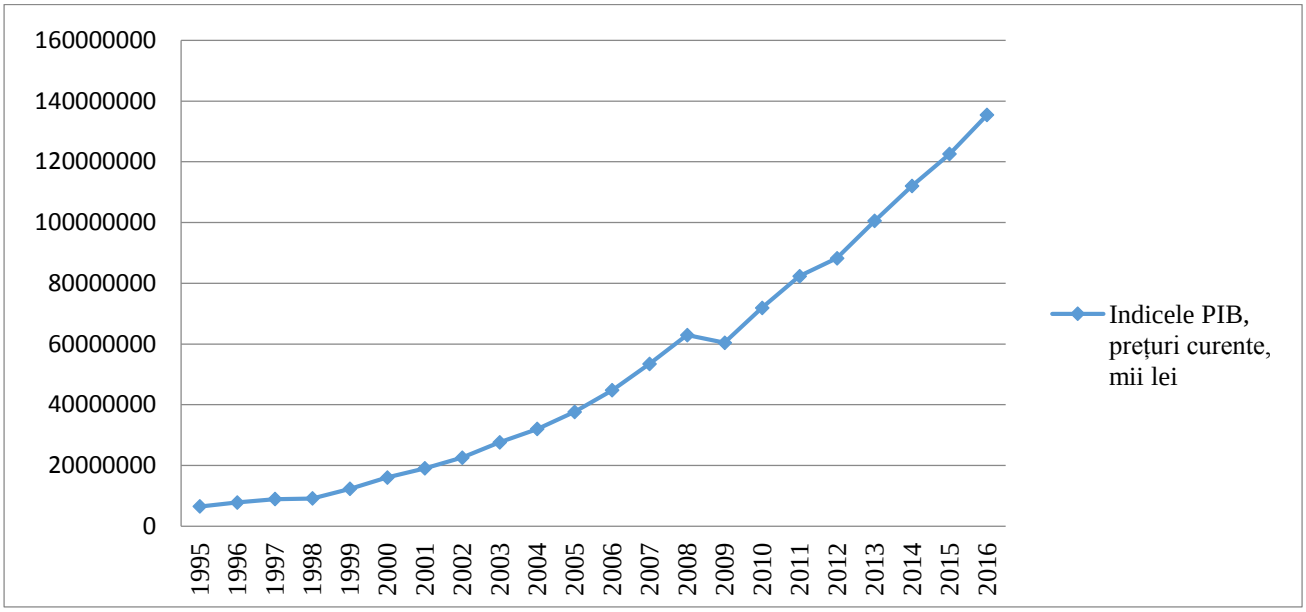

Figura 1. Evoluția Indicelui PIB în Republica Moldova, prețuri curente, mii lei

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor BNS [4].

Evoluția Indicelui PIB pentru perioada analizată oglindește rezultate destul de impunătoare. Dacă în 1995 indiciile PIB înregistra doar 64,80 mil. lei, atunci în 2016 – 135, 39 mil. lei, ceea ce denotă o creștere circa de 2,09 ori.

În continuare vom prezinta care este contribuția sectorului agricol în creșterea sau descreșterea PIB-lui în comparație cu celelalte sectoare ale economiei naționale. La creșterea PIB au contribuit majoritatea ramurilor economiei, excepție fiind „Agricultură, silvicultură și pescuit" cu o medie de 12,39% în perioada 2010-2016, în 2010 are o pondere de 13,4%, iar în 2016 – 11,7%, ce reprezintă o descreștere cu 1,7 p.p. față de anul 2010; „Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat" are o medie de 3,04% în perioada 2010-2016, în 2010 are o pondere de 3,3%, iar în 2016 – 2,8%, ce reprezintă o descreștere cu 0,5 p.p. față de 2010; „Informații și comunicații"– o medie de 5,47% în perioada similară, în 2010 are o pondere de 6,1%, iar în 2016 – de 5,1%, ce reprezintă o descreștere cu 1,0 p.p. față de 2010; „Activități financiare și de asigurări" are o medie de 4,63%, dacă în 2010 are o pondere de 5,6% din PIB, atunci în 2016 – 3,7%, ce reprezintă o descreștere cu 1,9% față de 2010; „Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii" are o medie de 3,0% pe întreaga perioadă de analizată, dacă în 2010 ponderea înregistrată era de 3,1%, atunci în 2016 – 3,0%, înregistrând o descreștere cu 0,1p.p. față de 2010; „Învățământ" pe întreaga perioadă denotă o medie de 4,33%, dacă în 2010 deținea o pondere de 4,65, atunci în 2016 doar 4,0%, având o descreștere cu 0,6 p.p. față de 2010.

Cea mai mare pondere din totalitatea activităților economice în producția PIB o deține „Industria prelucrătoare", care înregistrează în perioada anilor 2010-2016 o medie de 22,7%, dacă în anul 2010 a înregistrat 20,5%, atunci în 2016 – 22,7%, deci înregistrând o creștere cu 2,2 p.p. față de 2010, pe al doilea loc se situează „Comerțul cu ridicata și amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor" care, în medie pentru perioada 2010-2016, înregistrează o rată de 12,6%, în 2010 a înregistrat o pondere de 11,6%, în 2016 – 13,2%, deci este tendință de creștere și anume cu 1,6 p.p. față de 2010.

Tabelul 1

Contribuția activităților economice la formarea volumului producției, prețuri curente

Activitățile economice	Perioadele de analiză						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Agricultură, silvicultură şi pescuit	13,4	13,6	11,6	12,4	12,6	11,4	11,7
Industria extractivă	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4
Industria prelucrătoare	20,5	21,9	21,9	22,5	22,9	22,8	22,7
Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat	3,3	3,2	3,2	3,1	2,9	2,8	2,8
Distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare	1,1	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4
Construcții	8,1	8,1	8,5	8,3	8,6	8,6	8,2
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	11,6	12,4	12,8	12,9	12,7	12,7	13,2
Transport și depozitare	7,5	8,0	8,0	7,9	7,8	7,8	8,1
Activități de cazare și alimentație publică	1,4	1,4	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4
Informații și comunicații	6,1	5,7	5,9	5,4	5,0	5,1	5,1
Activități financiare și de asigurări	5,6	3,3	3,2	3,1	3,1	4,3	3,7
Tranzacții imobiliare	4,4	4,7	4,8	4,8	4,7	4,6	4,5
Activități profesionale, științifice și tehnice	1,9	1,8	1,8	1,9	1,9	2,0	2,2
Activități de servicii administrative și activități de servicii suport	1,6	1,4	1,5	1,6	1,6	1,7	1,7
Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii	3,1	2,8	2,9	3,0	3,1	3,1	3,0
Învățământ	4,6	4,5	4,7	4,4	4,1	4,0	4,0
Sănătate și asistență socială	3,4	3,3	3,5	3,4	3,4	3,4	3,4
Arta, activități de recreere și de agrement	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8	0,9	0,9
Alte activități de servicii	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	1,5	1,6
Activități ale gospodăriilor private în calitate de angajator de personal casnic; activități ale gospodăriilor private de producere de bunuri și servicii destinate consumului propriu	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS [4].

Dacă ponderea agriculturii în PIB este de 50% sau mai mult, atunci avem o țară agrară sau dacă ponderea industriei în PIB este de 50% sau mai mult atunci avem o țară industrială. În cazul Republicii Moldova, conform estimărilor efectuate, putem constata că nu este nici țară agrară, nici țară industrială și nici agrar-industrială, dar o comasare neechilibrată de activități economice în care predomină importul de servicii și bunuri și totodată emigrarea forței de muncă.

Evoluția PIB pe cap de locuitor (figura 2) în prețuri curente înregistrează o creștere ușoară pe an ce trece, dacă în 1995 – 1,798 mii lei, în 2010 – 20,181 mii lei, de cca 10 ori mai mult față de anul de bază – 1995, iar în 2017 – 49,808 mii lei sau de 27 ori mai mult față de anul de bază. În concluzie, putem afirma că cu cât este mai mare valoarea PIB pe cap de locuitor cu atât este mai mare și prosperitatea țării și a indivizilor în parte. Însă, creșterea PIB în prețuri curente pe cap de locuitor este cauzată de creșterea prețurilor la carburanți, energie electrică, materie primă etc., care condiționează creșterea costurilor totale suportate de către producători pentru producerea produselor. Această situație provoacă creșteri nesemnificative în unele ramuri de activitate, iar în altele, precum agricultura și industria alimentară, se înregistrează stagnări și diminuări.

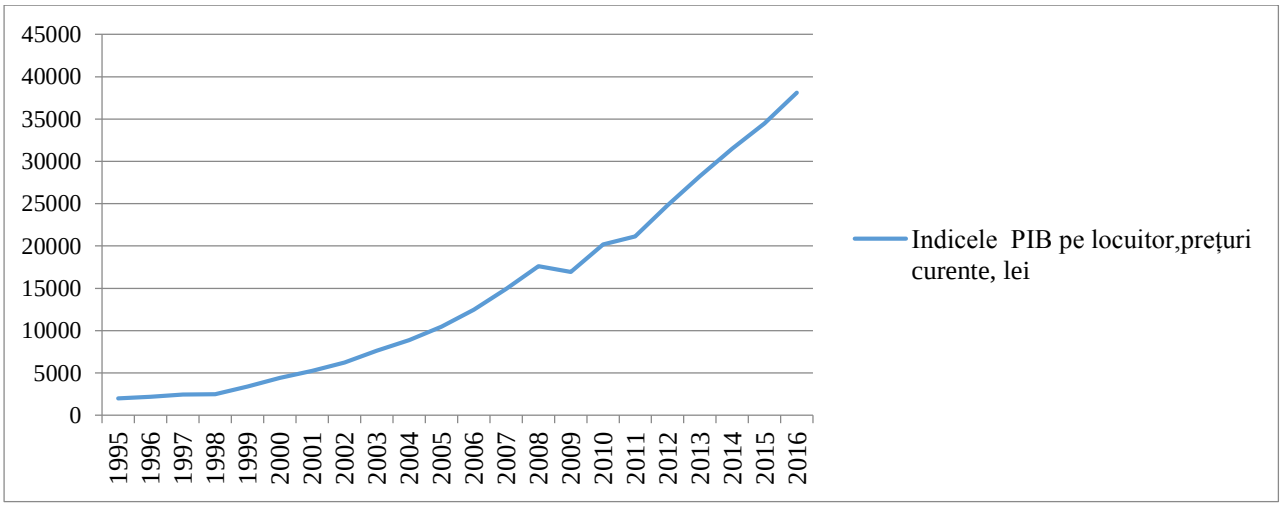

Figura 2. Dinamica Indicelui PIB pe locuitor

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor BNS [4].

În ceea ce privește ponderea Indicilor PIB în Valoarea Adăugată Brută pentru perioada analizată (tabelul 2) putem concluziona că ponderea sectoarelor de dezvoltare ale Republicii Moldova este repartizată neuniform. Comerțul cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor crește pe întreaga perioadă analizată, excepție fiind anul 2016 care a descrescut cu 6,9 p.p. față de 2015 și cu 0,2 p.p. față de 2010. Sporirea veniturilor în Republica Moldova a determinat creșterea consumului, evident, și creșterea economică a țării.

Tabelul 2

Indicii Produsului Intern Brut și Valorii Adăugate Brute, pe activități economice și ani, %

Activitățile economice	Perioadele de analiză						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Produsul intern brut	94,0	107,1	106,8	99,3	109,4	104,8	99,6
Impozite nete pe produse	95,8	111,7	109,6	100,8	105,1	102,6	99,9
Valoarea adăugată brută-total	93,6	106,2	106,3	99,0	110,2	105,2	99,5
Agricultură, silvicultură și pescuit	90,1	107,4	105,2	79,9	146,6	108,5	86,6
Industria extractivă	70,4	107,3	128,1	100,6	118,5	102,6	95,6
Industria prelucrătoare	78,2	111,0	112,7	102,1	109,4	108,1	103,9
Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat	91,9	101,7	96,9	95,8	96,2	105,1	100,7
Distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare	116,7	149,9	124,5	105,1	100,3	110,3	99,4
Construcții	73,2	112,7	101,9	101,8	105,3	110,8	100,6
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	99,9	107,9	112,8	103,4	107,2	106,6	99,7
Transport și depozitare	82,8	108,8	113,0	102,6	107,8	103,2	100,5
Activități de cazare și alimentație publică	89,1	103,4	100,2	105,1	105,6	102,8	102,9
Informații și comunicații	101,1	115,4	104,6	104,7	101,0	103,4	104,1
Activități financiare și de asigurări	101,2	102,9	107,6	103,1	103,3	101,8	120,9
Tranzacții imobiliare	97,4	101,1	104,8	102,8	105,2	104,0	102,1
Activități profesionale, științifice și tehnice	84,1	101,6	100,2	102,7	108,7	108,5	108,6
Activități de servicii administrative și activități de servicii suport	82,1	82,3	73,2	109,5	114,3	109,1	107,2
Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii	103,4	91,6	99,9	99,6	100,4	100,8	100,5
Învățământ	104,4	104,3	97,6	100,8	96,9	97,1	98,8
Sănătate și asistență socială	105,8	108,4	104,4	102,5	101,1	100,6	99,5
Arta, activități de recreere și de agrement	95,3	108,5	105,4	110,2	106,0	107,9	108,8
Alte activități de servicii	105,3	123,4	105,7	105,5	108,7	114,1	109,3

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS [4].

VAB a crescut cu 4,1 p.p. în 2016 faţă de 2010, modificări mai importante fiind înregistrate în: Industria extractivă (+25,2 p.p.) de la 70,4% în 2010 până la 95,6% în 2016, Industria prelucrătoare (+25,7 p.p.) de la 78,2% în 2010 până la 103,9% în 2016, Construcţii (+ 27,4 p.p.) de la 73,2% în 2010 până la 100,6% în 2016, Activităţi profesionale, ştiinţifice şi tehnice (+24,5 p.p.) de la 84,1% în 2010 până la 108,6% în 2016.

Volumul şi contribuţia impozitelor nete pe produs la creşterea PIB s-au majorat cu 4,1 p.p. în 2016 faţă de 2006.

Evaluarea nivelului de autosuficienţă alimentară în Republica Moldova. Pentru a efectua analiza de autosuficienţă a producţiei alimentare la nivel de ţară trebuie de analizat consumul produselor alimentare Dinamica consumului produselor alimentare este prezentată în tabelul 3.

Tabelul 3

Consumul produselor alimentare pe cap de locuitor, kg

	Perioada analizată											
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Pâine şi produse de panificaţie	128,7	117,9	113,6	112,1	110,4	109,9	110,1	110	110,9	112,6	116,8	121,7
Carne şi preparate din carne	37	36,6	30,7	32,9	33,7	36,7	38,7	41,6	43,3	45,8	47,1	50,7
Lapte şi produse din lapte, litri	179	180,4	180,4	200,9	199,7	213,5	231,7	219,9	212	213	217,5	227
Ulei vegetal, litri	12,3	11,2	13	12,5	12,4	12,9	12,7	12,4	12,6	12,1	12,8	12,8
Ouă, bucăţi	180	179	144	166,2	168,1	182,6	175,2	178,7	179,4	177,4	186	197,9
Zahăr şi produse de cofetărie	15,4	14,9	16,3	16,2	16,4	17	16,3	16,6	17,2	17,2	17,6	17,9
Cartofi	50,1	47,6	54,9	54,6	51,7	51,2	50,4	48,3	46,5	46,4	47,5	46
Legume şi bostănoase	59,1	89	88,3	103,9	96,2	96,8	104,6	109,2	103,9	110,1	114,2	117,8
Fructe şi pomuşoare	28	29	29,3	39,7	35,3	36,9	42,2	49,1	47	50,6	49,3	51,8

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS [4].

Conform datelor prezentate avem următoarea situaţie:

1. Pâine şi produse de panificaţie. Pentru perioada anilor 2006-2017 se înregistrează o scădere uşoară a consumului de pâine de la 128,7 kg la 121,7 kg în 2017, deci de 1,06 ori mai puţin faţă de anul de bază, iar în medie reprezentând 114,55 kg;
2. Carne şi preparate din carne. Pentru perioada analizată se înregistrează o creştere de la 37 kg în 2006 la 50,7 kg în 2017 faţă de anul de bază, deci de 1,37 ori mai mult, iar în medie reprezentând 39,57 kg;
3. Lapte şi produse din lapte. Pentru perioada anilor 2006-2017 se înregistrează o creştere a consumului de lapte şi a produselor din lapte de la 179 l în 2006 la 227 l în 2017, deci de 1,27 ori mai mult faţă de anul de bază, iar în medie reprezentând 206,25 l.
4. Ulei vegetal. Pentru perioada anilor 2006-2017 se înregistrează o creştere neînsemnată a consumului de ulei vegetal de la 12,3 l în 2006 la 12, 8 l în 2017, deci de 1,04 ori mai mult faţă de anul de bază, iar în medie reprezentând 12,48l;
5. Ouă. Pentru perioada anilor 2006-2017 se înregistrează o creştere a consumului de ouă de la 180 buc. la 197,9 buc. în 2017, deci de 1,1 ori mai mult faţă de anul de bază, iar în medie reprezentând 176,21 buc;
6. Zahăr şi produse de cofetărie. Pentru perioada anilor 2006-2017 se înregistrează o creştere a consumului de zahăr şi a produselor de cofetărie de la 15,4 kg în 2006 la 17,9 kg în 2017 deci de 1,16 ori mai mult faţă de anul de bază, iar în medie reprezentând 16,59 kg;
7. Cartofi. Pentru perioada anilor 2006-2017 se înregistrează o descreştere a consumului de cartofi de la 50,1 în 2006 la 46 kg în 2017 deci de 1,09 ori mai puţin faţă de anul de bază, iar în medie reprezentând 14,66 kg;
8. Legume şi bostănoase. Pentru perioada anilor 2006-2017 se înregistrează o creştere a consumului de legume şi bostănoase de la 59,1 kg în 2006 la 117,8 kg în 2017 deci de 1,99 ori mai mult faţă de anul de bază, iar în medie reprezentând 49,6 kg;

Fructe și pomușoare. Pentru perioada anilor 2006-2017 se înregistrează o creștere a consumului de fructe și pomușoare de la 28 kg în 2006 la 51,8 kg în 2017 deci de 1,85 ori mai mult față de anul de bază, iar în medie reprezentând 99, 43 kg.

Nivelul de autosuficiență reprezintă o dinamică pozitivă pentru așa categorii de produse alimentare precum: pâine și produse de panificație, carne și preparate din carne, lapte și produse din lapte, ouă, cartofi, legume și bostănoase, fructe și pomușoare.

Nivelul înalt de autosuficiență demonstrează: suprasaturația pieței naționale la unele produse alimentare interne și/sau un nivel destul de redus al cererii la unele produse alimentare de origine autohtonă.

Dinamica grupelor de consum alimentar în Republica Moldova. Pentru a evidenția care este categoria de atribuire a consumului alimentar trebuie de stabilit care este ecartul dintre cantitatea produsă și cea consumată a principalelor resurse alimentare în Republica Moldova.

În baza estimărilor efectuate avem următoarea situație privind ecartul dintre cantitatea produsă și cea consumată pe cap de locuitor a principalelor resurse alimentare:

1. Culturi cerealiere (fără leguminoase). Pe întreaga perioadă analizată 2006-2016 se înregistrează valori pozitive dintre nivelul de producere și consumul de producere, ce atestă faptul că populația Republicii Moldova este asigurată cu culturi cerealiere. Dacă chiar și se înregistrează valori pozitive între nivelul de producere și cel de consum, în ultima perioadă, există o tendință de descreștere a nivelului de consum al produselor cerealiere în raport cu nivelul de producere. Dar, grâul cultivat în republică este mai mult furajer decât destinat pentru consumul individual, căci nivelul de gluten este prea mic pentru a produce pâine și produse de panificație.

Tabelul 4

Ecartul dintre cantitatea produsă și cea consumată pe cap de locuitor a principalelor resurse alimentare

Categoria de consum a alimentelor	Limita standard	Limitele ajustate cu ulei și zahăr consumate zilnic
Consum alimentar slab, insecuritate alimentară	0-20	0-27
Consumul alimentar la limită, securitate alimentară marginală	21-34	28-41
Consum alimentar acceptabil, securitate alimentară	>35	> 42

Elementele balanței	Perioadele de analiză											
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Numărul mediu anual al populației, mii locuitori												
	3585,209	3576,91	3570,108	3565,604	3562,045	3559,986	3559,519	3558,566	3556,397	3554,108	3551,954	3549,1955
Culturi cerealiere (fără leguminoase), kg												
Producție	619,8	248	877,3	602,7	670	692,7	334,3	721,6	813	614,2	831,6	925,84
Consumul personal al populației	173,2	146,2	160,8	152,3	152,4	148,6	141,3	137,4	137,8	131,4	120,2	126,23
Ecartul	+446,6	+101,8	+716,5	+450,4	+517,6	+544,1	+193	+584,2	+675,2	+482,8	+711,4	+799,61
Culturi leguminoase, kg												
Producție	18,9	4,19	10,4	4,4	10,1	8,9	4,5	6,5	8,7	6,5	10,9	19,44
Consumul personal al populației	5,3	1,4	5,04	5,04	5,9	7,4	3,09	2,5	6,5	3,4	3,1	4,79
Ecartul	+13,6	+2,79	+5,36	-0,64	+4,2	+1,5	+1,41	+4,0	+2,2	+3,1	+7,8	+14,65
Floarea soarelui, kg												
Producție	105,9	43,6	104,2	79,6	107,2	119,9	83,2	141,9	153,8	136,5	190,6	226,53
Consumul personal al populației	1,7	0,6	0,8	0,8	0,8	0,8	1,1	1,4	1,4	1,4	1,4	1,41
Ecartul	+104,2	+43	+103,4	+78,8	+106,4	+119,1	+82,1	+140,5	+152,4	+135,1	+189,2	+225,12
Cartofi, kg												
Producție	105	55,6	75,9	73,2	78,6	98,6	51,1	67,4	75,4	44,5	60,2	55,5
Consumul personal al populației	87,6	58,7	58	59,5	56,7	59,8	52,3	52,5	58,5	53,5	53,2	54,66
Ecartul	+17,4	-3,1	+17,9	+13,7	+21,9	+38,8	-1,2	+14,9	+16,9	-9	+7	+0,84
Legume și bostănoase, kg												
Producție	158,4	73,5	125,2	114,9	124,6	152,3	79,5	97,5	105,1	84,4	101,4	103,12

Categoria de consum a alimentelor	Limita standard							Limitele ajustate cu ulei și zahăr consumate zilnic				
Consumul personal al populației	131,6	75,8	99,2	106,3	109,7	114,5	78,1	85,9	101,8	92,3	94,3	96,92
Ecartul	+26,8	-2,3	+26	+8,6	+14,9	+37,8	+1,4	+11,6	+3,3	-7,9	+7,1	-6,2
Fructe, kg												
Producție	91,8	77,4	103,9	86,4	90,4	106,2	106,8	117,7	139,7	132,2	161	187,65
Consumul personal al populației	35,8	24,0	36,7	30,6	34,3	34,6	34,3	35,1	56,8	56,6	65,9	58,32
Ecartul	+56	+53,4	+67,2	+55,8	+56,1	+71,6	+72,5	+82,6	+82,9	+75,6	+95,1	129,33
Struguri, kg												
Producție	129,9	167,2	178,1	192,1	135,3	167,1	142,2	172,3	167	168,5	173,4	190,18
Consumul personal al populației	3,07	3,91	4,48	4,21	6,46	8,15	6,46	6,46	6,47	5,91	6,19	6,76
Ecartul	+126,83	+163,29	+173,62	+187,89	+128,84	+158,95	+135,74	+165,84	+160,53	+162,59	+167,21	+183,42
Lapte, kg												
Producție	174,9	168,9	152,1	161,3	165,9	157,3	174,5	148,1	147,6	146,3	141,9	136,65
Consumul personal al populației	177,1	175,3	155,5	168,8	175,5	170,2	170,8	166,1	158,3	159,3	151,6	158,35
Ecartul	-2,2	-6,4	-3,4	-7,5	-9,6	-12,9	+3,7	-18	-10,7	-13	-9,7	-21,7
Carne, kg												
Producție	27,1	30,5	21,8	25,5	31,2	33,1	32,6	32,3	34,3	36,9	38,9	43,12
Consumul personal al populației	38,2	36,1	32,2	29,4	35,7	17,9	39,6	46,1	43,3	42,5	46,2	49,31
Ecartul	-11,1	-5,6	-10,4	-3,9	-4,5	+15,2	-7	-13,8	-9	-5,6	-7,3	-6,19
Ouă ,buc												
Producție	213,4	196,8	157,4	179,5	201,6	198	174,7	175,3	181,4	176,9	189,8	199,20
Consumul personal al populației	167,6	176,9	141,2	161,8	185	189,6	160,1	164,9	169,3	159,5	164,9	171,31
Ecartul	+45,8	+19,9	+16,2	+17,7	+16,6	+8,4	+14,6	+10,4	+12,1	+17,4	+24,9	+27,89

Sursa: Calculele autorului în baza datelor BNS [4].

1. Culturi leguminoase. Pe întreaga perioadă analizată 2006-2016 se înregistrează valori pozitive dintre nivelul de producere și consumul de producere, cu excepția anului 2009, unde s-a înregistrat un deficit de culturi leguminoase de 0,64 kg pe cap de locuitor. Însă, la nivelul de producere a culturilor leguminoase se înregistrează descreșteri la capitolul producere, aceasta se datorează faptului că anume în perioada anilor 2011-2015 a scăzut nivelul de însămânțare a terenurilor agricole cu culturi leguminoase.

2. Floarea-soarelui. Este una dintre principalele resurse alimentare care se cultivă pe teritoriul țării, și care înregistrează un ecart destul de impunător dintre nivelul de producere și cel de consum la nivel pozitiv. În ceea ce privește consumul personal al acestei resurse alimentare el rămâne constant pe o perioadă de 4 ani (2013-2016) înregistrând valori de 1,4 kg pe cap de locuitor. Cantitatea produsă este mai mult destinată pentru export și în calitate de materie primă pentru producerea uleiului vegetal.

3. Cartofi. Tendințele de consum a acestui produs alimentar rămân preponderent pozitive și care deviază doar cu câteva zeci, fără influențe maxime. Pe întreaga perioadă de analiză, 2006-2016, ecartul este înregistrat un rezultat pozitiv, excepție fiind a. 2007 cu 3,1 kg pe cap de locuitor, 2012 – 1,2 kg pe cap de locuitor și 2015 – 9 kg pe cap de locuitor.

4. Legume bostănoase. Dintre nivelul de producere și a celui de consum a legumelor bostănoase s-a înregistrat o prevalare a celui din urmă în 2007 cu 2,3 kg pe cap de locuitor și 2015 cu 7,9 kg pe cap de locuitor.

5. Fructe. Nivelul de producere a fructelor totalmente acoperă necesarul de consum al lor pe întreaga perioadă de analiză efectuată de către autor. Aceasta se datorează faptului că în ultima perioadă de timp a crescut nivelul de însămânțări. O scădere a nivelului de producere a fructelor a fost înregistrat în perioada anilor 2009-2010, ceea ce a fost determinat de riscul parvenit din mediul înconjurător sub forma calamităților naturale. În ultima perioadă, riscurile majore ce parvin din mediul înconjurător afectează grav cantitatea produsă, iar din bugetul statului nivelul alocărilor pentru ameliorarea situației create și pentru recompensa

păgubirilor suportate de către agricultori este minimă comparativ cu alte state.

6. Struguri. Strugurii sunt resursa strategică a țării pentru producerea vinului, de asemenea au o cerere destul de înaltă în consumul alimentar al populației. Dacă vom compara cu alte resurse alimentare, unde există acoperirea ofertei în dependență de nivelul cererii la produsele alimentare, la struguri ecartul este pozitiv, dar este mai mic în comparație cu alte culturi.

7. Lapte. Laptele este considerat una din principalele surse alimentare de întreținere a organismului uman cu micronutrienți pentru a duce un mod sănătos de viață. Însă, pe întreaga perioadă de gestiune se înregistrează deficit de lapte în raport cu cererea la acest produs, astfel este o relație invers proporțională, excepție fiind doar anul 2012. Deci, nivelul de consum al laptelui este mai mare decât cel al producerii. Această situație negativă a parvenit în urma micșorării efectivului de animale care are loc în ultima perioadă de timp tot mai mult și mai mult. Pentru a acoperi deficitul de produs, statul importă din așa țări ca România, Ucraina și Rusia.

8. Carne. În ceea ce privește această categorie situația creată este identică ca și la categoria „lapte". Nivelul de consum prevalează nivelul de producere pe întreaga perioadă de analiză, excepție fiind anul 2011, unde oferta este mai mare decât cererea cu 15,2 kg pe cap de locuitor. Cauzele acestei situații sunt identice ca și în categoria precedentă. Pentru a satisface necesitățile populației în consumul de carne, în ultimul timp statul importă acest produs. În ceea ce privește importul cărnii în Republica Moldova din Ucraina este sistat, cauza fiind existența pestei porcine.

9. Ouă. Nivelul de producere de ouă este în creștere permanentă paralel cu nivelul de consum al lor, aceasta se datorează faptului că în ultima perioadă efectivul de păsări este în creștere permanentă.

Asigurarea securității alimentare trebuie să fie orientată spre anihilarea amenințărilor existente sau care au tendința de a afecta situația prezentă și care induc la minimizarea capacității productive a complexului agroalimentar și a accesului la produse alimentare, iar consecința primordială la toate aceste evenimente fiind insecuritatea alimentară. Este evident faptul că orice țară, indiferent de nivelul său de dezvoltare, tinde să minimizeze la nivelul net posibil insecuritatea alimentară și pentru soluționarea acestei probleme trebuie să asigure piața alimentară cu produse alimentare autohtone, mai ales în perioada actuală când crește nivelul de instabilitate a piețelor agroalimentare internaționale.

Concluzii. Tabloul general privind nivelul de autosuficență pe republică reprezintă o dinamică destul de dezechilibrată pentru sectorul de asigurare a securității alimentare. Nivelul de autosuficiență alimentară pentru unele produse este în exces, mai ales pentru așa resurse agricole, precum: cerealele, strugurii, cartofii, iar pentru alte categorii precum: culturile leguminoase, floarea-soarelui este foarte mic. Nivelul de autosuficiență este majorat la unele produse chiar dacă și nivelul ecartului indică valori negative, cauza acestei situații parvenite revine din faptul că crește nivelul importului la aceste categorii de produse alimentare.

Pentru a majora nivelul de autosuficiență este necesar de a amplifica securitatea alimentară prin intermediul reglementărilor de stat și anume cu ajutorul mecanismelor de piață care servesc drept scop pentru dezvoltarea nivelului inovațional.

În scopul eficientizării asigurării securității alimentare apare necesitatea reformelor structurale axându-se pe delimitarea priorităților naționale privind dezvoltarea complexului agroalimentar din țară și realizarea lor prin intermediul politicii fiscale și cele investiționale.

În viziunea noastră, o dezvoltare a nivelului investițional privind dezvoltarea asigurării securității alimentare trebuie să se axeze pe politicile statului care vor asigura un avantaj competitiv la nivel internațional. Unul din componentele avantajului competitiv reprezintă implementarea tehnologiilor avansate în domeniul agricol și biotehnologic. În calitate de consecință apare necesitatea de dezvoltare a biosecurității alimentare.

Referințe bibliografice

1. ARTIOMOV, L. Rolul agriculturii ecologice în asigurarea alimentaţiei sănătoase a populaţiei. În: Competitivitatea şi inovarea în economia cunoaşterii: conferinţa ştiinţifică internaţională, 25-26 septembrie 2015. Chişinău, 2015, vol. 1, pp. 165-168.
2. BAJURA, Tudor, GANDACOVA, Svetlana. Securitatea alimentară: abordări teoretice, recomandări practice. În: Analele Institutului Naţional de Cercetări Economice. Ediţia a V-a. Chişinău, 2015, nr. 1, pp. 26-30. ISBN 978-9975-4326-6-5.
3. BANU, Constantin. Suveranitate, securitate şi siguranţă alimentară. Bucureşti: Ed. ASAB, 2007. 725 p. ISBN 9789737725400.
4. Biroul Naţional de Statistică. [Accesat 26.07.2018]. Disponibil: www.statistica.md
5. BOAGHI, Leonid, DULSCHI, Ion. Politici de stat privind securitatea alimentară. In: Teoria şi practica

administrării publice: conferinţa ştiinţifico-practică, 22 mai 2015. Chişinău, 2015, pp. 115-118. ISBN 978-9975-3019-3-0.
6. BULGARU, Mircea. Dreptul de a mânca. Bucureşti: Ed. Economică, 1996. 584 p.
7. MOCANU, Natalia. Asigurarea securităţii alimentare a ţării prin aplicarea managementului adecvat al riscurilor. În: Studia Universitatis Moldaviae. Seria Ştiinţe Exacte şi Economice. 2010, nr. 7 (37), pp. 193-197. ISSN 1857-2073. [Accesat 26.07.2018]. Disponibil: http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/34.-p.193-197.pdf
8. MOROZ, Victor. Fortificarea securităţii alimentare prin creşterea economică în spaţiul rural. În: Economic growth in conditions of internationalization: international scientific and Practical, october 21-22 2010. 5-th edition. Chişinău, 2010, vol. 1, pp. 113-119. ISBN 978-9975-4087-5-2.
9. PETROVICI, Sergiu, MÎRZA, Sergiu. Reglementarea pieţei cerealelor ca bază de asigurare a securităţii alimentare naţionale. În: Aspecte ale dezvoltării potenţialului economico-managerial în contextul asigurării securităţii naţionale: conferinţa ştiinţifică internaţională dedicate aniversării a 20 de ani ai învăţământului economic la USARB, 6-7 iulie 2015. Bălţi, 2015, secţiunile 1-3, pp. 143-146. ISBN 978-9975-132-35-0.
10. STRATAN, Alexandru, CONDREA, Elena. Competitivitatea sectorului agroalimentar şi securitatea alimentară. Chişinău: INCE, 2016. 222 p. ISBN 978-9975-4453-1-3.
11. ANDERSON, S.A. Core indicators of nutritionalstate for difficult-to-sample populations. În: Journal of Nutrition. 1990, vol. 120 (11), pp. 1557-1600. ISSN 1541-6100.
12. The State of Food Insecurity in the World 2001. FAO. Rome, 2002. [Accesat 26.07.2018]. Disponibil: http://www.fao.org/docrep/pdf/003/y1500e/y1500e00.pdf
13. NAIKEN, Loganaden. FAO methodology for estimating the prevalence of undernourishment. Measurement and Assessment of Food Deprivation and Undernutrition. FAO. Rome, 2003. [Accesat 26.07.2018]. Disponibil: http://www.fao.org/docrep/005/Y4249E/y4249e06.htm#TopOfPage
14. Human Development Report. The list of threats to human security is long, but most can be considered under seven main headings: economic security, food security, health security, environmental security, personal security, community security, and political security. UNDP. Oxford-New York: Oxford University Press, 1994. [Accesat 26.07.2018]. Disponibil: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf
15. Poverty and Hunger: Issues and Options for Food Security in Developing Countries. World Bank. Washington DC, 1986. [Accesat 22.08.2018]. Disponibil: http://documents.worldbank.org/curated/en/166331467990005748/pdf/multi-page.pdf
16. АЛТУХОВ, А.И., МАКИН, Г.И., БАБКОВ, М.А. Развитие продовольственного рынка России. Москва: Агри-Пресс, 2000. 444 с.
17. АХМЕТОВА, К. Исследование уровня обеспеченности населения молочными продуктами в Республике Казахстан. Қаржы-Қаражат – Финансы Казахстана. Алма-Ата, 2005, № 3, сс. 64-66.
18. БЕЛЯКОВ, А., МАТВЕЙЧЕВ, О. Большая актуальная политическая энциклопедия. [Accesat 27.06.2018]. Disponibil: www.politike.ru/dictionary/839
19. НАЗАРЕНКО, В.И. Продовольственная безопасность (в мире и в России). Москва: Памятники исторической мысли, 2011. 286 с. ISBN 978-5-88451-290-0.
20. СЕРОВА, Е., ХРАМОВА, И. и др. Продовольственная безопасность страны: агроэкономический аспект. Институт экономики переходного периода. Москва, 2001. 137 с.

Recomandat spre publicare: 11.09.2018

POLITICI SOCIALE. DEMOGRAFIE

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Галина САВЕЛЬЕВА[1], доктор экономики, доцент,
Национальный Институт Экономических Исследований, Молдова
Светлана ЗАХАРОВ[2], научный сотрудник,
Национальный Институт Экономических исследований, Молдова

In this article, the authors attempted to investigate one of the important problems of the Republic of Moldova as labour migration. The analysis of labour migration tendencies in dynamics has been carried out since 2000, including age and sex structure, in the gender aspect, depending on the place of residence (urban/rural) and the education level of migrants. The consequences of migration processes are considered in the context of changing the labour market situation. The main aim of the study is to determine the consequences and challenges of labour migration, which will be used to develop proposals for the development of socio-economic policies to ensure the stability and competitiveness of the national labour market. Methods of research: analysis, synthesis, monographs, comparisons, monitoring. Results: the existing problems and the reasons connected with external labour migration of population are defined, the conclusions and proposals for improvement the situation connected with migration of work age population outside the country are elaborated. Given article will be useful for public autorities, researchers, students, as well as for professionals who develop socio-economic policies and policies for employment of labour force.

***Keywords**: challenges, demographic ageing, age and sex structure of population, consequences, labour migration.*

În acest articol, autorii au încercat să investigheze una dintre problemele importante ce există în Republica Moldova, cum este migraţia forţei de muncă. A fost efectuată analiza tendinţelor migraţiei forţei de muncă în dinamică începând din anul 2000, inclusiv structura migranţilor de muncă în funcţie de gen şi vârstă, în funcţie de locul de reşedinţă (urban/rural) şi nivelul de educaţie al migranţilor. Consecinţele proceselor migratorii sunt luate în considerare în contextul schimbării situaţiei de pe piaţa muncii. Obiectivul principal al studiului este de a determina consecinţele şi provocările migraţiei forţei de muncă, care vor fi folosite pentru a elabora propuneri de dezvoltare a politicilor socio-economice pentru a asigura stabilitatea şi competitivitatea pieţei muncii naţionale. Metode: analiză, sinteză, monografii, comparaţii şi monitorizarea. Rezultate: au fost identificate problemele existente şi cauzele ce vizează fluxul migraţiei externe de muncă, elaborate concluzii şi propuneri privind îmbunătăţirea situaţiei legate de migraţia populaţiei aptă de muncă în afară ţării. Articolul va fi util pentru autorităţile publice, cercetători, studenţi, precum şi pentru specialişti care elaborează politicile socioeconomic şi politicile de ocupare a forţei de muncă.

***Cuvinte-cheie**: provocări, îmbătrânire demografică, structura populaţiei după vârstă şi sexe, consecinţe, migraţia forţei de muncă.*

В данной статье авторы попытались исследовать одну из важных проблем Республики Молдова, а именно трудовую миграцию. Проведен анализ тенденций трудовой миграции в динамике, начиная с 2000г., в том числе по возрастно-половой структуре, в гендерном аспекте, в зависимости от места проживания (город/село) и уровня образования мигрантов. Последствия миграционных процессов рассмотрены в контексте изменения ситуации на рынке труда. Основная цель исследования состоит в определении последствий и вызовов трудовой миграции, которые будут использованы для разработки предложений по разработке социально-экономических политик по обеспечению стабильности и конкурентоспособности национального рынка труда. Методы исследования: анализ, синтез, монографий, сравнений, мониторинг. Результаты: определены существующие проблемы и причины, связанные с внешней трудовой миграцией населения, разработаны выводы и предложения по улучшению ситуации связанной с миграцией трудоспособного населения за пределы страны. Статья будет полезной для публичных органов, исследователей, студентов, а также для специалистов, которые разрабатывают социально-экономические политики и политики занятости рабочей силы.

***Ключевые слова**: вызовы, демографическое старение, возрастно-половая структура населения, последствия, трудовая миграция.*

JEL Classification: F22, J18.
UDC: 331.556.4(4)

[1] **© Galina SAVELIEVA, savelievagalina@rambler.ru.**
[2] **© Svetlana ZAHAROV, zaharov.svetlana@gmail.com.**

Введение. Изменение производственной инфраструктуры, интеграция Республики Молдова в европейский рынок труда, в том числе и выдвижение «западного вектора» в трудовой миграции в качестве приоритетного, вызывает необходимость совершенствования механизма государственного регулирования миграционных процессов. Миграция, будучи естественным процессом присущим развитию человеческого общества, с одной стороны, дает возможность государству решать свои проблемы демографического, социально-экономического либо научного характера, а с другой, нерегулируемые ее процессы могут привести и к обострению ряда проблем в указанных областях. Несмотря на то, что в ст.27 Конституции Республики Молдова[1] предусмотрены гарантии прав граждан на свободное передвижение, въезд и выезд из страны, эмиграция, проживание в другой стране и возврат в Республику Молдова, регулирование и мониторинг миграционных потоков является одной из важнейших проблем в настоящее время. Особенно это касается трудовой миграции (в том числе схем трудовой миграции – циркулярная/возвратная миграция), в результате которой происходит отток потенциальных работников, в том числе молодых квалифицированных работников («утечка мозгов») на национальном рынке труда, как следствие поиска более высокооплачиваемых рабочих мест, удовлетворения своих творческих/профессиональных амбиций в карьерном росте, должной оплаты труда, нормальных условий работы. В то же время нестабильность экономического развития в результате внутренних и внешних факторов, увеличение масштабов международной трудовой миграции как следствие процессов глобализации, демографическая ситуация, в том числе увеличение доли населения «третьего» возраста в занятом населении, все вышеназванные факторы оказывают влияние на формирование и функционирование рынка труда, уровень его конкурентоспособности.

В этом процессе немаловажную роль играет воспроизводство рабочей силы. В связи с тем, что трудовая миграция чувствительна как к экономическим, так и к миграционным политикам страны назначения и Республики Молдова, в данной статье сделан акцент на анализ потерь рынка рабочей силы в результате внешней трудовой миграции с точки зрения возрастно-половой структуры, места проживания и уровня образования мигрантов, как потенциально возможного фактора пополнения рынка труда населением в трудоспособном возрасте и его вовлечения в активную экономическую деятельность, а также необходимости осуществления миграционных политик, направленных на поддержку и защиту мигрантов от всевозможных социальных рисков.

Анализ исследований и публикаций. В условиях процессов глобализации экономик, неравномерности социально-экономического развития и демографического старения населения расширение процесса *международной трудовой миграции* становится одной из причин повышения напряжённости на национальных рынках труда. Проблемы трудовой миграции и демографического старения отражены в работах Reed H., Latorre M. [1], Bauer T., Zimmermann K. [2], Novotny V. [3] (рекомендации по разработке миграционных политик ЕС), Ratha D., Shaw W. [4] (при оценке трансфертных платежей), Анофрикова С.П. [5] (варианты миграционных политик и возможности повышения занятости за счет привлечения мигрантов на региональном уровне), Хрусталёва Е.Ю., Славянова А.С. [6] (негативные аспекты трудовой миграции, ее взаимосвязь с инновационным развитием, положительные и отрицательные факторы привлечения и использования потенциала мигрантов, регулирование притока мигрантов в регионах России путем квотирования низкоквалифицированной рабочей силы, а также установления зависимости между количеством трудовых мигрантов и «грантов от высокотехнологичных прямых инвестиций из стран», которые экспортируют рабочую силу), Скрибанса В. "Влияние трудовой миграции на рынок труда в Латвии" [7] (анализ факторов, способствующих или ограничивающих процессы трудовой миграции, оценка чувствительности трудовой миграции на основе использования латвийской модели рынка труда, разработана модель рынка труда и трудовой миграции в Латвии, которая также предложена для оценки входящих потоков рабочей силы и их влияния на развитие экономик развитых стран ЕС), монографии Флоринской Ю.Ф. и др. "Миграция и рынок труда" [8] (предложен механизм регулирования внутристрановой и внешней трудовой миграции), Champion T. et al. [9].

Результаты исследования. Анализ динамики общей численности трудовых мигрантов[2] (рис.1) позволяет сделать вывод, что, в период 2006-2016 годов количество трудовых мигрантов практически стабилизировалось в пределах 294,9-341,9 тыс.чел., что связано с последствиями мирового финансово-экономического кризиса, дальнейшим процессом глобализации, охватившим страны ЕС, а также

[1] *Constituţia Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1, 12.08.1994.*

[2] *Трудовые мигранты – население в трудоспособном возрасте, находящееся на работе или в поисках работы за пределами страны*

нестабильностью экономики и последствиями экономического кризиса в Республике Молдова, влиянием внешних и внутренних факторов (финансово-экономическая дестабилизация в России, торговые ограничения со стороны России, нестабильная обстановка в Украине и др.). Несмотря на докризисный период, в 2005 году был зарегистрирован наибольший отток трудоспособного населения или 394,5 тыс.чел., как следствие реструктуризации экономики, осуществления реформ, проведения неэффективной политики в области занятости и оплаты труда. Необходимо отметить, что в период 2011-2014 годов зарегистрирован самый низкий уровень прироста количества трудовых мигрантов, то есть можно предположить, что процесс оттока трудовых мигрантов в стране имеет тенденцию стабилизации и, в конечном итоге, понижения.

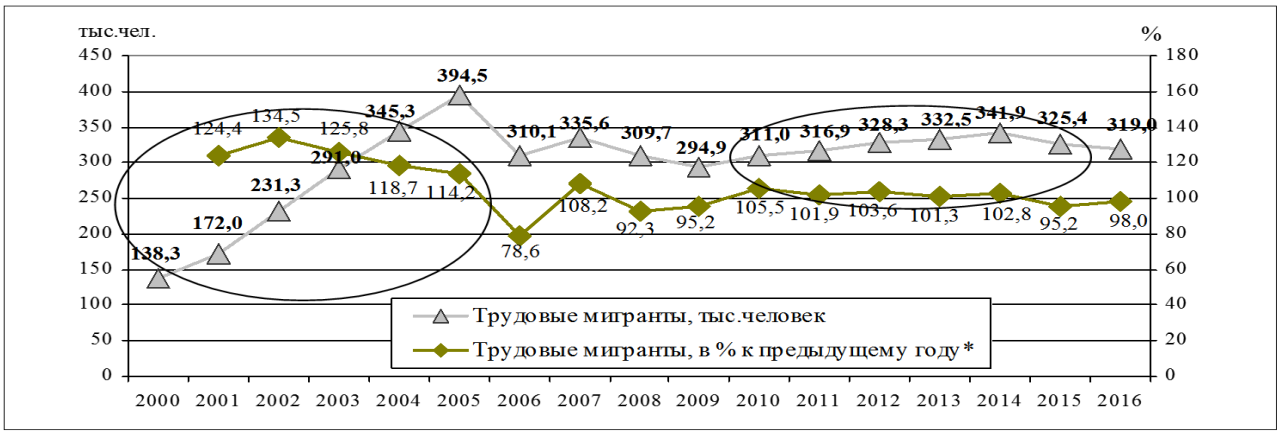

Рисунок 1. Динамика численности трудовых мигрантов, 2000-2016, тыс.чел. /в % к предыдущему году

*Источник: Статистические данные и расчётные данные на основе Анкеты рабочей силы НБС, www.statistica.md, * расчёты авторов.*

Изучение возрастной структуры трудовых мигрантов дает возможность констатировать факт, что наряду с сокращением доли возрастной группы 15-24 года отмечается тенденция увеличения доли возрастных групп 25-34, 45-54, 55 лет и выше (рис. 2), что связано с изменением численности возрастной структуры населения республики**,** в том числе влияние процесса демографического старения населения (низкая рождаемость, как результат сокращение возрастной группы 15-24 лет «процесс старения снизу"), например, доля мигрантов старших возрастов возросла почти в два раза. Однако самой малочисленной возрастной группой среди трудовых мигрантов являются мигранты в возрасте 55 лет и более, несмотря на то, что доля их имела тенденцию увеличения и к 2016 году составила 6,1% в общей их численности.

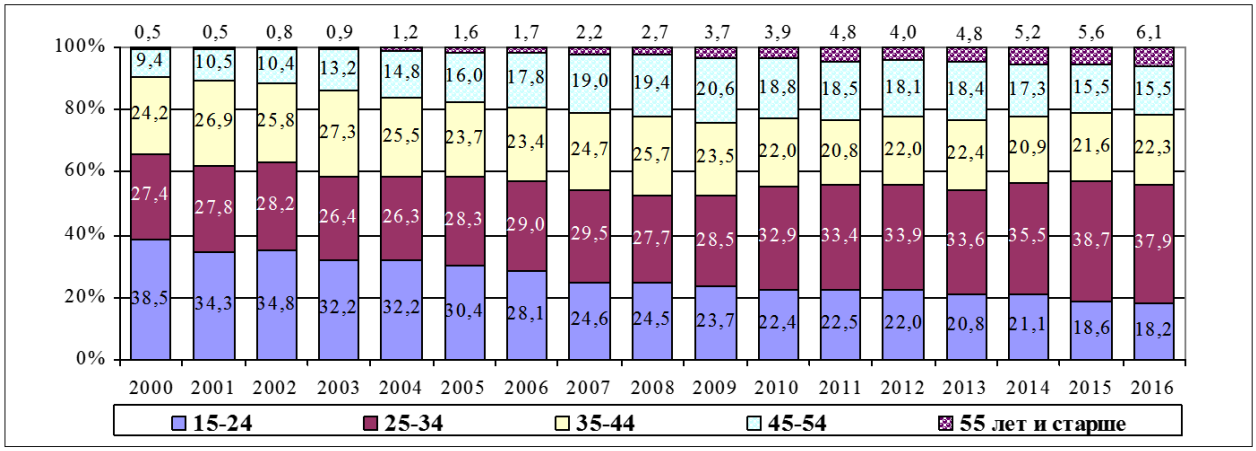

Рисунок 2. Характеристика возрастной структуры трудовых мигрантов[1], 2000-2016, в % к общей численности трудовых мигрантов

Источник: Рассчитано на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

[1] *Возрастная группа 65+ лет имеет самые низкие показатели численности трудовых мигрантов.*

Анализ трудовых мигрантов по возрастным группам позволяет оценить соотношение возрастных групп трудовых мигрантов, что очень важно для перспективной оценки для воспроизводства рабочей силы в контексте развития национального рынка труда. Так, например, это относится к увеличению численности наиболее экономически активной возрастной группы 25-34 лет и, в основном, за счёт численности мужчин и мигрантов из сельской местности (Приложение 1). Именно мигранты мужского пола и мигранты из сельской местности имеют наибольшую дисперсию в 2000г., 2008г. и в 2016г., что наглядно видно из представленных данных на рис. 3 и рис. 4.

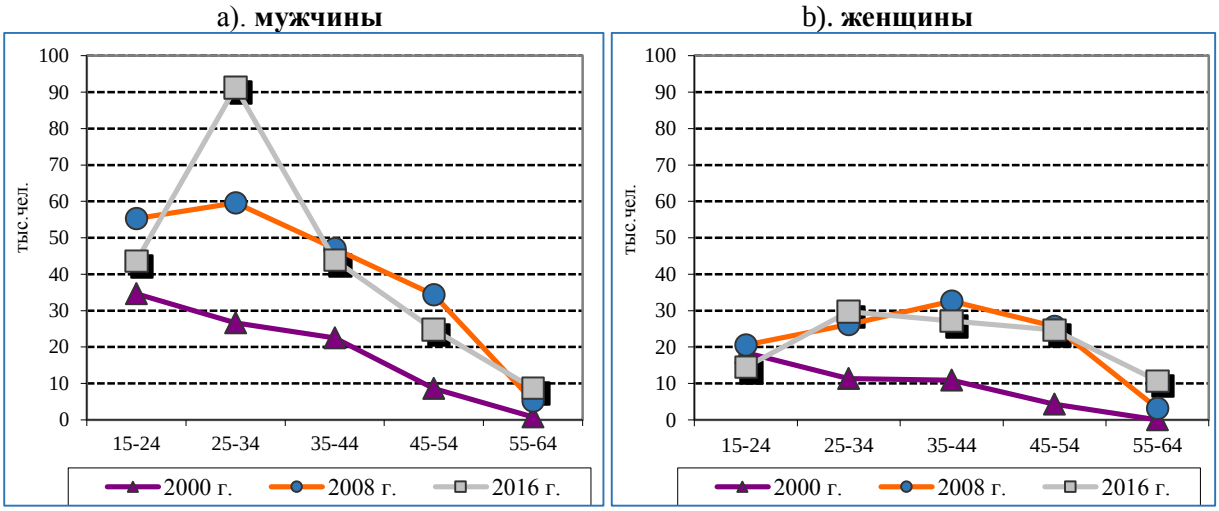

Рисунок 3. Численность трудовых мигрантов по возрастным группам в гендерном аспекте, мужчины/женщины, 2000, 2008, 2016, тыс.чел.

Источник: Разработан на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

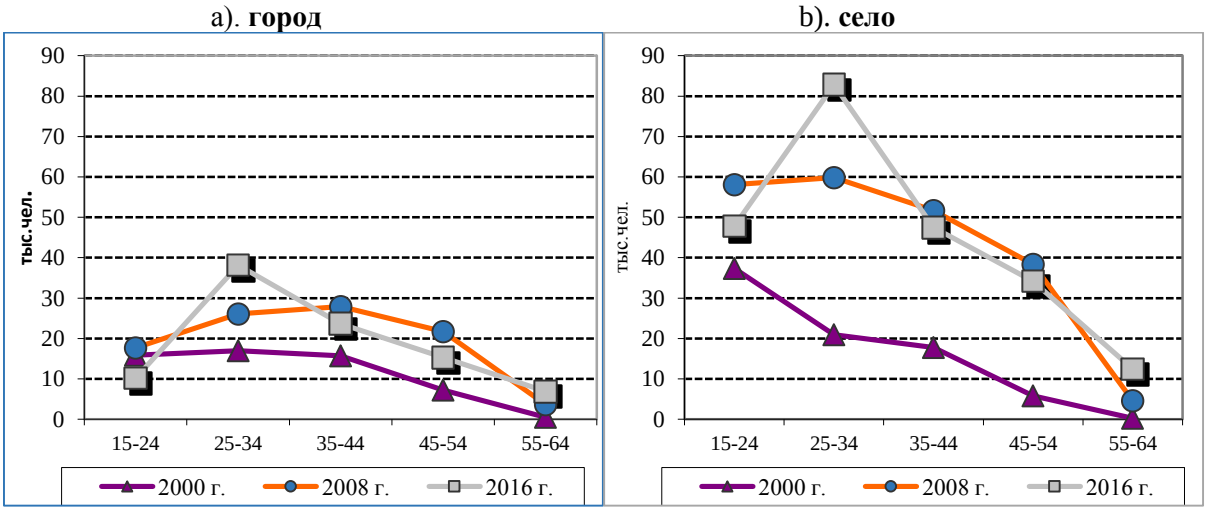

Рисунок 4. Численность трудовых мигрантов по возрастным группам в зависимости от места проживания, город/село, 2000, 2008, 2016, тыс.чел.

Источник: Разработан на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

Процессы миграции трудоспособного населения в поисках работы или на уже имеющееся рабочее место влияют на структуру экономически активного населения и, естественно, как на количественные показатели, так на качество занятого населения. Более того, особенно, последствия данных процессов проявляется на рынке рабочей силы в сельской местности в связи с преимущественным оттоком трудоспособного населения (примерно до 2/3 от общего числа мигрантов) из этих мест проживания в виду отсутствия как производственной, так и социальной инфраструктуры, являясь одним из основных факторов *сокращения численности трудоспособного населения в сельских местностях* (рис. 5).

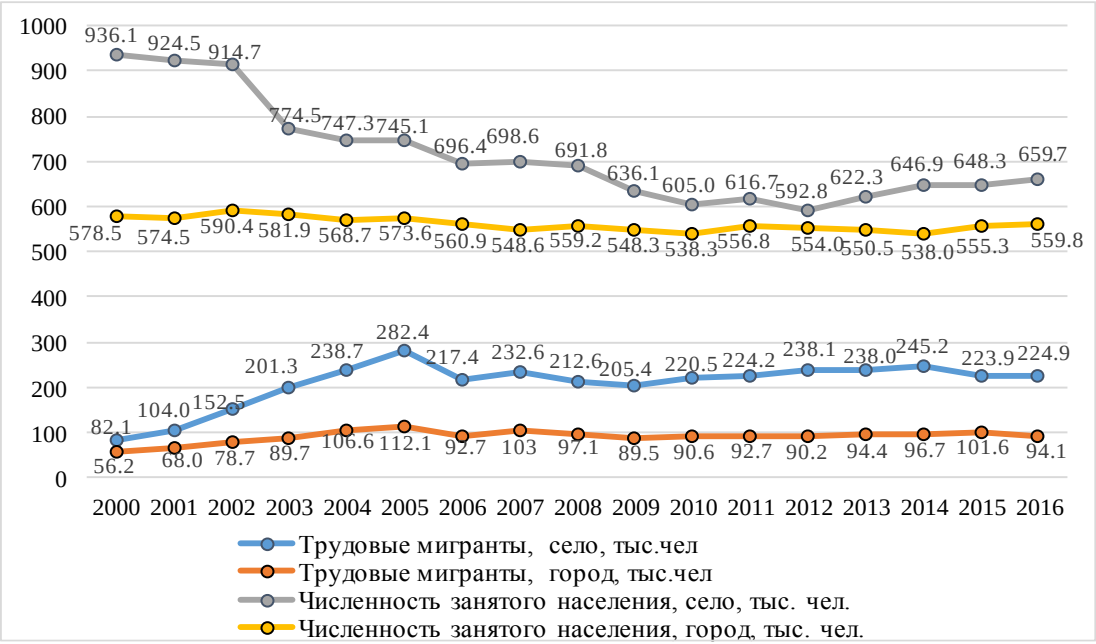

Рисунок 5. Динамика изменения численности занятого населения в разрезе город/село и трудовых мигрантов, 2000-2016, тыс. чел.

Источник: Разработан на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

Взаимозависимость между численностью занятого населения (У) и численностью трудовых мигрантов (Х) в сельской местности представлена на рис. 6 в виде линейного уравнения, коэффициент детерминации имеет значение 0,6263. С помощью полученного уравнения можно определить количество мигрантов, которое должно быть возвращено в сельскую местность при создании определенного количества рабочих мест.

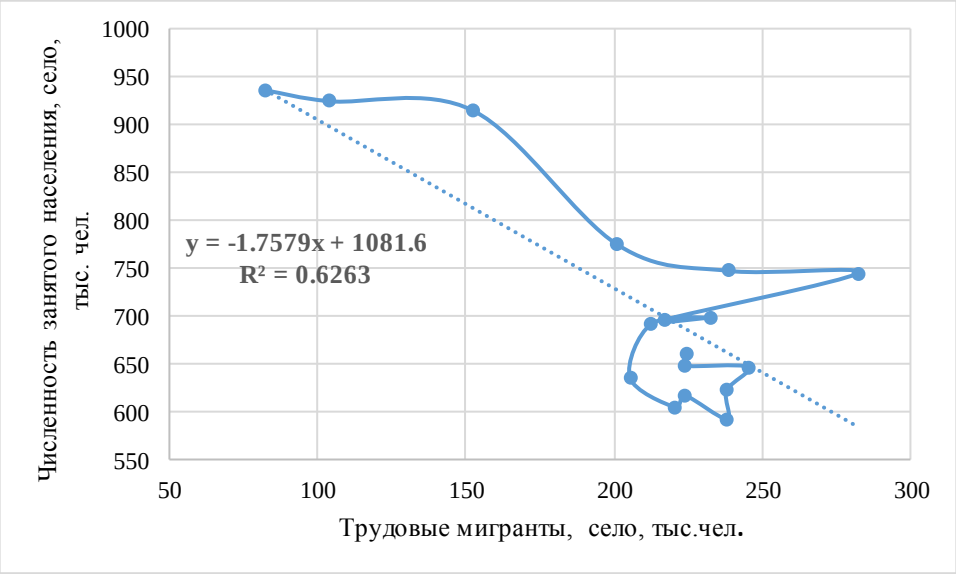

Рисунок 6. Взаимосвязь между численностью занятого населения и трудовых мигрантов в сельской местности, тыс. чел.

Источник: Разработан на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

Внешняя миграция трудоспособного населения влияет на образовательную структуру внутреннего рынка труда, причем изменения образовательного уровня в основном связаны с мигрантами с высшим и средне специальным образованием. Так, анализ трудовых мигрантов по возрастной структуре и по уровню образования показал, что удельный вес трудовых мигрантов с высшим образованием возрос за счёт возрастных групп 25-34, 35-44 и 15-24 лет, тем самым подтверждая тенденцию оттока трудоспособного

населения, в основном, молодежи, в поисках более высокооплачиваемых рабочих мест или удовлетворения личных амбиций в карьерном росте, либо в развитии бизнеса, что находит подтверждение имеющимися данными о положении молдавских трудовых мигрантах в России [10, с. 485]. Как следует из анализа структуры внешних трудовых мигрантов за 2008 и 2016 годы, в 2016 году увеличилась доля трудовых мигрантов с более высоким уровнем образования (высшее, профессиональное и среднее специальное) в молодежной группе 15-24 года (таблица 1).

Таблица 1

Сравнительная характеристика трудовых мигрантов по уровню образования и возрастным группам, 2008, 2016, % к общей численности мигрантов

	Всего		15-24		25-34		35-44		45-54		55-64		65+	
	2008	2016	2008	2016	2008	2016	2008	2016	2008	2016	2008	2016	2008*	2016
Всего	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	..	100,0
Высшее	9,5	13,3	6,6	10,1	11,6	19,4	7,2	9,9	11,3	8,7	22,9	8,6	..	12,5
Среднее Специалье	12,4	10,7	4,4	9,0	9,3	5,4	16,9	12,2	19,8	19,0	20,4	22,0	..	37,5
Начальное профессио-нальное	28,8	24,0	18,8	21,2	23,4	19,3	38,1	27,1	36,1	30,9	32,4	33,4	..	12,5
Лицей; среднее общее	27,4	24,4	29,2	21,3	29,1	24,2	26,9	23,8	25,0	28,3	18,1	26,3	..	37,5
Гимназия	21,3	27,5	39,5	38,4	26,2	31,4	10,8	27,0	7,6	13,1	4,9	9,7	..	0,0
Начальное или без начальной школы	0,6	0,1	1,5	0,0	0,4	0,3	0,1	0,0	0,2	0,0	1,2	0,0	..	0,0
* в 2008 г. возрастная группа 65+ в выборке отсутствует														

Источник: Расчеты осуществлены на основе данных НБС РМ , www.statistica.md

Миграционные процессы трудоспособного населения способствуют снижению давления на предложение рабочей силы и потребности в создании рабочих мест на национальном рынке труда страны-донора, но в то же время обеспечивают рост благосостояния за счет поступления финансовых потоков мигрантов, а также является одним из средств поддержания стабильной ситуации на рынках труда принимающих стран. Данная ситуация, как и в других странах, а также учитывая факт, что для Республики Молдова характерна цикличная миграция, это вызывает необходимость принятия решений по управлению потоками трудовой миграции и по адаптации национальных рынков труда в связи с возвратом мигрантов и их вовлечением в трудовую деятельность (Champion T. et al. [9]).

Актуальность и важность трудовой миграции для общества проявляется в том, что она соотносится как с решением материальных проблем, так и с оттоком или с «утечкой мозгов», молодежи, что немало важно для будущего страны. Недооценка проблемы миграции может привести к тяжелым последствиям в социально-экономическом развитии в перспективе, в том числе и демографическим диспропорциям. Последствия мирового финансово-экономического кризиса 2008-2009 годов вызвали вновь оживление и изменения в уже стабилизировавшихся процессах миграционных потоков, что вносит коррективы в жизнь местных социумов, влияет на проводимую государственную политику, а также изменяет личностные характеристики тех, кто вынужден эмигрировать в другие страны в поисках работы и улучшения своего благосостояния и находится за пределами своей страны в течении длительного периода времени (рис. 7).

Миграция трудоспособного населения является одним из важных факторов социально-экономического развития страны и именно поэтому управление миграционными потоками является необходимым условием для своевременного реагирования на демографические вызовы, корректирование численности населения, его возрастной структуры, этнического состава, привлечения, а также и оптимального использования трудовых ресурсов. Причем, рассматривая миграционные процессы, можно отметить и некоторые их эффекты, значение которых будет неодинаковым: приток трудовых мигрантов может быть источником устранения дефицита рабочей силы в некоторых областях производственной/социальной инфраструктуры, предоставляет возможность решить проблему и быть источником восполнения имеющихся социально-демографических потерь (например, в случае демографического кризиса), являться способом

улучшения жизненного уровня оставшихся членов семей за счет притока денежных средств из-за рубежа, а также частичного сокращения безработицы. В то же время по причине увеличения среди общего количества мигрантов удельного веса их в детородном возрасте, в том числе и по указанной причине в стране наметилась тенденция сокращения количества браков, числа новорожденных за последние годы и увеличения числа разводов. Вместе с тем, являясь одним из основных источников дохода и повышения уровня материального благосостояния для своих семей, сокращение численности внешних трудовых мигрантов приводит к уменьшению денежных переводов в страну (снижение удельного веса денежных переводов из-за границы в составе располагаемых доходов домохозяйств[1]), что естественно приведет к снижению объемов потребления товаров и услуг, а также повлияет и на экономическое развитие.

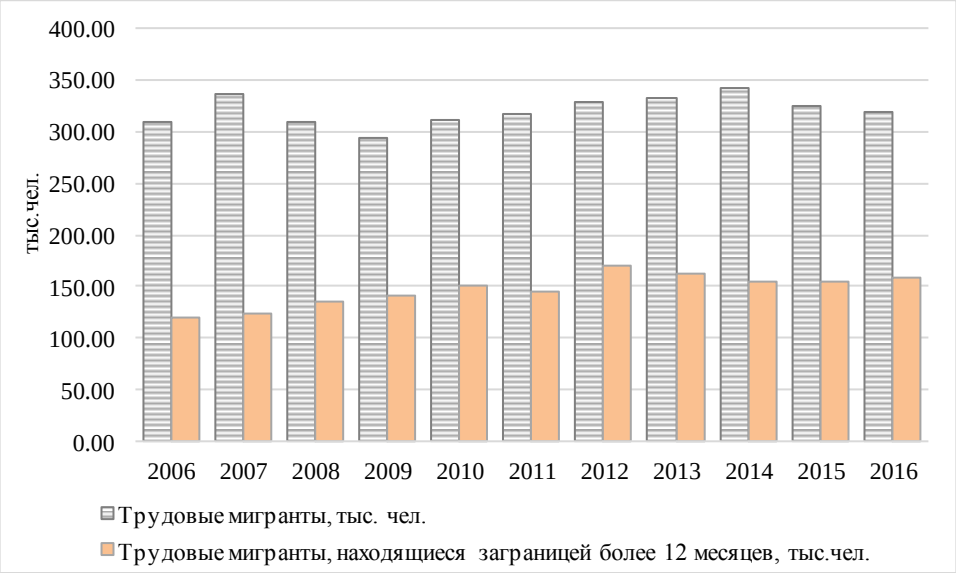

Рисунок 7. Характеристика общей численности трудовых мигрантов и трудовых мигрантов, находящихся за пределами страны более года, 2006-2016, тыс.чел.

Источник: Разработан на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

Анализируя процессы трудовой миграции следует отметить фактор демографического старения населения, который также может служить некоторым препятствием для роста чистой миграции, подразумевая тот факт, что часть трудовых мигрантов, в основном, в возрасте 40-64 лет возвращается в страну по окончании работы (рис. 2) и это отражено в научных исследованиях, частности, Лившиц М. [11] и сокращение численности трудовых мигрантов за счет повышения доли старших возрастов в трудоспособном возрасте (Greenwood M. [12]), что является некоторым подтверждающим фактором влияния процессов старения населения на *сокращение географической мобильности рабочей силы и миграционных процессов*.

Выводы. Миграция трудоспособного населения за пределы Республики Молдова на работу или в поисках рабочих мест представляет определенную угрозу для обеспечения демо-социально-экономической безопасности страны. Феномен трудовой миграции способствует деформации структуры населения и отечественного рынка труда, разрушению семей и снижению роли семьи в воспитании ребенка, увеличению государственных расходов на системы здравоохранения и социальную защиту и т. д. Как следствие миграционных потоков сокращается предложение и качество рабочей силы, изменяется возрастно-половая структура экономически активного населения, в том числе и населения в репродуктивном возрасте, учитывая то, что в трудовых мигрантах увеличивается доля молодежи, поколений, рожденных после 1990 года. В связи с тем, что две трети трудовых мигрантов являются жителями сельских районов, в данных местностях более четко проявляется тенденция демографического старения населения. В районах южного региона, для которых, как

[1] *Zaharov S. Evaluarea impactului unor politici sociale şi, respectiv, a indicatorilor sociali asupra securităţii demografice în teritorii. În: Savelieva, G., Taragan, R., Tomceac, A., Zaharov, S. etc. Evaluarea nivelului de securitate demografică în Republica Moldova: Ghid metodic. INCE. Chişinău: Complexul Editorial al INCE, 2014. p. 102. [13].*

правило, характерным является преобладание женщин занятых трудовой деятельностью, как следствие миграции является сокращение женщин как потенциала в работниках трудоспособного возраста, так и как потенциала воспроизводства населения в связи с оттоком женщин репродуктивного возраста (особенно в возрастной категории 25-44 года).

Анализ возрастно-половой структуры трудовых мигрантов показал, что репродуктивный потенциал в течение 2000-2016 годов сохранялся благодаря многочисленным контингентам, родившимся до 1990 года, однако на фоне снижения рождаемости наблюдается стабильно распространяющая тенденция демографического старения населения, то есть структура населения изменяется в пользу пожилых людей – 60 лет и старше, причем из общего количества пожилых 2/3 составляют женщины: в 2016 году коэффициент старения в стране составил 17,2% или достаточно высокий уровень, население страны стареет, что является вызовом для определения модели социально-экономического развития страны.

С учетом вышеизложенного, считаем целесообразным следующее:

- прогнозирование рынка труда с учетом процессов трудовой миграции в аспекте возрастно-половой структуры и места проживания (город/село);

- разработка модели социально-экономического развития с учетом старения населения, процессов трудовой миграции, в том числе как внешней, так и внутренней, а также расширения и применения более привлекательных стимулов для возвращения мигрантов в страну и использования полученного ими опыта работы для развития страны;

- расширение практики научных исследований последствий процессов трудовой миграции в целях разработки аргументированных социально-экономических политик, в том числе в области социальной защиты и обеспечения прав трудовых мигрантов и их семей, стимулирования инвестиций мигрантов в развитие Республики Молдова.

Приложение 1

Динамика численности трудовых мигрантов по гендерному признаку и месту проживания, 2000-2016

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
В абсолютном выражении - тыс.человек																	
Всего	138,3	172,0	231,3	291,0	345,3	394,5	310,1	335,6	309,7	294,9	311,0	316,9	328,3	332,5	341,9	325,4	319,0
Мужчины	93,1	120,1	160,9	199,1	230,1	262,8	197,8	219,3	201,5	185,8	198,0	204,4	218,6	216,9	219,0	210,8	212,3
Женщины	45,2	51,9	70,3	91,8	114,4	131,7	112,3	116,3	108,3	109,1	113,0	112,5	109,7	115,6	122,8	114,6	106,8
Город	56,2	68,0	78,7	89,7	106,6	112,1	92,7	103,0	97,1	89,5	90,6	92,7	90,2	94,4	96,7	101,6	94,1
Мужчины	36,6	46,9	53,6	56,8	67,2	72,0	56,3	62,8	59,5	54,9	54,6	56,5	57,3	60,1	59,6	67,6	66,0
Женщины	19,6	21,1	25,1	32,8	39,4	40,1	36,3	40,2	37,7	34,5	35,9	36,2	32,9	34,3	37,1	34,0	28,1
Село	82,1	104,0	152,5	201,3	238,7	282,4	217,4	232,6	212,6	205,4	220,5	224,2	238,1	238,0	245,2	223,9	224,9
Мужчины	56,5	73,2	107,3	142,3	163,6	190,8	141,4	156,5	142,0	130,9	143,3	147,8	161,3	156,8	159,4	143,3	146,3
Женщины	25,6	30,7	45,2	59,0	75,1	91,6	76,0	76,1	70,6	74,6	77,1	76,3	76,8	81,3	85,8	80,6	78,7
В % к общему количеству трудовых мигрантов[1]																	
Всего	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Мужчины	67,3	69,8	69,6	68,4	66,6	66,6	63,8	65,3	65,1	63,0	63,7	64,5	66,6	65,2	64,1	64,8	66,5
Женщины	32,7	30,2	30,4	31,5	33,1	33,4	36,2	34,7	35,0	37,0	36,3	35,5	33,4	34,8	35,9	35,2	33,5
Всего	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Город	40,6	39,5	34,0	30,8	30,9	28,4	29,9	30,7	31,4	30,3	29,1	29,3	27,5	28,4	28,3	31,2	29,5
Село	59,4	60,5	65,9	69,2	69,1	71,6	70,1	69,3	68,6	69,7	70,9	70,7	72,5	71,6	71,7	68,8	70,5
Город	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Мужчины	65,1	69,0	68,1	63,3	63,0	64,2	60,7	61,0	61,3	61,3	60,3	60,9	63,5	63,7	61,6	66,5	70,1
Женщины	34,9	31,0	31,9	36,6	37,0	35,8	39,2	39,0	38,8	38,5	39,6	39,1	36,5	36,3	38,4	33,5	29,9
Село	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Мужчины	68,8	70,4	70,4	70,7	68,5	67,6	65,0	67,3	66,8	63,7	65,0	65,9	67,7	65,9	65,0	64,0	65,0
Женщины	31,2	29,5	29,6	29,3	31,5	32,4	35,0	32,7	33,2	36,3	35,0	34,0	32,3	34,2	35,0	36,0	35,0

[1] расчёты авторов

Источник: Разработано на основе данных НБС РМ и расчётов авторов, www.statistica.md

Библиографические источники

1. REED, Howard, LATORRE, Maria. The economic impacts of migration on the UK labour market. Economics of migration working paper 3. Institute for Public Policy Research. 2009, february, 39 p. [Accesat 27 februarie 2018]. Disponibil: https://www.ippr.org/files/images/media/files/publication /2011/05/labour%20market%20impacts_1678.pdf
2. BAUER, Thomas K, ZIMMERMANN, Klaus F. Assessment of possible migration pressure and its labour market impact following EU enlargement to Central and Eastern Europe. IZA Research Report. A Study for the Department for Education and Employment. Germany, Bonn, 1999, no. 3. 108 p. [Accesat 27 februarie 2018]. Disponibil: http://repec.iza.org/RePEc/reports/iza3.pdf
3. NOVOTNY, Vit. Opening the door: immigration and integration in the European Union. In: European View. 2011, no 10, pp. 269-271. [Accesat 06 februarie 2018]. Disponibil: http://www.springerlink.com/content/48513q33l74x15t5/fulltext.pdf
4. RATHA, Dilip, SHAW, William. South-South migration and remittances. World Bank Working Paper. 2007, nr. 102, 70 p. ISBN 0-8213-7072-3. [Accesat 17 ianuarie 2018]. Disponibil: http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1110315015165/SouthSouthMigrationandRemittances.pdf
5. АНОФРИКОВ, С.П. Влияние миграционных процессов на состояние рынка труда Новосибирской области. В: Известия Томского политехнического университета. 2013, № 6, том 323, сс. 40-44. [Accesat 11 ianuarie 2018]. Disponibil: http://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-migratsionnyh-protsessov-na-sostoyanie-rynka-truda-novosibirskoy-oblasti
6. ХРУСТАЛЁВ, Е.Ю., СЛАВЯНОВ, А.С. Трудовая миграция и проблема инновационного развития. В: Проблемы прогнозирования. 2014, № 1, сс. 79-86. ISSN 2073-2872.
7. СКРИБАНС, В. Влияние трудовой миграции на рынок труда в Латвии. В: Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvo. 2009, nr. 2 (15), сс. 250–258. ISSN 1648-9098. [Accesat 16 februarie 2018]. Disponibil: http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/ekonomika/09_02_15/skribans.pdf
8. ФЛОРИНСКАЯ, Ю. Ф., МКРТЧЯН, Н. В., МАЛЕВА, Т. М., КИРИЛЛОВА, М. К. Миграция и рынок труда. Институт социального анализа и прогнозирования. Москва: Издательский дом Дело, 2015. 108 с. ISBN 978-5-7749-1042-7 [Accesat 30 aprilie 2016]. Disponibil: https://www.hse.ru/pubs/share/direct/document/141960730
9. CHAMPION, Tony, FOTHERINGHAM, Stewart, REES, Philip, BOYLE, Paul, STILLWELL John. The determinants of migration flows in England: A review of existing data and evidence. Report for the Department of the Environment. Transport and the Regions. Department of Geography, University of Newcastle upon Tyne. 1998. 200 p. [Accesat 27 februarie 2018]. Disponibil: http://www.geog.leeds.ac.uk/publications/DeterminantsOfMigration/report.pdf
10. Население России 2010-2011: восемнадцатый-девятнадцатый ежегодный демографический доклад. Отв. ред. А.Г. ВИШНЕВСКИЙ. Москва: Изд. дом Высшей школы экономики, 2013. 530 с. ISBN 978-5-7598-1071-1.
11. ЛИВШИЦ, М. Экономико-демографическая роль миграции в глобальном мире и перспективы России. В: Международная миграция населения: вызовы глобализации. Научная серия: Международная миграция населения: Россия и современный мир. Гл. ред. В.А. ИОНЦЕВ. Москва: ТЕИС, 2011, выпуск 24, сс. 29-40. ISBN 978-5-7218-1253-8.
12. GREENWOOD, Michael J. Internal migration in developed countries. In: ROSENZWEIG, M.R. and STARK, O. eds. Handbook of population and family economics. Elsevier Science. 1997, vol. 1, part B, p. 647-720. ISBN 978-0-0809-3441-9.
13. SAVELIEVA, Galina, TARAGAN, Raisa, TOMCEAC, Anatolie, ONICA, Vitalii, COTELNIC, Vera, ZAHAROV, Svetlana. Evaluarea nivelului de securitate demografică în Republica Moldova: ghid metodic. Institutul Naţional de Cercetări Economice. Chişinău: Complexul Editorial al INCE, 2014. 245 p. ISBN 078-9975-4381-2.

Recomandat spre publicare: 21.03.2018

ОСНОВНЫЕ МЕРЫ ПО ГОСУДАРСТВЕННОМУ РЕГУЛИРОВАНИЮ ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ ЦЕН В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Анатолий РОЖКО[1], доктор экономических наук, доцент,
Национальный Институт Экономических исследований, Молдова
Валентина ВИНОГРАДОВА[2], научный сотрудник,
Национальный Институт Экономических исследований, Молдова
Зоя СТРЕМЕНОВСКАЯ[3], научный сотрудник,
Национальный Институт Экономических исследований, Молдова

The article gives an estimation of the dynamics of the consumer price index. It is noted that the growth rates of prices for food products exceeded the increase in prices for non-food products and tariffs for services during the analyzed period. The principal measures for state regulation of consumer prices have been proposed. They will be implemented within the framework of anti-inflationary policy, social policy of smoothing down negative price effects, price and tariff policy.

***Keywords**: consumer price index, state regulation of consumer prices, anti-inflationary policy, smoothing of negative price effects, price and tariff policy.*

Articolul vizează evaluarea dinamicii indicelui prețurilor de consum. Se remarcă faptul că, în perioada analizată, ritmurile de creștere ale prețurilor la produsele alimentare au depășit creșterea prețurilor la produsele nealimentare și tarifele pentru servicii. Au fost propuse principalele măsuri pentru reglementarea de stat a prețurilor de consum. Acestea vor fi puse în aplicare în cadrul unei politici antiinflaționiste, politicii sociale de atenuare a efectelor negative ale prețurilor și politicii de prețuri şi tarife.

***Cuvinte-cheie**: indicele prețurilor de consum, reglementarea de stat a prețurilor de consum, politica antiinflaționistă, atenuarea efectelor negative ale prețurilor, politica de prețuri și tarife.*

В статье приводится оценка динамики индекса потребительских цен. Отмечается, что в анализируемый период темпы роста цен на продовольственные товары превышали увеличение цен на непродовольственные товары, а также тарифов на услуги. Предложены основные меры по государственному регулированию потребительских цен. Они будут реализованы в рамках антиинфляционной политики, социальной политики сглаживания отрицательных ценовых эффектов, а также ценовой и тарифной политики.

***Ключевые слова:** индекс потребительских цен, государственное регулирование потребительских цен, антиинфляционная политика, сглаживание отрицательных ценовых эффектов, ценовая и тарифная политика.*

JEL Classification: D4, I3, I31.
UDC: 338.516 (478)

Введение. Рост цен на потребительские товары, а также рост тарифов на оказываемые населению платные услуги, характерен для подавляющего большинства стран. Однако в разных странах и в различные временные периоды темпы роста цен и тарифов имели значительные различия. Мировой опыт свидетельствует о том, что на динамику цен и тарифов, помимо экономических факторов, большое влияние оказывают меры государственного регулирования в этой области.

В последние годы в Республике Молдова наметилась неодинаковая динамика изменения розничных цен на потребительские товары и тарифов на оказываемые населению платные услуги. На фоне роста индекса потребительских цен (ИПЦ) наибольшее увеличение цен и тарифов было зафиксировано в 2015 г., когда под влиянием кризиса 2014 г. произошла девальвация лея и резко повысились цены (на 9,7%). 2016-2017 гг. отмечены сравнительно умеренными и практически одинаковыми темпами роста потребительских цен: в 2016 г. цены увеличились на 6,4%, а в 2017 г. – на 6,6% (таблица 1).

[1] ***© Anatolii ROJCO, rojco@mail.ru***
[2] ***© Valentina VINOGRADOVA, vvinogradova@ mail.ru***
[3] ***© Zoia STREMENOVSCAIA, zoia713@mail.ru***

Таблица 1

Индексы цен по секторам экономики за 2013-2017 гг.
(в среднем за год, предыдущий год = 100,0)

	2013	2014	2015	2016	2017	Рост за 2013-2017гг.
Индекс потребительских цен на товары и услуги	***104,6***	***105,1***	***109,7***	***106,4***	***106,6***	***136,8***
в т.ч. на:						
- продовольственные товары	106,6	106,5	109,8	107,4	107,9	144,5
- непродовольственные товары	104,3	105,5	111,8	106,3	104,5	136,7
- услуги	102,6	102,5	106,2	104,9	107,1	125,5

Источник: Рассчитано по статданным НБС [1].

Несмотря на то, что сводный ИПЦ в 2016 г. и в 2017 г. был почти одинаковый, динамика ИПЦ на разные группы товаров и услуг отличались друг от друга. Так, если в 2015 г. (по сравнению с 2014 г.) в большей степени повысились цены на непродовольственные товары (на 11,8%), то в последующие 2016 г. и 2017 г. больше всего подорожали продукты питания (на 7,4% и 7,9% соответственно). Всего за период 2013-2017 гг. цены на продовольственные товары увеличились на 44,5%, тогда как на непродовольственные товары – на 36,7%, а на услуги – на 25,5%.

Крайне неблагоприятным является тот факт, что в наибольшей степени подорожали продукты, поставляемые местными сельхозпроизводителями. Так, если за 2013-2017 гг. цены на продовольственные товары возросли в среднем в 1,4 раза, то цены на продукцию овощеводства – в 2,5 раза, а цены на фрукты – в 2,1 раза. Значительно увеличились цены на грецкие орехи (в 1,8 раза) и на яйца (в 1,5 раза) – таблица 2.

Что же касается розничных цен на непродовольственные товары, то при их среднем росте за 2013-2017 гг. на 36,7%, наиболее динамично увеличивались цены на холодильники и кондиционеры (на 48,1%) и на обувь (на 45,0%).

По сравнению с ценами на продовольственные и непродовольственные товары, тарифы на услуги, предоставляемые населению, увеличились в меньшей степени. За период 2013-2017 гг. тарифы на услуги возросли на 25,5%. Однако за средними цифрами скрывается значительное увеличение тарифов на услуги пассажирского железнодорожного транспорта (на 90,1%) и пассажирские авиаперевозки (на 56,3%), выросли тарифы на почтовые услуги (на 76,3%). Не может не тревожить весьма значительное увеличение тарифов на услуги в области здравоохранения. Так в 2017 г. по сравнению с предыдущим годом услуги здравоохранения подорожали на 66,6%, а за период с 2013-2017 гг. цены выросли на 88,7%. Необходимо отметить, что в 2017 г. в сфере оказания платных услуг населению темп роста тарифов на услуги здравоохранения был наиболее высоким.

Выросли тарифы на отдельные жилищно-коммунальные услуги. Увеличились тарифы на предоставление услуг водоснабжения и канализации (за 2013-2017 гг. – рост на 46,1%), а также электроэнергии (рост на 28,1%). Произошло подорожание услуг и в сфере образования (рост на 36,1%).

Таблица 2

Индексы потребительских цен по группам товаров и услуг
(предыдущий год = 100,0)

	2013	2014	2015	2016	2017	Рост за 2013-2017гг.
Продовольственные товары, *из которых:*	***106,6***	***106,5***	***109,8***	***107,4***	***107,9***	***144,5***
Яйца	103,2	107,2	109,9	108,9	115,9	153,5
Овощи	119,4	114,6	129,8	115,1	121,9	249,2
- помидоры	132,0	96,2	109,6	105,1	116,1	169,8
- огурцы	124,6	109,6	104,3	105,7	109,7	165,2
Фрукты свежие	107,3	107,0	134,6	117,8	116,8	212,6
- виноград	126,2	106,8	126,0	109,6	101,3	188,5
Орехи	114,6	116,6	125,9	99,6	107,1	179,5
Непродовольственные товары, *из которых:*	***104,3***	***105,5***	***111,8***	***106,3***	***104,5***	***136,7***
Одежда	105,1	105,8	110,4	109,6	105,2	141,5
Галантерейные товары	104,5	104,4	108,8	112,1	105,6	140,5

	2013	2014	2015	2016	2017	Рост за 2013-2017гг.
Обувь	104,5	105,5	110,4	110,0	108,3	145,0
Холодильники и кондиционеры	103,3	105,0	122,4	110,1	101,3	148,1
Стиральные машины	101,2	103,8	123,4	107,1	100,9	140,1
Платные услуги населению, *из которых:*	***102,6***	***102,5***	***106,2***	***104,9***	***107,1***	***125,5***
Ремонт и обслуживание жилых помещений	102,3	105,5	112,3	107,2	105,4	136,9
Образование	106,4	102,8	103,7	109,8	109,3	136,1
Здравоохранение	104,0	101,3	104,4	103,0	166,6	188,7
Жилищно-коммунальные услуги - электроэнергия	102,5	100,0	114,5	108,8	100,3	128,1
Жилищно-коммунальные услуги - водоснабжение и канализация	108,6	103,0	105,6	108,1	114,4	146,1
Пассажирские железнодорожные перевозки	111,0	115,2	143,0	110,0	94,5	190,1
Пассажирские авиаперевозки	133,0	108,3	109,7	103,9	95,2	156,3
Почтовые услуги	109,1	103,6	146,7	106,3	100,0	176,3

Источник: Рассчитано по статданным НБС [1].

Ценовой фактор оказывает существенное влияние на благосостояние людей. Особую значимость при этом имеют цены, по которым приобретаются товары первой необходимости и, в первую очередь, продукты питания. Ранее нами указывалось, что «можно условно выделить три группы публичных политик, которые направлены на регулирование воздействия потребительских цен на благосостояние населения: антиинфляционная политика, социальная политика сглаживания отрицательных ценовых эффектов, ценовая и тарифная политика» [2, стр.90].

Антиинфляционная политика

Антиинфляционная политика является составной частью макроэкономической политики. Основная роль в проведении антиинфляционной политики принадлежит Национальному банку Молдовы, который в течение последних лет «усилил акцент на проведении антиинфляционной политики:

- была изменена фундаментальная цель НБМ – вместо «достижения и поддержания стабильности национальной валюты» основной целью стало «обеспечение и поддержание стабильности цен»;
- осуществляется режим таргетирования инфляции;
- рассчитывается и мониторизируется показатель базовой инфляции – индекс цен, рассчитанный методом исключения (из расчета исключены продовольственные товары, топливо, продукты и услуги с административно установленными тарифами)» [2, стр.90].

В то же время следует отметить, что выбор новой фундаментальной цели (стабильность цен) политики Национального банка и соответствующая «перестройка» инструментов денежно-кредитной политики, не должны ослаблять роль предшествовавшей фундаментальной цели – обеспечение стабильности валютного курса.

В упомянутой работе нами отмечается, что в «малой открытой экономике Молдовы, отличающейся высокой зависимостью от внешнеэкономических связей и большими объемами импорта и экспорта по отношению к национальному производству, влияние обменного курса на стабильность цен очень существенно. Невозможно рассчитывать на эффективность мер антиинфляционной политики, если обменный курс национальной валюты подвержен резким колебаниям.

Необходимо учитывать, что высокая доля импорта в ВВП, а также существенное превышение объемов импорта над объемами экспорта несут перманентную угрозу роста внутренних потребительских цен в случае девальвации национальной валюты и «непроведения» стабильной политики обменного курса. ***Поэтому политика обеспечения стабильности цен, проводимая Национальным банком Молдовы, должна постоянно поддерживаться политикой стабильности валютного курса, которая может служить весомым антиинфляционным «якорем»*** [2, стр.90-91]**.**

Социальная политика сглаживания отрицательных ценовых эффектов

В последние годы социальная политика играла первостепенную роль в нивелировании воздействия роста потребительских цен на благосостояние населения, в том числе малообеспеченных слоев. Отмечается устойчивое превышение темпов роста доходов населения (заработной платы, пенсий, стипендий, социальных пособий и др.) над темпами роста потребительских цен, что позволяет говорить о происходившем повышении реального уровня жизни населения.

Однако в Молдове сохраняется острота проблем бедности и неравенства, в том числе по причине ценовой недоступности или малодоступности многих товаров и услуг для ряда категорий населения, чьи доходы увеличиваются недостаточными темпами по сравнению с темпами повышения потребительских цен. В данном контексте наиболее практичными инструментами социальной политики являются инструменты политики доходов и политики социальной помощи, которые следует развивать и совершенствовать в дальнейшем.

В [3, стр.33] сделан следующий вывод: «*Политику доходов* целесообразно более ориентировать на меры, приводящие к опережающему повышению доходов наименее обеспеченных граждан и семей. Речь идет, прежде всего, о политике, и о мерах по увеличению заработной платы наименее оплачиваемых работников, и о пенсиях.

При проведении политики доходов целесообразно более активно использовать следующие инструменты:

- пересмотр и утверждение размеров минимальной заработной платы по стране, в том числе в связи с ростом потребительских цен;
- внедрение показателя прожиточного минимума, отражающего динамику цен на потребляемые товары и услуги, в качестве минимального социального норматива при решении вопросов увеличения минимальной заработной платы, пенсий, различных социальных пособий.

Политика социальной помощи в последние годы реформируется с целью обеспечения большей направленности и адресности. Она в определенной степени содействует защите малообеспеченного населения от роста потребительских цен (например, предоставление адресных компенсаций на жилищно-коммунальные услуги, компенсаций на некоторые лекарства и др.).

В то же время в рамках совершенствования политики социальной помощи при пересмотре размеров социальных пособий целесообразно принимать во внимание фактическую динамику и прогноз темпов изменения потребительских цен, чтобы выплачиваемые социальные пособия не девальвировались и в полной мере выполняли свою функцию».

Для усиления социальной защиты малообеспеченного населения в условиях роста потребительских цен считаем целесообразным ввести в Республике Молдова систему использования электронных карт для приобретения продуктов питания. В стране уже разработан механизм их функционирования, учитывающий мировой опыт в этой сфере [см. 4]. Предполагается, что электронные карты будут предназначены для малообеспеченных семей, имеющих право на получение социального пособия. На электронные карты органами социальной защиты будут ежемесячно перечисляться определенные денежные средства, которые дадут возможность приобретения продуктов питания по усмотрению владельцев электронных карт (за исключением алкоголя и табачных изделий).

Ценовая и тарифная политика государства

Функционирование рыночной экономики не отрицает проведение государством политики в области цен и тарифов, которая может иметь разнообразные цели, включая развитие конкуренции, ограничение инфляции, экономическую защиту социально уязвимых групп населения и др. При отсутствии ценовой и тарифной политики государство теряет один из важнейших методов борьбы с монополизмом, чрезмерной социальной дифференциацией, инфляцией и др.

В Республике Молдова проводится государственная политика в области цен/тарифов, которая в том числе направлена на ограничение влияния роста цен на благосостояние населения, особенно малообеспеченного. Воздействие подобной ценовой/тарифной политики на благосостояние населения осуществляется в основном посредством регулирования:

- налогообложения предпринимательской деятельности;
- потребительских цен/тарифов на ограниченный круг товаров и услуг в некоторых секторах.

При изменении размеров различных налогов (НДС, налога на доход, акцизов, таможенных тарифов, отчислений на социальное и медицинское страхование, местных сборов и др.) меняются условия финансово-экономической деятельности во всех или в отдельных секторах, что провоцирует ценовую реакцию экономических агентов. Так, при увеличении акцизов или импортных пошлин на

определенные группы товаров, как правило, возрастают цены на данные товары, издержки роста цен оплачивают конкретные потребители данных товаров. При повышении базовых ставок НДС или отчислений на социальное и медицинское страхование возрастают риски общего роста потребительских цен, за который будут расплачиваться практически все группы населения, включая малообеспеченные.

Поэтому при выработке предложений по модификации налогообложения необходимо учитывать последующие эффекты, которые могут проявиться в повышении цен на конкретные виды товаров и услуг и которые могут затрагивать интересы разных категорий населения. В противном случае могут снижаться или отсутствовать эффекты от проведения и финансирования политики доходов (повышения заработной платы, пенсий, социальных пособий и др.) и политики снижения уровня бедности вследствие нерегулируемости размеров инфляционного налога, оплачиваемого населением, прежде всего, малообеспеченными слоями [3, стр.33-34].

Регулирование цен и тарифов на отдельные потребительские товары и услуги осуществляется в Молдове путем установления предельной торговой надбавки и путем утверждения тарифов компетентными органами публичного управления. Предельные торговые надбавки к ценам приобретения были установлены Постановлением Правительства РМ № 547 от 04.08.1995 г. «О мерах по упорядочению и государственному регулированию цен (тарифов)» для отдельных социально значимых товаров, в число которых были включены следующие товары: консервы мясные и плодоовощные для детского питания, масло растительное из подсолнечника, молочные продукты, молоко, кефир, творог, масло животное, сахар, мука, хлеб и хлебобулочные изделия, мучные изделия, крупы, рис, гречка, обувь мальчиковая, девичья, школьная, детская, тетради школьные, мыло хозяйственное, синтетические моющие средства, строительные материалы, цемент, медикаменты (согласно перечню, утвержденному Министерством здравоохранения).

Данные группы товаров, особенно продукты питания, жизненно важны для наименее обеспеченных групп населения, поскольку составляют значительную часть в структуре их потребления. Рост потребительских цен, особенно на продовольственные товары, негативно отражается не только на качестве питания малообеспеченных слоев населения, но и на потреблении непродовольственных товаров и услуг, доступ к которым снижается по мере роста цен на продовольствие и увеличение в этой связи затрат на приобретение продуктов питания.

На практике реализация Постановления № 547 сталкивалась с большими проблемами, что вызвало необходимость внесения в него существенных изменений. Были осуществлены многочисленные изменения и дополнения, которые регламентировались Постановлением Правительства № 293 от 26 марта 1997 г., Постановлением Правительства № 41 от 16 января 1998 г., Постановлением Правительства № 1196 от 09 декабря 1998 г., Постановлением Правительства № 66 от 27 января 2003 г., Постановлением Правительства № 1385 от 20 ноября 2003 г., Постановлением Правительства № 964 от 25 августа 2004 г., Постановлением Правительства № 627 от 23 мая 2008 г., Постановлением Правительства № 670 от 06 июня 2008 г., Постановлением Правительства № 523 от 22 июня 2010 г., Постановлением Правительства № 666 от 23 июля 2010 г., Постановлением Правительства № 94 от 18 февраля 2011 г. В результате перечень социально значимых товаров, к которым применялись меры государственного регулирования цен, значительно сократился: из него были исключены строительные материалы, цемент, детская одежда и обувь, моющие средства и др. Уменьшился и ассортимент социально значимых продовольственных товаров.

Однако эти изменения и дополнения не дали желаемого результата: государственное регулирование цен на социально значимые товары оказывало слабую защиту малообеспеченного населения в сфере продовольственного потребления. Кроме этого необходимо было располагать нормативным актом, в рамках которого были бы учтены все предыдущие изменения и дополнения. В результате Постановление № 547 от 04.08.1995 г. и все последующие изменения и дополнения были признаны утратившими силу и Постановлением Правительства № 774 от 20 июня 2016 г. было утверждено Положение о формировании продажных цен социально значимых товаров.

В соответствии с п.4 этого Положения, «для социально значимых товаров устанавливается следующий порядок формирования продажных цен на внутреннем рынке:

а) социально значимые товары реализуются по закупочным/отпускным ценам с применением торговой надбавки, не превышающей 20 процентов, за исключением хлеба и калачей, для которых примененная торговая надбавка не превышает 10 процентов;

б) социально значимые товары как импортные, так и отечественные, подлежащие переработке в коммерческих единицах, реализуются с применением совокупной торговой надбавки, которая не превышает 40% от закупочной/отпускной цены» [5].

Перечень социально значимых товаров включает:

1. Хлеб до 600 граммов *(только не нарезанный и неупакованный хлеб, для производства которого используется пшеничная мука I и II сорта);*
2. Калачи до 300 граммов *(только неупакованные калачи);*
3. Молоко коровье питьевое с содержанием жира до 2,5% включительно;
4. Кефир с содержанием жира до 1,0% включительно;
5. Творог из коровьего молока с содержанием жира до 5% включительно, без добавок;
6. Сметана из коровьего молока с содержанием жира до 10% включительно;
7. Масло из коровьего молока с содержанием жира до 79% включительно;
8. Масло подсолнечное, *за исключением масла дезодорированного;*
9. Мука пшеничная, *за исключением муки из твердых сортов пшеницы*;
10. Рис, *за исключением специального риса*;
11. Гречка;
12. Крупы, включительно манка и овсяные хлопья;
13. Питание для младенцев и детей младшего возраста.

Обращает на себя внимание тот факт, что в этот перечень включены только продовольственные товары, и их ассортимент не в полной мере соответствует спросу населения. Так, городское население в своем большинстве отдает предпочтение дезодорированному подсолнечному маслу, а оно как раз и исключено из перечня социально значимых товаров. Весьма спорным является включение в состав социально значимых товаров молочной продукции только с низким процентным содержанием молочного жира: кефир до 1% включительно, творог до 5% включительно, сметана до 10% включительно.

Кроме этого сохраняется возможность применения к социально значимым товарам повышенной 40% торговой надбавки за счет упаковки/переупаковки, сортировки, сушки, маркировки, резки продовольственных товаров в торговой сети. Это приводит к увеличению прибыли торговых предприятий, но одновременно ведет к росту розничных цен и, как следствие, снижает эффект от реализации Положения о формировании продажных цен социально значимых товаров.

Поскольку отказ от регулирования цен на социально значимые товары вызвал бы самые большие инфляционные издержки (относительно фактически получаемых доходов) у социально уязвимых групп населения, то сохранение регулирования цен в данном случае вполне оправданно и обоснованно. При существующем уровне бедности в стране подобное регулирование потребительских цен является необходимым и важным инструментом экономической и социальной политики.

Библиографические источники

1. BIROUL NAŢIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. Banca de date statistice a BNS. [Accesat 27 februarie 2018]. Disponibil: http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__05%20PRE__PRE010__serii%20anuale/PRE010400.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
2. ROJCO, Anatolii, STREMENOVSCAIA, Zoia, GARABAJII, Ecaterina, CHIRIAC, Petru, MOLDAVANU, Ana, IURCU, Sergiu. Probleme actuale ale dezvoltării sociale şi soluţionarea lor în Republica Moldova: ghid metodic. Institutul Naţional de Cercetări Economice. Ediţia 1. Chişinău: Complexul editorial INCE, 2015. 109 p. ISBN 978-9975-3032-3-1.
3. ГОРЕЛОВА, Елена, РОЖКО, Анатолий. Влияние цен на благосостояние населения через призму статистических показателей. Центр стратегических исследований и реформ. Кишинэу, 2010. 39 с.
4. SAVELIEVA, Galina, ROJCO, Anatolii, BARGAN, Natalia. Aspectele metodologice şi practice privind implementarea unui mecanism de ajutor alimentar în Republica Moldova: articol ştiinţific de sinteză. In: Economie şi Sociologie = Economy and Sociology: ediţie suplimentară. 2017, nr. 1/2, pp. 1-100. ISSN 1857-4130.
5. Hotărîre Guvernului al Republicii Moldova cu privire la preţurile de comercializare a produselor social importante: nr. 774 din 20.06.2016. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2016, nr. 169-183, pp. 386-388.

Recomandat spre publicare: 20.04.2018

SITUAȚIA ACTUALĂ A PIEȚEI FORȚEI DE MUNCĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

Anatolii ROJCO[1], doctor, conferenţiar cercetător,
Institutul Naţional de Cercetări Economice, Republica Moldova
Zoia STREMENOVSCAIA[2], cercetător ştiinţific,
Institutul Naţional de Cercetări Economice, Republica Moldova
Svetlana IVANOV[3], cercetător ştiinţific,
Institutul Naţional de Cercetări Economice, Republica Moldova

The actuality of this article is determined by the fact that the existing problems in the Republic of Moldova seriously affect the functioning of the labour market. In this context, the purpose of the article is to assess the current situation of the labour market and to identify the most pressing problems in its functioning. Are used the following methods: analogy, comparison, monographic, statistical. The main results of the study are the analysis of the dynamics of the active and employed population and of the activity and employment rate for the period 2013-2017; evaluation of the structure of the employed population by place of residence, sex, level of education, professional status, type of economic activity; the comparative analysis of the employment rate of the population of the Republic of Moldova and of some European countries.

Keywords: *economically active population, employed population, activity rate, employment rate, structure of employed population, comparative analysis.*

Actualitatea prezentului studiu este determinată de faptul că problemele existente în Republica Moldova afectează grav funcționarea pieței forței de muncă. În acest context, scopul studiului constă în evaluarea situației actuale a pieței forței de muncă și identificarea celor mai acute probleme în funcționarea acesteia. Sunt utilizate următoarele metode: analogie, comparație, monografică, statistică. Principalele rezultate ale studiului sunt: analiza dinamicii numărului populației active și ocupate, precum și a ratei de activitate și ocupare pentru perioada anilor 2013-2017; evaluarea structurii populației ocupate după locul de reședință, sex, nivelul de instruire, statut profesional, tipul activității economice; analiza comparativă a ratei de ocupare a populației Republicii Moldova și a unor țări din Europa.

Cuvinte-cheie: *populație activă din punct de vedere economic, populația ocupată, rata de activitate, rata de ocupare, structura populației ocupate, analiză comparativă.*

JEL Classification: J21, J82.
UDC: 331.5 (478)

Introducere. O mare parte a lucrărilor ştiinţifice din Republica Moldova este dedicată problemelor pieței forței de muncă. Printre acestea se enumeră şi articolele consacrate problemelor activităţii economice, ocupării forței de muncă şi a şomajului [1]. Studiul în cauză prezintă evaluarea situaţiei actuale a ocupării forței de muncă în Republica Moldova.

Starea pieței forței de muncă este una din componentele de stabilitate socială în societate. În condiţiile economiei globale moderne universul muncii suferă modificări rapide. Potrivit opiniei Directorului general al OIM **Guy Ryder**, schimbările în domeniul muncii încă niciodată nu au fost atât de dinamice şi profunde. Ele sunt cauzate de schimbările demografice şi tehnologice, de inegalitatea în creştere, de sărăcia şi ritmuri lente de creştere a întremării economice [2].

Pentru a analiza piaţa forței de muncă în Republica Moldova se utilizează concepte şi definiţii, elaborate pe baza metodologiei OIM [3, p.9].

Populaţia activă din punct de vedere economic – persoane care furnizează forţa de muncă disponibilă pentru producţia de bunuri şi servicii, incluzând populaţia ocupată şi şomerii.

Populaţia ocupată – persoane care desfăşoară o activitate economică sau socială producătoare de bunuri şi servicii în scopul obţinerii unor venituri în formă de salarii sau alte beneficii.

Rata de activitate – raportul dintre populaţia economic activă şi populaţia de 15 ani şi peste.

[1] © Anatolii ROJCO, rojco@mail.ru
[2] © Zoia STREMENOVSCAIA, zoia713@mail.ru
[3] © Svetlana IVANOV, svetlana.ivanov.2@mail.ru

Rata de ocupare – raportul dintre populaţia ocupată şi populaţia de 15 ani şi peste.

În Republica Moldova are loc o tendinţă de creştere a *numărului populaţiei active din punct de vedere economic*. Pentru anii 2013-2017 numărul persoanelor active s-a majorat de la 1235,8 mii persoane la 1259,1 mii persoane, adică cu 23,3 mii persoane (sau cu 1,9%), *figura 1*. Totodată, în anii 2016-2017 a avut loc şi o tendinţă opusă, adică numărul populaţiei active s-a micşorat – cu 13,7 mii persoane sau 1,1%.

Concomitent, a crescut numărul populaţiei inactive: de la 1712,7 mii pers. în a.2016 la 1724,7 mii persoane în 2017, adică cu 12,0 mii persoane sau cu 0,7%. În acelaşi timp, în structura populaţiei inactive au avut loc careva schimbări. Pe fondalul creşterii numărului populaţiei inactive a scăzut numărul persoanelor descurajate (cu 39,3%) şi a persoanelor plecate peste hotare la lucru (cu 0,2%). În schimb, a crescut numărul persoanelor care nu doresc să lucreze (cu 1,5%). Numărul persoanelor care nu doresc să lucreze în ţară, ci peste hotare, creşte cu ritmul cel mai rapid: de la 172,0 mii persoane la 216,2 mii persoane, adică cu 44,2 mii persoane sau cu 25,7%.

Modificarea numărului populaţiei economic active în oraşe şi în sate a avut un caracter multidirecţional. În localităţile urbane, s-a înregistrat o reducere a numărului populaţiei economic active, care pentru perioada anilor 2013-2017 a constituit 0,6%. Şi invers, în localităţile rurale numărul populaţiei economic active a crescut (cu 4,1%). Astfel, în comparaţie cu mediul rural, oraşul a pierdut careva număr de persoane economic active. Modificările multidirecţionale a numărului populaţiei active din punct de vedere economic în oraşe şi sate au dus la careva schimbări a raportului numărului său în profilul „oraş-sat”. Dacă în a.2013 el constituia 47,5% : 52,5%, atunci în a.2017 – 46,3% : 53,7%. Prin această se confirmă faptul preponderenţei printre populaţia activă a sătenilor.

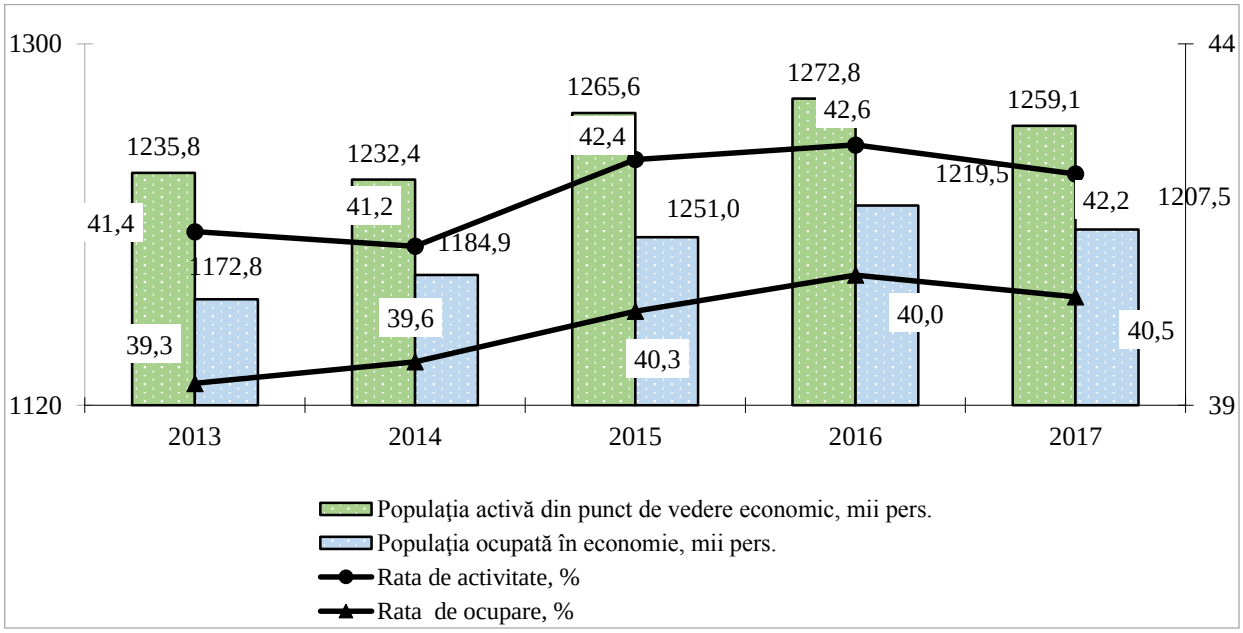

Figura 1. Dinamica principalelor indicatori de activitate şi ocupare a forţei de muncă, aa.2013-2017

Sursa: Calculat şi construit de autori conform datelor [4].

În rândul populaţiei active din punct de vedere economic un avantaj numeric mic îl au bărbaţi. În anul 2017 numărul lor a constituit 640,1 mii persoane, iar a femeilor – 619,0 mii persoane. Totuşi, ritmul de creştere a numărului bărbaţilor activi a fost mai mic decât a femeilor activi. În rezultat, dacă în a.2013 printre populaţia activă raportul dintre bărbaţi şi femei a constituit 51,0% : 49,0%, atunci în a.2017 – 50,8% : 49,2%.

În aspectul de vârstă n-au avut loc unele modificări. Cel mai mare număr al populaţiei active a fost înregistrat în grupa de vârstă de 25-34 ani: în a.2013 – 25,7% şi în a.2017 – 25,3%. În acelaşi timp, cel mai mare număr de bărbaţi activi în a.2013 şi în a.2017 a fost înregistrat în grupa de vârstă 25-34 ani, iar cel mai mare număr de femei – în a.2013 s-a înregistrat în grupa de vârstă 45-54 ani, în a.2017 – în grupa de vârstă 35-44 ani.

Rata de activitate economică a crescut de la 41,4% în a.2013 până la 42,2% – în a.2017, adică cu 0,8 p.p. Este remarcabil, că la prevalarea locuitorilor mediului rural în numărul total al populaţiei active din punct de vedere economic, rata de activitate economică în rândul sătenilor (40,4%) este mai scăzută decât printre

orăşeni (44,5%). Faptul dat se explică prin aceea că numărul populaţiei rurale în vârstă de 15+ este semnificativ mai mare, decât a populaţiei urbane. Rezultatul împărţirii la această valoare va fi mai mic pentru sat, decât pentru oraş. Ceea ce se referă la aspectul de gen, atunci rata de activitate economică printre bărbaţi (45,3%) este mai înaltă decât printre femei (39,4%).

Pentru anii 2013-2017 numărul *populaţiei ocupate a Republicii Moldova* a crescut de la 1172,8 mii persoane până la 1207,5 mii persoane, adică cu 34,7 mii persoane (sau cu 3,0%) – *figura 1*. Însă, în anii 2016-2017 a avut loc o reducere a numărului populaţiei ocupate: de la 1219,5 mii persoane la 1207,5 mii persoane, adică cu 12,0 mii persoane sau cu 1,0%.

Numărul persoanelor ocupate în oraş a scăzut neesenţial – cu 0,1%, în timp ce în sat s-a majorat – cu 5,6%, ceea ce a afectat schimbările raportului numeric între orăşeni şi săteni ocupaţi. Dacă în anul 2013 acest raport a constituit 46,9% : 53,1%, atunci în a.2017 – 45,5% : 54,5%. Numărul femeilor ocupate creştea mai rapid (cu 3,0%), decât numărul bărbaţilor ocupaţi (cu 2,9%). Aceasta a determinat schimbările în raportul de gen printre populaţia ocupată. Dacă în a.2013 raportul dintre bărbaţi şi femei ocupaţi a constituit 50,5% : 49,5%, atunci în a.2017 – 50,4% : 49,6%. Astfel, printre persoanele ocupate (precum şi printre populaţia activă din punct de vedere economic) prevalează bărbaţii.

Rata de ocupare a crescut de la 39,3% în anul 2013 până la 40,5% – în anul 2017, adică cu 1,2 p.p. În anul 2017 rata de ocupare în mediul urban (41,9%) depăşea rata de ocupare a sătenilor (39,3%). Rata de ocupare a bărbaţilor (43,1%) a fost mai mare decât rata de ocupare a femeilor (38,1%).

Tabelul 1

Rata de ocupare a populaţiei în vârstă de 15-64 ani în unele ţări europene şi Republica Moldova, 2017, %

Ţara	Rata de ocupare	Ţara	Rata de ocupare
Islanda	86,1	***European Union-28***	***67,6***
Elveția	79,8	Malta	67,6
Suedia	76,9	Bulgaria	66,9
Olanda	75,8	Luxemburg	66,3
Germania	75,2	Slovacia	66,2
Danemarca	74,2	Polonia	66,1
Estonia	74,1	Cipru	65,4
Regatul Unit	74,1	Franța	64,7
Norvegia	74,0	Romania	63,9
Republica Ceha	73,6	Belgia	63,1
Austria	72,2	Spania	61,1
Lituania	70,4	Croația	58,9
Letonia	70,1	Italia	58,0
Finlanda	70,0	Grecia	53,5
Slovenia	69,3	Muntenegru	53,1
Ungaria	68,2	Turcia	51,5
Portugalia	67,8	Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei	50,5
Irlanda	67,7	***Republica Moldova (2016)***	***45,5***

Sursa: Calculat de autori conform datelor [4, 5, 6].

Analiză comparativă a ratei de ocupare a populației Republicii Moldova și a unor țări europene demonstrează că Republica Moldova rămâne cu mult în urmă după acest indicator. Pentru populația Republicii Moldova în vârsta de 15-64 ani, rata de ocupare a constitui 45,5%, ceea ce este cu 22,1 p.p. sau de 1,5 ori mai puțin decât media pentru cele 28 de țări ale Uniunii Europene (67,6%) – *tabelul 1*. Conform acestui indicator, țările din Europa pot fi împărțite condiționat în trei grupuri. Primul grup cuprinde țări în care rata de ocupare depășește 70,0%. Există 14 astfel de țări, dintre care Islanda (86,1%), Elveția (79,8%), Suedia (76,9%) ocupă poziții de lider. Cel de-al doilea grup cuprinde 14 țări, rata de ocupare a acestora variind de la 60,0% la 70,0%. În cel de-al treilea grup – 6 țări, a căror rată de ocupare este mai mică de 60,0%. Acest grup de țări este încheiat de Muntenegru (53,2%), Turcia (51,5%) și Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (50,5%). Dar, chiar și în aceste țări, rata de ocupare a forței de muncă este de 1,1-1,2 ori mai mare decât în Republica Moldova.

După statut profesional în structura populaţiei ocupate prevalează salariaţii. Ei constituie circa 2/3 din toţi ocupaţi *(tabelul 2)*. Cu toate acestea ponderea lor în structura populaţiei ocupate are tendinţă de scădere: dacă în anul 2013 ponderea salariaţilor constituia 68,8%, atunci în anul 2017 – 65,2%. Printre orăşenii ocupaţi salariaţii constituiau majoritatea covârşitoare – 86,9% (reducere, în comparaţie cu a.2013, cu 0,2 p.p.), în timp ce la săteni rolul salariaţilor este semnificativ mai mic – doar 47,0% (reducere, în comparaţie cu a.2013, cu 5,5 p.p.). Salariaţii joacă un rol sporit în structura femeilor ocupate, totuşi, cu timpul, acest rol scade. Dacă în anul 2013 în structura femeilor ocupate ponderea salariaţilor constituia 72,9%, atunci în a.2017 – 69,7% (mai mică cu 3,2 p.p.). La bărbaţi, de asemenea, ponderea salariaţilor în structura populaţiei ocupate a scăzut de la 64,7% până la 60,7% (cu 4,0 p.p.).

Tabelul 2

Populaţia ocupată după statutul profesional

	Total pe ţară	**Urban**	**Rural**	**Bărbaţi**	**Femei**
	a.2013				
Total ocupaţi, mii pers.	***1172,8***	***550,5***	***622,3***	***592,1***	***580,7***
inclusiv în %:					
Salariaţi	68,8	87,1	52,5	64,7	72,9
Lucrători pe cont propriu	28,3	11,4	43,3	33,1	23,5
Lucrători familiali neremuneraţi	2,1	0,3	3,8	1,3	3,0
Patronii	0,7	1,1	0,4	0,9	0,5
	a.2017				
Total ocupaţi, mii pers.	***1207,5***	***550,1***	***657,4***	***609,2***	***598,3***
inclusiv în %:					
Salariaţi	65,2	86,9	47,0	60,7	69,7
Lucrători pe cont propriu	30,7	12,6	45,8	36,8	24,5
Lucrători familiali neremuneraţi	3,8	0,0	6,9	2,1	5,5
Patronii	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3

Sursa: Calculat de autori conform datelor [4].

A doua poziţie în structura populaţiei ocupate după statut profesional ocupă lucrătorii pe cont propriu. Cu toate acestea ponderea lor a crescut de la 28,3% în a.2013 la 30,7% în a.2017 (cu 2,4 p.p.). În mediul rural importanţa lucrătorilor pe cont propriu este semnificativ mai înaltă decât în oraş: ponderea lor în numărul populaţiei ocupate este de 3,6 ori mai mare, decât în oraş. În structura bărbaţilor ocupaţi lucrătorii pe cont propriu joacă un rol mai mare, decât la femei, în plus, cu timpul, ponderea lor printre bărbaţi ocupaţi creşte mai rapid decât printre femei ocupate.

Apoi are loc o reducere a ponderii lucrătorilor familiali neremuneraţi şi patronilor atât în ansamblu pe republică, cât şi în profil „oraş-sat", „bărbaţi-femei".

În ceea ce priveşte nivelul de instruire a populaţiei ocupate s-a înregistrat următoarea tendinţă: a scăzut ponderea populaţiei ocupate cu nivel înalt de instruire şi ponderea populaţiei ocupate cu nivel scăzut de instruire. În anii 2013-2017 ponderea populaţiei ocupate cu studii superioare a scăzut de la 25,4% la 24,7% sau cu 0,7 p.p. *(tabelul 3)*. În acelaşi timp ponderea persoanelor cu studii primare a scăzut de la 0,7% la 0,4%.

Tabelul 3

Populaţia ocupată după nivelul de instruire

	Total pe ţara	**Urban**	**Rural**	**Bărbaţi**	**Femei**
	a.2013				
Total ocupaţi, mii pers.	***1172,8***	***550,5***	***622,3***	***592,1***	***580,7***
inclusiv în %:					
- superior	25,4	41,8	10,9	23,1	27,7
- mediu de specialitate	14,7	17,2	12,5	11,2	18,2
- secundar profesional	22,2	17,3	26,6	29,4	14,9
- liceal; mediu general	19,2	17,0	21,2	17,3	21,2
- gimnazial	17,8	6,7	27,6	18,2	17,5
- primar sau fără şcoală primară	0,7	0,0	1,2	0,8	0,5

	a.2017				
Total ocupaţi, mii pers.	***1207,5***	***550,1***	***657,4***	***609,2***	***598,3***
inclusiv în %:					
- superior	24,7	41,3	10,7	22,0	27,4
- mediu de specialitate	13,2	15,2	11,6	9,7	16,8
- secundar profesional	22,9	19,9	25,4	29,7	16,0
- liceal; mediu general	19,4	15,6	22,6	18,4	20,4
- gimnazial	19,4	7,9	29,0	19,6	19,1
- primar sau fără şcoală primară	0,4	0,1	0,7	0,6	0,3

Sursa: Calculat de autori conform datelor [4].

Această tendinţă se manifestă atât în mediul urban, cât şi în mediul rural. În perioada aa. 2013-2017 ponderea persoanelor cu studii superioare din mediul urban a scăzut de la 41,8% până la 41,3%. Astfel, fiecare 4 din 10 orăşeni ocupaţi au studii superioare. Ponderea persoanelor, care au studii primare a constituit o valoare mică. În mediul rural s-a redus ponderea persoanelor ocupate, care au studii superioare, şi s-a redus ponderea persoanelor ocupate cu studii primare. Însă în anul 2017 în structura sătenilor ocupaţi ponderea persoanelor, care au studii superioare, a constituit 10,7%, adică doar fiecare al nouălea ocupat avea studii superioare (aproape de 4 ori mai puțin, decât în oraş). Rata sătenilor ocupaţi, care au studii primare, a scăzut de 1,7 ori, ea a constituit 0,7% (în timp ce în mediul urban – 0,1%). O trăsătură distinctivă a ocupării săteşti este faptul că în structura sa după nivelul de instruire prima poziţie ocupă persoanele cu nivel relativ scăzut de instruire – gimnazial – 29,0%, ceea ce este de 3,7 ori mai mult, decât în oraşe. Vom remarca că, în mediul urban primul loc în structura ocupării îl deţin persoanele cu studii superioare (41,3%).

În aspect de gen ocuparea populaţiei are loc la un nivel mai înalt de instruire a femeilor, decât a bărbaţilor. În anul 2017 ponderea femeilor ocupate, cu studii superioare, a constituit 27,4%, în timp ce a bărbaţilor – 22,0%. Printre femeile ocupate doar 0,3% aveau studii primare, iar printre bărbaţi ocupaţi – 0,6%. În structura ocupării la femei prevalează persoane cu studii superioare, iar la bărbaţi – nivel de instruire secundar profesional.

În structura populaţiei ocupate *după tipuri de activitate economică* domină agricultura. Însă pentru anii 2013-2017 au avut loc anumite schimbări structurale. Poziţiile de lider ale acestui tip de activitate economică s-au accentuat şi mai tare în anul 2017: ponderea, care a constituit 32,3%, a crescut în comparaţie cu a.2013 cu 3,5 p.p. *(figura 2)*.

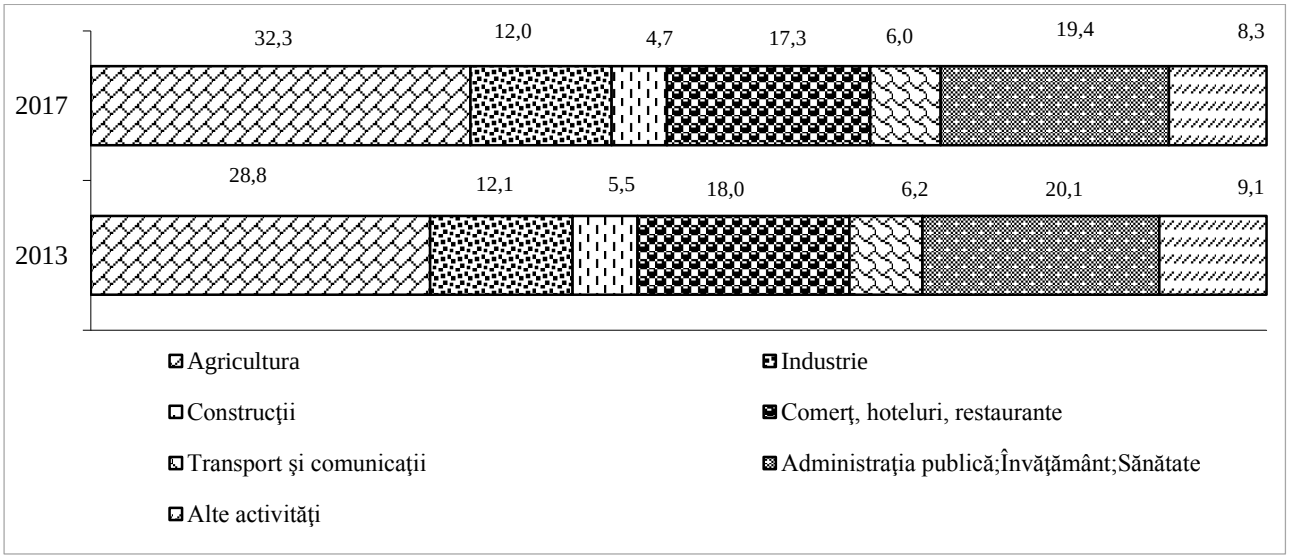

Figura 2. Structura ocupării după tipuri de activitate economică, %

Sursa: Calculat şi construit de autori conform datelor [4].

Poziţia înaltă în structura ocupării populaţiei după tipuri de activităţi economice ocupă administraţie publică, învăţământ, sănătate şi asistenţă socială. În a.2013 ponderea persoanelor ocupate în acest tip de activitate a constituit 20,1%, iar în a.2017 – 19,4%, adică are loc o scădere de 0,7 p.p. Pe locul trei în structura populaţiei ocupate după tipuri de activitate economică – comerţ hoteluri, restaurante. În a.2017 ponderea

persoanelor ocupate în acest tip de activitate a constituit 17,3% şi a scăzut în comparaţie cu a.2013 cu 0,7 p.p. A scăzut ponderea şi celor ocupaţi în industrie, construcţii, transport şi comunicaţii şi alte activităţi.

Distribuţia populaţiei Republicii Moldova pe piaţa forţei de muncă în anul 2017 poate fi schematic reprezentată în felul următor *(figura 3)*.

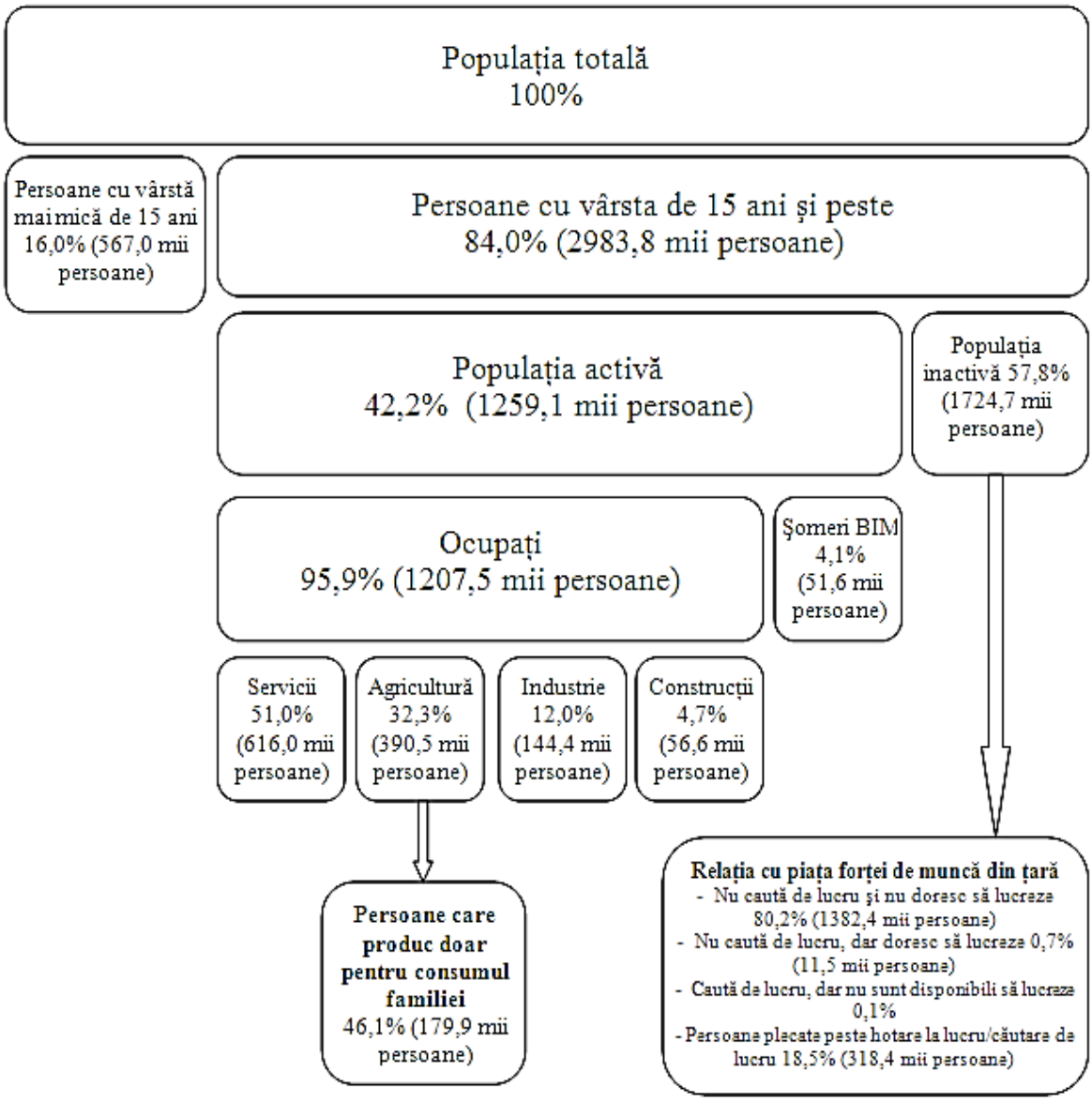

Figura 3. Distribuţia populaţiei după relaţia cu piaţa forţei de muncă, 2017

Sursa: [7].

Concluzii finale

Astfel, pe fondalul creşterii numărului populaţiei active din punct de vedere economic şi populaţiei ocupate în anii 2013-2017 are loc un fapt negativ de scădere pentru ultimul an (2017) atât a numărului populaţiei active, cât şi a populaţiei ocupate. Republica Moldova rămâne cu mult în urmă după rata de ocupare faţă de ţările din Europa. Deosebit de mare este decalajul acesta în comparaţie cu Islanda, Elveţia şi Olanda. După statutul profesional în structura populaţiei ocupate prevalează salariaţi. În ceea ce priveşte nivelul de instruire a populaţiei ocupate s-a înregistrat următoarea tendinţă: a scăzut ponderea populaţiei ocupate cu nivel înalt de instruire şi ponderea populaţiei ocupate cu nivel scăzut de instruire. În structura populaţiei ocupate după tipuri de activitate economică predomină agricultura.

Referințe bibliografice

1. ROJCO, Anatolii, IVANOV, Svetlana. Abordările metodologice de măsurare şi analiză a şomajului în Republica Moldova. In: Analele Institutului Naţional de Cercetări Economice. 2017, pp. 56-62. ISBN 978-9975-4326-6-5.
2. Towards the ILO centenary: realities, renewal and tripartite commitment: report of the director-general: international labour conference, 102nd Session, 2013, 28 p. [Accesat 18 aprilie 2018]. Disponibil: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_213836.pdf
3. Forța de muncă în Republica Moldova. Ocuparea şi şomajul = Labour force in the Republic of Moldova. Employment and unemployment 2016. Biroul naţional de statistică al Republicii Mmoldova. Chişinău, 2017. 165 p. [Accesat 02 aprilie 2018] Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Forta_de_munca/AFM_rom_2017.pdf
4. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. Statistica socială. Banca de date statistice a BNS. [Accesat 18 aprilie 2018] Disponibil: http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/?rxid= b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
5. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. Populația şi procesele demografice. Banca de date statistice a BNS. [Accesat 23 aprilie 2018] Disponibil: http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
6. EUROSTAT. Database [Accesat 23 aprilie 2018] Disponibil: http://ec.europa.eu/eurostat/data/database
7. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea şi şomajul în anul 2017: comunicate de presă al BNS. [Accesat 02 aprilie 2018] Disponibil: http://www.statistica.md/newsview.php?l= ro&idc=168&id=5957

Recomandat spre publicare: 27.04.2018

BUNĂSTAREA POPULAŢIEI: EVALUAREA STĂRII SOCIALE ACTUALE ŞI DIRECŢIILE DE CREŞTERE

Ana TOMCEAC[1], cercetător ştiinţific,
Institutul Naţional de Cercetări Economice, Republica Moldova

This paper analyzes the effects of the demo-social-economic situation created in the Republic of Moldova on the welfare level of the employed population. The main element is income level and differentiation, as their level best reflects the link between household incomes and welfare, being under the influence of economic, demographic and social factors. The information, theoretical and methodological basis of the research served the data of the National Bureau of Statistics. The factors that contribute to the welfare of the population, namely the level of well-being of households with children, have been highlighted. The conclusions and proposals aim at the continuous consolidation and modernization of the promoted socio-economic policies as well as the coordination of the activities of the central and local public administration bodies in solving the problems of increasing the welfare of the population in the Republic of Moldova.

Keywords: *Welfare, standard of living, quality of life, incomes and household consumption.*

Prezentul studiu constă în analiza efectelor produse de situaţia demo-social-economică creată în Republica Moldova asupra nivelului de bunăstare al populaţiei ocupate. Elementul principal este nivelul şi diferenţierea veniturilor, deoarece nivelul lor reflectă cea mai bună legătură dintre veniturile gospodăriilor şi bunăstarea lor, fiind sub influenţa factorilor economici, demografici şi sociali. Baza informaţională, teoretică şi metodologică a cercetării au servit datele Biroului Naţional de Statistică. Au fost evidenţiaţi factorii care contribuie la bunăstarea populaţiei şi anume nivelul bunăstării gospodăriilor cu copii. Concluziile şi propunerile vizează consolidarea şi modernizarea continuă a politicilor social-economice promovate, precum şi coordonarea activităţilor organelor administraţiei publice centrale şi locale în soluţionarea problemelor de creştere a bunăstării populaţiei în Republica Moldova.

Cuvinte-cheie*: bunăstare, nivel de trai, calitatea vieţii, venituri şi consum al gospodăriilor.*

JEL Classification: J18.
UDC: 330.59+330.567.28

Introducere. Conceptul de bunăstare a populației este multidimensional, deoarece include numeroase aspecte ale vieții umane, în afară de cele legate de venituri sau de consum. Astfel de aspecte sunt sănătatea, educația, condițiile de mediu etc. Conceptul de bunăstare este menționat în teoriile moderne de bunăstare, și anume în teoria neoclasică. Ca bază pentru acest aspect au servit lucrările lui A. Smith, D. Ricardo, K. Marx, L. Walras și altele, care în centrul bunăstării determină bunăstarea individuală, ce depinde de preferințele individuale și existența condițiilor de utilizare a resurselor în bunuri de producție și de consum în sfera consumului. Dat fiind faptul că nu există o definiție a bunăstării general acceptată, o posibilă abordare ar putea defini bunăstarea ca fiind o descriere a situației vieții oamenilor (Conceição și Bandura, 2008)[2]. Bunăstarea ca un concept complex a fost studiată și de către cercetătorii AȘM, inclusiv ai INCE, sub diferite forme, atât la nivel academic, cât și la nivel de elaborare a politicilor sociale în domeniu.

În acest studiu se urmărește analiza efectelor produse de situația demo-social-economică creată asupra nivelului de bunăstare a populației ocupate în Republica Moldova, punându-se accent pe bunăstarea gospodăriilor cu copii din numărul celor ocupați măsurată pe venitul bănesc disponibil, care este aplicat și pentru determinarea nivelului de sărăcie, inegalitate sau condițiilor de viață. Totodată, ținând cont de neajunsurile care apar la colectarea informațiilor legate de cuantumul venitului gospodăriei (informații despre veniturile reale deseori se ascund) la evaluarea bunăstării sunt aplicate și alte componente, și anume: cheltuieli, echipamente cu bunuri de folosință îndelungată, posesia de bunuri imobiliare și active financiare. Drept bază informațională, teoretică și metodologică a cercetării au servit datele Biroului Național de Statistică, datele din publicațiile științifice anterioare și experiența internațională în domeniul analizei nivelului de trai și calitatea vieții. În procesul de cercetare a fost aplicată atât abordare obiectivă, cât și subiectivă.

---

[1] ***© Ana TOMEAC, ana.tomceac@mail.ru***

[2] *Oehler-Sincai Iulia Monica, Institutul de Economie Mondială al Academiei Române: În căutarea unui indicator veritabil al bunăstării conform Felce, D., Perry, J., Quality of life: Its definition and measurement.*

Cercetările anterioare în domeniu au demonstrat că la baza creşterii bunăstării persoanelor ocupate stau două surse principale: economia, care oferă sursele financiare necesare pentru un trai decent, şi politica socială, ca garant bunăstării. Elementul principal este nivelul şi diferenţierea veniturilor populaţiei, deoarece nivelul lor reflectă cel mai bine legătura dintre veniturile gospodăriilor şi bunăstarea lor. Analiza efectuată demonstrează că nivelul bunăstării gospodăriilor în Republica Moldova este reflectat în mod diferit nu numai în funcţie de mărimea veniturilor acestora, dar şi de mărimea şi numărul de copii în fiecare gospodărie, în corelaţie cu cheltuielile de consum structurate pe produse alimentare, produse nealimentare şi servicii care pot fi analizate prin cercetarea bugetelor gospodăriilor casnice (CBGC).

Un element esenţial într-o astfel de analiză îl reprezintă structura gospodăriilor. Cercetările statistice înregistrate la Recensământul Populaţiei şi al Locuinţelor (din RPL 2014)[1] demonstrează că în Republica Moldova mărimea medie a unei gospodării este în descreştere faţă de datele recensământului petrecut în 2004 şi reprezintă 2,9 persoane faţă de 3,0 persoane. Analiza structurii gospodăriilor casnice relevă că în perioada respectivă gospodăriile formate din 2 persoane rămân a fi preponderente şi ponderea acestora fiind de 23,9% faţă de 22,8%. Totodată, numărul de gospodării formate din 4 şi mai multe persoane manifestă o reducere de la 35,7% în 2004 până la 33,8% în 2014. Mărimea gospodăriei şi existenţa copiilor provoacă impactul negativ asupra bunăstării acestora. Conform datelor CBGC efectuate de BNS[2] între gospodăriile cele mai puţin asigurate (quintila I) reprezintă cele cu 3,2 membri faţă de 1,9 membri care sunt reprezentate între cele mai bine asigurate (quintila V). Din totalul gospodăriilor, 29,9% au în întreţinere copii în vârstă de până la 18 ani, din care majoritatea (54,7%) au un copil. Confirmarea faptului că familiile cu copii au un nivel de bunăstare mai jos se observă prin analiza distribuţiei gospodăriilor pe decile în funcţie de venit pe cap de locuitor. Dacă gospodăriile fără copii sunt concentrate, în principal, în decile cu venituri mari, atunci familiile cu copii sunt mult mai probabil să cadă în decilele 1-3.

Tabelul 1

Repartizarea gospodăriilor pe decile şi tipul gospodăriei, %

	Total	O singură persoană	Cuplu familial fără copii	Cuplu familial cu copii	ărinte singur cu copii	Alte gospodării cu copii	Alte gospodării fără copii
Total gospodării	**100,0**	**29,8**	**24,1**	**15,2**	**2,1**	**12,6**	**16,2**
Decila 1	**100,0**	5,8	15,7	27,6	4,6	31,4	14,9
Decila 2	**100,0**	12,4	24,9	20,0	2,8	21,2	18,6
Decila 3	**100,0**	18,0	24,1	19,1	2,5	18,9	17,4
Decila 4	**100,0**	20,4	27,7	16,7	2,3	15,9	17,0
Decila 5	**100,0**	29,3	26,4	12,5	1,4	12,0	18,4
Decila 6	**100,0**	29,6	26,5	15,6	1,7	12,1	14,5
Decila 7	**100,0**	33,7	27,3	16,2	1,1	8,6	13,1
Decila 8	**100,0**	38,4	22,2	10,6	1,6	8,5	18,7
Decila 9	**100,0**	39,9	23,1	10,8	2,1	7,5	16,7
Decila 10	**100,0**	47,2	21,3	11,8	2,1	4,0	13,5

Sursa: www.statistica.md

Conform datelor din *tabelul 1*, în funcţie de bunăstare, între gospodăriile cele mai puţin asigurate (decila 1) se constată o preponderenţă a gospodăriilor care au în întreţinere copii în vârstă de până la 18 ani: 63,6%, faţă de 17,9% între cele mai înstărite (decila 10). Familiile cu copii tot timpul au avut un risc mai mare de sărăcie decât restul populaţiei. În funcţie de numărul de copii în gospodărie se constată o scădere a veniturilor pe măsura creşterii numărului acestora în gospodărie. Gospodăriile cu doi copii au dispus cu circa 14% de venituri mai mici, iar cele cu 3 şi mai mulţi copii – cu circa 40% de venituri mai mici comparativ cu cele în componenţa cărora se află un copil.

În principal, bunăstarea este susţinută de veniturile obţinute din muncă, iar ocuparea este variabila-cheie a bunăstării, deci ocuparea este factorul care trebuie să contribuie la creşterea bunăstării gospodăriilor. Deşi în 2016 ocuparea forţei de muncă în Moldova este redusă, având o rată de activitate la nivel de 42,6% şi o rată de ocupare a forţei de muncă la nivel de 40,8% *(proporţia populaţiei active/ocupate de 15 ani şi peste în*

[1] *Conform datelor înregistrate la recensământul populaţiei şi al locuinţelor (RPL 2014) desfăşurat în perioada 12-25 mai 2014 în RM. www.statistica.md*

[2] *„Aspecte privind nivelul de trai al populaţiei în 2016”. www.statistica.md*

populaţia totală de aceeaşi categorie de vârstă). Parţial, această situaţie poate fi explicată de pieţele muncii slabe, în special în sectoarele ne-agricole rurale, la fel procesele de îmbătrânire demografică şi emigrarea au găsit o reflectare în oferta redusă a forţei de muncă. Locurile de muncă salariale, care oferă venituri mai ridicate, relativ sigure şi însoţite de asigurări sociale şi de sănătate, s-au redus considerabil. Structura populaţiei ocupată după statutul profesional relevă că ponderea salariaţilor în 2016 a constituit 63,0% din total. Repartizarea gospodăriilor pe decile după statutul socioeconomic al capului gospodăriei relevă că în 2016 dintre gospodării cel mai puţini asiguraţi (din decila 1) – 48,3% sunt gospodăriile capul cărora sunt persoanele ocupate. Ponderea cea mai mare revenind gospodăriilor capul cărora sunt fermieri – 20,9%; ponderea celor angajaţi în sectorul agrar constituie 13,5%, iar a celor angajaţi în sectorul non-agrar – 14,0% din totalul al gospodării din decila 1 *(tabelul 2).*

Tabelul *2*

Repartizarea gospodăriilor pe decile şi statutul socioeconomic al gospodăriei, %

	Total	Fermieri	Angajaţi în sectorul agrar	Angajaţi în sectorul non-agrar	Întreprin zători	Pensionari	Alţii
Total gospodării	**100,0**	6,4	5,0	27,6	0,3	42,3	18,3
Decila 1	**100,0**	20,9	13,5	14,0	-	31,7	19,9
Decila 2	**100,0**	10,7	9,8	16,0	-	43,9	19,5
Decila 3	**100,0**	11,4	6,9	18,6	0,2	46,8	16,1
Decila 4	**100,0**	8,7	4,9	20,1	-	51,1	15,2
Decila 5	**100,0**	6,1	4,7	22,7	0,5	49,4	16,7
Decila 6	**100,0**	5,8	4,0	23,5	0,3	51,1	15,2
Decila 7	**100,0**	5,2	3,3	26,1	0,1	49,1	16,2
Decila 8	**100,0**	2,5	4,6	27,6	0,2	48,5	16,6
Decila 9	**100,0**	1,7	3,4	39,2	0,8	35,0	19,9
Decila 10	**100,0**	1,2	1,1	50,6	0,2	20,8	26,1

Sursa: www.statistica.md

Gospodăriile cu angajaţi în sectorul agrar au mai multe şanse să trăiască în sărăcie decât gospodăriile cu angajaţi în alte sectoare. În funcţie de bunăstare, circa o treime (33,2%) din gospodăriile cu angajaţi în sectorul agrar se află între gospodăriile cele mai puţin asigurate (decilele 1şi 2) şi numai 2,8% între gospodăriile cele mai înstărite (decila 10).

Creşterea veniturilor gospodăriilor este un important factor de creştere a bunăstării acestora. Din lipsa datelor recensământului populaţiei din 2014 privind veniturile populaţiei, analiza impactului veniturilor obţinute asupra bunăstării populaţiei în Republica Moldova s-a efectuat în baza datelor BNS obţinute din Cercetările bugetelor gospodăriilor casnice (CBGC). În 2016, conform datelor obţinute din CBGC, *veniturile disponibile totale* ale populaţiei au constituit în medie pe o persoană pe lună 2060,2 lei, fiind în creştere cu 5,3% faţă de anul precedent. Un important factor de creştere a bunăstării o constituie creşterea veniturilor reale ale gospodăriilor. Dar, în anul respectiv veniturile populaţiei, ajustate la indicele preţurilor de consum, au înregistrat o descreştere de 1% şi au constituit circă 1936,3 lei în medie pe o persoană pe lună[1].

Veniturile disponibile ale populaţiei în proporţie de 90,7% sunt acoperite din surse băneşti, iar 9,3% reprezintă veniturile în natură. Importanţa veniturilor în natură creşte împreuna cu creşterea numărului membrilor (13,7%) în gospodării. În cazul repartizării gospodăriilor pe quintile, veniturile în natură au ponderi tot mai reduse odată cu înaintarea spre categoriile de gospodării mai bine asigurate (8,1% pentru cei mai înstăriţi faţă de 19,3% pentru cei mai săraci). Comparativ cu anul 2015, contribuţia acestor venituri s-a micşorat cu circă 4%. În termeni absoluţi, valoarea veniturilor băneşti a însumat 1868,9 lei lunar în medie pe o persoană, iar cele în natură – 191,3 lei (*tabelul 3).*

Veniturile băneşti sunt mai semnificative pentru mediul urban (96,6%), iar în cazul populaţiei rurale contribuţia acestora este de 84,5%. Analiza demonstrează că activitatea salariată reprezintă cea mai importantă sursă de venit cu o pondere de 42,1% în veniturile totale. Comparativ cu anul 2015, contribuţia acestor venituri s-a majorat cu 0,7 puncte procentuale. La formarea veniturilor au contribuit şi activităţile pe cont propriu, cu o pondere de 14,9% din veniturile medii lunare ale unei persoane din care activităţile individuale agricole reprezintă 8,3%, iar 6,6% au fost obţinute din activitatea individuală non-agricolă.

[1] *Indicele preţurilor de consum în anul 2016 faţă de anul 2015 a constituit 106,4%. www.statistica.md*

Tabelul 3

Veniturile disponibile ale gospodăriilor casnice pe medii

	2015	2016		
		Total	Urban	Rural
Venituri disponibile totale, medii lunare pe o persoană, lei	**1 956,6**	**2 060,2**	**2 437,7**	**1 771,3**
inclusiv în % pe surse:				
Activitatea salariată	41,4	42,1	54,5	29,0
Activitatea individuală agricolă	9,0	8,3	1,0	16,1
Activitatea individuală non-agricolă	6,9	6,6	7,4	5,8
Venit din proprietate	0,2	0,2	0,3	0,0
Prestaţii sociale	20,9	22,1	20,8	23,5
Pensii	*17,4*	*18,8*	17,9	19,8
indemnizaţii pentru copii	*1,0*	*0,9*	1,1	0,6
ajutor social	*0,4*	*0,6*	0,2	1,1
Alte venituri	21,6	20,8	16,1	25,7
din care transferuri din afara ţării	*17,4*	*17,1*	11,7	22,9
Venituri disponibile băneşti, medii lunare pe o persoană, lei	**1 756,2**	**1 868,9**	**2354,8**	**1496,8**
inclusiv în %	89,8	90,7	96,6	84,5
Venituri disponibile în natură, medii lunare pe o persoană, lei	**199,4**	**191,3**	**82,9**	**274,5**
inclusiv în %	10,2	9,3	3,4	15,5

Sursa: www.statistica.md

Pe lângă sursele de venit obținute din muncă sunt și veniturile obținute din transferuri sociale (22,1%), care demonstrează o tendință de creștere. În cheltuielile de protecție socială se regăsesc alocările publice pentru gospodăriile casnice destinate îmbunătățirii condițiilor de trai. Beneficiile sociale acordate vizează pensiile, inclusiv cele de urmaș; ajutor de șomaj, alocații și indemnizații pentru familie și copii, boală și îngrijirea sănătății; pentru întreținerea locuinței și combaterea sărăciei. Pensiile au, de asemenea, un rol important: mai ales în mediul rural, în timp ce asistența socială, conform *tabelului 4,* este direcționată, iar ponderea lor în formarea venitului este foarte mică.

Migrația, în special din zonele rurale, a dus la creșterea remitențelor, fapt ce demonstrează dependența bunăstării de veniturile din remitenţe. Acestea alcătuiesc circa 17% din veniturile disponibile lunare pe o persoană. Gospodăriile casnice din mediul rural depind într-o măsură mai mare de remitenţe, ponderea acestora în structura veniturilor constituind 23%. În zonele urbane, ponderea veniturilor de peste hotare alcătuieşte 11,7%.

Ținând cont de cele expuse mai sus, anume veniturile populației evidenţiază creşterea discrepanţelor în bunăstare (vezi *tabelul 4*[1]). În 2016 au existat diferenţe esenţiale în structura veniturilor populației, cei mai înstăriți au avut un venit mediu lunar de 3 ori mai mare decât cei mai puţin asigurați. Astfel, conform repartizării veniturilor disponibile pe quintile, cuantumul venitului mediu lunar al unei persoane din quintila I (populația cel mai puţin asigurată) a constituit 1 132,2 lei faţă de 3 457,6 lei pentru persoanele din quintila V (populația cel mai bine asigurată) și acest cuantumul este de 1,8 ori mai mic comparativ cu media veniturilor totale pe ţară (2060,2 lei).

Tabelul 4

Structura veniturilor disponibile pe quintile, 2016

	I	II	III	IV	V
Venituri disponibile totale, medii lunare pe o persoană, lei	1 132,2	1 552,9	1 889,8	2 264,5	3 457,6
inclusiv în % pe surse:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Activitatea salariată	26,4	32,1	38,0	43,2	53,1
Activitatea individuală agricolă	18,7	12,8	9,0	7,2	3,3
Activitatea individuală non-agricolă	5,3	5,5	8,0	5,2	7,6
Venit din proprietate	0,0	0,0	0,1	0,0	0,4
Prestaţii sociale	28,0	27,1	26,3	24,4	14,2
pensii	*19,8*	*23,5*	*22,8*	*21,4*	*12,6*
indemnizaţii pentru copii	*1,5*	*1,0*	*0,9*	*0,9*	*0,5*
ajutor social	*3,1*	*0,7*	*0,6*	*0,3*	*0,1*
Alte venituri	21,5	22,5	18,6	19,9	21,4
din care transferuri din afara ţării	*17,3*	*19,2*	*15,4*	*16,4*	*17,6*
Ponderea veniturilor în natură în venituri disponibile, %	19,3	14,1	10,5	8,1	4,0

Sursa: www.statistica.md

[1] *Distribuţia veniturilor disponibile ale gospodăriilor pe decile (quintile) care scoate în evidenţă decalajul dintre păturile cel mai bine asigurate (ultimele 10% - decila X, sau 20% - quintila 5, cu cele mai mari venituri/cheltuieli) şi cel mai puţin asigurate (primele 10% - decila I, sau 20% - quintila1, care reprezintă populaţia cu cele mai mici venituri/cheltuieli). www.statistica.md*

Analiza datelor din *tabelul 4* demonstrează decalaje semnificative şi în structura veniturilor. După tipul veniturilor, ponderea veniturilor în natură[1] în totalul veniturilor disponibile persoanelor din quintila I este de circa 4,8 ori mai mare (19,3%) faţă de veniturile respective în cazul quintilei V (4,0%). Concomitent, dacă veniturile persoanelor din quintila I provenite din salarii reprezintă circa o treime (26,4%) şi prestaţii sociale – 28,0%, atunci în cazul quintilei V veniturile salariale sunt mai semnificative şi constituie mai mult de jumătate din veniturile disponibile totale (53,1%), şi numai 14,2% prestaţii sociale.

Obținerea unui loc de muncă oferă mai multe beneficii, cel mai important fiind asigurarea unei surse de venit. Analiza Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice[2] arată că locul de muncă nu constituie o garanție împotriva sărăciei. Cercetările BNS[3] referitor la repartizarea populației după mărimea medie a veniturilor disponibile bănești pe medii și categorii de populație au demonstrat că în perioada respectivă sub media veniturilor disponibile totale sunt situate circa 66% din populaţie, ceea ce confirmă faptul că aceste persoane trăiesc sub minimul de existenţă, care în 2016 a constituit în medie pe lună pentru o persoană 1799,2 lei *(tabelul 5).* Cea mai afectată categorie a populației sunt copiii, deoarece pentru trei pătrimi din ei (74,6%) revine un venit sub media veniturilor disponibile.

Tabelul 5

Repartizarea populaţiei după mărimea medie a veniturilor disponibile băneşti, medii şi categorii de populaţie

Veniturile disponibile, medii lunare pe o persoană, lei:	Repartizarea populaţiei pe medii			Repartizarea populaţiei pe categorii			
	Total	Urban	Rural	Copii până la 18 ani	Pensionari neocupaţi	Persoane angajate	Alte categorii
până la 500	7,1	2,4	10,7	12,6	2,6	7,5	5,3
500 - 1000	18,5	7,8	26,6	23,6	20,1	16,0	13,1
1000 - 1500	23,5	18,9	26,9	20,7	37,0	17,5	18,0
1500 - 2000	16,9	20,3	14,3	17,7	18,5	15,0	20,6
2000 - 2500	12,4	17,0	9,0	12,1	10,3	13,2	17,2
2500 - 3000	7,2	10,8	4,4	5,3	4,8	9,2	8,2
3000 - 3500	4,5	6,7	2,8	3,1	2,8	5,7	7,3
3500 şi mai mult	10,0	16,1	5,3	5,0	3,9	15,8	10,2
Total	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Sursa: www.statistica.md

După cum se observă din repartizarea populaţiei după mărimea medie a veniturilor disponibile băneşti, structura pe niveluri de venit diferă destul de mult, în funcţie de mediul de rezidenţă şi gospodăriile din mediul rural este mai săracă și se concretizează în zona veniturilor mici: ponderea gospodăriilor cu venituri sub 500 lei este de 4,5 ori mai mare în mediul rural decât în cel urban. Dacă în mediul urban 16,1% dintre gospodării au venitul net de peste 3500 lei, în mediul rural acest nivel este atins de numai 5,3% dintre gospodării. Această situație poate fi cauzată și de mediul de reședință a ocupaților *(tabelul 6).*

Tabelul 6

Populaţia ocupată după statutul profesional şi medii, 2016

	Total, mii pers.	Structura populaţiei ocupate,%			
		Salariaţi	Lucrători pe cont propriu	Lucrători familiali ne remuneraţi	Patroni
Total pe RM	1219,5	63,0	31,8	4,6	0,6
inclusiv:					
Urban	559,8	85,0	14,4	0,0	0,6
Rural	659,7	44,4	46,6	8,5	0,5

Sursa: www.statistica.md

Astfel, domeniul ocupării prezintă o situație diferită în dependență de mediul de reședință*:* în mediul rural un procent ridicat de lucrători familiali, neremunerați (8,5%) și lucrători pe cont propriu, care în cea mai mare parte sunt ocupați în agricultura de subzistență (46,6%).

[1] *Contravaloarea consumului din sursele proprii, avînd în vedere că gospodăriile preponderant din mediul rural îşi asigură o bună parte din necesarul de produse alimentare din activităţile agricole pe cont propriu.*
[2] *www.statistica.md*
[3] *„Aspecte privind nivelul de trai al populaţiei în 2016”. www.statistica.md*

Făcând o comparaţie între veniturile şi cheltuielile băneşti de consum ale gospodăriilor, se poate observa că cheltuielile băneşti de consum depăşesc cu 102,5% veniturile, ceea ce evidențiază necesitatea de a utiliza cheltuielile pentru o evaluare mai exactă a nivelului de trai (tabelul 7).

Tabelul 7

Cheltuielile de consum ale gospodăriilor casnice pe medii, 2015, 2016

	2015	2016		
		Total	Urban	Rural
Venituri disponibile totale, medii lunare pe o persoană, lei	1 956,6	2 060,2	2 437,7	1 771,3
Cheltuielile de consum, medii lunare pe o persoană, lei	2 048,5	2 116,8	2 544,7	1 789,2
inclusiv pentru: %				
Produse alimentare	42,1	42,6	40,1	45,4
Întreținerea locuinței	17,9	17,8	18,3	17,2
Dotarea locuinței	3,9	4,0	3,7	4,3
Îngrijire medicală și sănătate	6,5	6,4	6,0	6,8
Învăţământ	0,6	0,7	0,8	0,5
Diverse	29,0	28,5	31,1	25,8
Ponderea cheltuielilor băneşti în cheltuielile de consum, %	**90,3**	**91,0**	**96,7**	**84,7**

Sursa: www.statistica.md

Creşterea veniturilor disponibile ale gospodăriilor casnice a cauzat majorarea nivelului cheltuielilor de consum în 2016. Cheltuielile medii lunare de consum ale populaţiei au demonstrat o creştere faţa de anul precedent cu circa 3,3%, constituind circa 2 116,8 lei pe o persoană pe lună, din care cheltuielile băneşti obţin cota de 91%. Cheltuielile medii lunare de consum ale gospodăriilor în mediu rural acoperă numai 70% din suma cheltuielilor gospodăriilor din mediul urban. Repartizarea gospodăriilor după statutul socioeconomic al capului gospodăriei relevă că gospodăriile unde capul familiei este angajat în sectorul non-agrar înregistrează cel mai înalt nivel al cheltuielilor de consum indicând cele mai profitabile domenii de activitate care asigură un nivel de trai decent. Analiza cheltuielilor de consum după tipul gospodăriei ne demonstrează că gospodăriile în componenţa cărora sunt copii au mai multe şanse să trăiască în sărăcie decât gospodăriile fără copii. Cheltuielile medii lunare de consum ale gospodăriilor în componența cărora sunt copii acoperă circa 90% din suma cheltuielilor totale medii lunare de consum, suma cheltuielilor fiind reduse concomitent cu creşterea numărului de copii în gospodării (tabelul 8).

Tabelul 8

Structura cheltuielilor de consum după numărul de copii în gospodărie, 2016

	Numărul de copii în gospodărie:			
	1	2	3+	fără copii
Cheltuieli de consum, medii lunare pe o persoană, lei	**2 034,2**	**1 812,2**	**1 284,1**	**2 374,7**
inclusiv în %:				
Produse alimentare	41,3	42,7	50,4	42,5
Îmbrăcăminte, încălțăminte	12,3	12,6	12,9	9,0
Întreținerea locuinței	16,4	14,5	13,6	19,5
Dotarea locuinței	3,8	5,0	3,2	3,8
Îngrijire medicală și sănătate	4,9	4,8	3,5	7,5
Transport	4,4	5,0	3,4	4,9
Comunicații	5,2	4,5	3,9	4,5
Agrement	1,6	2,0	1,1	0,9
Învățământ	1,0	0,9	1,0	0,5
Diverse	9,1	8,0	7,0	6,9

Sursa: www.statistica.md

Cheltuielile alimentare şi pentru achitarea serviciilor comunale alcătuiesc cea mai mare parte din cheltuielile totale ale populaţiei – circa 60,4%, respectiv 42,6% şi 17,8% *(tabelul 9).* Ponderea cheltuielilor alimentare în consumul celor aflați în quintila 1 este cu mult mai mare (54,5%) decât în consumul celor mai înstăriți (din quintila 5), care cheltuiesc pe produse alimentare doar circa 34,2% Ponderea mare a cheltuielilor alimentare limitează resursele gospodăriilor necesare pentru alte mărfuri şi servicii ce contribuie la asigurarea unui trai decent şi provoacă inegalități în accesul la educație, sănătate şi servicii. Astfel, cei mai puțin asigurați cheltuiesc de 5 ori mai puţin pentru educaţie şi de 1,7 ori mai puţin pentru serviciile de sănătate.

Tabelul 9

Structura cheltuielilor de consum pe quintile, 2016

	I	II	III	IV	V
Cheltuieli de consum, medii lunare pe o persoană, lei	**1 072,6**	**1 508,5**	**1 866,0**	**2 325,8**	**3 806,1**
inclusiv în %:					
Produse alimentare	54,5	49,5	46,2	43,8	34,2
Îmbrăcăminte, încălțăminte	9,9	10,4	10,9	10,2	10,6
Întreținerea locuinței	16,2	18,3	18,2	18,8	17,2
Îngrijire medicală și sănătate	4,5	5,1	5,6	6,5	7,6
Învățământ	0,2	0,4	0,5	0,8	1,0
Diverse	3,8	3,6	4,3	4,1	5,2

Sursa: www.statistica.md

Condiţiile de locuit reprezintă unul din indicatorii care demonstrează bunăstarea populaţiei. În funcție de situația istorică create, circa 95,5% din totalul de gospodării dețin locuințe private, iar în mediul rural acest indicator atinge circa 98,8%. Ponderea gospodăriilor care locuiesc în locuințe închiriate este foarte mic – circă 4,1% de gospodării din totalul de gospodării ce ocupă o locuință în chirie. Dotarea locuinței cu principalele comodități reflectă gradul de confort al fondului locativ. Astfel, cea mai mare parte a gospodăriilor din mediul urban beneficiază de un șir de utilități în interiorul locuinței (rețele de apă caldă, gaze naturale, canalizare etc.), ceea ce nu este specific mediului rural. În afară de iluminarea electrică, care este accesibilă pentru toate gospodăriile, celelalte utilități sunt mai puțin accesibile gospodăriilor din mediul rural. Deci, populația din mediul rural mai dezavantajată în ceea ce priveşte accesul la infrastructura fizică, utilităţi publice şi condiţii de locuit, şi anume: sisteme de încălzire (sobe), apă caldă, baie sau duș, acces la conducta centrală de apă și la rețeaua de gaze naturale din lipsa sistem de aprovizionare cu apă şi canalizare.

Concluzii. În condițiile actuale, când principala caracteristică a unei societăți dezvoltate este orientarea socială, este necesar de a acorda o atenție specială resurselor materiale care asigură bunăstarea populației. O sursă importantă sunt veniturile populației. Totodată, bunăstarea este caracterizată nu numai de nivelul venitului, ci şi de satisfacţia oamenilor faţă de viaţa lor. În 2016, în trei pătrimi din gospodăriile analizate nu au intervenit careva schimbări în nivelul de bunăstare al acestora, iar în cazul a 17,8% au reflectat că situația s-a înrăutățit. În situaţia existentă, politica şi programele din domeniul social-economic, orientate spre ameliorarea nivelului de trai şi sporirea gradului de bunăstare al populaţiei, au fost dezvoltate şi implementate într-un mediu social-economic schimbător, caracteristic economiei în dezvoltare, având la bază prevederile Tratatului de la Amsterdam (1997) şi Strategia Europa 2020 la care Republica Moldova este parte**.** Acest fapt provoacă necesitatea promovării restructurării respective atât în sectorul real al economiei, sporirii gradului de ocupare al forţei de muncă, cât şi în sectorul social, inclusiv în sistemul de sănătate, educaţie, protecţie socială, inclusiv iniţierea unor politici sau programe pentru susţinerea păturilor socialmente vulnerabile contra riscurilor sociale înregistrate în societate. Ținând cont de cele expuse mai sus, obiectivele prioritare în domeniul respectiv pot fi îndreptate spre:

- susţinerea activităţilor de antreprenoriat în mediul rural, care vor contribui la creşterea oportunităţilor ocupaționale non-agricole la sate;
- crearea locurilor de muncă în centre urbane prin promovarea instrumentelor noi de dezvoltare cu practici reușite mondiale;
- susţinerea modernizării sectorului agricol la cerinţele pieţei europene;
- promovarea afacerilor de prelucrare a producţiei agricole în mediul rural;
- acordarea subvenţiilor către producătorii agricoli;
- implementarea proiectelor de dezvoltare a infrastructurii fizice şi a utilităţilor publice în mediul rural;
- extinderea experienţei în microcreditare a activităților non-agricole în sectorul agricol,
- acordarea suportului informational și serviciilor de consultanță pentru desfășurarea activităților non-agricole;
- elaborarea unor politici de stimulare a tinerilor să revină la sate prin promovarea unor politici orientate spre dezvoltarea activității non-agricole, având în vedere prelucrarea producţiei agricole, dezvoltarea antreprenoriatului social;
- susținerea creării întreprinderilor micro non-agricole în scopul prestării serviciilor infrastructurii sociale în mediul rural.

Provocările în cauză au găsit reflectare în programele de guvernare. Astfel, programul actual de guvernare al Republicii Moldova apreciază ca prioritare: creșterea bunăstării, siguranței și calității vieții prin dezvoltarea economică, creșterea veniturilor populației, crearea de noi locuri de muncă și reducerea sărăciei.

Referințe bibliografice

1. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. Aspecte privind nivelul de trai al populației în 2016. Chișinău, 2017. 138 p. [Accesat 05 februarie 2018]. Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/aspecte_nivelul_trai/Aspecte_nivelul_trai_2016.pdf
2. WORLD BANK. Income Generation and Social Protection for the Poor. Washington, 2005. [Accesat 05 februarie 2018]. Disponibil: www.worldbank.org; https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/8815/368530ENGLISH01d0328670rev01PUBLIC1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. OECD EMPLOYMENT OUTLOOK. Informal Employment and Promoting the Transition to a Salaried Economy. Chapter 5. Paris: OECD, 2004, 289 p. ISBN 92-64-10812-2. [Accesat 09 februarie 2018]. Disponibil: https://www.oecd.org; https://www.oecd.org/employment/emp/34846912.pdf
4. OEHLER-SINCAI Iulia Monica. În căutarea unui indicator veritabil al bunăstării. In: Calitatea Vieţii. 2014, vol. 25, issue 1, pp. 62-81. 20 p. ISSN 1018-0839. [Accesat 07 februarie 2018]. Disponibil: http://www.revistacalitateavietii.ro
5. FELCE, D., PERRY, J. Quality of life: Its definition and measurement. [Accesat 10 februarie 2018]. Disponibil: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/7701092
6. TOMLINSON, Mark, WALKER, Robert. Recurrent poverty: the impact of family and labour market changes. 2010, 10 february. 38 p. [Accesat 12 februarie 2018]. Disponibil: www.jrf.org.uk; https://www.jrf.org.uk/report/recurrent-poverty-impact-family-and-labour-market-changes

Recomandat spre publicare: 05.03.2018

НАРУШЕНИЯ В СФЕРЕ ОПЛАТЫ ТРУДА: «ЗАРПЛАТА В КОНВЕРТЕ»

Наталья ГУСЛИКОВА[1], научный сотрудник,
Национальный институт экономических исследований, Молдова

The actuality of the paper is confirmed by the need to monitor the factors affecting the collection of taxes for the purpose of replenishing the budget and extra-budgetary funds. The purpose of the paper is to analyze one of the most important factors – labor remuneration. The methods of logical and statistical analysis were used. The goal of the work consists in conclusions and proposals on reducing the negative phenomenon in the sphere of labor remuneration – "gray wages" in the Republic of Moldova.

Keywords: *labor remuneration, "envelope wage", "gray wages", employed population, minimum wage.*

Actualitatea temei abordate în lucrare este confirmată de necesitatea de a monitoriza factorii care afectează colectarea impozitelor pentru a alimenta fondurile bugetare și extrabugetare. Scopul studiului este de a analiza unul dintre cei mai importanți factori – plata. Au fost folosite metodele de analiză logică și statistică. Rezultatele lucrării constau în concluzii și propuneri privind reducerea fenomenului negativ în sfera plății forței de muncă – „salarii gri" în Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: *plata forței de muncă, „salarii în plic", „salarii gri", populație ocupată, salariu minim.*

Актуальность статьи подтверждается необходимостью мониторинга факторов, влияющих на собираемость налогов в целях пополнения бюджета и внебюджетных фондов. Цель статьи заключается в проведении анализа одного из важнейших факторов – оплаты труда. При этом были использованы методы логического и статистического анализа. Результаты работы состоят в выводах и предложениях по снижению негативного явления в сфере оплаты труда – «серых зарплат» в Республике Молдова.

Ключевые слова*: оплата труда, «зарплата в конверте», «серые зарплаты», занятое население, минимальная заработная плата.*

JEL Classification: E24, J3, J31.
UDC: 331.2

Введение. Заработная плата, которую работник получает без официального оформления это ***«серая заработная плата»*** (часть официально, а часть «в конверте»), ***«зарплата в конверте» и «чёрная зарплата»*** (полностью неофициально). При выявлении случаев уклонения от обязательных выплат в бюджет работодатель обязан уплатить значительные суммы штрафов, пеней, а также полностью погасить имеющуюся задолженность. Кроме этого, руководство предприятия может быть привлечено к персональным административным штрафам.

Работники с «серыми зарплатами» зачастую получают больший доход, по сравнению с «белой» зарплатой, за счёт того, что не требуется выплата налогов и других отчислений. В случае выявления применения серых схем при начислении зарплаты работник также будет обязан уплатить денежные штрафы и все выявленные платежи.

Кроме этого происходят следующие негативные последствия:

- уменьшение размера отчислений в пенсионный фонд ведёт к уменьшению будущей пенсии;
- уменьшение официальной части заработка может стать препятствием для получения банковского займа (потребительского кредита, автокредита, ипотеки), поскольку банк учитывает размер дохода потенциального заёмщика;
- уменьшаются все выплаты, рассчитываемые из среднего заработка (отпускные, выходное пособие);
- неофициальная часть зарплаты может быть вовсе не выплачена работодателем, и законных способов защитить себя у работника нет.

Анализ международного опыта и состояние в Молдове

Неформальный сегмент рынка труда в ЕС составляет от 1,5 до 5%; в Бразилии, Мексике и Аргентине он достигает 25-30%, в Индии и Пакистане – почти 70% (1). Размещать предприятия,

[1] ***© Наталья ГУСЛИКОВА, guslini@mail.ru***

конкурентоспособность которых обеспечивается исключительно за счет минимизации затрат на рабочую силу, наиболее выгодно именно в регионах с теневым рынком труда. Согласно исследованию службы изучения общественного мнения при Европейской комиссии (Eurobarometer), доля зарплат «в конвертах», т.е. без уплаты налогов и взносов на социальное страхование, ***в 27 странах ЕС*** колеблется от 1% до 23%. В среднем по Евросоюзу этот показатель составляет 5%.

Представляет интерес более детальное рассмотрение противоправного действия "серых зарплат" и борьбы с ними в некоторых зарубежных европейских сранах.

В Латвии, в апреле 2016 года вошли в силу поправки к Уголовному закону, предусматривающие введение уголовной ответственности для работодателя, выплачивающего зарплату, которая не проводится по бухгалтерским документам (зарплату "в конверте"). Уголовная ответственность вводится, если общая сумма выплаченной таким образом зарплаты составляет не менее 3700 евро, или десять минимальных зарплат. За это полагается лишение свободы на срок до двух лет. За выплату не учтенных в бухгалтерии зарплат должны наказывать кратковременным лишением свободы или принудительными работами, или денежным штрафом. Виновный может быть лишен права заниматься определенными видами коммерческой деятельности или занимать конкретные должности на срок до трех лет. За выплату зарплат "в конвертах" в меньших размерах в соответствии с Латвийском кодексом административных нарушений полагается штраф от 140 до 2100 евро.

В 2015 году зарплаты в конвертах в Латвии получали 6% работников. Как показало исследование компании по подбору персонала WorkingDay Latvia, 6% опрошенных утверждали о получении в конвертах части зарплаты или всей зарплаты, это на 2 процентных пункта меньше, чем в 2014 году, и на 7 п.п. меньше, чем в 2008 году. Как указывают авторы исследования, имеется связь между выплатой зарплат в конвертах и доверием общества к налоговой системе. А согласно исследованиям профессора Арниса Сауки, объем теневой экономики в Латвии составляет примерно 24-25% от внутреннего валового продукта.

Серая зарплата ведёт к начислению маленькой пенсии. Люди, которые вышли на пенсию в последние два-три года, а до этого получали зарплату "в конверте", признают, что их доходы резко снизились, (по свидетельству данных исследования SEB banka "Пенсометр"). По сравнению с доходами, которые у них были до выхода на пенсию, они сократились в среднем на 52%. По словам Директора Центра долгосрочной стабильности SSE Riga Арниса Сауки, пенсионерам, получавшим серую зарплату, в старости приходится жить на мизерную пенсию. Пенсионеры, которые платили все налоги, могут рассчитывать на доход на уровне 80% от зарплаты. Если доля теневой экономики не будет снижаться и жители не научатся создавать накопления, то с учетом старения населения в будущем ожидается серьезное давление на госбюджет.

Ранее в своем докладе за 2015 год Центральное статистическое управление Латвии констатировало, что доля работающих, чья зарплата после уплаты налогов не превыщала 450 евро в месяц, составила 48,5 процента.

По данным Международной организации труда, **в Украине** работодатели не оформляют трудовые отношения с 9% наемных работников. Как следствие, эти люди не имеют права на достойное пенсионное обеспечение, оплату отпусков и больничных, условия их работы не контролируются государством на соответствие нормам охраны труда. Специфика **Украины** – в наличии комбинированных форм оплаты труда: распространена схема, при которой официально оформленному работнику легально выплачивается только часть его зарплаты, а остальное − в конверте. Если оценивать этот объем на основе сопоставления статистических данных по доходам населения и розничного товарооборота, уровень теневых доходов домохозяйств – 40-45%. Примерные потери бюджета оцениваются на уровне свыше 46 млрд гривен, а недополученные социальные взносы составляют более 97 млрд гривен в год. Правда, существенная часть неуплаченных налогов попадает на потребительский рынок, создавая на нем дополнительный спрос и стимулируя бизнес-активность в экономике. В результате ежегодно около 22 млрд гривен из потребительского рынка косвенно направляется в бюджет в виде НДС. Основной причиной тенизации экономики считается чрезмерное налоговое бремя. За счет зарплат в конвертах мелкие и средние предприниматели находят способы сохранить бизнес и рабочие места. По мнению некоторых экономистов, в условиях кризисной ситуации на востоке Украины, теневая экономика может выполнить свою классическую функцию подушки безопасности.

После сравнения общей нагрузки на оплату труда в Украине ***со странами Вышеградской четверки***, которые уже прошли путь евроинтеграции, понятно, что без снижения определенных

налогов и социальных взносов рынок труда останется неконкурентоспособным. Налоги с доходов физических лиц и социальные взносы в странах Вышеградской четверки дифференцируются в зависимости от состава семьи и количества детей. Их средний уровень в Чехии оценивается от 20 до 40%, в Венгрии − от 35 до 50%, в Польше – от 30 до 35%, в Словакии – от 20 до 40%. Так, нижнее значение диапазона соответствует размеру налогов и социальных взносов, которые платит женатый человек с двумя детьми, а верхнее − одинокий. В Украине, также, как и в Республике Молдова, такой дифференциации нет, и средний уровень нагрузки на оплату труда составляет почти 60%.

Приведенные цифры достаточно наглядны, но надо отметить, что они не учитывают взносы в частные пенсионные фонды или по частным программам медицинского страхования в Вышеградской четверке (1). В этой ситуации логичным шагом по повышению легализации заработной платы и повышения конкурентоспособности украинского рынка труда должно стать снижение налоговой нагрузки на оплату наемного труда.

По данным исследования Международного кадрового портала hh.ua (9) процент «белых» заработных плат в Украине по сравнению с 2016 годом увеличился. На протяжении последних двух лет на рынке труда сохраняется тенденция роста уровня выплат «белых» заработных плат. 54% респондентов ответили, что получают «белую» зарплату, однако 17%-ам украинцев продолжают выплачивать деньги «в конвертах». По сравнению с 2016 годом почти не изменилось количество тех, кому платят «серую» заработную плату (часть официально, а часть «в конвертах»): 29% в 2017 году до 30% в 2016 году (Рис.1).

Рисунок 1. Схема видов заработной платы в Украине в 2017 году
Источник: Процент «белых» зарплат в Украине растет. https://hh.ua/article/20673

Но, как показывает практика, ***снижение налогов необязательно ведет к снижению уровня тенизации экономики.*** Чтобы вывести деятельность из тени, для предпринимателя важно, чтобы был изменён баланс между полученными выгодами и рисками. Положительную роль в процессах легализации зарплат может сыграть ***упрощение декларирования гражданами их доходов и введение электронной отчетности.***

В Республике Молдова проблема выплат «зарплат в конвертах» рассматривается в рамках трехсторонней комиссии «Правительство-профсоюзы-патронаты» довольно давно. Так, в 2011 году правительство приняло постановление №477, согласно которому был утвердён План мероприятий по сокращению практики выплаты заработной платы «в конверте» и нелегальной занятости. Одним из важнейших пунктов является ежегодное повышение гарантированного минимального размера заработной платы в реальном секторе, в зависимости от инфляции и производительности труда на национальном уровне. Правительство начало пересматривать уровень минимального заработка, тем самым заставляя работодателей повышать работникам зарплату, а частный сектор – хотя бы частично ее выводить из тени, гораздо раньше, еще в 1990-х годах. Благодаря этому, с 1 мая 2015 г. гарантированный минимальный размер оплаты труда в месяц в реальном секторе в Молдове составил 1900 леев, с 1 мая 2016г. – 2100 леев, с 1 мая 2017 г. он составил 2380 леев в месяц ($122) или 14,09

леев в час, увеличившись на 13%. С 1 мая 2018 года гарантированный минимальный размер заработной платы в реальном секторе увеличился ещё на 230 леев и составил 2610 леев в месяц. Исходя из этого, работники реального сектора экономики не смогут получать зарплату ниже 15,44 лея в час (10).

В 2018 году размер ежегодного личного освобождения (годовой выплаты представителям социально-уязвимых слоев населения) был увеличен с 10,62 тысячи леев, как было в 2017 году, до 11,28 тысячи леев. Это постепенное приближение к тому уровню, при котором сумма личного освобождения должна быть равна прожиточному минимуму. Необходимо отметить, что сам прожиточный минимум должен постепенно доводиться до достойного уровня, так как он чрезвычайно низок и не позволяет выполнять своё предназначение по элементарному выживанию в нынешних условиях.

В Молдове с 16 марта 2017 года ужесточено наказание за **нарушение трудового законодательства**, законодательства об охране здоровья и безопасности труда. В Кодексе о правонарушениях скорректирован **размер штрафов** за нарушения в этой области. Штрафы за **выплаты «серых зарплат»** («зарплат в конвертах») в денежном эквиваленте составляют от 20 тысяч леев до 75 тысяч леев.

В остальном **штрафы за нарушение трудового законодательства**, как и в целом по Кодексу, снижены. Однако, исходя из того, что размер 1 у.е. вырос с 20 до 50 леев, размер наказаний все же вырос.

Согласно изменениям, вступившим в силу, за использование недекларированного труда предусмотрено **наложение штрафа** на физических лиц в размере от 60 до 90 у.е.(3 000-4 500 леев), на должностных лиц – в размере от 150 до 210 у.е. (7 500-10 500 леев) и на юридических лиц в размере от 210 до 300 у.е. (10 500-15 000 леев), во всех случаях – за каждого выявленного работника.

Принятые в этой сфере поправки являются частью мер, направленных на снижение феномена **неформальной занятости** и выплат «зарплат в конвертах», которые имеют множество негативных последствий: бюджет теряет доходы, снижается доверие населения к госсектору, растет давление на систему социального страхования, увеличиваются социальные риски для работников, а конкуренция в частном секторе становится нелояльной. Для решения этой проблемы в рамках Экономического совета при премьер-министре была создана специальная рабочая группа, которая разрабатывает оптимальный механизм снижения неформальной занятости и выплаты серых зарплат.

По мнению членов этой рабочей группы, необходимо измененить менталитет работников и работодателей, обратиться к грузинскому опыту, где пошли по пути снижения фискального давления, сократив число налогов с 15 до 7, а также размер их ставок, нужно также разработать стимулы для работников вывести из «тени» свои «серые зарплаты», снизить социальные взносы и строже следить за работой патентообладателей. Представители минфина считают, что с этим явлением необходимо бороться комплексно, меняя правила игры и законодательство по всем направлениям, имеющим отношение к этой теме. А инспекция труда предложила строже контролировать бизнес, опираясь на результаты проверок предпринимателей в 2015 году, после которых собираемость налогов с фонда заработной платы за определенный период выросла в два раза.

В конце декабря 2017 года в Парламенте РМ был проголосован в окончательном чтении **закон, направленный на снижение феномена неформальной занятости**. Согласно этому закону физические лица, нанимающие рабочих с поденной оплатой, могут попасть под административное наказание, если не будут соблюдать установленные в нём положения (4).

Так, по закону продолжительность работы поденщика не должна превышать восьми часов в день, пяти часов для лиц в возрасте 15-16 лет, или семи часов для граждан в возрасте 16-18 лет. Соответственно, в неделю количество рабочих часов не должно превышать 40. Продолжительность выполняемых наемником работ для одного заказчика ограничивается 90 днями в год. Расчет с наемным рабочим теперь будет проводиться в конце каждого трудодня на основе прямой договоренности между сторонами.Также закон предполагает, что уровень оплаты за единицу времени не будет ниже гарантированного минимального размера заработной платы в реальном секторе в час, установленного правительством. Согласно этому закону, плата налога на прибыль от деятельности поденщика осуществляется заказчиком. Вместе с тем, работник по найму обязуется уплачивать взнос в фонды соцстрахования и обязательного медицинского страхования.

При этом заказчик должен вести реестр учета, где регистрируются поденные работники до начала выполнения ими услуг, и передавать выписку из этого документа в Территориальную трудовую инспекцию. Контроль за соблюдением этих положений будет осуществляться инспекторами по труду

и налоговой службой. Проект предусматривает, что, если заказчик не будет соблюдать положения этого закона, то он получит наказание, согласно Кодексу о правонарушениях. Труд наемных работников используется в основном в сельской местности, где сконцентрировано основное число сельхозпроизводителей. К работникам с поденной оплатой будут относиться и те, кто нанимается для ремонта жилья в качестве физического лица.

Доля теневой экономики в некоторых отраслях в Молдове достигает 82%. Наиболее распространено это явление в сельском хозяйстве, строительстве, торговле, отельном и ресторанном бизнесе. По информации Международной организации труда, в Молдове не менее 50% работающего населения не декларирует в полной мере получаемые доходы. Расчеты Национального бюро статистики показывают, что в 2016 г. в неформальном секторе экономики работало 16,2% от общего числа занятого населения республики (в 2017 году – 14,9%, но при этом произошло падение общего числа занятых и падение числа занятых в неформальном секторе), а доля работников, имеющих неформальную деятельность – 36,4% работающего населения.

Другие изменения Кодекса о правонарушениях, затрагивающих трудовые отношения, состояли в том, что скорректированы штрафы за нарушение законодательства о занятости населения и социальной защите лиц, находящихся в поиске работы (5).

Опыт румынских налоговых органов в этой области, которые запустили аналогичную реформу в 2013 г., дала хорошие результаты. Реформа содержала наряду с ограничительными мерами и налоговые послабления. В результате внедрения реформы, несмотря на уменьшение налоговой нагрузки, перечисления в государственный бюджет увеличились. Для стимулирования экономических агентов работать в законном поле большое значение имеет сбалансированная, справедливая налоговая нагрузка. Разработка и пилотный запуск в Республике Молдова проекта, подобного румынскому, осуществлялись на платформе Экономического совета при премьер-министре. В рамках этого проекта учитывались такие приоритетные компоненты, как нахождение эффективного решения по снижению неформальной занятости и «зарплат в конвертах», сокращение выплат зарплат наличными, налоговая либерализация, разработка методологии оценивания воздействия предложенных решений.

Смешанные команды сотрудников Государственной налоговой службы Республики Молдова с 19 марта 2018 года начали точечные проверки экономических агентов в рамках борьбы с феноменом выплаты «зарплат в конвертах». Первый этап проверки будет достаточно ограниченным. Часть налогоплательщиков будет проверена, чтобы проявить проблему и, чтобы у остальных была возможность выполнить свои обязанности. Кампания продлится три месяца. Налоговые проверки проведут у тех налогоплательщиков, где повышен риск выплаты «зарплат в конвертах.

У экономических агентов есть 90 дней, чтобы добровольно задекларировать настоящий размер зарплат, которые начисляются сотрудникам. При этом нужно учесть все обязательства согласно Трудовому и Налоговому кодексу, а также закону о размере, модели и сроках оплаты полиса ОМС и закону о публичной системе социального страхования. Иначе за выявленные нарушения предприниматели подвергнутся начислению им штрафов. В июне 2018 года, по окончании первого этапа, начнется второй этап налоговых проверок, которые охватят большее число экономических агентов и их деятельность минимум за четыре года. При этом, за вышеназванные нарушения кроме серьезных налоговых санкций предусмотрены штрафы, согласно Кодексу о правонарушениях. Например, за каждого выявленного человека, работающего неофициально, предприниматель заплатит штраф в 210-300 условных единиц (10-15 тысяч леев). Если по итогам проверок установлено, что в налоговых отчетах указана не полная зарплата сотрудника, юридическое лицо рискует быть оштрафовано на 1000-1500 условных единиц (50-75 тысяч леев).

В целом в 2017 году по итогам проверок выявили 137 нарушителей, которые после пересчета дополнительно заплатили в бюджет почти 12 миллионов леев (6).

Предложения по снижению практики выплаты зарплат в конвертах.

- *Внедрение мер по снижению неформальной экономики (в том числе и разработанных представителями компании PricewaterhouseCoopers (PwC) – создателя Фонда надлежащего управления, финансируемого правительством Великобритании (8)). При этом важно учесть установление баланса между полученными предпринимателями выгодами и рисками.*
- *Снижение налогового давления на бизнес.*
- *Упрощение декларирования гражданами их доходов и введение электронной отчетности.*
- *Применение механизма увеличения количества инспекций для выявления нарушений в оплате труда.*

➢ *В Кодексе о правонарушениях продолжить корректировки размера штрафов за нарушения, в том числе штрафов за выплаты «серых зарплат» в целях поиска оптимального варианта.*

Таким образом, рекомендовано продолжить начатые государством реформы с применением комплексного подхода, который включал бы экономические реформы, либерализацию трудового законодательства, введение льгот, стимулирующих работодателей выводить заработные платы из тени и т.п.

Библиографические источники

1. ТЫЩУК, Татьяна. Как влияют на экономику зарплаты в конвертах. 2014, 3 июля. [Accesat 5 februarie 2018]. Disponibil: https://news.finance.ua/ru/news/-/329213/kak-vliyayut-na-ekonomiku-zarplaty-v-konvertah
2. ХАЛАТЯН, Армен. Исследование: в Латвии доля «серых» зарплат – 6%. 2016, 7 апреля. [Accesat 16 fesruarie 2018]. Disponibil: thttps://ru.sputniknewslv.com/Latvia/20160310/897070.html
3. Как в Европе побороли "серые" зарплаты. 2014, 30 апреля. [Accesat 17 februarie 2018]. Disponibil: http://maxpark.com/user/1327325264/content/2704125
4. Парламент Молдовы решил, кому еще надо будет платить налоги. 2017, 21 декабря. [Accesat 20 februarie 2018]. Disponibil: https://news.mail.ru/politics/32039549/
5. Внушительные штрафы за выплату «серых» зарплат. 2017, 23 марта. [Accesat 26 februarie 2018]. Disponibil: https://monitorul.fisc.md/editorial/vnushitelnye-shtrafy-za-vyplatu-seryh-zarplat.html
6. Налоговики Молдовы начинают проверки: штрафов не избежать. [Accesat 26 februarie 2018]. Disponibil: https://news.mail.ru/economics/32892599/
7. Всё больше работодателей отказывается от выдачи зарплат в конвертах. 2018, 14 февраля. [Accesat 01 martie 2018]. Disponibil: http://www.allmoldova.com/ru/news/vsio-bol-shie-rabotodatieliei-otkazyvaietsia-ot-vydachi-zarplat-v-konviertakh
8. Проблема выплаты зарплат "в конвертах" - в поле зрения премьера. 2017, 28 января. [Accesat 05 martie 2018]. Disponibil: http://www.allmoldova.com/ru/news/probliema-vyplaty-zarplat-v-konviertakh-v-polie-zrieniia-priem-iera
9. Процент «белых» зарплат в Украине растет. [Accesat 05 martie 2018]. Disponibil: https://hh.ua/article/20673
10. ГУСЛИКОВА, Наталья. Европейский опыт в борьбе с «серыми зарплатами» в Республике Молдова. В: Европейский вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток: материалы X юбилейной международной научно-практической конференции ХНУБА-2018, 18-19 квітня 2018. Харьков: Харьковский национальный университет строительства и архитектуры, 2018, ч. 3, сс. 28-31.

Recomandat spre publicare: 17.04.2018

ÎMBUNĂTĂȚIREA CADRULUI LEGISLATIV CA O CONDIȚIE DE CREȘTERE A OCUPĂRII FORȚEI DE MUNCĂ

Galina SAVELIEVA[1], doctor în ştiinţe economice,
conferenţiar cercetător,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
Valentina COTELNIC[2], cercetător ştiinţific,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova

In this article, the authors tried to investigate one of the most current problems in the Republic of Moldova, such as employment. An important moment for the resolution of this issue is to the right, compliance with international standards and its performance, primarily European ones. The analysis of practical implementation of employment policies, the emphasis put on the need to find update the framework law in the field, taking into consideration the specifics of the local labour market. Consequences of the processes taking place in the labour market are taken into account in the context of existing legislation and improving the necessitated drawing up proposals in this field. The main objective of the study is to determine the consequences and challenges of the labour market, which will be used to develop proposals for the development of socio-economic policies and ensuring the competitiveness of the national labour market. Methods of research: analysis, synthesis, monitoring, comparison and monographs. Results: have been identified existing problems, causes the current situation regarding employment, drawn some conclusions and proposals for improving the situation in the area. Given article will be useful for public autorities, researchers, students, as well as for professionals who develop socio-economic policies and policies for employment of labour force.

Keywords: *legal framework, vocational training, labour force, employment measures, labour market, employment policies, unemployment.*

În acest articol, autorii au încercat să investigheze una din cele mai actuale probleme ce există în Republica Moldova, cum este ocuparea forţei de muncă. Un moment important de soluţionare a acestei probleme îl constituie cadrul de drept, corespunderea acestuia standardelor performante internaţionale şi, în primul rând, celor europene. A fost efectuată analiza implementării practice a politicilor de ocupare, accentul fiind pus pe necesitatea de reactualizare a cadrului de drept în domeniu, reieşind din specificul pieţei muncii autohtone. Consecinţele proceselor ce au loc pe piaţa muncii sunt luate în considerare în contextul argumentării necesităţii perfecţionării legislaţiei existente şi elaborării propunerilor în domeniu. Obiectivul principal al studiului este de a determina consecinţele şi provocările pieţei muncii, care vor fi folosite pentru a elabora propuneri de dezvoltare a politicilor socio-economice şi de asigurare a competitivităţii pieţei muncii naţionale. Metode: analiză, sinteză, monografii, comparaţii şi monitorizare. Rezultate: au fost identificate problemele existente, cauzele ce vizează situaţia actuală privind ocuparea forţei de muncă, elaborate unele concluzii şi propuneri de îmbunătăţire a situaţiei în domeniu. Articolul va fi util pentru autorităţile publice, cercetători, precum şi pentru specialişti care elaborează politicile socio-economice şi de ocupare a forţei de muncă.

Cuvinte-cheie: *cadru juridic, formare profesională, forţă de muncă, măsuri de ocupare, piaţa muncii, politici de ocupare, şomaj.*

JEL Classification: F22, J21, J80, J82, J89.
UDC: 331.5

Introducere. Promovarea ocupării forţei de muncă este o prioritate a politicii Guvernului Republicii Moldova. Situaţia pe piaţa muncii este stipulată în o serie de documente de politici fundamentale pentru dezvoltarea socio-economică a Republicii Moldova, per ansamblu, cât şi pentru dezvoltarea pieţei muncii, în special – Planul național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană în perioada 2017-2019 [1], Programul de activitate al Guvernului pentru anii 2016-2018 [2], Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021 [3], precum și Strategia de dezvoltare

[1] ***© Galina SAVELIEVA, savelievagalina@rambler.ru***
[2] ***© Valentina COTELNIC, vcotelnic@gmail.com***

„Moldova 2020" [4]. Toate aceste documente de politici accentuează importanta unor politici active pe piaţa forţei de muncă, care au prevăzut necesitatea revigorării cadrului normativ în domeniu, astfel încât să se realizeze impulsionarea şi dezvoltarea pieţei muncii, facilitarea ocupării forţei de muncă, cât şi motivarea participării angajatorilor în procesul de ocupare.

Urmărind aspirațiile țării noastre de integrare în Uniunea Europeană şi clauzele pentru ocuparea forţei de muncă din Strategia „Europa 2020" [5], Republica Moldova își stabilește politicile în domeniul ocupării forţei de muncă în baza următoarelor priorități: îmbunătățirea pe termen lung a adaptabilității forţei de munca, promovarea instruirii continue şi formării profesionale pe parcursul întregii vieţi, combaterea efectelor şomajului structural, promovarea coeziunii şi incluziunii sociale pentru persoanele din categoriile vulnerabile.

Un sistem modern de politici active pe piața muncii, având în vedere normele europene şi cele internaționale în domeniu, a fost stipulate în Legea nr.102-XV din 13 martie 2003 privind ocuparea forţei de muncă şi protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă [6], inclusiv în domeniul serviciilor de ocupare a forţei de muncă, instruirii pe piața muncii şi schemelor de creare a locurilor de muncă. Totodată, pe parcursul implementării practice a normelor prevăzute în Lege, acestea au fost perfecţionate ţinând cont de condiţiile actuale şi experienţa europeană. Astfel, prestarea serviciilor a fost ajustată pentru a răspunde mai bine nevoilor persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, precum şi cerințelor angajatorilor. Începând cu anul 2009, portofoliul de programe active pe piața forţei de muncă a inclus doar cursuri de formare profesională şi lucrări publice. Serviciile şi sistemul de livrare a programelor a fost evaluat în anul 2009, ca parte a unei evaluări funcționale și organizatorice mai ample a Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă (în continuare după text – ANOFM) [7].

Politica de ocupare a forţei de muncă, prin aplicarea măsurilor active de susținere a ocupării forţei de muncă, are un rol important în sporirea nivelului de ocupare a forţei de muncă, încurajându-se astfel participarea activă pe piața muncii și reducerea, prin aceasta, a dependenței de asistență socială. În acest scop, se impunea necesitatea revizuirii soluțiilor legislative propuse de aceasta, inclusiv prin prisma normelor şi practicilor internaționale, cât şi reieșind din realitățile pieței muncii din Republica Moldova. Însă, conform cerințelor actuale ale pieței muncii autohtone, marea majoritate din soluțiile propuse de legea sus-menţionată în vederea ocupării persoanelor sunt insuficiente şi nu contribuie la soluţionarea obiectivului important al politicilor statale – asigurarea cât mai deplină a forţei de muncă independent de vârstă, genul, mediul de reşedinţă etc. Spre exemplu, subvenționarea costurilor forței de muncă, susținerea financiară în vederea creării locurilor de muncă prevăzute de Legea nr.102-XV din 13 martie 2003 nu se implementau. În acelaşi timp, situația pe piața muncii din Republica Moldova este tot mai dificilă, rata de ocupare și de activitate a populației înregistrează valori scăzute (respectiv, 40,5% și 42,2% în anul 2017), fapt ce demonstrează neatractivitatea pieței naționale a muncii [8].

Analiza datelor din Ancheta Forţei de Muncă arată că în anul 2017 rata şomajului în rândul populației apte de muncă a fost de 4,1% (4,8% pentru bărbaţi şi 3,3% pentru femei) şi raportul ocuparea populației a fost de 40,5% (43,1% pentru bărbați și 38,1% pentru femei).

În pofida scăderii ratei şomajului din ultimii ani (de la 5,1% în anul 2013 la 4,1% în 2017), lucrau sau se aflau în căutarea unui loc de muncă peste hotarele țării 318,4 mii persoane sau 25,3% din populația în vârstă de 15 ani şi mai mult, în acelaşi timp a fost înregistrată o uşoară creştere atât a ratei de activitate, cât și a ratei de ocupare a forţei de muncă (de la 41,4% la 42,2% și de la 39,3% la 40,5%, respectiv, în anul 2017 față de 2013) [9].

Pe fundalul acestei situaţii este necesar de menţionat faptul că ANOFM operează într-un context de creştere economică volatilă, cu o prevalență a locurilor de muncă slab plătite și de proastă calitate, de cele mai dese ori în economisea informală. Distribuția în funcție de cel mai înalt nivel de educație arată că cei mai mulţi şomeri au realizat studii gimnaziale 41,3%, pe când 20,4% dețineau studii profesionale și doar 8% aveau studii superioare.

Tabelul 1

Dinamica unor indicatori-efect din implementarea măsurilor active de stimulare a ocupării forţei de muncă de către ANOFM

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Numărul şomerilor înregistraţi, pers.	51378	43463	42166	50612	50063	42119
din care ponderea tinerilor (16-29 ani), în % din numărul total al şomerilor	35,2	35,6	33,6	32,3	31,0	28,8
Ponderea şomerilor plasaţi în câmpul muncii, %	30,29	38,47	38,81	33,2	35,2	39,5
Ponderea tinerilor plasaţi în câmpul muncii, %	32,5	41,8	44,1	37,1	40,0	33,2

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tinerii absolvenţi ai cursurilor de formare profesională, pers.	1828	1822	2037	2089	1960	1694
din care plasaţi în câmpul muncii în % faţă de absolvenţi totali ai cursurilor	73,2	78,2	85,6	78,2	93,7	84,4
Numărul locurilor vacante, unităţi	35049	37530	41536	42345	44612	45429
Informare şi consiliere profesională	48652	53344	55833	65392	70659	88603
Seminare de instruire în tehnici şi metode de căutarea unui loc de muncă	8147	9522	6847	9649	9872	7405
Clubul muncii	3821	4274	4104	4686	4531	4400
Numărul beneficiarilor de servicii de preconcediere, persoane	1693	2238	869	2146	1260	906
Târgul locurilor de muncă	91	84	78	73	73	66
Şomeri antrenaţi la lucrări publice	1739	1812	1619	1773	1834	2023
Rata şomajului înregistrat, %	2,8	1,9	1,7	2,1	2,1	1,8

Sursa: ANOFM, www.anofm.md

Din analiză reiese că în anul 2017 structura şomerilor după vârstă a fost neuniformă: din 42119 şomeri înregistraţi, 22,2% erau persoane în vârstă de peste 50 ani şi 28,8% erau persoane tinere în vârstă de până la 29 ani, iar din totalul şomerilor înregistraţi numai 39,5% (16648 persoane) au fost plasaţi în câmpul munci. Din totalul şomerilor înregistraţi cei care locuiesc în zonele rurale au constituit circa 62,7% (figura 1).

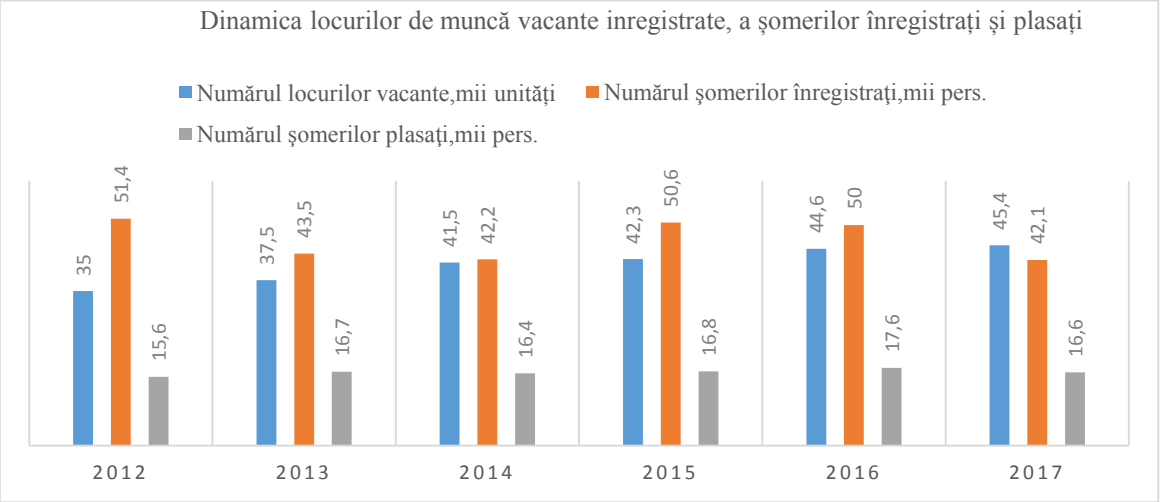

Figura 1. Dinamica locurilor de muncă vacante înregistrate a şomerilor înregistraţi şi plasaţi
Sursa: ANOFM, www.anofm.md

Actualmente, Republica Moldova se confruntă cu multiple provocări pe piaţa muncii, precum emigrarea forţei de muncă, decalajul între cererea şi oferta forţei de muncă, calitatea şi atractivitatea învăţământului profesional tehnic, sistemul subdezvoltat de formare continuă, lipsa oportunităţilor de ocupare în mediul rural, fapt ce contribuie la plasarea deficilă în câmpul muncii a şomerilor din mediul rural şi, în special, al tineretului. În consecinţă, se înregistrează o creştere continuă a emigrării forţei de muncă şi reducerea continuă a populaţiei active, fapt care condiţionează deficitul forţei de muncă în anumite sectoare ale economiei naţionale.

În acest context, dezvoltarea unei politici şi a unui cadru juridic nou oferă posibilitatea de a aborda o serie de probleme nesoluţionate în proiectarea, monitorizarea şi evaluarea unei politici active privind ocuparea forţei de muncă. Politicile de promovare a unei ocupări de calitate reprezintă o premisă pentru realizarea unei creşteri economice durabile, incluzive şi inteligente. Pentru a atinge acest obiectiv, apare necesitatea fundamentării pe baze ştiinţifice a politicilor, precum şi îmbunătăţirea cadrului de drept, de elaborare, implementare şi monitorizare. La fel de important este şi dialogul social la toate nivelurile, pentru a facilita adoptarea, implementarea şi respectarea politicilor naţionale, sectoriale şi locale cu impact pe piaţa muncii, care să asigure echitate şi şanse egale. Reieşind din această, Ministerul Sănătăţii, Muncii şi Protecţiei Sociale, ca un organ public central abilitat de obiectivul în domeniu, cu sprijinul Biroului Internaţional al Muncii, a elaborat proiectul de lege privind promovarea ocupării forţei de muncă şi asigurarea împotriva şomajului [10], care recent (iunie 2018) a fost adoptat de către Parlamentul Republicii Moldova. Acest act legislativ conţine

un nou portofoliu de programe active pe piața forței de muncă, inclusiv formarea la locul de muncă, contracte de muncă, de formare, subvenții pentru recrutare, subvenții pentru adaptarea locului de muncă şi granturi pentru auto-angajare, care ulterior ar putea fi îmbogățit cu programe de stagii pentru tineri şi pentru cei care întră pe piața muncii pentru prima dată. Promovarea politicilor de ocupare a forței de muncă relevante, prin aplicarea diferitor tipuri de măsuri active de susținere a ocupării forței de muncă, are un rol important în sporirea nivelului de ocupare a forței de muncă, încurajându-se astfel participarea activă pe piața muncii şi reducerea, prin aceasta, a dependenței de asistență socială. Totodată, implementarea măsurilor eficiente de ocupare a forței de muncă, în sensul modernizării şi adaptării acestora la necesitățile pieței muncii, este una şi din prioritățile Acordului de Asociere dintre Republica Moldova şi Uniunea Europeană. În acest context, noua lege are ca scop prevenirea şi reducerea şomajului şi efectelor sociale ale acestuia, reducerea riscului de şomaj şi asigurarea unui nivel ridicat al ocupării şi adaptării forței de muncă la cerințele pieței muncii.

În mod legislativ, a fost stabilită o nouă abordare privind ocuparea forţei de muncă pe piaţa muncii din Republica Moldova, prin implicarea, deschiderea şi participarea persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă şi a angajatorilor la implementarea măsurilor de promovare a ocupării forţei de muncă. Spre deosebire de legislaţia existentă, vor fi aplicate noi măsuri active de ocupare a forței de muncă, adaptate nevoilor diferitor categorii de şomeri şi angajatori, prin diversificarea formelor de formare profesională a şomerilor, fiind introdusă instruirea la locul de muncă pentru şomerii fără o calificare, stagiarii profesionale pentru şomerii fără experiență de muncă, în special tineri. De asemenea, potrivit prevederilor stipulate în noua lege, se vor acorda subvenții angajatorilor care angajează şomeri şi necesită suport suplimentar, celor care adaptează locurile de muncă necesităților persoanelor cu dizabilități, întreprinderilor, care creează locuri de muncă în mediul rural şi angajează la aceste locuri de muncă şomeri şi cei care inițiază afacerea proprie şi îşi creează loc de muncă.

La elaborarea Legii privind promovarea ocupării forței de muncă şi asigurarea împotriva şomajului sa ținut cont de practicile europene în domeniul politicilor de ocupare a forței de muncă, având scopul de a contribui la crearea locurilor noi de muncă în mediul rural, sporirea competitivității forței de muncă şi respectiv, diminuarea decalajului între cererea şi oferta forței de muncă, creşterea ratei de ocupare, în mod special în mediul rural, creşterea numărului persoanelor plasate în câmpul muncii din rândul şomerilor cu dizabilități şi a celor care sunt supuse riscului social, consolidarea dialogului social pe piața muncii prin instituirea Consiliilor tripartite pe lângă Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă şi agențiile teritoriale de ocupare a forței de muncă.

Întru atingerea scopurilor stipulate în noua lege sunt prevăzute un şir de obiective ca:

- revizuirea sistemului de măsuri de ocupare a forței de muncă, orientate spre modernizarea, diversificarea şi adaptarea acestora la necesitățile individuale ale şomerilor, cât şi la circumstanțele pieței muncii;
- motivarea angajatorilor de a se implica în diminuarea şomajului şi facilitatea ocupării şomerilor;
- clarificarea atribuţiilor subiecţilor implicaţi în sistemul ocupării forţei de muncă în vederea eficientizării activităţii fiecăruia;
- revizuirea statutului de şomer, astfel încât să se asigure accesul unui cerc mai larg de persoane la măsurile de ocupare a forței de muncă, în special la măsurile active de ocupare a forţei de muncă.

Legea nouă reprezintă o lege-cadru în domeniul ocupării forței de muncă şi se substituie Legea nr.102 din 13 martie 2003 privind ocuparea forței de muncă şi protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă. Acest act legislativ este structurat în câteva capitole, în cele mai principale se evidenţiază unele abordări noi şi sunt legate de elaborarea, coordonarea, implementarea şi controlul politicii de promovare a ocupării forței de muncă; monitorizarea pieței muncii; statutul şomerului; măsuri de ocupare a forței de muncă; finanţarea măsurilor de ocupare a forței de muncă etc. În opinia noastră, legea respectivă conține un şir de măsuri atractive în domeniu.

Astfel, elaborarea, coordonarea, implementarea şi controlul politicii de promovare a ocupării forţei de muncă se va efectua prin fortificarea rolului autorităților publice locale în domeniul ocupării forţei de muncă, urmând ca ei să participe la elaborarea planurilor de acțiuni ale agențiilor teritoriale pentru ocuparea forței de muncă, colaboreze cu agențiile teritoriale în vederea sprijinirii lor la acordarea măsurilor de ocupare a forței de muncă, precum şi la monitorizarea evoluții de pe piaţa muncii în teritoriile respective.

Spre deosebire de legislația existentă legea menționată conține un capitol nou „Monitorizarea pieței muncii", în care a stabilit că în calitate de instituție responsabilă de monitorizarea pieței muncii este numită Agenţia Naţională pentru Ocuparea Forţei de Muncă. Totodată, în calitate de instrumente pentru realizarea monitorizării sunt prevăzute:

a) evidența persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, şomerilor, locurilor de muncă vacante, care va continua să se realizeze de ANOFM, prin efectuarea şi actualizarea registrelor de evidență;

b) analiza şi prognoza pieţei muncii – un alt instrument al ANOFM în scopul monitorizării pieţei muncii, care se va efectua în baza:

- datelor statistice deținute cu privire la persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă, șomerii și locurile de muncă vacante;
- rezultatelor chestionării angajatorilor privind cererea de muncă;
- analizelor situației în economia națională și prognozelor economice existente;
- rezultatelor evaluării impactului măsurilor de ocupare a forței de muncă, în special a măsurilor de promovare a ocupării forței de muncă;
- prognozelor cererii privind calificările și competențele forței de muncă;
- datelor statistice cu privire la piața muncii colectate de Biroul Național de Statistică;
- rezultatelor cercetărilor științifice.

Totodată, este necesar de menţionat că analiza pieţei muncii va putea fi efectuată atât de Ministerul Sănătăţii, Muncii şi Protecţiei Sociale, cât şi de furnizori de servicii specializaţi în domeniul pieţei muncii, care vor fi contractaţi de ANOFM;

c) evaluarea impactului măsurilor de ocupare a forței de muncă urmează să fie realizat de ANOFM în baza unei metodologii speciale, aprobate de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.

Un interes deosebit reprezintă capitolul privind „Statutul șomerului”. Noua lege operează cu două concepte – persoana aflată în căutarea unui loc de muncă și șomer. Prima novație, spre deosebire de legea în vigoare, este că statutul de șomer nu mai este legat nemijlocit de existența sau nu a veniturilor, acestea fiind condiții determinante pentru beneficierea sau nu de asigurarea de șomaj.

În capitolul „Măsurile de ocupare a forței de muncă” sunt prevăzute măsurile implementate în scopul prevenirii șomajului, creșterii șanselor de ocupare a persoanelor în căutarea unui loc de muncă și stimulării angajatorilor pentru încadrarea în muncă a șomerilor și crearea de noi locuri de muncă, cât și în scopul realizării strategiilor şi politicilor elaborate în vederea protecţiei persoanelor pentru riscul de şomaj, asigurării unui nivel ridicat al ocupării şi adaptării forţei de muncă la cerinţele pieţei muncii. Măsurile de ocupare a forței de muncă includ: măsuri de promovare a ocupării forței de muncă; programe de facilitare a ocupării forței de muncă; asigurarea de șomaj. Toate măsurile de ocupare a forţei de muncă, dar în special măsurile de promovare a ocupării forţei de muncă şi asigurarea de şomaj, urmează să fie prestate/implementate atât în baza prevederilor noii legi, cât şi conform regulilor şi procedurilor aprobate de Guvern în acest sens.

Noua lege prevede că beneficiarii măsurilor de ocupare a forţei de muncă, nu mai utilizează noțiunea de „beneficiar” în același sens pe care îl utilizează fosta Legea nr.102 din 13 martie 2003. Astfel, la categoria „beneficiarilor” a măsurilor de ocupare a forţei de muncă se referă cât persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă, atât şi angajatorii. Deci, persoana aflată în căutarea unui loc de muncă a fost definită ca persoana care întreprinde acțiuni concrete pentru a-şi găsi un loc de muncă, prin mijloace proprii sau prin înregistrarea la agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă.

Măsurile active de ocupare a forţei de muncă sunt adresate şomerilor şi angajatorilor, şi sunt acordate în scopul creşterii şanselor de ocupare a forţei de muncă: fie prin crearea de noi locuri de muncă, fie prin înlesnirea accesului la locurile de munca vacante. Legea nouă reglementează un şir de măsuri active de ocupare a forţei de muncă, care pot fi implementate de ANOFM, inclusiv: formarea profesională; subvenționarea locurilor de muncă; suport pentru crearea sau adaptarea locului de muncă; stimularea mobilității forței de muncă.

Formarea profesională reprezintă o măsură-cheie activă, care contribuie la sporirea şanselor de a găsi un loc de muncă corespunzător aspiraţiilor şi pregătirii profesionale şi are ca scop creşterea posibilităţilor de ocupare a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă. Această măsură se realizează de către furnizorii de servicii de formare profesională, publici sau privaţi, autorizaţi în condiţiile legii sau la angajatori, prin următoarele forme de: cursuri de calificare, recalificare, perfecţionare şi specializare; instruirea la locul de muncă în cadrul unităţii; stagii profesionale; certificarea cunoştinţelor şi competenţelor dobândite în contexte de educaţie formală şi informală. Ponderea cea mai mare a persoanelor înmatriculate la cursuri de formare profesională o deţin şomerii tineri cu vârsta cuprinsă între 16-29 ani (figura 2).

Subvenționarea locurilor de muncă reprezintă o măsura importantă destinată şomerilor supuși riscului de excluziune socială, cu scopul facilitării integrării acestora în câmpul muncii, la aşa categorii de şomeri precum:

- persoanele în vârstă de 50 ani şi peste;
- persoanele eliberate din locurile de detenție;
- victimele ale traficului de ființe umane, după reabilitarea psihologică și socială;
- persoanele care se luptă cu consumul de substanțe, după reabilitarea socială și psihologică;
- victimele violenței în familie; etc.

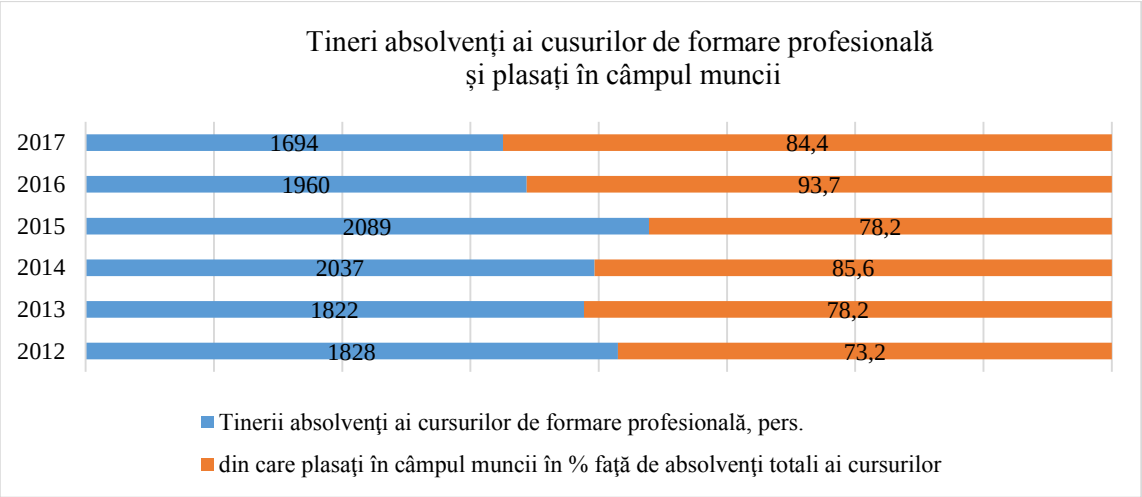

Figura 2. Dinamica tinerilor absolvenți ai cursurilor de formare profesională și plasarea lor în câmpul muncii, 2012-2017

Sursa: ANOFM, www.anofm.md

Astfel, stimularea angajatorilor în vederea angajării persoanelor din categoriile care au fost direcționate de către agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă, va fi efectuată prin oferirea de subvenții lunare în sumă egală cu 30% din mărimea salariului mediu pe economie pentru anul precedent, pe un termen de 6 luni, pentru fiecare șomer angajat. Subvenția se acordă în special pentru compensarea parțială a salariului șomerului angajat. Angajatorii subvenționați va avea obligația de a menține raporturile de muncă cu persoana angajată pe o perioada de cel puțin 12 luni de la data încheierii perioadei în care va primi subvenții. Angajatorul care va neglija această obligație și va desface din inițiativă proprie, contractul individual de muncă cu persoana angajată înainte de termenul 12 luni va avea obligația de a restitui subvențiile primite pentru acesta. Subvențiile se vor acorda pentru fiecare persoana angajată, o singură dată într-o perioadă de 36 luni consecutive, indiferent de numărul contractelor de muncă încheiate cu aceasta, în calitatea sa de șomer.

O altă măsură activă este suportul pentru crearea și adaptarea locului de muncă, destinată angajatorilor și șomerilor care vor crea locuri de muncă sau vor adapta locurile de muncă existente. Formele de suport, prevăzute de proiect, pe care le vor putea acorda agențiile teritoriale ale ANOFM sunt prin: acordarea de subvenții angajatorilor, pentru crearea sau adaptarea locurilor de muncă, conform necesităților persoanelor cu dizabilități; consultanța, asistența și sprijinirea inițierii unei activități independente sau a unei afaceri; susținerea proiectelor de inițiative locale. Este necesar de accentuat că fiecare dintre aceste trei forme de suport sunt noi sau parțial noi pentru legislația națională în domeniu. Totodată, este absolut nouă pentru cadrul normativ național și susținerea proiectelor de inițiative locale, care sunt cunoscute și implementate de alte state.

Stimularea mobilității forței de muncă, de asemenea, constituie o măsură activă, care stimulează, încurajează acceptarea unui loc de muncă plasat la o distanță relativ mai mare de domiciliu, decât în mod firesc. Astfel, noua lege prevede că șomerul care se va încadra cu contract individual de muncă la un loc de muncă, într-o altă localitate selectată de agenția teritorială, la o distanță mai mare de 20 km de localitatea în care își are domiciliul, va beneficia de o indemnizație unică de încadrare, egală cu un salariu mediu pe economie pentru anul precedent.

Cel care se va încadra cu contract individual de muncă la un loc de muncă, într-o localitate selectată de agenția teritorială, alta decât cea în care își are domiciliul, și, ulterior angajării, își va schimba domiciliul în localitatea în care se află locul de muncă, primește o indemnizație unică de instalare egală cu 5 salarii medii pe economie pentru anul precedent. Indemnizațiile vor putea fi acordate o singură dată, pentru fiecare perioadă în care persoana este înregistrată cu statut de șomer.

Orice modificare și schimbare a actelor legislative și normative necesită cheltuieli respective. Totodată, calculele prealabile privind sursele financiare necesare pentru aplicarea prevederilor stipulate în Legea nouă cu privire la promovarea ocupării forței de muncă a demonstrat că sumele necesare din bugetul de stat pentru acoperirea ajutorului de șomaj se vor diminua, și anume:

- conform Legii nr.102 din 13 martie 2003, art. 30 lit. b) persoanele beneficiază de ajutor de șomaj dacă au lucrat și au un stagiu de cotizare în sistemul asigurărilor sociale de stat de cel puțin 9 luni din ultimele 24

de luni calendaristice premergătoare datei înregistrării.

În Legea nouă este stipulat că pentru a beneficia de ajutor de şomaj este necesar de a avea un stagiu de cotizare de 12 luni, dar nu doar 9 luni. Din analiza datelor statistice pentru anul 2017 s-a stabilit că au beneficiat de ajutor de şomaj doar 10,6% din numărul total de şomeri înregistraţi la agenţiile teritoriale, cauza fiind ca nu toţi şomerii întrunesc condiţia dată pentru a fi beneficiari de ajutor de şomaj;

- conform legii noi se micşorează perioadele de acordare a ajutorului de şomaj şi anume:

a) de la 12 la 9 luni – în cazul unui stagiu de cotizare de peste 15 ani;

b) de la 9 la 7 luni – în cazul unui stagiu de cotizare între 10 şi 15 ani;

c) de la 6 luni la 5 luni – în cazul unui stagiu de cotizare de până la 10 ani, dar nu mai puţin de 12 luni.

Actualmente, cuantumul minim al ajutorului de şomaj nu poate fi mai mic decât un salariu minim pe ţară (1000,0 lei) şi maxim nu poate depăşi un salariu mediu pentru anul precedent (5084,0 lei). În legea nouă este stipulat doar cuantumul maxim, cel minim a fost exclus, adică ajutorul de şomaj în unele cazuri va fi mai mic de 1000,0 lei. Analizând structura beneficiarilor după mărimea ajutorului de şomaj, conform datelor statistice cu o pondere destul de înaltă se atestă persoanele care primesc ajutorul de şomaj în cuantum minim de 1000,0 lei. Acest fapt se datorează nivelului scăzut al salariului mediu realizat în perioada de decontare conform certificatelor de salariu prezentate de către şomeri pentru stabilirea ajutorului de şomaj. Ca rezultat, noile prevederi nu stimulează creşterea ajutorului de şomaj, dar motivează desfăşurarea unei activităţi remunerate şi, cu atât mai mult, motivează remunerarea legală, deschisă a persoanelor, de aceasta este determinat ajutorul de şomaj ce urmează să îl primească.

Concluzii. Susţinerea şi implementarea noii Legi privind promovarea ocupării forţei de muncă şi asigurarea împotriva şomajului va oferi o nouă abordare problematicii ocupării forţei de muncă pe piaţa muncii din Republica Moldova. Adoptarea acestei legi presupune existenţa unui cadru normativ ajustat practicilor şi reglementărilor comunitare, noile măsuri vor implica şi participarea persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, precum şi a angajatorilor la implementarea măsurilor de ocupare a forţei de muncă, fapt ce va duce la diminuarea ratei şomajului şi va asigura adaptarea forţei de muncă la necesităţile cererii de forţă de muncă calificată. Concomitent, pentru asigurarea implementării noii legi, se propune reactualizarea cadrului legislativ şi normativ în corespundere cu standarde UE, fapt ce va reglementa procedurile de implementare a măsurilor de ocupare a forţei de muncă.

Referinţe bibliografice

1. Hotărârea Guvernului Republici Moldova cu privire la aprobarea Planului naţional de acţiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană în perioada 2017-2019: nr. 1472 din 30.12.2016. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2017, nr. 103-108, art. 271.
2. Programul de activitate a Guvernului pentru anii 2016-2018. Chişinău, 2016. [Accesat 12.06.2018]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/guvernul_republicii_moldova_-_programul_de_activitate_al_guvernului_republicii_moldova_2016-2018.pdf
3. Hotărârea Guvernului la aprobarea Strategiei naţionale privind ocuparea forţei de muncă pentru anii 2017-2021: nr. 1473 din 30.12.2016. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2017, nr. 109-118, art. 272.
4. Legea privind aprobarea Strategiei Naţionale de Dezvoltare "Moldova 2020": nr. 166 din 11.07.2012. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 245-247, art. 791.
5. Europa 2020. O strategie europeană pentru o creştere inteligentă, ecologică şi favorabilă incluziunii. [Accesat 07.062018]. Disponibil: https://www.mae.ro/sites/default/files/file/Europa2021/Strategia_Europa_2020.pdf
6. Legea privind ocuparea forţei de muncă şi protecţia socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă: nr. 102-XV din 13.03.2003. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2003, nr. 70-72, art. 312.
7. Evaluarea funcţională şi organizatorică a Agenţiei Naţionale pentru Ocuparea Forţei de Muncă anul 2009. Biroul Internaţional al Muncii (ILO). [Accesat 07.06.2018]. Disponibil: www.anofm.md
8. Forţa de muncă în Republica Moldova. Ocupare şi şomaj. Biroul Naţional de Statistică. Chişinău, 2016. [Accesat 05.052018]. Disponibil: http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=107
9. Ancheta Forţei de Muncă, 2012-2017. [Accesat 07.06.2018]. Disponibil: http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN__MUN030/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9
10. Ministerul Sănătăţii, Muncii şi Protecţiei Sociale. [Accesat 07.05.2018]. Disponibil: www.msmps.gov.md

Recomandat spre publicare: 28.06.2018

EVALUAREA PERFORMANȚEI POLITICILOR CU IMPACT ASUPRA PROTECȚIEI SOCIALE A POPULAȚIEI ÎMBĂTRÂNITE: REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE DE REORIENTARE

Ana TOMCEAC[1], cercetător științific,
CCD, Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova

Improving the effectiveness of social protection and increasing its role in the wellbeing of the aging population in Moldova was highlighted by improving the social security benefits and social assistance. The present study aims to analyze the performance of social protection policies to the aging population and identifying policies with the greatest impact on the social determinants related to their protection. The level of protection has been assessed by applying key performance indicators from which it has been demonstrated: economic dependence, demographic dependence, dependency of the public pension system, and the sustainability of the financial coverage of social spending. The article will be useful to public authorities, students, researchers involved in economic science and specialists who develop social policies.

***Keywords**: social protection, social assistance, social services, pension, performance indicators.*

Eficientizarea sistemului de protecție socială și creșterea rolului acestuia în asigurarea bunăstării populației îmbătrânite în Republica Moldova s-a evidențiat prin perfecționarea sistemului de prestații de asigurare socială și asistență socială. Prin prezentul studiu se urmărește analiza performanței politicilor de protecție socială a populației îmbătrânite și identificarea politicilor cu cel mai mare impact asupra determinanților sociali legați de protecția acestora. Nivelul protecției a fost evaluat prin aplicarea unor indicatori de performanță, principalele dintre care au demonstrat: dependența economică, dependența demografică, dependența sistemului public de pensii și durabilitatea sistemului de acoperire financiară a cheltuielilor de ordin social. Articolul va fi util autorităților publice, studenților și cercetătorilor implicați în știința economică și specialiștilor care dezvoltă politicile sociale.

***Cuvinte-cheie**: protecție socială, asistență socială, servicii sociale, pensii, indicatori de performanță.*

JEL Classification: J14, J18, H75, I39.
CZU: 364.07-053.9

Introducere. Problema calității vieții a populației este una dintre problemele actuale în cadrul politicilor strategice ale țării și anume a politicilor de protecție socială a populației îmbătrânite. Nevoile de sănătate și de îngrijire ale acestora constituie un fenomen real și este însoțit de creșterea dependenței persoanelor în etate de populația economic activă. Numărul de persoane în vârstă de peste 65[2] de ani în Republica Moldova a crescut cu aproape o pătrime în ultimul deceniu și se va dubla, conform prognozelor, până în 2050, dar către 2060 va constitui 30 la sută[3]. Pierderea competitivității pe piața forței de muncă în vârsta pre-pensionară și pensionară, situația financiară instabilă, sănătate agravată de vârsta constituie o caracteristică a populației îmbătrânite. Totodată, se observă un declin în responsabilitatea familiei pentru furnizarea serviciilor de îngrijire a persoanelor în etate și asigurarea nevoilor lor. Îmbătrânirea modifică substanțial nevoile și, respectiv, cererea pentru asistența medico-socială, creează un nou tip de cerere din partea vârstnicilor și are un impact asupra diferitor sfere socioeconomice și, în mod semnificativ, asupra cheltuielilor publice. În același timp, reducerea numărului persoanelor ocupate provoacă reducerea veniturilor fiscale ce contribuie la creșterea poverii financiare asupra bugetului public. Astfel, îmbătrânirea demonstrează o legătură strânsă cu durabilitatea financiară a sistemului de asistență socială prin următoarele aspecte: creșterea costului serviciilor social medicale, excluziunea socială și dificultatea în asigurarea unui nivel de trai decent al persoanelor vârstnice, ce contribuie la noi provocări în vederea accesibilității, calității și viabilității financiare a sistemului de protecție socială. Deși prezenta cercetare abordează unele aspecte ale politicilor de protecție socială cu cel mai

[1] © Ana Tomceac, ana.tomceac@mail.ru

[2] Conform recomandării Eurostat vârsta de 65 de ani este recomandă drept limita de la care o persoană se consideră vârstnică. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Population_structure_and_ageing

[3] Raport nr.112339-MD: Abordarea securității economice a persoanelor vârstnice în Moldova prin prisma drepturilor omului, Grupul Băncii Mondiale
http://documents.worldbank.org/curated/en/657251493392758897/pdf/112339-ROMANIAN-137p-Moldova-Aging-PostDM-FINAL-translated.pdf

mare impact asupra determinanților sociali legați de protecție anumitor categorii de populației în lucrare accentul a fost pus pe populația îmbătrânită.

Performanța politicilor de protecție socială a populației îmbătrânite. Transformările structurale economice, reformele care au avut loc în societate au contribuit la agravarea situației social-economică a populației prin: diminuarea esențială a veniturilor reale ale populației, în special, a surselor principale ale acestora (a salariilor, pensiilor) şi diferențierea populației după venitul obținut pe activități economice, sub aspectul mediului de reședințe – orașele mari, orașele mici, mediul rural, structura familiilor în componența cărora sunt persoanele din categoriile social vulnerabile etc. În afară de reducerea continuă a raportului dintre numărul populației active din punct de vedere economic şi numărului celor inactivi sau consumatori, cresc şi cerințele de sănătate ale vârstnicilor pe măsura creşterii speranței de viață, fapt ce constituie o provocare pentru realizarea politicilor de prevenire a marginalizării şi excluziunii sociale a vârstnicelor. Prin urmare, acest lucru duce la o modificare a mecanismelor existente de finanțare a cheltuielilor publice cu creştere continuă a poverii financiare asupra costurilor aferente pensiilor, serviciilor medicale şi serviciilor de îngrijire de lungă durată. Dat fiind faptul că populația îmbătrânită se confruntă cu anumite riscuri care afectează bunăstarea lor[1] sistemul de protecție socială a persoanelor vârstnice include: asigurări de bătrânețe, asigurări de sănătate, asistența sociala a vârstnicilor. Drept categorie social-economică protecția socială presupune în sine relațiile de distribuire a venitului național cu scopul asigurării standardelor naționale stabilite în condițiile acțiunii riscurilor sociale[2]. Sistemul național al protecției sociale s-a format şi funcționează ținând cont de specificul dezvoltării economice, sociale şi culturale ale țării (figura 1).

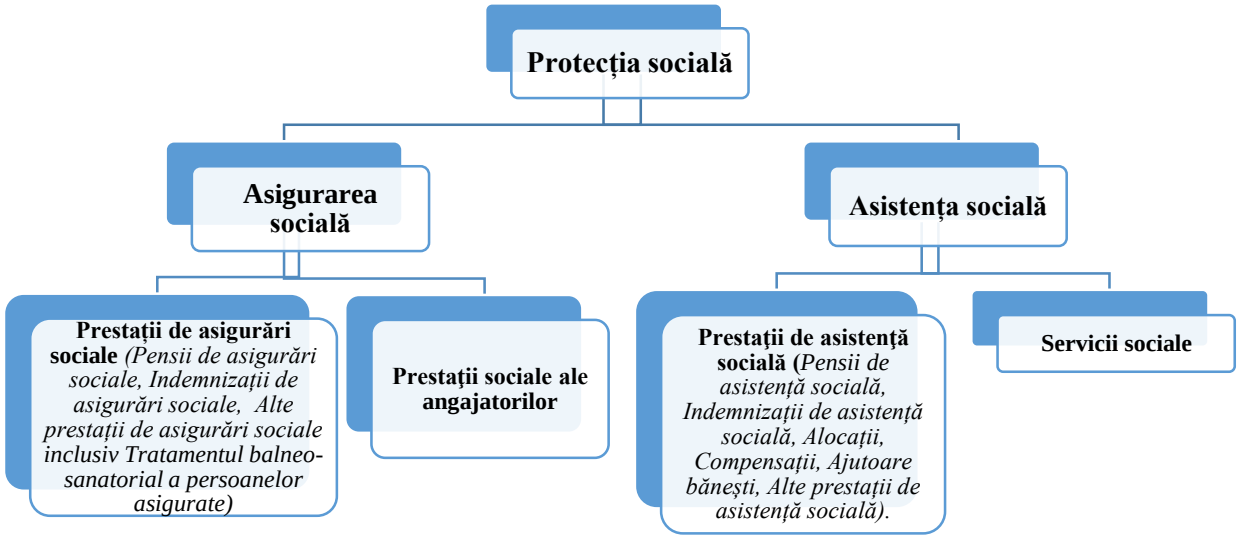

Figura 1. Structura sistemului de protecție socială

Sursa: Raport privind executarea bugetului asigurărilor sociale de stat în anul 2017, http://www.cnas.md

Eficientizarea sistemului de protecție socială şi creşterea rolului acestuia în asigurarea bunăstării populației îmbătrânite în Republica Moldova s-a evidențiat prin perfecționarea sistemului de prestații de asigurare socială şi asistență socială, nivelul acesteia a fost evaluată prin aplicarea unor indicatori de performanță prin care au fost demonstrat:

- *dependența economică a fost caracterizată prin micşorarea ponderii persoanelor economic active şi creşterea celei economic inactive;*
- *dependența demografică a fost caracterizată prin creşterea ponderii populației peste vârsta aptă de muncă în populația în vârstă aptă de muncă;*

[1] Din riscuri care provoacă bunăstarea populației îmbătrânită fac parte: deteriorarea sănătății, lipsa resurselor suficiente pentru menținerea unui nivel decent de trai, dependența de asistență socială şi sprijin financiar din partea altora.

[2] În sensul Legii asistenței sociale, nr.547-XV din 25 decembrie 2003(cu modificările ulterioare) sub noțiunea riscului social se subînțelege „pericol pentru persoană sau familie de a fi afectată de consecințele economice negative ale pierderii potențialului fizic, statutului ocupațional sau social (boală, accident, dezabilitate, îmbătrânire, deces, maternitate, şomaj, inadaptare socială etc.).”

- dependența sistemului public de pensii a fost caracterizată prin creșterea ratei de dependența sistemului public de pensii;

- durabilitatea sistemului de acoperire financiară a cheltuielilor de ordin social a fost caracterizată prin menținerea cheltuielilor în valori reale la nivelul anului precedent.

Totodată, creșterea continuă a costurilor întreținerii locuinței, serviciilor și produselor alimentare concomitent cu veniturile insuficiente ale populației îmbătrânite, precum și creșterea categoriilor de vârsta de 65 ani și peste, provoacă reforma politicilor sociale continue și modernizarea protecției sociale. În prezent, protecția socială a vârstnicilor este asigurată de o serie de legi și regulamente care determină direcția și principiile de bază ale politicii de stat în acest domeniu. Baza reformelor legislative în domeniul orientate spre armonizarea legislației Republicii Moldova cu standardele internaționale constituie ansamblul de documente promovate de ONU, OMS, Consiliul Europei, UE și alte organizații internaționale. Standardele internaționale menționate sunt îndreptate spre asigurarea protecției sociale a persoanelor vârstnice în condițiile de îmbătrânire a populației prin prioritatea promovării calității vieții, îmbătrânirii active și combaterea discriminării vârstnicilor[1].

Astfel, bătrânețea, fiind considerată în spațiul european mai mult ca un risc de dependență și de excluziune socială, protecția socială a acestora constituie o temă prioritară. În vederea tendințelor privind integrarea în UE, Republica Moldova continuă modernizarea sistemului de protecție socială conform valorilor stabilite în spațiu european, având la baza obiectivele comune în ce privește ajustarea sistemului național de protecție sociala la fenomenul de îmbătrânire a populației, având în vedere: asigurarea viabilității sistemului pe termen lung; promovarea politicilor demografice (de creștere a fertilității sau/și axate pe longevitate); perfecționarea politicilor sociale strategice la bază cărora stau principiile de integrare/segregare după vârsta, precum și inegalitățile pe piața muncii. De menționat că politicele UE nu au tendința de a reglementa tipologia modelelor de protecție socială sau toate aspectele sistemelor naționale de protecție socială, dar normele generale propuse determină doar standardele sociale minime nivelul cărora guvernarea țârilor participante se obligă să nu le micșoreze.

Posibilitatea asigurării unui nivel adecvat al protecției sociale este dependent de modele de bază (subînțelege ansamblu de principii de organizare și funcționare a programelor sociale) [2] și volumul mijloacelor financiare preconizate. În 2017, măsurile de protecție socială au consumat mai mult de o treime din cheltuielile Bugetului Public Național (BNP), circă - 34,5% din total cheltuieli, sau circă 13,2% din Produsul Intern Brut (PIB) față de 28,7% în medie pe UE (2014). În 2018, volum de cheltuieli pentru protecția sociala se estimează mai puțin față de nivelul 2017, ceea ce reprezintă 13,0% din PIB și 33,9% din cheltuielile BPN și demonstrează în viitor o tendință de diminuare[3]. Printre cele mai însemnate riscuri pentru durabilitatea sistemului de acoperire financiară a cheltuielilor de ordin social pot fi menționate:

- îmbătrânirea/diminuarea forței de muncă și problemele migrației forței de muncă, care provoacă insuficiența capitalului uman pentru dezvoltarea durabilă a țării;

- diminuarea ofertei forței de muncă tinere, care parțial, din diverse motive sunt inactivi și nu întră pe piața muncii (în anul 2017 numai circa 3 din 10 tineri au fost ocupați);

- creșterea continuă a persoanelor dependente (la 1 ianuarie 2017 la 100 persoane în vârstă aptă de muncă reveneau 55,0 persoane în vârstă inaptă de muncă față de 49,9 la 1 ianuarie 2011).

---

[1] Declarația de la Viena (1998) - "A îmbătrâni în Europa: Solidaritatea între generații - baza coeziunii sociale"; Planul Internațional de Acțiune privind îmbătrânirea și Declarația Politică (2002); Carta Socială Europeană Revizuită care constituie un instrument care prevede dreptul la protecția împotriva sărăciei și excluderii sociale; Tratatul de la Amsterdam și Carta Drepturilor Fundamentale adoptată la 7 decembrie 2000 (în versiunea ratificată în 2007) care stabilește drepturile persoanelor în etate; Codul European de Securitate Socială **(**Partea a V-a) care prevede garantarea prestațiilor care se adresează riscului de bătrânețe; Recomandarea Consiliului Europei nr. 1428(1999) "Viitorul cetățenilor vârstnici: protecție, participare și promovare"; Recomandarea Consiliului Europei Nr. R (98) 9 privind dependența; Recomandarea Consiliului Europei nr. 92/442/CCE privind dezvoltarea sistemelor de protecție socială în bază principiilor determinate în următoarele domenii: boală, maternitate, șomaj, incapacitate de muncă, bătrânețe, familie; Recomandarea Comitetului de Miniștri nr. R(87)22 privind depistarea și supravegherea problematicii persoanelor vârstnice și alte acte normative la nivel european. http://ec.europa.eu/

[2] La nivel oficial Comisia Europeană a recunoscut că în țările UE domină patru modele de bază (subînțelege ansamblu de principii de organizare și funcționare a programelor sociale într-o țară sau alta): Modelul continental sau Bismarck-ian, modelul anglo-saxon sau modelul Beveridge, modelul scandinav și modelul european de Sud.

[3] Cadrul bugetar pe termen mediu (2017-2019) Aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1011 din 26 august 2016. http://www.mf.gov.md, http://ec.europa.eu/eurostat/

Sistemul de protecţie socială include două domenii interdependente*: asigurările sociale şi asistenţa socială*. Ponderea cheltuielilor preconizate pentru aplicarea măsurilor de protecţie socială este semnificativă şi pentru 2018 constituie mai mult de jumătate a cheltuielilor domeniului social (tabelul 1). Conform estimărilor Ministerului Finanţelor, în anul 2018, cheltuielile de protecţie socială ale bugetului public naţional, vor demonstra o creştere cu circa 6,6% faţă de anul precedent. Dar, ţinând cont de Indicele preţului de consum mediu anual prognozat, creşterea estimată va fi cu mult mai mică şi va atinge circă 0,6%.

Totodată, având în vedere că modificarea cererii populaţiei din grupa îmbătrânită privind consumul produselor şi serviciilor contribuie la creşterea serviciilor de îngrijire social medicale şi de sănătate, ca rezultat vor afecta finanţele publice preconizate pentru: *pensii, asistenţă medicală şi îngrijiri pe termen lung*. Conform acestui punct de vedere, pe măsură ce numărul de persoane îmbătrânite va creşte, atât în termeni absoluţi cât şi în comparaţie cu populaţia activă, cheltuielile de ordin social ale bugetului public naţional vor creşte în anul 2018 faţă de anul 2017 cu 5,3%. Dar, ţinând cont de Indicele preţului de consum mediu anual prognozat, valoarea estimată a cheltuielilor de ordin social nu va creşte şi va atinge circă 99,4% din valoarea anului 2017.

Tabelul 1

Evoluţia unor indicatori privind cheltuielile bugetului public naţional, 2016-2018

	2016	**2017 prog.**	**2018 prog.**	**2018 faţă de 2017**
Cheltuieli recurente, total, mild.lei	50563,6	52399,4	56149,3	107,2
Cheltuieli publice recurente pentru protecţia sociala, mild.lei	17359,0	18877,6	20126,7	106,6
Indicele preţului de consum mediu anual, %	106,4	105,5	105,9	+0,4 p.p.
Cheltuielile de ordin social, total, mild.lei	34640,9	36450,2	38375,6	105,3
Ponderea cheltuielilor pentru protecţia sociala recurente în suma totală a cheltuielilor, %	32,9	34,5	33,8	- 0,7 p.p.
Ponderea cheltuielilor pentru protecţia sociala în cheltuielile de ordin social, %	50,1	51,8	52,4	0,6 p.p.
Cheltuielile pentru protecţia sociala, % din PIB	13,0	13,2	13,0	- 0,2 p.p.

Sursa: Cadrul bugetar pe termen mediu (2017-2019), http://www.mf.gov.md, http://www.statistica.md/

Unul din cei mai des utilizaţi indicatori de performanţă ai cheltuielilor de stat pentru protecţia socială constituie *Ponderea cheltuielilor pentru pensii în PIB* care ne permite să evaluăm povara cheltuielilor pentru pensii asupra economiei naţionale şi capacitatea de a asigura protecţia persoanelor vârstnice. Impactul unor factori asupra cheltuielilor pentru achitarea pensiilor, exprimate ca pondere în PIB, poate fi demonstrat prin analiza factorilor reflectaţi în tabelul 2 care permite evidenţierea efectelor fiecărui factor de impact. Cercetările în domeniu demonstrează că *Raportul de dependenţă demografică* este un factor principal, care contribuie la majorarea sau diminuarea cheltuielilor publice pentru pensii şi creşterea acestui raport în 2017 de 1,3 p.p. faţa de anul precedent demonstrează îmbătrânirea continuă a populaţiei şi provoacă *majorarea* cheltuielilor pentru pensii în PIB.

Având în vedere creşterea populaţiei peste vârsta aptă de muncă cu circă 22% faţă de anul precedent, *Rata de acoperire* caracterizată prin numărul de pensionari de toate vârstele la o 100 persoane peste vârsta aptă de muncă a demonstrat în perioada respectivă o scădere de 3,2 p.p. faţă de anul 2016 (de la 112,4 până la 109,2 pensionari pe o 100 de persoane peste vârsta aptă de muncă). Dar, totuşi acest indicator a demonstrat că în categoria de beneficiari de pensii sunt prezente şi alte vârste care nu/sau parţial au contribuit la acumularea contribuţiilor de asigurare. În total persoanele care primesc pensii în 2017 numai 77% sunt pensionari pentru limita de vârsta fapt ce contribuie la *creşterea* cheltuielilor pentru achitarea pensiilor în PIB şi confirmă necesitatea reformării continuă a sistemului de pensii. Creşterea neesenţială a *ocupării* în 2017 de 0,02 p.p. faţa de anul precedent (calculată ca Raportul dintre total populaţia în vârstă de 15 şi peste şi populaţia ocupată de aceeaşi vârstă) va contribui la scăderea numărului dependenţilor dar nu va genera o creştere a PIB-ului. Asupra factorului de ocupare un impact pozitiv a avut şi creşterea numărului persoanelor vârstnice (65 ani şi peste) active din punct de vedere economic. Rata de ocupare a persoanelor din această categorie de vârstă a crescut de la 11,4% în 2016 până la 11,6% în 2017.

Tabelul 2

Evoluția principalilor indicatori macroeconomici pentru anii 2016-2017

Indicatorii	2016	2017	2017 față de 2016
Produsul intern brut nominal, mild. lei	134,5	142,6*	+8,1
Cheltuieli pentru protecția persoanelor în etate, mild. lei	9,58	9, 98*	+0,4
Cheltuieli pentru pensii în PIB, %	*7,1*	*7,0**	*-0,1 p.p.*
Indicele prețurilor de consum mediu anual, %	100,0	106,6	+6,6
Rata de dependență demografică a populației vârstnice (ponderea populației peste vârsta aptă de muncă în populația în vârstă aptă de muncă[1])	27,3	28,6	+1,3 p.p.
Raportul dintre total populația în vârstă de 15 şi peste şi populația ocupată	2,45	2,47	+0,02 p.p.
Numărul pensionarilor de toate vârstele, mii pers.	711,7	716,0	+4,3
Rata de acoperire, %, pensionari/100 pers. peste vârsta aptă de muncă	112,4	109,2	-3,2 p.p.
Salariul mediu lunar nominal, lei	4 997,8	5 697,1	+699,3
Pensia medie *pentru limita de vârstă*[2], lei	1 301,1	1456,9**	+155,8
Rata de înlocuire a salariului prin pensie, %	26,0	*25,6*	*- 0,4 p.p.*

*Sursa: * Cadrul bugetar pe termen mediu (2017-2019), ** Mărimea medie a pensiei lunare stabilite pentru limită de vârstă începând cu anul 2017 este calculată inclusiv cu pensiile pensionarilor organelor de forță. http://www.mf.gov.md, http://www.statistica.md/, http://statbank.statistica.md/*

Nivelul de asigurare a vârstnicilor la bătrânețe. Pensiile au un rol important în asigurarea bunăstării persoanelor în vârsta înaintată şi au constituit în 2017 circă 54,2% din veniturile disponibile ale gospodăriilor constituite din pensionari. Unul dintre cel mai des utilizați indicatori de performanță al politicilor în domeniul constituie *Rata de înlocuire* a salariului prin pensie care reflectă un efect ambivalent: dintr-o parte demonstrează nivelul de asigurare a vârstnicilor la bătrânețe din altă parte majorarea relativă a cuantumului pensiei în salariul mediu pe economie, contribuie la creșterea cheltuielilor pentru achitarea pensiilor în PIB. În cazul nostru, Rata de înlocuire a salariului prin pensie este foarte mic şi în 2017 a demonstrat o reducere cu 0,4 p.p. (de la 26,0% în 2016 la 25,6% în 2017), pe când Codul european de securitate socială stabilește valoarea recomandată a acesteia de 40%. Micşorarea ratelor de acoperire cu pensii şi de înlocuire pot spori riscul de sărăcie a vârstnicilor. Pensiile au un rol important în reducerea sărăciei nu numai a vârstnicilor dar şi a gospodăriilor în componența cărora sunt aceștia: cum reiese din datele statistice pensiile reprezintă o sursă de venit esențială pentru cei săraci şi constituia în 2017 în jur de 20,1% din venitul total al gospodăriilor din rândul celor sărace (I quintilă), comparativ cu 14,0% în rândul celor ne săraci (V quintilă)[3]. Sistemul public de asigurări sociale oferă tuturor participanților dreptul de a beneficia atât de o protecție pe termen lung (pensie de asigurări sociale), cât şi de o protecție pe termen scurt a celor asigurați – în cazul incapacității temporare de muncă a persoanei. Fiind un component al Bugetului Public Național, bugetul asigurărilor sociale de stat (BASS), prin programul național „*Protecția socială*", acoperă 11 subprograme de cheltuieli finanțate atât din resursele generale ale BASS care au constituit 71,5% în totalul cheltuielilor, cât şi din transferuri de la bugetul de stat – 28,5%. Cota preponderentă a cheltuielilor (71,7%) este deținută de subprogramul *„Protecție a persoanelor în etate"*[4]. Condițiile sociale şi economice sunt determinanții principali ai bunăstării pe tot parcursul vieții, dar ele conform distribuirii între populație contribuie la inegalitate în venituri în calitatea vieții precum şi în sănătate ale populației îmbătrânite. Impactul unor factori asupra sistemului public de pensii, poate fi demonstrat prin analiza factorilor reflectați în tabelul 3 care permit a evidenția efectele de la fiecare din factorii de impact.

[1] Bărbați în vârstă de 16-61 ani, femei în vârstă de 16-56 de ani.
[2] aflați la evidența Casei Naționale de Asigurări Sociale, http://www.cnas.md
[3] http://statbank.statistica.md/
[4] Raport privind executarea bugetului asigurărilor sociale de stat în anul 2017 http://www.cnas.md

Tabelul 3

Evoluția unor indicatori social-economici pentru anii 2016-2017

	2016	**2017**
Persoane care primesc pensii, total, mii. pers.	711,7	716,0*
Pentru limita de vârstă, mii. pers.	*549,7*	*551,7*
Pentru limita de vârstă in cazul pensiilor anticipate	*...*	*8,4*
De dizabilitate, mii. pers.	*136,3*	*131,9*
In urma pierderii întreținătorului, mii. pers.	*16,1*	*14,7*
Pentru vechimea in munca, pensii sociale	*9,6*	*9,3*
Persoane care contribuie la sistemul de asigurări sociale, mii. pers.	872,2	899,2
Pensionari pentru limita de vârstă la 10 000 persoane în vârstă de 57 ani și peste	8 114,8	7895,1
Numărul de pensionari la 100 contribuabili în sistemul public	81,5	79,6
Numărul celor ocupați, mii. pers.	1219,5	1207,5
Raportul dintre numărul celor ocupați și beneficiari de pensii	1,71:1	1,69:1
Gradul de acoperire a sistemului public de pensii (raport între numărul de contribuabili şi populația ocupată)	71,5	74,5
Valoarea minimului de existență pentru pensionari, lei	1494,8	1 547,5
Venituri disponibile pentru pensionari – total, lei, medii lunare pe o persoana	1 772,2	1 940,5
I quintilă total pe o persoana, lei	1 132,2	1 264,2
V quintilă total pe o persoana, lei	3 457,6	3 743,4
Cuantumul pensiei minime pentru limită de vârstă	948,8	961,0**

** începând cu anul 2017 cu numărul pensionarilor organelor de forță*
***stabilit conform Hotărârii Guvernului nr.154 din 15.03.2017*
Sursa: http://www.statistica.md/, http://statbank.statistica.md/

Dezechilibru între numărul salariaților şi numărul pensionarilor (datorita, și nu în ultimul rând, politicii de stimulare a pensionarii timpurii) a contribuit la creșterea beneficiarilor de sistemul de pensii în acelaşi timp se manifestă o reducere a numărului salariaților, mai ales prin migrația forței de muncă. Dependența de venituri din pensii a fost mult mai mare în rândul gospodăriilor din mediul urban, în timp ce dependența de remitențe a fost mai mare în rândul gospodăriilor din mediul rural respectiv. În acest context, creșterea numărului pensionarilor, nivelul jos de ocupare a populației[1] contribuie la creșterea ratei de dependență a sistemului public de pensii care în 2017 a constituit circa 79,6% (la 100 de contribuabili în sistemul public revin 79,6 de beneficiari de pensii), dar raportul dintre numărul celor ocupați şi beneficiari de pensii constituia circă 1,69:1 față de 4/1 recomandat pentru sistemul solidar de pensii existent în Moldova.

Deci, sistemul public de pensii oferă pensii în cuantum insuficient unui trai decent majorității pensionarilor ce este demonstrat prin cercetări statistice: circa o treime (30,%) din cei aflați în cea mai puțin asigurată (săracă) decilă, în 2017, ocupă pensionari. Nivelul pensiilor în sistemul public se menține foarte mic față de valoarea minimului de existență și acoperă numai 94,1% din valoarea acestuia pentru această categorie de populație (1 547,5 lei), iar mai mult de jumătate (51,2%) din cei pensionari neocupați a dispus de un venit mediu lunar în limitele a 500-1500 lei[2]. Dat fiind faptul că Ratele de înlocuire sunt deja reduse și au o tendință de scădere soluționarea acestei provocări necesită promovarea unor reforme mai ample în sistemul public de pensii.

Astfel, concluzionăm că sistemul public de pensii este mult în defavoarea pensionarilor. Ținând cont de cele menționate mai sus situația creată a contribuit la promovarea reformelor și din 2017, conform modificărilor operate în Legea privind sistemul public de pensii (nr. 156-XIV din 14.10.1998), în Moldova, s-au efectuat unele activități privind îmbunătățirea sistemului de pensii, care prevede creșterea și egalarea către 2028 a vârstei de pensionare și a stagiului de cotizare pentru femei și bărbați, aplicarea formulei noi de calcul al pensiei, valorizarea venitului mediu asigurat pentru calculul pensiei pentru limită de vârstă şi a pensiei de dezabilitate (la 1 aprilie 2017, la 1 noiembrie 2017 și la 1 octombrie 2018) pentru pensionarii care și-au stabilit

[1] Rata de ocupare a populației de 15 ani şi peste[1] a fost de 40,8%, fără modificări semnificative față de anul 2015 (+0,5 p.p), http://www.statistica.md/
[2] „Aspecte privind nivelul de trai al populației în 2017" http://www.statistica.md/

pensiile începând cu 2001 având ca scop creşterea nivelului de trai al acestei categorii de populaţie; stabilirea cuantumul pensiei minime la nivelul venitului lunar minim garantat (în mărime de 961 lei) atât pentru angajaţii în economia naţională, cât şi pentru cei din agricultură; modificarea modului de instituire a pensiei anticipate; modificarea condiţiilor de acordare a dreptului la pensie de dezabilitate; modificarea modului de calcul al pensiei de urmaş etc.

Modificările efectuate în sistemul de pensii au contribuit la creşterea veniturilor din pensii în trimestrul I 2018 cu 15,3% faţă de trimestrul I 2017. Totodată, în structura venitului disponibil creşterea respectivă a fost mai modestă: venitul din pensii în trimestrul I 2018 a constituit 20,9% din venitul disponibil total faţă de 20,0% în trimestrul I 2017. Asemenea modificări au contribuit şi la creşterea coraportul dintre mărimea medie a pensiei lunare stabilite pentru limita de vârstă şi valoarea medie a minimului de existenţă pentru pensionari de la 91,0% în semestrul I 2017 până la 99,9% în perioada respective a anului 2018. Dar, este necesar de ţinut cont de faptul că, mărimea medie a pensiei lunare stabilite pentru limita de vârstă începând cu anul 2017 este calculată inclusiv cu pensiile pensionarilor organelor de forţă care contribuie la majorarea cuantumului pensiei medii lunare stabilite pentru limita de vârstă[1]. Cu toate acestea, având în vedere faptul că, un grup de beneficiari de pensii (stabilite până la 2001) nu cad sub prevederile modificărilor sus menţionate, riscul de sărăcie în rândul vârstnicelor va creşte, iar echitatea socială nu va deveni principiul de bază al acestui sistem şi pensia nu va asigura un trai decent pentru toate persoanele îmbătrânite. După opiniile noastre, sistemul de pensii trebuie sa funcţioneze ţinând cont de o serie de acte normative, recomandări în domeniul, cum ar fi: *Art. 23. Dreptul persoanelor vârstnice la asistenţa socială* stabilite în Carta Sociala Europeana Revizuită, ratificat de Republica Moldova, care pune în evidenţă măsuri ce au ca obiect *garantarea de resurse suficiente etc*.[2]. Însă, impactul asupra bugetului public, şi în special asupra *bugetului de Pensii de asigurări sociale* este determinat nu numai de îmbătrânirea populaţiei dar şi de evoluţia pieţei muncii despre care vorbesc datele statistice şi anume: Rata de ocupare a populaţiei în vârstă de muncă (16 - 56/61 ani) a fost în 2017 de 47,2%, dar coraportul dintre cei ocupaţi (1207,5 mii) şi cei inactivi de vârsta de 15 ani şi peste (1724,7 mii) a constituit 1:1,4 faţa de 1:1,3 în anul 2007 (respectiv 1247,2 mii şi 1617,9 mii)[3] ce demonstrează posibilităţi politice de a aplica unele măsuri de ocupare mai eficiente şi demonstrează o rezervă pentru o finanţare durabilă a pensiilor publice prin colectarea contribuţiilor sociale la buget. Prin urmare, micşorarea populaţiei ocupate în vârstă de 15 ani şi peste, precum şi rata joasă de înlocuire a salariului prin pensie, limitează creşterea cheltuielilor publice pentru achitarea pensiilor. Astfel, sistemul de pensii în Republica Moldova se confruntă cu problemele majore în domeniul asigurării financiare a cheltuielilor pentru achitarea riscurilor sociale la bătrâneţe.

În acest fel, modalităţile de finanţare, condiţiile de eligibilitate şi condiţiile pe piaţa muncii trebuie reglate astfel încât să se ajungă la o relaţie echilibrată între contribuţii şi drepturi, precum şi între numărul de contribuabili activi şi beneficiarii pensionaţi. Aceste trei aspecte: *dezechilibrele din piaţa muncii, situaţiile financiare ale sistemelor de pensii şi valoarea pensiei* au fost identificate, în Cartea Albă a Pensiilor elaborată şi promovată de către Comisia Europeană, drept principalele riscuri ale situaţiei financiare a sistemului de pensii[4]. Aceasta presupune următoarele:

- *crearea locurilor de muncă de o calitate mai bună concomitent cu asigurarea accesului la educaţie, sănătate şi servicii pentru creşterea competitivităţii pe piaţa forţei de muncă;*

- *promovarea îmbătrânirii active şi sănătoase care va permite creşterea ocupării forţei de muncă post-pensionare precum şi va contribui la reducerea raportului de dependenţă economică;*

- *punerea în aplicare a măsurilor care să asigure populaţiei rurale oportunitatea de a participa la piaţa muncii;*

- *îmbunătăţirea programelor de susţinere socială a gospodăriilor pentru a preveni şi adapta la riscuri social - economice în special pentru cei săraci din mediul rural.*

Performanţa politicilor de asistenţă socială a populaţiei îmbătrânite. Dat fiind faptul că, nevoile persoanelor vârstnice nu sunt acoperite cu resursele obţinute din sistemul asigurărilor sociale de care dispun ei (prin o pensie decentă) majoritatea din ei sunt beneficiarii sistemului de asistenţă sociala. Perfecţionarea sistemul de asistenţă socială în Republica Moldova s-a realizat treptat printr-o serie de reforme şi aplicarea unor mecanisme de performanţă ale modului de acordare a serviciilor precum şi utilizarea eficientă a surselor

[1] Minimul de existenţă în semestrul I 2018, http://www.statistica.md/

[2] „asigurarea unor resurse suficiente care să le permită să ducă o existenţă decentă şi să participe activ la viaţa publică, socială şi culturală" http://ec.europa.eu/

[3] http://www.statistica.md/

[4] Comisia Europeană (2012) Cartea albă: O agendă pentru pensii adecvate, sigure şi viabile, COM(2012) 55

financiare prevăzute pentru acest scop, orientarea lor spre cele mai vulnerabile pături ale societății. Măsurile aplicate au permis: perfecționarea cadrul administrativ şi reducerea costurilor administrative ale sistemului; reducerea erorilor prin crearea bazei de date a beneficiarilor sistemului; dezvoltarea unui sistem de monitorizare a performanței politicilor de protecție socială; îmbunătățirea formării şi calității serviciilor oferite de lucrătorii din sistemul de asistență socială. Reforma respectivă este una foarte complexă şi se realizează prin revizuirea unui set întreg de politici, inclusiv pentru persoane vârstnice. Fiind o componentă importantă a protecției sociale, structura funcțională a sistemului actual de asistență socială, în general, este compus din *prestații sociale,* acordate sub formă de bani, care diferă în tipul lor, beneficiarii, sursele de finanțare şi instituțiile sau organizațiile ce le stabilesc şi le achită (compensații, indemnizații, alocații, ajutor material), precum şi *serviciile sociale* care se acordă de către instituțiile specializate de tip medico-social, precum şi de către autoritățile administrației publice locale, agenții economici, organizațiile neguvernamentale, persoanele fizice[1].

Eficientizarea sistemului de *prestații sociale* şi creşterea rolului acestuia în asigurarea bunăstării populației îmbătrânite s-a demonstrat prin introducerea Venitului Minim Garantat, scopul căruia este protecția socială a populației în situație de risc inclusiv şi a vârstnicilor, veniturile cărora nu depăşeşte mărimea acestui standard[2]. În Republica Moldova doar în cazul a 3 tipuri de prestații sunt aplicate mecanismele de eligibilitate prin testarea veniturilor solicitanților (ajutoarele materiale, ajutorul social şi ajutorul pentru perioada rece a anului) şi sunt orientate către populația cu venituri mici cu criteriile de eligibilitate care variază de la un tip la altul. Aceasta reflectă o evoluție pozitivă în reforma asistenței sociale, deoarece prevede redirecționarea surselor financiare de la transferurile în numerar bazate pe categorii spre cele orientate pe persoanele afectate de sărăcie.

Programul de transferuri sociale în formă monetară numit „Ajutor social", care vine în suportul familiilor sărace a fost lansat în 2008. La moment acesta are două componente de bază – ajutorul social şi ajutorul pentru perioada rece a anului. În 2017, valoarea venitului lunar minim garantat a constituit 961 lei**.** Totodată, conform modificărilor la actele normative în vigoare se stabileşte indexarea anuală la 1 aprilie a valorii venitului lunar minim garantat reieşind din creşterea anuală a indicelui prețurilor de consum pentru anul precedent. Comparativ cu alte programe, care acordă prestații nemijlocit unei persoane, Ajutorul Social şi Ajutorul pentru perioada rece a anului (APRA) este acordat familiei[3], deoarece la stabilirea acestora se ia în calcul atât mărimea familiei cât şi structura internă a acesteia inclusiv veniturile. Totodată, având în vedere că ambele programe vizând în mod specific persoanele cele mai nevoiaşe inclusiv din rândul celor vârstnici, ponderea acestora în venituri disponibile este destul de modestă – circă 0,8% din venitul disponibil al pensionarilor. Astfel, total pe țară circă 15,3% din pensionari neocupați dispun de un venit mediu lunar mai mic de valoarea venitului lunar minim garantat dar în mediul rural – cică 19,9% faptul care vorbeşte despre cuantumul mic al prestațiilor şi insuficiența lor pentru a-i proteja pe cei vulnerabili din rândul pensionarilor neocupați.

Un alt tip de prestații acordate vârstnicilor sunt alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni finanțate din bugetul de stat şi nu se reglementează prin Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat. În acelaşi timp, beneficiarii de alocații prezintă o categorie foarte importantă deoarece beneficiarii acestor tipuri de prestații sunt persoanele vârstnice care au atins vârsta standard de pensionare, dar nu întrunesc condițiile pentru obținerea pensiei pentru limită de vârstă. În prezent în structura pensionarilor o pondere însemnată le revine şi celor pensionați pe motiv de invaliditate. Totodată, prestațiile de asistență socială în formă de alocație socială de stat rămân în valori foarte mici. În 2017 (la situația de 01.01.2018) circă 61 mii de beneficiari au primit alocația socială de stat (valoarea medie a constituit 436,61 lei), din care 12,2% din rândul vârstnicelor

[1] Legea asistenței sociale, nr.547-XV din 25 decembrie 2003(cu modificările ulterioare) conform cărei noțiunea asistenței sociale este interpretată ca „componentă a sistemului naţional de protecţie socială, în cadrul căruia statul şi societatea civilă se angajează să prevină, să limiteze sau să înlăture efectele temporare sau permanente ale unor evenimente considerate drept riscuri sociale, care pot genera marginalizarea ori excluderea socială a persoanelor şi a familiilor aflate în dificultate".

[2] Venitului minim garantat este un standard social aplicat în Republica Moldova prin Legea cu privire la ajutorul social nr. 133-XVI din 13.06.2008 (Monitorul Oficial nr. 179 din 30.09.2008 art.nr. 625) prin art.7.

[3] În sensul Legii cu privire la ajutorul social nr. 133-XVI din 13.06.2008, *familia* reprezintă două sau mai multe persoane care locuiesc în aceeaşi locuință şi se întreţin dintr-un buget comun. Beneficiază de drepturile de familie şi orice persoană adultă care nu face parte dintr-o familie.

dar valoarea medie acestora a constituit numai 153,75 lei[1] faptul care vorbește despre impactul nesemnificativ asupra situației materiale a acestei categorii de beneficiari de alocații de stat. Trebuie de ținut cont că, în situația în care persoanele în etate constituie unul din grupurile vulnerabile de populație, sistemul de asistență socială, prin scopul său, nu au posibilitate de a combate sărăcia în rândul acestora, dar îndeplinește rolul de sprijinire temporară a persoanelor aflate în dificultate pentru a depăși riscul de a cădea în sărăcie.

Referitor la performanța politicilor de protecție socială în domeniul serviciilor sociale acordate persoanelor îmbătrânite. Sistemele de protecție socială nu oferă numai prestații în numerar pentru a înlocui veniturile obținute în caz de boală, invaliditate sau pensie, sau pentru persoanele fără suficiente resurse dar şi permit, de asemenea, ca persoanele să poată beneficia de servicii medicale şi îngrijire pe termen lung, costurile care depășesc de multe ori resursele financiare ale beneficiarului. Serviciile sociale constituind o parte componentă a sistemului de asistentă socială a Republicii Moldova cuprinde nu numai instituții furnizorii serviciilor de îngrijire/recuperare fizică şi psihologică axate pe model familial, dar şi măsuri politice preconizate pentru prevenirea marginalizării sau excluziunii sociale a vârstnicilor[2]. Sistemul național de servicii sociale, datorită faptului că populația se îmbătrânește și circa 90,3% din vârstnici (de 65 ani şi peste) a suferit de boli cronice în 2016 față de 85,9% în 2012[3] se confruntă cu noi provocări: serviciile tind să fie cu o varietate mai mare în ce privește modul de acordare a serviciilor şi tipurilor acestora, în acelaşi timp, costul lor tinde spre o majorare continuă, iar numărul beneficiarilor de servicii cu diferite nevoi demonstrează o tendință spre creștere. În față acestor trei provocări, scopul politicilor strategice pe termen lung în domeniu a fost în asigurarea accesul persoanelor vârstnice cu nevoi la serviciile sociale şi asigurarea viabilității financiare a sistemelor de servicii sociale la nivel local. În Republica Moldova, pe parcursul ultimilor ani, reformele legislative în domeniul *serviciilor sociale acordate persoanelor vârstnice* au fost orientate spre armonizarea legislației naționale cu standardele internaționale în domeniul[4]. Performanța politicilor în domeniul acordării serviciilor sociale poate fi demonstrată prin următoarele:

- *adaptarea legislativă a unui cadru general de organizare şi de gestionare a serviciilor sociale adresate tuturor persoanelor aflate în situație de vulnerabilitate;*
- *clasificarea lor în doua mari categorii: servicii sociale cu caracter primar şi servicii sociale specializate, ambele categorii având un caracter pro activ;*
- *crearea sistemului integrat de furnizare a serviciilor sociale prin asocierea lor cu serviciile medicale, educaționale, de locuire şi de ocupare în munca;*
- *descentralizarea serviciilor până la nivel comunitar, în funcție de nevoile și complexitatea situațiilor de dificultate, de numărul potențialilor beneficiari şi de gradul de risc social;*
- *crearea, la nivel de raion, unei structuri responsabile de gestionarea problematicii grupurilor vulnerabile;*
- *elaborate și aplicate acte normative privind acreditarea furnizorilor de servicii sociale;*
- *elaborate și aplicate standardele pentru unele serviciile sociale prestate.*

Totodată, performanța politicilor de acordare a serviciilor sociale a fost afectată inevitabil de schimbările demografice, sociale şi migrația populației. Una din provocările sistemului de servicii sociale se referă la capacitatea de a asigura servicii de îngrijire, suficiente şi de calitate, apte să răspundă nevoilor unui număr mare de persoane vârstnice ținând cont de aspectul legat de creșterea persoanelor îmbătrânite, schimbările de atitudine în cadrul familiei și migrația celor din generația tinerilor. Probleme-cheie abordate în ceea ce privește dezvoltarea serviciilor sociale au fost concentrate asupra modalității de dezvoltare a sistemelor ținând cont de criteriile de eficiență şi eficacitate. Principalele direcții de acțiuni au fost îndreptate spre: dezvoltarea pieței mixte de servicii, modernizarea sistemelor de servicii sociale, dezvoltarea sistemelor de servicii integrate precum și în mod mai puțin – participarea beneficiarilor având în vedere libera alegere a serviciilor. O serie de dispoziții referitoare la dreptul la servicii sociale sunt prevăzute în Cartea Socială Europeana (revizuită),

[1] Informație privind beneficiarii de pensii, alocații sociale de stat şi indemnizații adresate familiilor cu copii, aflați la evidentă Casei Naționale de Asigurări Sociale la situația de 01.01.2018. http://www.cnas.md

[2] La nivel național acordarea serviciilor sociale acestei categorii de populației se efectuează conform prevederilor Legii nr.123 din 18 iunie 2010 cu privire la serviciile sociale (MO din 03.09.2010 nr.155-158, art.541 cu modificările ulterioare) şi Legii asistenței sociale, nr.547-XV din 25 decembrie 2003 (MO din 12.03.2004 nr. 42-44, art. 249 cu modificările ulterioare).

[3] Raportul de sinteză Accesul populației la serviciile de sănătate, http://www.statistica.md/

[4] http://ec.europa.eu/

Strasbourg, 3 mai 1996, Cartea drepturilor fundamentale a UE (ratificate de Republica Moldova) şi altele[1]. La începutul anului 2017, în Republica Moldova locuiau 609,9 mii persoane în vârstă de 60 ani şi peste din care 13,4% sunt persoane care au depăşit vârsta de 80 ani (circă 81,7 mii persoane) care vor fi în viitor solicitanţi potenţiali de servicii de îngrijire[2]. O grupă-ţintă care, de regulă, are nevoie de servicii sociale sunt persoanele cu vârstă de 85 ani şi peste numărul cărora a manifestat o creştere la începutul anului 2017 cu circa 35% faţă de 2012. Necitând la faptul că, atingerea acestei vârste nu înseamnă neapărat niveluri ridicate de dependenţa de serviciile de îngrijire socială pe măsura înaintării în vârstă, persoana este supusă unui risc mai mare de îmbolnăvire şi evident ponderea vârstnicelor care şi-au apreciază starea sa de sănătate ca fiind „rea sau foarte rea" creşte. În 2017, circă 62,3% din persoanele cercetate cu vârsta de 75 ani şi peste au apreciat starea sa de sănătate ca fiind „rea sau foarte rea"[3]. Deşi, factorii demografici prezintă un factor-cheie în schimbarea cererii de acordare a serviciilor de asistenţă socială şi influenţează mult cerinţele faţă de finanţarea acestor sisteme, creşterea longevităţii afectează în mod direct costul sistemului de pensii, precum şi finanţarea sistemului de acordare altor beneficii, cum ar fi servicii sociale, medicale şi de îngrijire social-medicală pe termen lung, invaliditate etc. Situaţia în cauză a provocat reforma politicilor în domeniul şi acomodarea sferei de asistenţă socială la cererea şi necesităţile acestei categorii prin: restructurarea sistemului de asistenţă socială, reforma infrastructurii de furnizare serviciilor, asigurarea sistemului cu cadre, etc. În condiţiile în care numărul persoanelor care solicită îngrijiri creşte datorită imposibilităţii acordării acestor servicii la nivel familial din diferite motive socioeconomice, nevoia pentru obţinerea unor servicii de asistenţă a devenit o provocare importantă pentru politica socială din punctul de vedere al posibilităţilor de acordare a asistenţei, precum şi al posibilităţilor de finanţare a acesteia. Totodată, estimările bugetelor locale pentru 2017-2019 pentru asistenţa socială, inclusiv pentru servicii sociale au diminuat – de la 0,7% din PIB în 2017 până la 0,6% estimat pentru 2018-2019.

Concluzii

Sistemului de prestaţii sociale reprezintă o parte majoră a sistemului de protecţie socială care acoperă diferitele tipuri de riscuri cu care populaţia îmbătrânită le poate confrunta pe parcursul vieţii şi joacă un rol important în asigurarea protecţiei sociale eficiente şi de calitate. Din acest punct de vedere, calitatea, accesibilitatea, acoperirea şi accesibilitatea serviciilor prestate sunt foarte importante.

Programele de susţinere socială a populaţiei îmbătrânite au ca scop îmbunătăţirea nivelului şi calităţii vieţii lor iar, ca direcţia principală a politicilor publice, ar trebui să fie impactul asupra venitului gospodăriilor, deoarece anume venitul determină posibilităţile gospodăriilor în principalele domenii de utilizare a resurselor financiare:

- *asigurarea unui nivel de trai decent pentru toţi membrii, indiferent de contribuţia fiecărui din membrii la bugetul gospodăriei;*
- *posibilitatea de a investi în dezvoltarea potenţialului uman al membrilor;*
- *acumularea de fonduri proprii cu investiţiile ulterioare în bunăstarea familiei faptul care contribuie la dezvoltarea economiei locale.*

Totodată, în Moldova, serviciile sociale prestate persoanelor îmbătrânite sunt subdezvoltate şi se cere o îmbunătăţire continuă a accesului la serviciile medicale şi sociale prestate acestei categorii de populaţie, mai ales în zonele rurale. Cu toate acestea, creşterea cererii datorată dezvoltării unor noi nevoi determinate de schimbările demografice va genera o creştere a cheltuielilor pentru protecţia socială. Îmbătrânirea populaţiei împreună cu îmbătrânirea forţei de muncă şi cu creşterea rapidă a numărului de persoane în vârstă de 85 de ani şi peste, va provoca implicaţii semnificative asupra cheltuielilor pentru sistemului de protecţie socială.

Astfel, în viitor, chiar dacă modelele de îmbătrânire vor rămâne neschimbate, nivelurile cheltuielilor publice vor creşte în conformitate cu îmbătrânirea populaţiei. Având în vedere că echilibru între accesul, calitatea şi viabilitatea îngrijirilor de lunga durata este o provocare majoră pentru gestionarea sistemului şi promovarea politicilor strategice de protecţie socială a populaţiei îmbătrânite este necesar de ţinut cont de cele *8 principii de bază* ale politicilor sociale stabilite de Comisia Europeană şi care pot fi extinse asupra domeniului serviciilor sociale în Republica Moldova, inclusiv:

- Servicii sociale adaptate cerinţelor specifice a beneficiarilor;

[1] Modernizarea protecţiei sociale pentru dezvoltarea unei asistenţe medicale şi de îngrijire pe termen lung de calitate, accesibilă şi durabilă, Comisia Comunităţilor Europene, 20.04.2004. http://ec.europa.eu

[2] http://www.statistica.md/

[3] Accesul populaţiei la serviciile de sănătate, Biroul Naţional de Statistică, http://www.statistica.md/

- Participarea beneficiarilor la întregul proces de furnizare a serviciilor sociale;
- Calitate şi proximitate în furnizarea serviciilor sociale;
- Complementaritate şi abordare integrată în furnizarea serviciilor sociale;
- Parteneriat între părțile implicate în procesul de furnizare a serviciilor sociale şi beneficiarii acestora;
- Egalitate de șanse şi nediscriminarea;
- Transparența şi responsabilitate;
- Monitorizare şi evaluare.

Referinţe bibliografice

1. DÁVALOS, María Eugenia, BROWN, Bethany, HOLLA, Alaka, NGUYEN, Tu Chi, SEITZ, William, SMOLYAR, Julia. A Human rights-based approach to the economic security of older people in Moldova: report no. 112339-MD. World Bank Group. 2017. 124 p. [Accesat 10 august 2018]. Disponibil: https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/26039
2. PARLAMENTUL EUROPEAN. Rezoluția Parlamentului European din 14 martie 2007 privind serviciile sociale de interes general în Uniunea Europeană (2006/2134(INI). Strasbourg. [Accesat 10 august 2018]. Disponibil: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0070+0+DOC+XML+V0//RO
3. ASTROV, Vasily, HOLZNER, Mario, LEITNER, Sebastian, VIDOVIC, Hermine. Social protection and social inclusion in Belarus, Moldova and Ukraine: synthesis report. Vienna, 2010, june. 78 p. [Accesat 10 august 2018]. Disponibil: http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=5758&langId=en
4. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION. Implementing the Community Lisbon programmer: Social services of general interest in the European Union {SEC 516}. Brussels, 2006, 26 aprilie. 10 p. [Accesat 24 august 2018]. Disponibil: http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2006/EN/1-2006-177-EN-F1-1.Pdf
5. COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. Health care and care for the elderly: Supporting national strategies for a high degree of social protection. 2003, 03 ianuarie. [Accesat 24 august 2018]. Disponibil: http://www.europa.eu.int

Recomandat spre publicare: 05.10.2018

DINAMICA NUPȚIALITĂȚII ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN PERIOADA 1998-2015

Elena HRUȘCIOV*[1]*, cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova

Actualitatea cercetării constă în evidențierea schimbărilor ce au avut loc în structura populației după statutul matrimonial în perioada 1998-2015. Scopul cercetării este de a arăta dinamica numărului de căsătorii, a ratei totale de nupțialitate, a vârstei medii, mediane și modale la prima căsătorie, vârsta mamei la prima naștere (VMPN), precum și ponderea căsătoriilor după numărul de ordine. Metode utilizate: analiza comparativă, calcule matematice și interpretări grafice. Ca urmare a cercetării s-a constatat că intensitatea căsătoriilor în această perioadă a cunoscut fluctuații semnificative, în perioada 1992-2009 cele mai multe căsătorii se înregistrau în mediul rural, iar începând cu 2010 – în mediul urban. De asemenea, se observă o diferență de vârstă în ceea ce privește vârsta la prima căsătorie, femeile se căsătoresc mai devreme decât bărbații, decalajul fiind de aproximativ 2-3 ani. Intensitatea căsătoriilor la populația feminină este mai înaltă în grupul de vârstă de 20-24 ani, iar la cea masculină – în grupul de vârstă de 25-29 ani. Diferențele semnificative ale indicatorilor VFPC și VMPN în perioada analizată (îndeosebi în ultimii ani) demonstrează caracterul schimbărilor intervenite în statutul femeii, dar și răspândirea standardelor noi în comportamentul matrimonial al populației de vârstă nupțială.

Cuvinte-cheie: *nupțialitate, primo-nupțialitate, vârsta medie la prima căsătorie.*

The actuality of the research consists in highlighting the changes that took place in the structure of the population according to the matrimonial status in 1998-2015 period. The aim of the research is to show the dynamics of the number of marriages, total marriage rates, average, median and modal age at first marriage, mother's age at first birth, as well as the number of marriages by order number. Methods used: comparative analysis, mathematical calculations and graphical interpretations. As a result of the research, it was found that the intensity of marriages during this period, experienced significant fluctuations, in 1992-2009, most marriages were recorded in rural areas and, since 2010, in urban areas. There is, also, an age difference in age at first marriage, women marry earlier than men do, the difference is about 2-3 years. The intensity of marriages in the female population is higher in the age group of 20-24 years and in the male population- in the age group 25-29 years. Significant differences of the indicators woman age at first marriage and mother's age at first birth in the analysed period (especially in the last years), demonstrates the character of the changes in the status of women but also the spread of new standards in the matrimonial behaviour of the bridal age population.

Keywords: *nuptiality, primo-nuptiality, median age at first marriage.*

JEL Classification: J12, J13, J19, K36
UDC: 314.58(478)

Nupțialitatea este unul dintre procesele mișcării naturale, care influențează în mod direct reproducerea populației și formarea familiei. Dezvoltarea socio-economică a unei societăți duce la formarea caracteristicilor moderne ale căsătoriei. Rezultatul căsătoriei dă naștere existenței unei familii, care reprezintă baza primară a societății.

În Republica Moldova, ca și multe țări din Europa de Est, căsătoria aproape universală a eșuat. Se observă tendințele celei de-a "doua tranziții demografice" exprimată prin modificarea comportamentului nupțial, ce se manifestă prin scăderea frecvenței căsătoriilor, creșterea vârstei medii a tinerilor la încheierea primei căsătorii și a nașterii primului copil, se majorează intervalul între numărul de nașteri și a numărului de copii extraconjugali și se manifestă, de asemenea, și prin creșterea proporției persoanelor care nu au fost căsătorite niciodată și n-au avut copii [4, 11].

Dinamica numărului de căsătorii și a tendințelor nupțialității ocupă un loc important în cercetarea fenomenelor demografice, cu toate acestea se constată puține studii ce se axează pe această temă. Atât răspândirea standardelor noi în comportamentul social și demografic al populației Republicii Moldova sub influența factorilor sociali, economici și culturali, cât și diferențierea intensității nupțialității, în special pe medii sociale, sunt menționate în studiile cercetătorilor autohtoni [4, 5, 6]. În literatura rusă cercetătorii

[1] ***© Elena HRUȘCIOV, ehrusciov@gmail.com***

încearcă să vadă cum schimbările în comportamentul matrimonial al populației ruse sunt corelate cu tendințele observate în alte țări europene, de asemenea se discută despre trecerea de la căsătoria directă la conviețuirea non-maritală, precum și despre tenta liberală a divorțurilor în Rusia în rezultatul cărora este afectată negativ rata natalității [9, 8, 11, 2, 12].

Date și metode. Analiza nupțialității în perioada 1998-2015 este realizată în baza datelor băncii de date statistice ale BNS privind numărul de căsătorii și căsătoriile după numărul de ordine. Pentru calculul ratei totale de nupțialitate, precum și calcularea ratelor specifice a primo-nupțialității, a vârstei medii la prima căsătorie, vârsta femeii la prima căsătorie (VFPC) și vârsta mamei la prima naștere (VMPN) în perioada 1998-2015, s-a considerat numărul populației prezente, datele alternative ale CCD (fără migranții care se află peste hotarele țării mai mult de 12 luni) [7]. Pentru analiza ratelor specifice ale primo-nupțialității au fost luați trei ani de referință: 1998, 2007, 2015 (începutul perioadei, anul 2007 se caracterizează prin numărul cel mai mare de căsătorii înregistrate și sfârșitul perioadei).

Principalele rezultate. Căsătoria ca fenomen socio-demografic independent se dezvoltă în conformitate cu anumite legi și este strâns legată de procesele demografice sociale, cât și de celelalte. Locul nupțialității în sistemul proceselor socio-demografice este în mod evident subestimat din cauza atenției insuficiente din partea cercetătorilor.

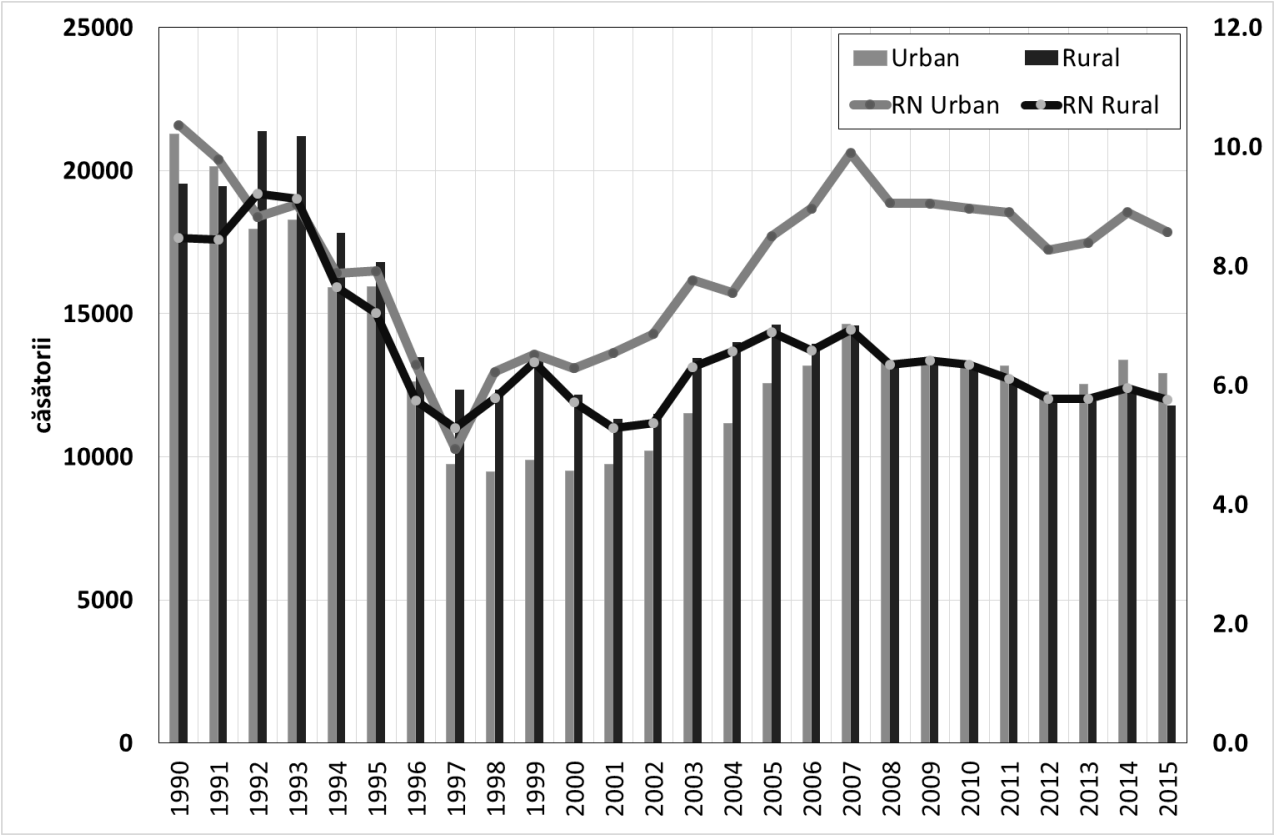

Figura 1. Dinamica numărului de căsătorii și rata nupțialității, pe mediul de reședință, Republica Moldova, 1990-2015

Sursa: Banca de date statistice BNS.

În Republica Moldova numărul căsătoriilor înregistrate în perioada 1990-2015 a cunoscut fluctuații semnificative. Cel mai mare număr al căsătoriilor au fost încheiate la începutul perioadei analizate, în mediul urban- 21273 în anul 1990 iar în mediul rural – 21374 în anul 1992, datorită schimbărilor componenței pe vârstă a populației, atingerea vârstei de căsătorie a unor cohorte numeroase, dar și a schimbărilor pozitive în evoluția proceselor demografice, care s-au manifestat prin creșterea natalității și scăderea mortalității, în rezultat micșorându-se sporul natural al populației [3].

În anul 2015 s-au înregistrat cu 8354 de căsătorii mai puține în mediul urban comparativ cu anul 1990. În mediul rural numărul căsătoriilor în anul 2015 a atins numărul de 7746 căsătorii încheiate comparativ cu începutul perioadei analizate.

În mediul urban intensitatea căsătoriilor încheiate a scăzut în perioada analizată de la 10,4‰ în 1990 la 8,6‰ în 2015, o scădere de doar 1,8 pp, în mediul rural înregistrându-se o reducere de 2,7 pp.

Analiza comparativă între medii de reşedinţă a datelor statistice arată că pentru perioada 1990-2007, cele mai multe căsătorii se înregistrau în mediul rural, începând cu anul 2008-2009 se înregistrează tot mai multe căsătorii în mediul urban. Încheierea mai activă a căsătoriilor în mediul urban este legată de migraţia populaţiei nupţiabile din localităţile rurale în localităţile urbane în scopul obţinerii studiilor dar şi de a se încadra în câmpul muncii. Astfel, pentru anul 2015, în mediul rural s-au înregistrat cu 4,5% mai puţine căsătorii decât în cel urban. Rata natalităţii fiind de 2,8 p.p. mai puţin pentru mediul rural comparativ cu cel urban (*figura 1*).

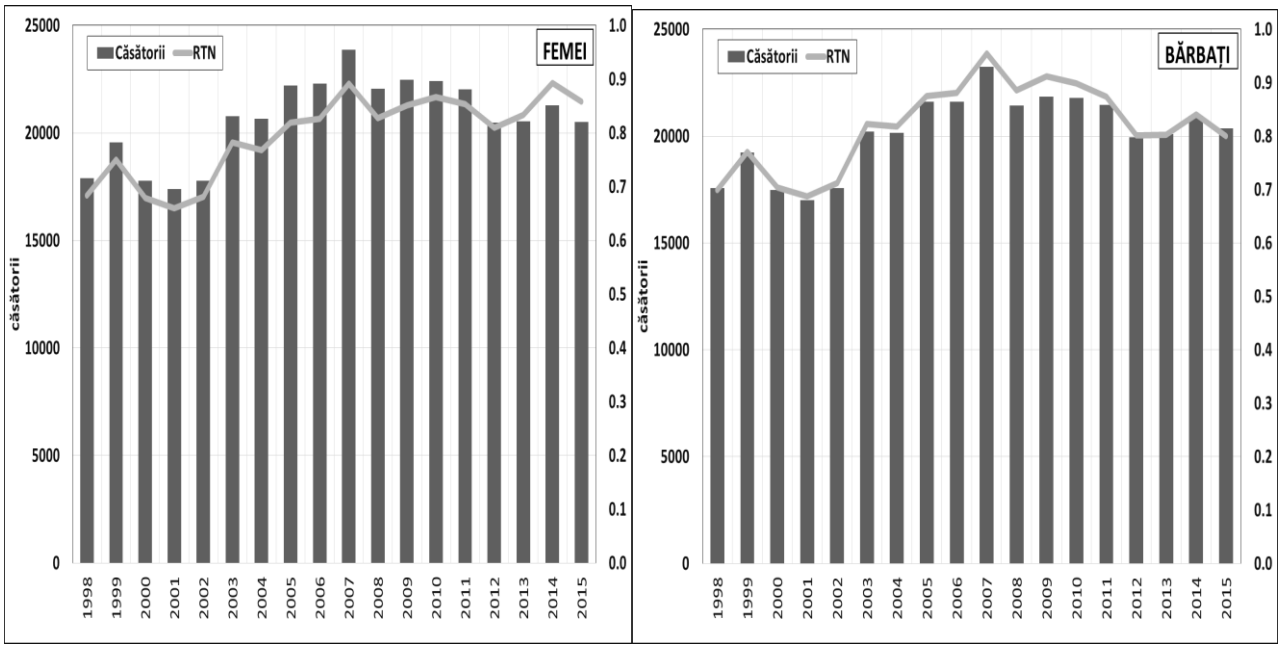

Figura 2. Dinamica numărului primelor căsătorii şi rata totală a primo-nupţialităţii în Republica Moldova, pe sexe, 1998-2015

Sursa: Banca de date statistice BNS şi calculele autorului.

În Republica Moldova numărul mediu al primelor căsătorii a populaţiei masculine şi feminine s-a aflat în intervalul 0,7-0,9, în perioada 1998-2015, excepţie fiind anul 2007, care pentru bărbaţi rata totală de nupţialitate a fost de 1, ceea ce semnifică faptul că toată populaţia masculină de vârstă nupţiabilă a încheiat prima căsătorie.

Creşterea relativă a nupţialităţii pentru perioada 2007-2008, se explică prin numărul mare al căsătoriilor încheiate atât de femei cât şi de bărbaţi, cât şi de structura favorabilă a populaţiei în vârstă nupţiabilă. Această creştere a schimbat scăderea semnificativă a indicatorului rata totală de nupţialitate, care în perioada 2007-2011 a înregistrat cele mai înalte valori ale ratei totale de nupţialitate, atât pentru populaţia feminină cât şi pentru populaţia masculină.

Rata totală a nupţialităţii pentru femei se menţine la 0,9 în ultimii doi ani ai perioadei analizate, pentru bărbaţi acest indicator rămâne la acelaşi nivel deja de 4 ani - 0,8 în perioada 2012-2015 (*figura 2*).

Analiza căsătoriilor după numărul de ordine al căsătoriilor arată riscul de recăsătorie a persoanelor de vârstă nupţiabilă. Astfel, la indicatorul ponderea căsătoriilor după numărul de ordine a căsătoriilor pentru perioada 1998-2015 se constată tendinţe diferite în ceea ce ţine numărul de ordine a căsătoriei atât după criteriul de vârstă cât şi pentru mediul de reşedinţă.

În mediul urban prima căsătorie şi a treia căsătorie înregistrează o uşoară creştere a ponderii căsătoriilor de acest rang în totalul de căsătorii în perioada analizată, ponderea celei de-a doua căsătorie arată o descreştere în 2015 comparativ cu 1998, atât pentru femei cât şi pentru bărbaţi. În mediul rural ponderea primei căsătorii pentru bărbaţi şi femei se reduce uşor în perioada 1998-2015. Cea de-a doua şi a treia căsătorie, în schimb, cunoaşte o creştere nesemnificativă (*tabelul 1*). Cele mai înalte valori ale primelor căsătorii pentru populaţia feminină din mediul urban s-au înregistrat în perioada 2009-2013, cu o pondere mai înaltă de 80% din numărul total de căsătorii. Începând cu anul 2014 acest indicator înregistrează valori mai joase de 80%. În mediul rural ponderea primelor căsătorii ale populaţiei feminine a înregistrat în perioada analizată valori mai înalte de 86%, cele mai înalte fiind caracteristice perioadei 1998-2003.

Tabelul 1

Ponderea căsătoriilor după numărul de ordine al căsătoriei, pe sexe și mediul de reședință, Republica Moldova, 1998-2015

		URBAN			RURAL		
		Prima căsătorie	A doua căsătorie	A treia căsătorie	Prima căsătorie	A doua căsătorie	A treia căsătorie
FEMEI	1998	74.9	23.4	1.1	89.5	9.7	0.3
	1999	76.8	21.8	0.8	89.6	9.4	0.3
	2000	75.7	23.0	0.7	89.1	9.8	0.3
	2001	76.5	22.7	0.5	89.5	9.9	0.3
	2002	78.2	21.1	0.5	89.1	10.2	0.4
	2003	78.7	20.7	0.4	88.2	11.4	0.3
	2004	77.7	21.9	0.3	86.5	12.9	0.5
	2005	77.4	22.1	0.4	86.0	13.4	0.6
	2006	78.6	20.3	1.1	86.2	13.1	0.6
	2007	78.1	18.8	2.7	86.0	12.9	0.9
	2008	79.3	15.2	5.1	86.9	11.8	1.1
	2009	80.2	14.4	5.2	88.3	10.7	1.0
	2010	81.6	12.4	5.7	88.4	10.7	0.8
	2011	81.9	16.4	1.1	88.9	10.0	0.6
	2012	81.2	16.9	1.2	88.3	10.5	0.7
	2013	80.8	17.1	1.3	88.0	11.1	0.5
	2014	79.7	18.5	1.4	87.5	11.3	0.7
	2015	79.2	19.2	1.4	88.1	11.3	0.5
BĂRBAȚI	1998	72.3	25.8	1.4	88.0	11.1	0.6
	1999	74.0	24.6	1.0	88.5	10.7	0.5
	2000	73.5	25.2	0.8	88.1	11.2	0.4
	2001	73.9	24.9	1.0	88.2	11.1	0.6
	2002	75.4	23.7	0.7	87.9	11.3	0.6
	2003	74.8	24.5	0.5	87.2	12.3	0.5
	2004	74.4	25.1	0.5	85.5	13.9	0.6
	2005	74.6	24.8	0.6	84.5	14.7	0.7
	2006	75.3	23.4	1.3	84.7	14.5	0.8
	2007	75.7	21.2	2.8	84.4	14.8	0.7
	2008	76.5	16.9	6.0	84.8	13.8	1.2
	2009	77.8	16.0	5.8	86.0	12.7	1.2
	2010	78.7	14.3	6.5	86.6	12.3	1.0
	2011	79.7	18.3	1.4	86.9	12.1	0.8
	2012	78.7	19.0	1.5	86.8	12.0	0.8
	2013	78.9	18.5	1.6	86.4	12.1	1.0
	2014	78.0	19.5	2.1	86.5	11.9	1.0
	2015	78.5	19.3	1.9	87.6	11.6	0.7

Sursa: Banca de date statistice BNS.

Aceeași situație se observă pentru populația masculină care au încheiat cele mai multe primo-căsătorii în mediul urban în perioada 2001-2015, valori mai mari de 78,5% din totalul de primo-căsătorii. Iar în mediul rural cele mai multe primo-căsătorii la această populație se încheiau în perioada 1998-2003, valori ce depășeau 87% din totalul de primo-căsătorii.

Cea de-a doua căsătorie atât pentru bărbați cât și pentru femei a avut tendințe diferite pe mediul de reședință. În mediul urban ponderea celei de-a doua căsătorie pentru populația masculină a scăzut cu 6,5 pp în perioada analizată, iar pentru populația feminină cu 4,2 pp. Mediul rural însă înregistrează o creștere foarte mică a ponderii celei de-a doua căsătorii - 0,5 pp. pentru bărbați și 1,36 pp. pentru femei.

În cazul celei de-a treia căsătorie se observă o ușoară creștere a ponderii lor atât pentru femei și bărbați, cât și pe medii de reședință (*tabelul 1*).

În Republica Moldova, ca și în alte țări europene, are loc creșterea treptată a vârstei de căsătorie în rândul bărbaților și a femeilor, se reduc căsătoriile timpurii datorită creșterii perioadei necesare de a studia, de a dobândi o profesie, de a se angaja în câmpul muncii, dar și sunt răspândite uniunile consensuale. Femeile tind să se căsătorească la o vârstă mai timpurie în timp ce bărbații amână căsătoria pentru vârstele mai înaintate.

Analiza comportamentului nupțial al populației feminine și masculine pentru trei ani de referință: 1998, 2007 și 2015 atestă schimbări semnificative. Cele mai multe căsătorii încheiate de populația feminină au loc la vârsta de 20-24 de ani pentru anii analizați. Cele mai multe căsătorii au fost încheiate în acest grup de vârstă în anul 2007, datorită cohortelor numeroase ce au atins vârsta nupțiabilă către acest an.

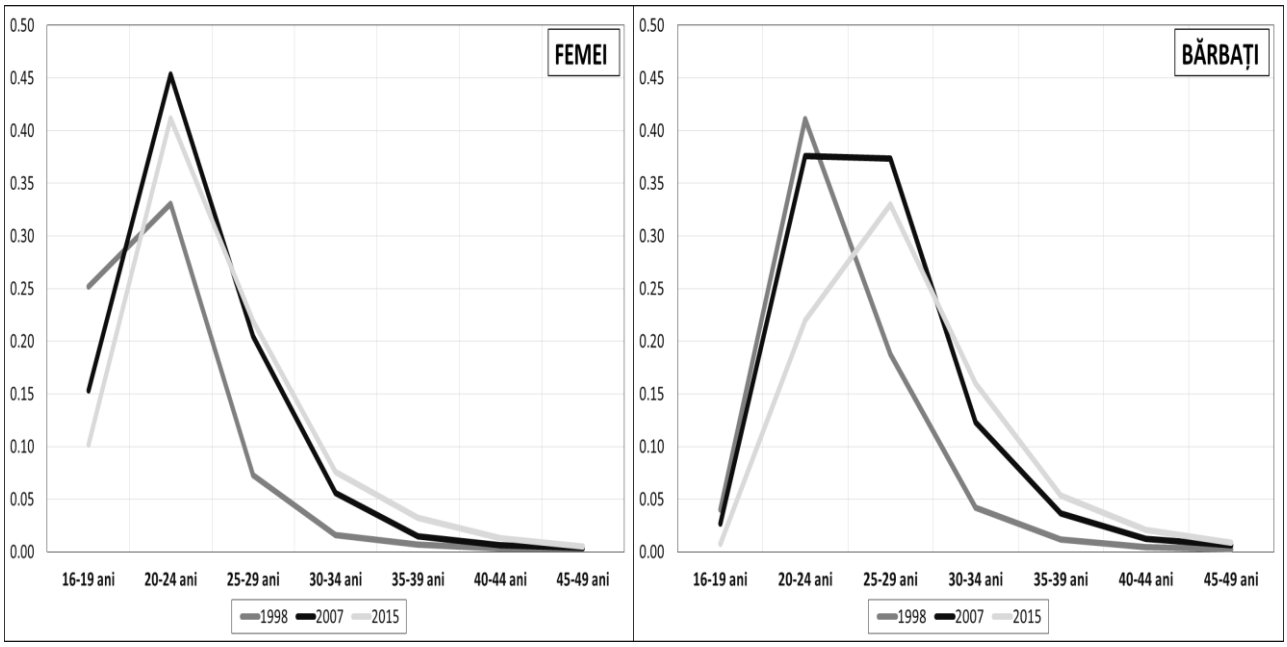

Figura 3. Ratele specifice ale primo-nupțialității, pe sexe, Republica Moldova, 1998, 2007, 2015
Sursa: Banca de date statistice BNS și calculele autorului.

Dacă în anul 1998 se înregistra o intensitate înaltă a căsătoriilor în grupul de vârstă de 16-19 ani pentru populația feminină, atunci către anul 2015 se observă o reducere a intensității în acest grup de vârstă. Amânarea primei căsătorii către vârstele înaintate se observă prin intensitatea mai înaltă a căsătoriilor în grupele de vârstă 25-29 și 30-34 de ani către anul 2015.

Populația masculină manifestă un comportament nupțiabil diferit comparativ cu cea feminină. În grupul de vârstă de 16-19 ani, intensitatea căsătoriilor este la un nivel foarte mic, cel mai puțin înregistrându-se pentru anul 2015. Cele mai multe căsătorii pentru populația masculină s-au încheiat în grupul de vârstă 20-24 de ani, în anul 1998 și 2007 (în acest an în grupul de vârstă 25-29 de ani, de asemenea se observă o intensitate înaltă a primelor căsătorii). Către anul 2015 bărbații manifestă un comportament nupțiabil diferit de anii precedenți analizați, ei tind să încheie prima căsătorie atingând vârsta de 25-29 de ani, observându-se și o intensitate foarte înaltă a căsătoriilor în grupul de vârstă de 30-34 de ani. Amânarea căsătoriei la o vârstă mai înaintată la populația masculină este asociată cu nivelul înalt de migrație a forței de muncă în rândul bărbaților în grupurile de vârstă tânără. Formarea familiei este amânată pentru o perioadă ulterioară, după crearea condițiilor materiale necesare pentru aceasta [13] (*figura 3*).

Fluctuațiile semnificative, înregistrate în perioada analizată la ambele sexe, se datorează modificării intervenite în comportamentul nupțial (amânarea căsătoriilor spre vârstele mai mature, răspândirea căsătoriilor neînregistrate și a celibatului definitiv), cât și a modificării calendarului nașterii (amânarea nașterilor spre vârstele mai mature), dar și emigrarea în masă a persoanelor tinere în vârstă reproductivă [1].

Analiza primo-nupțialității a populației în vârstă nupțială arată că pentru populația feminină vârsta la care prima căsătorie a fost încheiată de 25% din numărul total de femei ce s-au căsătorit prima dată a fost în jurul vârstei de 22 de ani. Jumătate din totalul numărului de femei încheiau prima căsătorie atingând vârsta de 24-25 de ani în perioada 1998-2015. Vârsta la care prima căsătorie a fost încheiată de 75% din numărul total de femei a cunoscut fluctuații de 1-2 ani în perioada analizată. Dacă la începutul perioadei 1/3 din populația feminină se căsătorea pentru prima dată la vârsta de 31 de ani, atunci către anii 2005-2011 această vârstă era de 29 de ani. Ulterior, se înregistrează o creștere ușoară a acestei vârste către 30 de ani. Cele mai frecvente căsătorii în rândul populației feminine s-au încheiat la vârsta de 21 de ani la începutul perioadei analizate și 23 de ani începând cu anul 2014-2015.

La populația masculină indicatorii analizați au valori mai înalte comparativ cu populația feminină. Vârsta la care prima căsătorie a fost încheiată de 25% dintre bărbați a variat între 23-25 de ani pentru perioada analizată. Jumătate din totalul numărului de bărbați au încheiat prima căsătorie atingând vârsta de 25 de ani pentru anii 1998-1999, iar vârsta de 29 de ani către anul 2015, o diferență de 4 ani. Se observă, de asemenea, o creștere a vârstei la care pentru prima dată populația masculină a încheiat prima căsătorie în jurul a 75% din numărul total de bărbați, de la 32 de ani în anul 1998 la 38 de ani în anul 2015, o creștere de 6,1 ani. Cele mai

frecvente căsătorii în rândul bărbaților au fost încheiate la vârsta de 22 de ani în anul 1998 și 27 de ani în anul 2015, o creștere de 5 ani într-o perioadă de 17 ani (*tabelul 2*).

Tabelul 2

Repartizarea după vârstă a primo-nupțialității, pe sexe, Republica Moldova, 1998-2015

	FEMEI					BĂRBAȚI				
	Prima quartilă	Mediana	A treia quartilă	Vârsta medie la prima căsătorie	Vârsta modală	Prima quartilă	Mediana	A treia quartilă	Vârsta medie la prima căsătorie	Vârsta modală
1998	22.3	25.1	31.4	21.3	21.1	23.6	25.7	32.3	24.0	22.7
1999	22.1	24.8	30.9	21.4	21.2	23.5	25.4	31.9	24.1	22.8
2000	22.2	25.0	31.2	21.5	21.4	23.8	26.1	32.8	24.3	22.9
2001	22.2	25.0	31.2	21.7	21.5	23.9	26.3	33.2	24.5	23.1
2002	22.1	24.7	30.9	21.9	21.7	23.9	26.3	33.2	24.6	23.2
2003	21.9	24.3	30.2	22.2	21.9	23.7	25.9	32.6	24.9	23.5
2004	21.9	24.3	30.2	22.4	21.9	23.8	26.1	32.9	25.1	23.7
2005	21.8	24.1	29.9	22.6	22.1	23.7	25.9	32.6	25.3	23.8
2006	21.8	24.0	29.8	22.7	22.1	23.7	25.9	32.6	25.3	23.9
2007	21.7	23.9	29.6	22.9	22.3	23.6	25.7	32.3	25.4	24.0
2008	21.7	24.0	29.7	23.0	22.3	23.8	26.2	33.0	25.6	24.3
2009	21.7	24.0	29.7	23.2	22.4	23.9	26.3	33.2	25.8	25.0
2010	21.8	24.0	29.8	23.4	22.5	24.0	26.5	33.5	25.9	25.5
2011	21.8	24.1	29.9	23.6	22.7	24.3	27.0	34.3	26.2	25.9
2012	21.9	24.4	30.3	23.8	22.8	24.6	27.6	35.2	26.3	26.1
2013	22.0	24.5	30.5	24.0	22.9	24.8	28.0	35.8	26.5	26.3
2014	22.0	24.4	30.4	24.2	23.0	24.8	28.1	35.9	26.8	26.5
2015	22.1	24.7	30.7	24.7	23.4	25.7	29.8	38.5	27.4	27.0

Sursa: Banca de date statistice, BNS, www.statistica.md și calculele autorului.

Schimbările semnificative în comportamentul nupțial al populației feminine și masculine se observă analizând indicatorul vârsta media la prima căsătorie. Pentru femei și bărbați această vârstă a crescut cu 3,4 ani în perioada 1998-2015. Vârsta medie la prima căsătorie s-a încadrat în limitele vârstelor 21-24 de ani, iar la bărbați între 24-27 de ani, în perioada analizată (*figura 4*). La bărbați se observă o majorare mai înaltă a vârstei, ceea ce contribuie la majorarea diferenței medii dintre vârsta mirelui și a miresei.

Creșterea vârstei medii a primelor căsătorii accentuează schimbările intervenite în comportamentul matrimonial al tinerilor, încheierea căsătoriei nu mai este atât de importantă, tinerii se orientează mai mult spre obținerea independenței materiale. În Republica Moldova ca și în alte țări europene principala cauză a creșterii vârstei medii la prima căsătorie este creșterea nivelului de educație, se prelungește durata timpului dedicat studiilor.

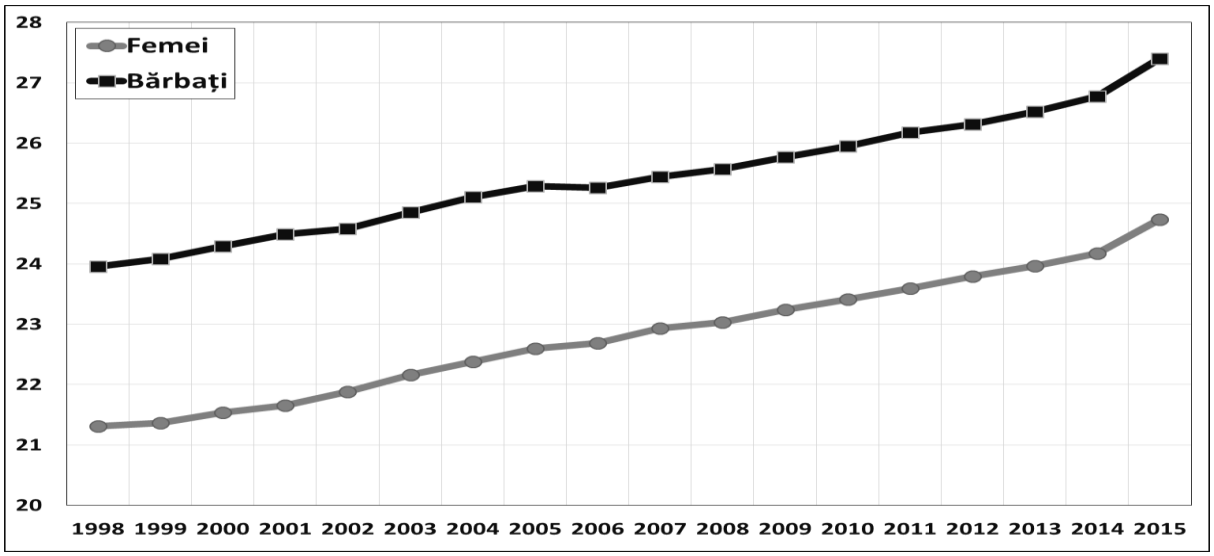

Figura 4. Dinamica vârstei medii a primo-nupțialității, pe sexe, Republica Moldova, 1998-2015

Sursa: Banca de date statistice și calculele autorilor.

Variaţiile de vârstă în intensitatea nupţialităţii bărbaţilor şi femeilor este legată, într-o oarecare măsură, de compoziţia structurală a populaţiei masculine şi feminine şi, de asemenea, apare diferenţa de vârstă în ceea ce priveşte vârsta la prima căsătorie. De asemenea, amânarea căsătoriei în rândul populaţiei masculine se datorează nu numai din cauza prelungirii perioadei de studii şi de a se angaja în câmpul muncii, specific ţărilor europene, dar şi din cauza ratei înalte a şomajului în rândul tinerilor, indisponibilitatea de a obţine o locuinţă şi migraţia forţei de muncă. De regulă, fetele se căsătoresc mai devreme, iar decalajul între vârsta medie la prima căsătorie a bărbaţilor şi femeilor este de aproximativ 2-3 ani.

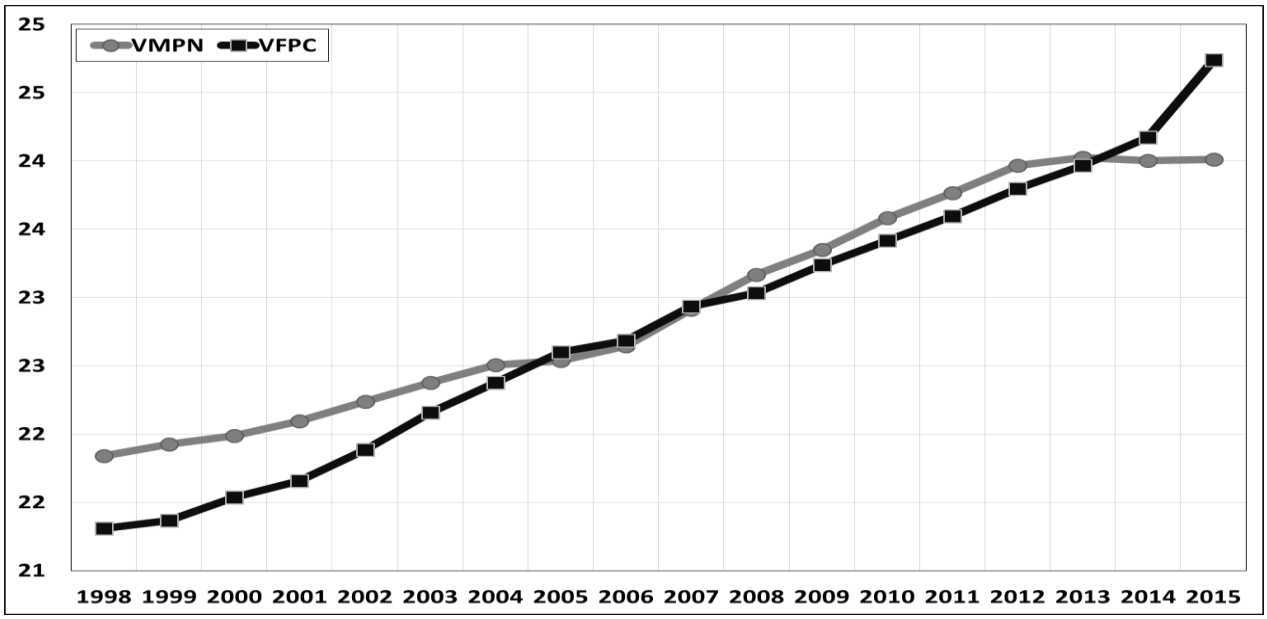

Figura 5. Dinamica vârstei femeii la prima căsătorie (VFPC) şi vârsta mamei la prima naştere (VMPN), Republica Moldova, 1998-2015

Sursa: Banca de date statistice şi calculele autorilor.

Schimbările intervenite în statutul femeii, antrenarea activă a acestora în activităţile economice şi orientarea spre o carieră profesională are un rol important în creşterea vârstei la prima căsătorie (VFPC) dar şi a vârstei mamei la prima naştere (VMPN). Astfel, diferenţa între aceşti doi indicatori este una minimă. La începutul perioadei analizate VFPC era mai mică cu 0,5 ani decât VMPN, valori ce s-au menţinut cu o diferenţă minimă şi pe parcursul anilor 1999-2005. În perioada 2006-2007 aceşti indicatori aveau aproximativ aceleaşi valori, iar începând cu anul 2008 se atestă o creştere a VMPN, astfel către anul 2015 se observă o creştere a VFPC faţă de VMPN, de 0,7 ani (*figura 5*). Valorile mici ale VMPN se datorează răspândirii relaţiilor sexuale premaritale, a uniunilor consensuale şi a căsătoriilor stimulate de sarcini.

Concluzii

Intensitatea căsătoriilor în perioada analizată a cunoscut fluctuaţii semnificative, specific acestei perioade este faptul că până în anul 2007-2008, căsătoriile erau încheiate într-o măsură mai mare la populaţia din mediul rural, iar începând cu 2009, cele mai multe căsătorii erau încheiate de populaţia din mediul urban, datorită componenţei structurale a populaţiei mai tinere.

Ponderea primei căsătorii la populaţia feminină şi la cea masculină în perioada analizată a crescut semnificativ în mediul urban, iar în mediul rural s-a redus. Ponderea celei de-a doua căsătorii s-a diminuat în mediul urban, iar în mediul rural a crescut uşor. În cazul celor de-a treia căsătorii, ponderea s-a intensificat în ambele medii de reşedinţă în perioada dată.

Analiza primo-nupţialităţii a populaţiei în vârstă nupţială arată că există o diferenţă pe sexe în ceea ce priveşte indicatorii nupţialităţii, femeile tind să se căsătorească la o vârstă mai tânără, comparativ cu bărbaţii, decalajul fiind de 2-3 ani. Cea mai înaltă intensitate a căsătoriilor pentru populaţia feminină înregistrându-se în grupul de vârstă 20-24 ani iar pentru populaţia masculină în grupul de vârstă 25-29 ani. Odată cu înaintarea în vârstă femeile îşi schimbă modul de gândire, amânând căsătoria pentru o vârstă mai înaintată, iar băieţii dacă nu se căsătoresc la o vârstă mai tânără, riscă să-şi păstreze statutul de necăsătorit pentru o perioadă mai lungă a vieţii.

În ultimii trei ani se observă o tendință de a naște primul copil la o vârstă cu circa un an mai mică decât vârsta femeii la prima căsătorie, deoarece mulți tineri duc o viață conjugală până la înregistrarea căsătoriei, iar apariția unui copil precipită încheierea căsătoriei mai devreme decât a fost planificat.

Amânarea formării familiei spre vârste mai mature este influențată de modificarea statutului socioeconomic al populației Republicii Moldova. Creșterea șomajului, migrația forței de muncă, inaccesibilitatea locuințelor pentru familiile tinere sunt factorii esențiali ce contribuie la transformarea modelului de vârstă la căsătorie. Modificarea comportamentului matrimonial al populației a fost influențat de fenomenul de depopulare a țării, dar și de disproporțiile în structura populației pe grupe de vârstă.

Referințe bibliografice

1. GAGAUZ, Olga, STRATAN, Alexandru ș.a. Analiza Situației Populației în Republica Moldova. Chișinău: CCD, UNFPA, 2016. 134 p. ISBN 978-9975-53-740-7.
2. AVDEEV, A., MONNIER, A. Marriage in Russia: A complex phenomenon poorly understood. In: Population: An English Selection. 2000, vol. 12, pp. 7-49. [Accesat 19.02.2018]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/236873136_Marriage_in_Russia_A_Complex_Phenomenon_Poorly_Understood
3. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ. Situația demografică în Republica Moldova în anul 2008. [Accesat 15.03.2018]. Disponibil: http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id=2627&idc=168
4. GAGAUZ, Olga. Familia contemporană între tradițional și modern. Institutul Integrare Europeană și științe Politice, AȘM. Chișinău 2011. ISBN 978-9975-57-021-3. [Accesat 20.03.2018]. Disponibil: http://ccd.ucoz.com/_ld/0/4_CCD-monografia-.pdf
5. GAGAUZ, Olga. Modelarea statistică și analiza nupțialității populației din Republica Moldova. In: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice. 2010, nr. 1 (152). [Accesat 21.01.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Modelarea%20statistica%20si%20analiza%20nuptialitatii%20populatiei%20din%20RM_0.pdf
6. ГАГАУЗ, О.Е. Динамика брачности населения Республики Молдова в конце XX- начале XXI века. В: Проблемы народонаселения в зеркале историй: Шестые Валентеевские чтения: сборник докладов, 22-24 апреля 2010. Ред. В.В. ЕЛИЗАРОВ, И.А. ТРОИЦКАЯ. МГУ им. М.В. Ломоносова. Москва: МАКС Пресс, 2010, том 2, сс. 87-99. [Accesat 11.03.2018]. Disponibil: http://www.demoscope.ru/weekly/2011/0457/analit01.php
7. PENINA, Olga, JDANOV, Dmitri, GRIGORIEV, Pavel. Producing reliable mortality estimates in the context of distorted population statistics: the case of Moldova. MPIDR Working Paper WP-2015-011. 2015, november. [Accesat 20.03.2018]. Disponibil: https://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2015-011.pdf
8. PUUR, A., ZAKHAROV, S., RAHNU, L., MASLAUSKAITE, A., STANKUNIENE, V. Transformation of partnership formation in Eastern Europe: The legacy of the past demographic divide. In: Journal of Comparative Family Studies. 2012, vol. 43 (3), pp. 389-417. ISSN 0047-2328.
9. АРТАМОНОВА, А., МИТРОФАНОВА, Е. Матримониальное поведение россиян на фоне других европейцев. В: Демографическое обозрение. 2018, № 5 (1), сс. 106-137.
10. ЗАХАРОВ, С.В. Рождаемость в России: первый и второй демографический переход. В: Демографическая модернизация, частная жизнь и идентичность в России, 27-28 февраля 2002. Москва, 2002. [Accesat 20.03.2018]. Disponibil: http://www.demoscope.ru/weekly/knigi/konfer/konfer_08.html
11. СИНЕЛЬНИКОВ, А.Б. Субъективные причины развода: данные исследования. В: Вестник Московского Университета. Серия 18: Социология и Политология. 2017, № 3, сс. 116-139. ISSN 1029-3736.
12. СИНЕЛЬНИКОВ, А.Б. Значение брачности для семейно-демографической политики в России. В: Моделирование демографического развития и социально-экономическая эффективность реализации демографической политики России: международная научно-практическая конференция, 3 декабря 2015. Москва, 2015, сс. 115-124. ISBN 978-5-7425-0178-7.
13. СЛЮСАР Л.И., ГАГАУЗ, О.Е. Брачность в Украине и Молдове в условиях социально-экономической трансформации: общие тенденции и национальные особенности. In: Sociologie și științe Politice. Chișinău, 2011, nr. 3 (157), pp. 147-161. ISSN 1857-2294. [Accesat 20.03.2018]. Disponibil: http://iiesp.asm.md/wp-content/uploads/2012/02/Revista-2011-nr3.pdf

Recomandat spre publicare: 30.11.2018

DINAMICA ÎNTRERUPERILOR DE SARCINĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANII 1995-2015

Elena BOLDIŞOR[1] (CARCEA), cercetător ştiinţific,
Institutul Naţional de Cercetări Economice, Republica Moldova

În articol sunt prezentate rezultatele cercetării cu privire la dinamica avorturilor în Republica Moldova în anii 1995-2015. Studiul este bazat pe datele Biroului Naţional de Statistică cu privire la numărul de avorturi. Indicatorii avorturi au fost recalculaţi pentru populaţia rezidentă, ceea ce oferă un grad mai înalt de veridicitate a intensităţii fenomenului de întrerupere de sarcină.

Rezultatele cercetării demonstrează că rata avorturilor la 1000 de naşteri vii şi la 1000 de femei de vârstă reproductivă în Republica Moldova pe parcursul perioadei analizate 1995-2015 a suportat schimbări în descreşterea incidenţei cu circa 3 ori. O metodă de contracepţie modernă este utilizată de 42% din femei căsătorite sau care se află în parteneriat. Se constată o dinamică pozitivă în structura metodelor de întrerupere a sarcinilor. Totodată, în comparaţie cu ţările economic dezvoltate, utilizarea avortului ca metodă de prevenire a sarcinii nedorite rămâne una ridicată, ceea ce impune necesitatea de promovare continuă a culturii contraceptive şi creşterii accesibilităţii populaţiei la metode moderne de prevenire a sarcinii nedorite.

Cuvinte-cheie: *întrerupere de sarcină, metode de contracepţie, comportamentul sexual.*

In the article the results of the research regarding the dynamics of abortions in the Republic of Moldova in 1995-2015 are presented. The study is based on the data of National Bureau of Statistics with reference to the number of abortions. The indicators on abortions have been recalculated for the resident population, which gives a higher level of accuracy on the intensity of pregnancy interruption. The results of the research show that in the Republic of Moldova during the period 1995-2015 the rate of abortions per 1,000 live births on 1,000 women of reproductive age has experienced changes in the incidence decrease by around 3 times. A modern contraception method is used by 42% of married women or who live with a partner. There is a positive dynamics in the structure of the methods of the pregnancy interruptions. However, compared to countries with developed economies, practicing abortion as a method of preventing unwanted pregnancy is still high, which imposes the need for continuous promotion of contraceptive culture and increasing accessibility of population to modern methods of preventing unwanted pregnancy.

Keywords: *abortion, contraceptive methods, spontaneous abortion.*

JEL Classification: J13, J19, J17, I39.
UDC: 613.888.2(478)

Introducere. Comportamentul sexual şi reproductiv al femeilor din Europa de Est a fost caracterizat printr-un acces limitat la metodele de contracepţie modernă până la sfârşitul anilor 1980. În acelaşi timp, fiind atestată atât lipsa educaţiei sexuale, precum şi nivelul ridicat al avorturilor induse, iar întreruperile de sarcină au fost un serviciu medical gratuit în majoritatea ţărilor din a doua jumătate a anilor 1950 [18]. Cultura avorturilor este un termen care caracterizează succint natura comportamentului de reglementare a naşterii în ţările socialiste din Europa Centrală şi cea de Est [5]. Termenul de „cultură a avorturilor" a fost introdus în circulaţie de Popov A. A. şi este un exemplu de contrapunct de succes. În acelaşi timp, Zdravomyslova E. numeşte toată cultura reproductivă din perioada sovietică ca fiind o „cultură a avorturilor". Conform mai multor specialişti din domeniu „cultura avorturilor" nu este momentul când societate s-a obişnuit cu această practică. Tot în acest sens legalizarea avorturilor şi „cultura avorturilor" sunt două lucruri total diferite. Pe motiv că lumea devine mai tolerantă privind drepturile femeilor, în special dreptul la avort, numai dacă nu se renunţă la conotaţia negativă a termenului, putem spune că cultura avortului se răspândeşte în toată lumea (dincolo de fosta regiune socialistă) [21]. Controlul naşterii în cadrul familiei a devenit mult timp o practică de masă în această regiune, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste fiind una dintre primele regiuni din lume în ceea ce priveşte avortul, iar în URSS, republicile europene "conduceau" [22].

Liberalizarea legii de efectuare a întreruperilor de sarcină, împreună cu sistemele de sănătate curative mai avansate decât medicina preventivă au creat obţinerea uşoară şi acceptabilă din punct de vedere social. Contraceptivele moderne în special pastilele contraceptive au fost inaccesibile, cele mai multe cupluri foloseau metodele tradiţionale de protecţie, ele de cele mai multe ori fiind ineficiente. Tranziţia spre utilizarea dominantă a contraceptivelor moderne de către majoritatea populaţiei, în mod obişnuit, este denumită ca „revoluţia contraceptivă" [5]. Există două metode

[1] © ***Elena BOLDIŞOR[1] (CARCEA), carcea.elenaa@gmail.com***

principale de control al nașterilor în cadrul familiei, una este prevenirea sarcinilor nedorite cu ajutorul contracepției și a doua avortului indus. Un tip modern și eficient de control al sarcinilor se caracterizează prin utilizarea primei metode, atunci cât are loc prevenirea sarcinii și nu întreruperea ei. Această metodă de control al numărului total de sarcini în rândul femeilor pe parcursul vieții lor este aproximativ egal cu numărul de copii născuți [20].

Multe societăți tolerează relațiile sexuale premaritale, prin urmare tinerii au o experiență sexuală relativ timpurie, și de obicei înainte de căsătorie. În mare parte primul act sexual are loc fără folosirea unei metode de contracepție, iar sarcina de cele mai multe ori survenind la scurt timp după debutul vieții sexuale și reproductive. Controlul general scăzut al persoanelor asupra sănătății sexuale și reproductive a rezultat într-o proporție mare de nașteri nedorite care a condus la acceptarea culturii avortului. O parte a declinului înregistrat în ratele de avort pot fi cauzate și de înregistrarea incompletă a avorturilor, în special în țările în care sunt efectuate în instituțiile de sănătate private, ceea ce este specific și pentru țările unde sistemul de sănătate este deteriorat [18], iar această practică fiind reprezentativă și pentru Republica Moldova. Uneori se sugerează că numărul real de avorturi este mai mare decât cel înregistrat, din cauza rapoartelor incomplete ale instituțiilor medicale private, precum și înregistrarea incompletă a avorturilor sau înregistrarea în alte diagnostice în organizațiile de stat în scopul păstrării confidențialității sau din motive financiare. La fel nu sunt efectuate, investigații speciale privind caracterul complet al înregistrării avorturilor în clinicile private [23, 17]. Femeilor care sunt active sexual, contracepția modernă este cea mai bună metode de protecție a unei sarcini nedorite. În majoritatea țărilor persoanele asigurate financiar recurg mult mai des la contracepția modernă decât cei cu un venit mai redus [6].

Conform Studiului Demografic și de Sănătate din Republica Moldova la vârsta reproductivă, mai mult de o treime din numărul de femei (37%), au avut cel puțin un avort, iar procentajul avorturilor crește o dată cu vârsta, fiind asociat cu un grad mai mare de expunere la riscul apariției unei sarcini. Aproximativ 60% din femei cu vârsta de peste 35 ani au avut cel puțin un avort, ponderea sporește pentru femeile care au mai puțin de trei copii în viață, și scade pentru femeile unde există mai mulți de trei copii. Nu există diferențe semnificative în ceea ce privește numărul avorturilor după mediu de reședință, însă s-a constatat că femeile cu un statut social-economic inferior nu raportează acest eveniment din viață, decât cele cu un statul social-economic mai ridicat [3]. Unii dintre factorii care contribuie la rata ridicată a avorturilor o constituie lipsa cunoștințelor despre metodele de contracepție precum și utilizarea lor, la fel accesibilitatea financiară redusă pentru contracepția modernă. Femeile care se confruntă cu o sarcină neplanificată sunt forțate de a lua decizii dificile, printre aceste fiind și o întrerupere de sarcină. Aceste decizii de cele mai multe ori sunt influențate de mai mulți factori, precum: disponibilitatea și accesibilitatea acestor servicii de întrerupere de sarcină artificiale; toleranța societății privind avorturile și nașterile; sprijinul oferit de către organizațiile non-guvernamentale. Decizia pe care trebuie să o ia femeia în momentul decisiv dese ori este foarte complicată deoarece are implicații sociale, financiare sau efecte secundare asupra sănătății. Nivelul scăzut al utilizării contracepției și nevoia nesatisfăcută privind serviciile de planificare familială poate contribui direct la creșterea nivelului avortului. Tradițiile culturale ale anumitor populații, privind metoda de contracepție tradiționale, ca actul sexual întrerupt pot contribui la un nivel de avorturi foarte ridicat. În general, nivelul avorturilor induse în Europa de Vest este destul de scăzut, cu toate acestea, necesitatea acestor servicii este ridicată în rândul femeilor cu un statut social economic mai redus [4].

Date și metode de cercetare. Studiul este bazat pe datele Biroului Național de Statistică cu privire la numărul de avorturi. Indicatorii cu privire la avorturi au fost recalculați pentru populația rezidentă [12], ceea ce oferă un grad mai înalt de veridicitate a intensității fenomenului de întrerupere de sarcină. Este cunoscută problema referitor la estimările numărului populației în Republica Moldova [6], din acest motiv indicatorii oficiali cu privire la avorturi sunt subestimați din cauză că se calculează pe populația *de jure* care include și cetățenii Republicii Moldova care sunt plecați peste hotare de 12 luni și mai mult. Estimările indicatorilor sunt realizate pentru perioada 1995-2015. Ponderea întreruperilor de sarcină după metoda de efectuare și distribuția avorturilor conform clasificării Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale din Republica Moldova a fost analizată conform datelor Centrului Național de Management în Sănătate din Republica Moldova.

Principalele rezultate. În societățile dezvoltate „cultura contraceptivă" a început a fi practicată pe scară largă până la mijlocul secolului al XX-lea, având și o perioadă de trecere, înlocuind metodele tradiționale de protecție cu cele moderne. Printre factorii care au determinat această schimbare în comportamentul contraceptiv al populației sunt: reducerea numărului de copii doriți în familie, dorința de a evita o sarcină neplanificată, precum și accesul la o varietate de metode contraceptive. Rata reală a sarcinilor neplanificate depinde nu doar de rata potențială de expunere riscului, dar și de măsura în care femeile utilizează metodele de contracepție și eficacitatea lor. Nu ar avea loc sarcini neintenționate dacă toate femeile care îți doresc să evite sarcina ar utiliza corect o metodă de protecție eficace. Din considerentul că nu toate femeile practică o metodă de protecție, iar contracepție este mai puțin eficace decât 100%, la fel și utilizarea lor într-o manieră abuzivă, o societate contraceptivă perfectă este doar un ideal. Prevalența contraceptivă variază în întreaga lume de la mai puțin de 10% dintre femeile de vârstă reproductivă în unele țări sub-Sahare, până la aproximativ 75% în multe țări dezvoltate [1]. Estimările periodice ale incidenței

avortului indus sunt necesare pentru a monitoriza progresul care are loc în domeniul reducerii nevoii nesatisfăcute de contracepție eficace și a incidenței sarcinii neintenționate [14]. În această lucrare sunt prezentate rezultatele cercetării cu privire la evoluția și particularitățile avortului în Republica Moldova.

Țările cu legi liberale privind avortul au de obicei un mecanism de colectare periodică a statisticilor naționale. Cu toate acestea, chiar și atunci, statisticile privind incidența avortului sunt în mare parte predispuse la raportarea greșită din mai multe motive: sursele potențiale de eroare includ avorturile din sectorul privat; includerea avorturilor spontane; îndreptarea avorturilor înregistrate ca pierderi de sarcină; contabilizarea avorturilor medicale sau așa-numita procedură de „reglementare menstruală"; includerea sau excluderea avorturilor nerezidenților și a migranților în statisticile naționale. Cele mai scăzute rate de avort induse sunt în Europa. Rezultatele indică diferențe persistente și semnificative, de până la patru ori, în ratele de întrerupere a sarcinii în rândul statelor membre ale UE. Cele 28 de state membre ale UE raportează anual aproximativ 1,2 milioane de avorturi, reprezentând 10,3 avorturi la 1000 de femei în vârstă de 15-49 de ani. Cea mai mică cifră a fost înregistrată în Germania, Grecia, Belgia, Țările de Jos și Portugalia (6-7,5 la 1000 de femei în vârstă fertilă). Estonia, Bulgaria, România având cea mai mare rată de 20 sau mai mult la 1000 de femei în vârstă de 15-49 de ani [8].

Legalizarea avortului în Republica Moldova a fost în anul 1955, iar specific din 1960 până acum este că întreruperile de sarcină să fie metoda esențială de reglementare a natalității. Cauzele ratelor ridicate de avort erau lipsa accesului la contracepție modernă și nivel redus de cunoștințe al populației în domeniul planificării familiale. Grație unor măsuri implementate în domeniul planificării familiale, numărul absolut al avorturilor s-a redus semnificativ din 1995 [6]. Scăderea ratei de avorturi în Republica Moldova mai poate fi explicată prin faptul că are loc o combinare dintre scăderea ratei de incidență a întreruperilor de sarcină, precum și trecerea la avorturile nedeclarate în statistica oficială, care sunt efectuate în instituțiile de medicină private. Bazele de date a acestui indicator fiind considerate incomplete, iar avorturile efectuate în domeniul privat compromit din ce în ce mai mult capacitatea cercetătorilor de a evalua tendințele pe baza a statisticilor oficiale [15].

Cea mai mare rată a avorturilor pe parcursul perioadei analizate o are România cu aproximativ 3153 întreruperi de sarcină la 1000 de născuți vii în 1990 și reducerea de până la 378 avorturi la 1000 de născuți vii în 2015. Aceasta este urmată de către Federația Rusă cu aproximativ 1971 întreruperi de sarcină la 1000 de născuți vii în 1990 și scăderea de până la 385 avorturi la 1000 de născuți vii în 2015. Pentru Ucraina și Bulgaria este specifică aproximativ aceiași intensitate privind întreruperile de sarcină la 1000 de născuți vii cu circa 1300-1500 avorturi în 1990. Precum și cu o micșorare de aproape 3 ori pentru Bulgaria cu 421 avorturi și o reducere de circa 6 ori pentru Ucraina cu 247 avorturi la 1000 născuți vii în anul 2015. Republicii Moldova conform datelor recalculate îi este reprezentativ 918 avorturi la 1000 de născuți vii în 1995 și diminuarea de până la 364 avorturi la 1000 de născuți vii în 2015. Totuși pe parcursul a 25 de ani se atestă o reducere semnificativă pentru toate țările analizate, încercându-se de a se ajunge la o rată de avorturi la 1000 de născuți vii cât mai scăzută *(figura 1)*.

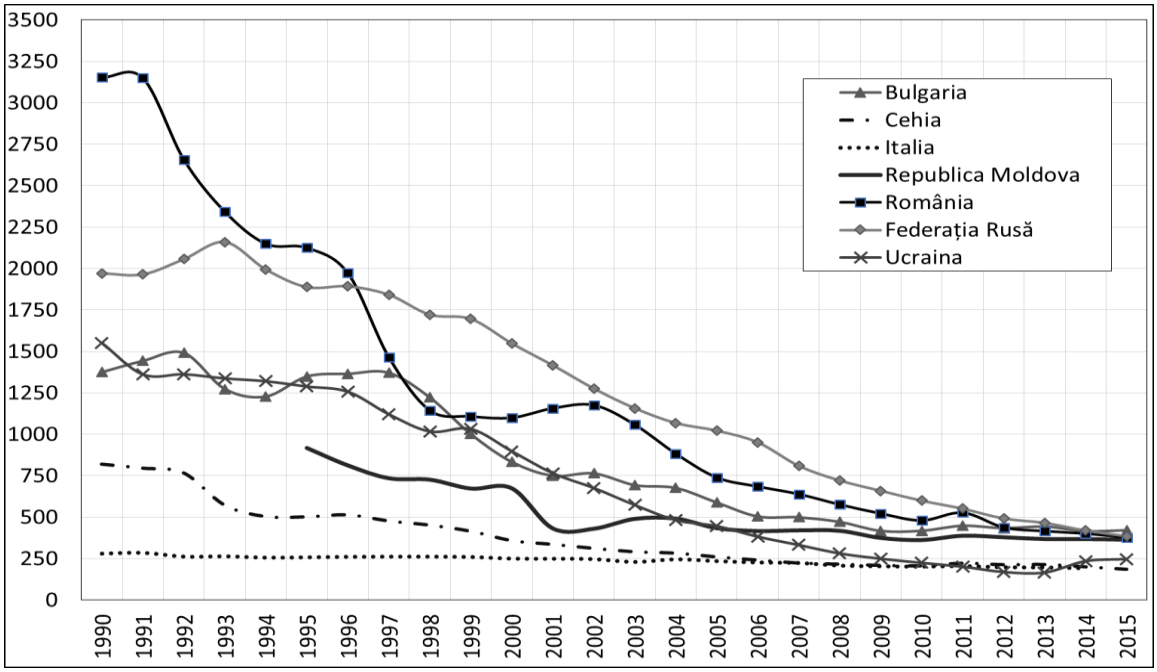

Figura 1. Rata avorturilor la 1000 de născuți vii în Republica Moldova și unele țări europene, perioada 1990-2015
Sursa: Pentru țările europene baza de date European Health for All database, pentru Republica Moldova calculele autorului din 1995 (numărul total de avorturi este disponibil doar din 1995 conform BNS) până în 2015.

Timp de mai mult de 27 de ani numărul anual de avorturi în Republica Moldova s-a redus în mod constant *(figura 2)*. Ratele de avort au fost cele mai ridicate în perioada 1989-1990, unde la 100 naşteri vii se revin 80 avorturi, având o tendința de descreștere rapidă pe o perioadă de 13 ani până în 2002. Din 1989 până în 2016, atât rata avortului la 1000 de femei în vârstă de 15-49 de ani, cât şi cea rata avorturilor la 100 de naşteri vii s-au redus de 4 şi 3 ori respectiv. Această tendință este într-o oarecare măsură stabilă şi până în ziua de astăzi, fără schimbări majore, unde s-a ajuns să fie reprezentativ 2 naşteri la un avort. Cu toate acestea, în prezent 25% din sarcini se soldează cu avort, aceasta pondere fiind reprezentativă pentru toată categoria de vârstă 15-49 de ani. Ratele de avort au valori şi reprezentativitate diferită când se analizează pentru grupe de vârste. Scăderea ratei avortului este influențată de către creşterea ratei totale a natalității, deci avorturi se transpun în naşteri. Aceasta fiind explicată prin faptul că tendința de reducere a ratei avorturilor prin creşterea ratei de fertilitate e în situația când la momentul apariției unei sarcini neplanificate, nu se recurge la un avort ci se finisează cu o naştere, însă cu toate acestea, situația este diferită de la caz la caz [20].

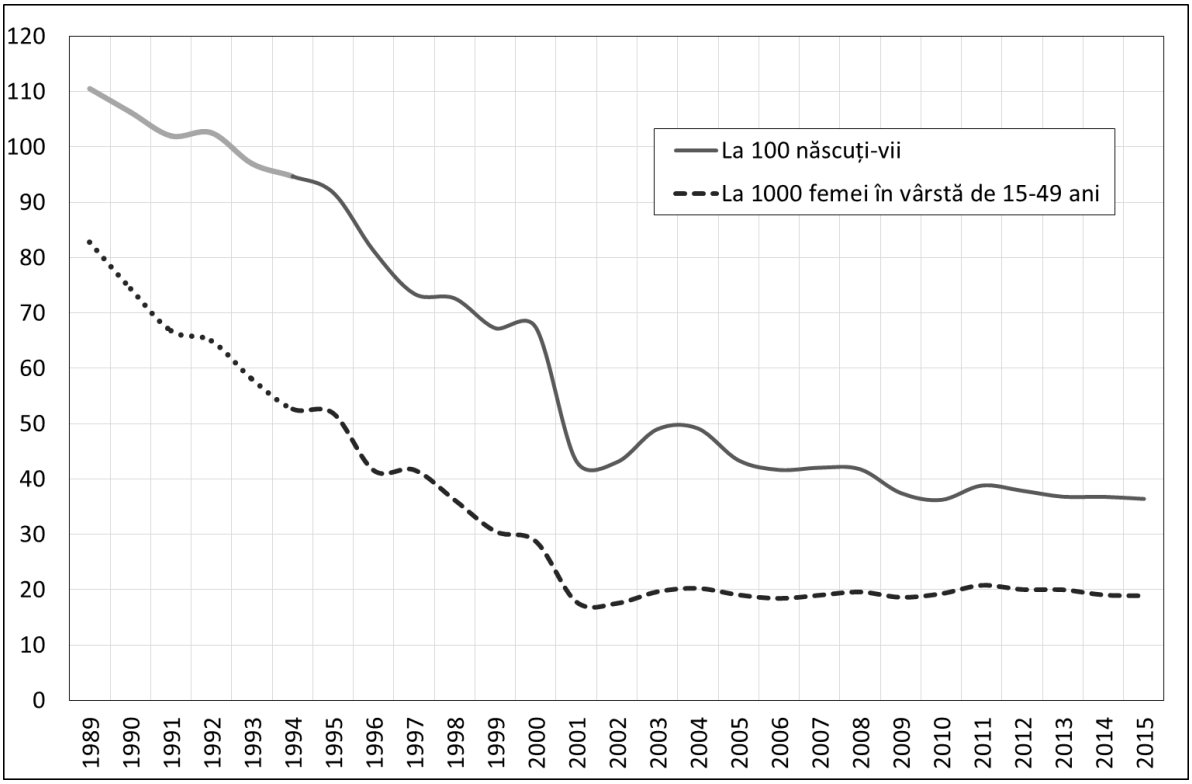

Figura 2. Rata avorturilor la 1000 de femei în vârstă de 15-49 de ani şi la 100 de naşteri vii, Republica Moldova, 1989-2015

Sursa: 1989-1994 TransMonEE, 1995-2016 calculele autorului.

Statistica oficială a avorturilor este prezentată în *tabelul 1,* iar ea include: avorturile spontane, artificiale medicale, ilegale şi cele artificiale sociale. În anul 2015, conform datelor Biroului Național de Statistică au fost înregistrare 14059 de avorturi, sau 19 la 1000 de femei în vârstă reproductivă, sau 36 la 100 naşterii vii. Cea mai semnificativă reducere a acestui indicator are loc din anii 2000-2001 cu aproximativ 10000 de întreruperi de sarcină mai puține, din motiv că începând cu 2001 informația este prezentată fără datele raioanelor din partea stingă a Nistrului şi municipiul Bender.

După cum s-a menționat deja, statisticile oficiale ale avorturilor în Republica Moldova, spre deosebire de multe alte țări, cuprinde şi avorturi spontane, cele care au început în mod spontan în afara instituției medicale şi în urma căruia femeia a ajuns în cadrul spitalului (fie acesta este un avort spontan, fie a existat o intervenție pentru a întrerupe sarcina). Acesta ar putea fi motivul pentru care Republica Moldova este în top privind rata avorturilor, comparativ cu alte țări unde statisticile includ doar avorturile artificiale. În 2015, procentul avorturilor spontane din numărul total de avorturi înregistrate s-a ridicat la aproape 23%, în comparație cu situația din 1995 unde prezenta 14%, iar cea mai ridicată proporție a avorturilor spontane din numărul total a fost în anul 2006 cu circa 28%.

Tabelul 1

Principalii indicatori ai avorturilor, Republica Moldova, 1995-2015

Anul	nr. total de avorturi*	la 100 naşterii vii	la 1000 în vârstă de 15-49 de ani
1995	57181	92	52
1996	46010	81	42
1997	38258	73	42
1998	33229	73	36
1999	27908	67	31
2000	26035	67	29
2001	16028	43	18
2002	15739	43	18
2003	17551	49	20
2004	17965	49	20
2005	16642	43	19
2006	15742	42	18
2007	15843	42	19
2008	15900	42	20
2009	14634	37	19
2010	14785	36	19
2011	15710	39	21
2012	14838	38	20
2013	14511	37	20
2014	13930	37	19
2015	14059	36	19

*Sursa: Calculele autorului, *datele Biroului Naţional de Statistică.*

În cazul în care din rata de avorturi la 1000 de femei de vârstă reproductivă se vor elimina avorturile spontane, se va ajunge la un indicator de 45 avorturi la 1000 de femei de vârstă 15-49 de ani, comparativ cu 52 întreruperi de sarcină la 1000 de femei de aceiaşi vârstă *(tabelul 1 şi 2)* în anul 1995. Conform datelor prezente s-a constatat că pe parcursul perioadei 1995-2015 intensitatea avorturilor s-a redus de 3.1 ori, în anul 2015 cu circa 14 avorturi la 1000 de femei de vârstă reproductivă. La fel tot în acest timp a avut o creştere semnificativă a avorturilor spontane din numărul total de avorturi de circa 1.7 ori din 1995 până în 2015. Acest fenomen poate fi explicat probabil prin faptul că pe parcursul perioadei analizate din 2002 până în 2010 are loc o creştere a numărului de naşteri vii, şi cu o scădere lentă până în 2015, iar în moment ce au loc un număr mai mare de conceperi de sarcină este o probabilitate mai mare a ratei avorturilor spontane [20]. Pentru a avea o comparare internaţională corectă în analiza internaţională a avorturilor la 1000 de femei de vârstă reproductivă este important de utilizat acest indicator care exclude întreruperile de sarcină spontane.

Tabelul 2

Rata avorturilor, excluzând avorturile spontane, la 1000 de femei în vârstă de 15-49 de ani, Republica Moldova, 1995-2016.

Anul	la 1000 de femei în vârstă de 15-49 de ani	proporţia avorturilor spontane din nr. total de avorturi
1995	45	14
1996	35	16
1997	34	18
1998	29	19
1999	24	20
2000	23	19
2001	13	25
2002	13	26
2003	15	24
2004	15	25
2005	14	25
2006	13	28
2007	14	26
2008	15	23

Anul	la 1000 de femei în vârstă de 15-49 de ani	proporția avorturilor spontane din nr. total de avorturi
2009	14	23
2010	15	24
2011	16	24
2012	15	24
2013	15	26
2014	14	25
2015	14	23
1995/2015	3.1	
2015/1995		1.7

Sursa: Calculele autorului.

O tendință pozitivă în reducerea ratelor de avort este tipică pentru toate grupele de vârstă ale femeilor *(tabelul 3).* Pentru anii 1995-2015 rata avortului sub vârsta de 20 de ani a fost redusă de 2,8 ori, la vârsta de 20-34 de ani - de 3,4 ori și la vârsta de 35 de ani și peste - de 1,9 ori. Rata totală a avortului este un indicator integral care nu depinde de structura de vârstă a femeilor, în Republica Moldova acesta a scăzut de la 1,8 avorturi în medie la o femeie de vârstă reproductivă în 1995 până la 0,6 în 2015, fiind o reducere de circa 2,8 ori.

Tabelul 3

Ratele specifice de avort și rata totală a avorturilor, Republica Moldova, 1995-2015

Anul	Rata avorturilor la 1000 femei de vârsta respectivă			Rata totală de avort
	15-19 ani	20-34 ani	35 ani și peste	
1995	31	93	20	1.84
1996	25	73	18	1.49
1997	27	74	18	1.52
1998	21	66	15	1.33
1999	20	55	13	1.12
2000	18	52	12	1.05
2001	11	32	8	0.65
2002	11	32	7	0.64
2003	11	35	9	0.71
2004	10	38	8	0.73
2005	10	35	8	0.68
2006	9	33	7	0.65
2007	10	34	7	0.66
2008	10	34	8	0.68
2009	12	31	8	0.63
2010	11	30	9	0.65
2011	15	31	10	0.69
2012	13	29	10	0.66
2013	13	29	11	0.66
2014	11	27	10	0.62
2015	11	27	11	0.62
1995/2015	2.8	3.4	1.9	2.97

Sursa: Calculele autorului.

În perioada 1995-2001 nivelul de avorturi în grupa de vârstă de 20-34 de ani a scăzut aproape liniar până în anul 2001, apoi cu o reducere lentă până în 2015. Reprezentativ acestei grupe de vârstă îi este cea mai mare pondere privind ratele specifice de avort, iar în 1995 acest indicator este de 93 întreruperi de sarcină la 1000 de femei de vârsta respectivă, de aproximativ 3 ori mai mult decât în cazul celorlalte două grupe de vârstă. La fel se atestă o scădere importantă a avorturilor în anul 2001, de aproximativ 1,6 ori (32 avorturi la 1000 de femei de vârstă 20-34 de ani) continuând cu o reducere lentă până în 2015. În cazul adolescenților nu se observă o astfel de schimbare bruscă, precum și pentru grupa de vârstă 35 de ani și peste, având în ambele cazuri o reducere relativ lentă din 1995 până în 2001, de circa 3 ori. Grupei de vârstă 35 de ani și peste îi este specific cea mai redusă rată specifică de avorturi la 1000 de femei, cu 20 de întreruperi de sarcină în 1995, o micșorare de până la 8 avorturi în 2001 și o menținere pe restul perioadei analizate. Se observă o creștere a acestui indicator în cadrul acestei grupe de vârstă din anul 2010 până în 2015 (*figura 3).*

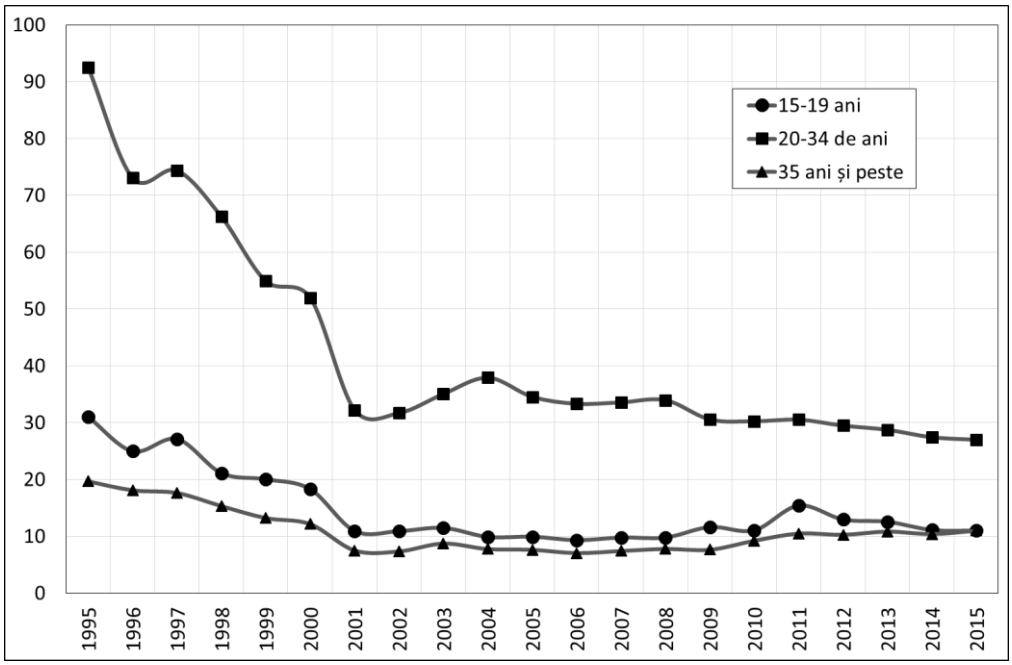

Figura 3. Ratele specifică de avort, Republica Moldova, 1995-2015

Sursa: Calculele autorului.

Distribuția avorturilor în conformitate cu forma înregistrărilor statistice Ministerului Sănătății, Muncii şi Protecției Sociale din Republica Moldova este prezentată în *figura 5.* Majoritatea avorturilor (68-71%) începând cu anul 2012 până în 2016 fără diferențe semnificative sunt "artificiale voluntare", adică sunt realizate la cererea femeii de până la 12 săptămâni de sarcină. Pe locul doi se plasează avorturile medicale cu circa 23-26%, din numărul total de avorturi. Avorturile artificiale medicale sunt cele care se efectuează în urma indicațiilor medicale pentru întreruperea voluntară a cursului sarcinii după 12 săptămâni şi până la sfârşitul săptămânii 21-a de sarcină. Indicații medicale precum: 1. malformațiile fetale incompatibile cu viața/incurabile; 2. stările în urma tratamentului chirurgical cu înlăturarea unui organ vital important; 3. maladiile sau stările patologice care pun în pericol sănătatea şi viața femeii gravide [10]. Locul trei îl ocupă întreruperile de sarcină spontane în proporție de circa 5 - 7% din rata totală a avorturilor, considerându-se acele avorturi care au loc fără a fi provocate voluntar de către femeie sau un lucrător medical. Avortul spontan reprezintă o problemă medicală frecventă, fiind până în prezent una dintre cele mai complexe şi actuale probleme ale medicinii moderne. Rata pierderilor reproductive este dificil de estimat, dar se consideră că mai mult de 50% din numărul total de sarcini care survin, se întrerup în termene timpurii, adeseori nefiind suspectate şi înregistrate de femei. Aproximativ 10-20% din sarcinile înregistrate se termină cu pierderea spontană a sarcinii până la 20 săptămâni de gestație. Din ele, 80% se întrerup în primul trimestru de sarcină. Cauzele cunoscute ale avortului spontan recurent sunt multiple şi complexe (cauze infecțioase, endocrine, imunologice, anatomice, genetice etc.). În pofida eforturilor cercetătorilor de a soluționa această problemă, incidența patologiei date rămâne crescută până în prezent, astfel că în 60% din cazuri etiologia pierderii spontane a sarcinii nu poate fi precizată [19], iar în unele cazuri fiind menționată și proporția de 80% din cazuri că „rămân inexplicabile [1]. În baza unui studiu realizat s-a demonstrat că imaginea femeile de vârstă reproductivă diagnosticate cu avort spontan recurent este: consumatoare de cafea, fumătoare, care prezintă regim alimentar tip omnivor, dar neechilibrat, cu un ritm alimentar inadecvat şi consum redus de fructe şi legume proaspete [19].

Avorturile artificial sociale se plasează pe ultimul loc cu o pondere foarte mică de circa 1%. Prin întreruperile de sarcină artificiale sociale se presupune întreruperea voluntară a cursului sarcinii după 12 săptămâni şi până la sfârşitul săptămânii 21-a de sarcină incluzând următoarele categorii: 1. vârsta femeii gravide sub 18 ani şi peste 40 ani; 2. sarcina survenită în urma violului, incestului sau a traficului cu ființe umane; 3. divorțul în timpul sarcinii; 4. decesul soțului în timpul sarcinii; 5. privațiunea de libertate sau de drepturi părintești a unuia sau a ambilor soți; 6. aflarea femeilor gravide în proces de migrație; 7. femeile gravide cu 5 şi mai mulți copii; 8. femeile gravide care au în grija sa: a. un copil mai mic de 2 ani; b. unul sau mai mulți membri ai familiei încadrați în gradul I de invaliditate, care necesită îngrijire, conform concluziei Consiliului de Expertiză Medicală a Vitalității; 9. asocierea a minim 2 circumstanțe: lipsa domiciliului, lipsa surselor financiare de existenta, abuz de alcool sau/şi droguri, acte de violență domestică, vagabondaj [10].

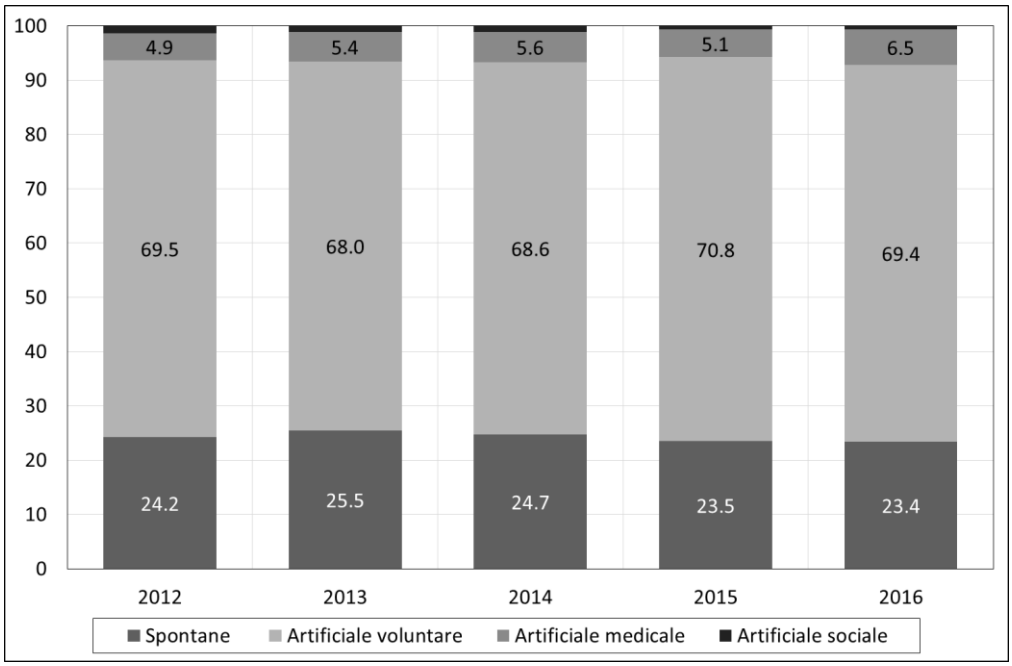

Figura 4. Distribuția avorturilor conform clasificării Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale din Republica Moldova, % din numărul total de avorturi înregistrate, 2012-2016

Sursa: Centrul Național de Management în Sănătate.

În ultimii ani, în Republica Moldova au fost întreprinse un șir de măsuri orientate spre ameliorarea sănătății sexuale și reproductive pentru elaborarea unui cadrul legislativ din domeniu, precum și lansarea diferitor programe naționale. Efectuarea avortului în condiții de siguranță constituie o componentă a sănătății sexuale și reproductive a femeilor, fiind unul dintre cele mai importante domenii ale Strategiei Republicii Moldova [13].

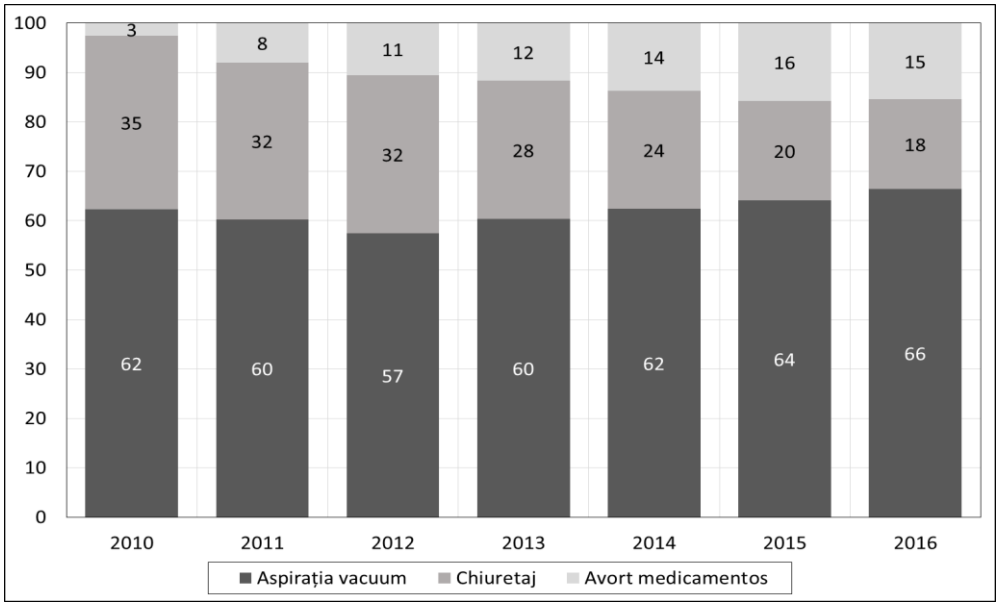

Figura 5. Ponderea întreruperilor de sarcină după metoda de efectuare în Republica Moldova, perioada 2010-2016

Sursa: Centrul Național de Management în Sănătate.

În Republica Moldova în 2016, 66% dintre întreruperile de sarcină au fost efectuate prin metoda aspirației vacuum (aici fiind incluse ambele tipuri cea manuală și electrică), fiind una dintre cele mai recomandate metode de către Organizația Mondială a Sănătății *(figura 6)*. Comparativ cu anul 2010, se atestă o creștere semnificativă a celor două metode de avort considerate sigure și o descreștere a celei nesigure. În 2010 metoda chiuretajului presupunea 35% din numărul total de avorturi, însă timp de 7 ani, această pondere s-a redus la 18%,

fiind considerată o reducere benefică. Asta ar presupune că, la moment în cadrul instituțiilor medicale se efectuează aceste proceduri care nu presupun careva riscuri asupra sănătății femeii, iar calificarea personalului medical este la un nivel destul de înalt. Metoda de avort medicamentos pe parcursul perioadei analizate prezintă o creștere de circa 1-2% pe an, ajungând în anul 2016 la o proporție de 15% din rata totală a avorturilor.

Un moment foarte important privind evoluția siguranței avortului indus până în prezent este creșterea constantă a utilizării întreruperii de sarcină medicamentoasă, având un impact important asupra morbidității şi mortalității legate de avort [16]. Accesul la avortul indus poate oferi femeilor (cuplurilor) un instrument de a exclude sarcinile neplanificate şi, astfel, de a avea un control mai bun asupra evenimentelor ciclului de viață, precum educația, ocuparea forței de muncă, dezvoltarea carierei şi căsătoria [11].

La începutul secolului XX, metodele contraceptive moderne în primul rând metodele hormonale, DIU-urile (dispozitivele intrauterine), sterilizarea şi prezervativele, au devenit principalul instrument de reglementare a naşterilor din Europa de Nord şi de Vest, la fel s-au răspândit şi în Europa de Sud şi fostele țări socialiste din Europa Centrală şi de Est. Contracepția şi avorturile induse au fost principalele mijloace de reglementare a fertilității în Europa în ultimele decenii. Clasificarea generală acceptată a contraceptivelor moderne include: sterilizarea (feminină şi masculină), prezervativele, dispozitivele intrauterine şi diferite forme de contracepție hormonală, cum ar fi pilula, injectabilele şi implanturile. Metoda calendarului, retragerea, abstinența prelungită şi dușul după actul sexual sunt considerate metode tradiționale. Metodele moderne sunt foarte eficiente atunci când sunt administrate corect, în timp ce metodele tradiționale tind să aibă rate de eşec ridicate. Având în vedere că metodele contraceptive tind să fie utilizate diferențiat în funcție de vârstă (mai ales în rândul femeilor), se observă o creştere aproape universală a utilizării metodelor mai eficiente, a sterilizării şi a pilulei. În țările în care revoluția contraceptivă este completă, utilizarea metodelor tradiționale este acum aproape zero.

Utilizarea metodelor de contracepție modernă de către populație facilitează un comportament sexual şi reproductiv sănătos şi conştient. Contraceptivele moderne au redus incidența sarcinilor şi naşterilor nedorite, ceea ce, la rândul lor, au redus incidența avorturilor. Aceasta din urmă este o contribuție semnificativă la îmbunătățirea sănătății sexuale şi reproducerii. Contraceptivele moderne au contribuit la scăderea sarcinilor nedorite şi a naşterilor la toate vârstele. În majoritatea țărilor, acest declin a fost mai pronunțat în rândul femeilor tinere, în special al adolescenților. Utilizarea contraceptivelor moderne, completată cu accesul relativ uşor la avorturile induse, oferă femeilor (cuplurilor) instrumente care le permit să aibă un control mai mare asupra evenimentelor ciclului de viață, cum ar fi educația, ocuparea forței de muncă, dezvoltarea carierei şi căsătoria [5].

Prin aceasta se poate explica faptul că atunci când prevalența utilizării moderne a metodei este de aproximativ 70%, rata de avort este, de obicei, în intervalul de 10-30 avorturi la 1000 de femei în vârstele de reproducere. Când prevalența este de 40-60%, ratele avorturilor cresc la 30-50 la 1.000. Dar în acelaşi timp este foarte complicat de a avea o adevărată imagine a „culturii contraceptive" deoarece datele cu privire la utilizarea contraceptivelor se referă la femeile căsătorite sau care se află în parteneriat, în timp ce ratele de avort se bazează pe toate femeile [9].

O reducere semnificativă a ratei de avort indică modificări ale comportamentului contraceptiv în masă al populației. Când rolul principal în structura metodelor de control al naşterilor este dobândit prin metodele de planificare familială, planificarea devine mai eficientă. În anul 2008 numărul de femei care utilizau dispozitive intrauterine a constituit 14477 şi s-a redus cu până la 11603 în anul 2012. Contraceptive orale combinate utilizate de către femei imediat după o întrerupere de sarcină în 2012 a fost de 300 la 100000 femei în vârstă de 15-49 de ani, fără diferențe semnificate privind utilizarea prezervativului imediat după o întrerupere de sarcină cu 271 la 100000 femei în vârstă de 15-49 de ani *(tabelul 4).*

Tabelul 4

Folosirea mijloacelor de contracepție în rândul populației feminine din Republica Moldova

Anul	2008	2009	2010	2011	2012
Numărul de femei care utilizează dispozitive intrauterine					
Total	14477	14689	13977	11641	11603
la 100000 femei în vârstă de 15-49 de ani	1449	1478	1417	1190	1197
Numărul de femei care utilizează contraceptive orale combinate, imediat după întrerupere de sarcină					
Total	-	1692	1625	2072	2904
la 100000 femei în vârstă de 15-49 de ani	-	170	165	212	300
Numărul de femei care utilizează prezervative, imediat după întrerupere de sarcină					
Total	-	2124	2833	2538	2627
la 100000 femei în vârstă de 15-49 de ani	-	214	287	260	271

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Publicație statistică, Ocrotirea sănătății în Republica Moldova, 2013.

Conform datelor oferite de către baza mondială privind utilizarea contraceptivelor, femeile de vârstă reproductivă care sunt căsătorite sau se află în parteneriat utilizau în proporție de circa 74% o metodă de protecție în anul 1997 având o reducere cu până la 60% în anul 2012 *(tabelul 5)*. O metodă de contracepție modernă este utilizată de către aproximativ fiecare a doua femeie căsătorită sau care se află în parteneriat în vârstă de 15-49 de ani în 1997 şi aproximativ 42% în 2012. Cea mai utilizată metodă de protecție modernă sunt dispozitivele intrauterine cu circa 38,4% în 1997 şi 19,8% în 2012, iar cea mai utilizată metodă tradițională este actul sexual întrerupt cu aproximativ 21,6% în 1997 şi 13,4% în 2012.

Informațiile despre activitatea sexuală, necesitatea contracepției şi utilizarea contraceptivă în rândul femeilor necăsătorite sunt disponibile pentru o mică parte din toate țările, iar estimările existente pot fi compromise prin sub-raportarea activității sexuale în care sexul premarital este stigmatizat [15].

Tabelul 5

Prevalența contraceptivă (%) a femeilor în vârstă de 15-49 de ani căsătorite sau se află în parteneriat

Metode	1997	2000	2005	2012
Orice metodă de contracepție	**73.7**	**62.4**	**67.8**	**59.5**
Orice metodă modernă de contracepție	**49.9**	**43.7**	**43.9**	**41.7**
Sterilizarea feminină	3.4	1.1	4.7	4.4
Dispozitivele intrauterine	38.4	34.5	25.2	19.8
Pilula contraceptivă	2.1	3.3	3.6	5.3
Prezervativul masculin	5.9	3.5	7.4	11.9
Orice metodă tradițională de contracepție	**23.8**	**18.7**	**23.9**	**17.7**
Metoda calendarului	2.0	4.3	3.5	3.0
Actul sexual întrerupt	21.6	13.9	19.6	13.4

Sursa: Baza de date World Contraceptive Use 2017, Estimates and Projections of Family Planning Indicators 2017.

Concluzii. Rata avorturilor la 1000 de naşteri vii şi la 1000 de femei de vârstă reproductivă în Republica Moldova pe parcursul perioadei analizate 1995-2015 a suportat schimbări în descreşterea incidenței cu circa 3 ori. Republica Moldova înregistrează în statistica oficială a avorturilor şi întreruperile de sarcină spontane, din acest motiv avem un nivel înalt al fenomenului. În cazul în care din rata de avorturi la 1000 de femei de 15-49 de ani se vor elimina avorturile spontane, se va ajunge la un indicator de 45 avorturi la 1000 de femei de vârsta respectivă, comparativ cu 52 întreruperi de sarcină la 1000 de femei de aceiaşi vârstă în anul 1995. Tot în acest context s-a constatat că pe parcursul anilor 1995-2015 intensitatea avorturilor s-a redus de 3.1 ori, în anul 2015 cu circa 14 avorturi la 1000 de femei de vârstă reproductivă. În acelaşi timp pentru a avea o comparare internațională corectă în analiza internațională a avorturilor la 1000 de femei de vârstă reproductivă este important de utilizat acest indicator care exclude întreruperile de sarcină spontane. O tendință pozitivă s-a observat în reducerea ratelor de avort tipică pentru toate grupele de vârstă ale femeilor. Rata totală a avorturilor în Republica Moldova a scăzut de la 1,8 avorturi în medie la o femeie de vârstă reproductivă în 1995 până la 0,6 în 2015, fiind o reducere de circa 2,8 ori. Majoritatea avorturilor începând cu anul 2012 până în 2016 fără diferențe semnificative sunt „artificiale voluntare", urmate de avorturile medicale cu circa 23-26%, din numărul total de avorturi. În Republica Moldova în 2016, 66% dintre întreruperile de sarcină au fost efectuate prin metoda aspirației vacuum. În 2010 metoda chiuretajului presupunea 35% din numărul total de avorturi, iar timp de 7 ani, această pondere s-a redus la 18%. Metoda de avort medicamentos pe parcursul perioadei analizate prezintă o creştere de circa 1-2% pe an, ajungând în anul 2016 la o proporție de 15% din rata totală a avorturilor.

Referințe bibliografice

1. BOICIUC, K., BADICEAN, D. ş.a. Trombofilia ereditară ca una din principalele cauze ale problemelor reproductive la femeile din Republica Moldova. In: Buletin de Perinatologie. 2015, nr. 1(65), pp. 61-68. ISSN 1810-5289.
2. BONGAARTS, J., WESTOFF, C.F. The Potential Role of Contraception in Reducing Abortion. In: Studies in Family Planning. 2000, vol. 31 (3), pp. 193-202. ISSN 0039-3665.
3. CENTRUL NAȚIONAL ŞTIINȚIFICO-PRACTIC DE MEDICINĂ PREVENTIVĂ, MINISTERUL SĂNĂTĂȚII ŞI PROTECȚIEI SOCIALE. Studiu Demografic şi de Sănătate Din Republica Moldova 2005. Chişinău, 2006. 396 p. ISBN 978-9975-908-65-8.
4. Causes and consequences: what determines our sexual and reproductive health? Entre Nous. 2011, no.73. 32 p. ISSN 1014-8485. [Accesat 12.07.2018]. Disponibil: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0018/158103/EN73.pdf

5. FREJKA, Tomas. Birth regulation in Europe: Completing the contraceptive revolution. In: Demographic Research. 2008, vol. 19/5, 1 iulie, pp. 73-84. [Accesat 12.07.2018]. Disponibil: https://www.demographic-research.org/volumes/vol19/5/19-5.pdf
6. GAGAUZ, O., STRATAN, A., BUCIUCEANU-VRABIE, M., PENINA, O., CIUBOTARU, V., CHEIANU-ANDREI, D. Analiza Situaţiei Populaţiei în Republica Moldova. Chişinău, 2016. ISBN 978-9975-53-740-7.
7. ГАУСМАН, Ж., МАЛАХЕР, С. Социальные детерминанты сексуального и репродуктивного здоровья: общий обзор. In: Entre Nous. 2011, № 73, cc. 4-7. ISSN 1014-8485. [Accesat 12.07.2018]. Disponibil: https://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Entre_Nous_73_Rus.pdf
8. LAANPERE, Made. Factors influencing women's sexual health and reproductive choices in Estonia. Dissertationes Medicinae Universitatis Tartuensis. 2015. [Accesat 12.07.2018]. Disponibil: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/47499/laanpere_made.pdf?sequence=1&isAllowed=y
9. MARSTON, C., CLELAND, J. Relationships Between Contraception and Abortion: A Review of the Evidence. In: International Perspectives on Sexual and Reproductive Health. 2003, vol. 29 (1), pp. 6-13. [Accesat 12.07.2018]. Disponibil: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12709307
10. MINISTERUL SĂNĂTĂŢII AL REPUBLICII MOLDOVA. Curriculum de instruire în AVORTUL ÎN SIGURANŢĂ pentru lucrătorii din asistenţa medicală primară. Chişinău, 2011. 33 p. [Accesat 12.07.2018]. Disponibil: https://www.avort.md/wp-content/uploads/2014/07/Curricul_Avortul-in-siguranta-pentru-lucratorii-din-asistenta-medicala-primara.pdf
11. MUREŞAN, Cornelia. Impact of Induced Abortion on Fertility in Romania. In: European Journal of population. 2008, vol. 24, no. 4, pp. 425-446. [Accesat 12.07.2018]. Disponibil: https://www.jstor.org/stable/40271648?seq=1#page_scan_tab_contents
12. PENINA, O., JDANOV, D.A., GRIGORIEV, P. Producing reliable mortality estimates in the contex of distored population statistics: the case of Moldova. MPIDR Working Paper WP-2015-011. Max Planck Institute for Demographic Reserch. 2015, november. 35 p. [Accesat 12.07.2018]. Disponibil: https://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2015-011.pdf
13. CENTRUL DE INSTRUIRE ÎN DOMENIUL SĂNĂTĂŢII REPRODUCTIVE. Protejăm Sănătatea Reproductivă. [Accesat 12.07.2018]. Disponibil: Disponibil: https://www.avort.md/
14. SEDGH, G., BEARAK, J. et al. Abortion incidence between 1990 and 2014: global, regional, and subregional levels and trends. In: The Lancet. 2016, vol. 388, july, pp. 258-267.
15. SEDGH, G., SINGH, S., HENSHAW, S., BANKOLE, K. A Legal Abortion Worldwide in 2008: Levels and Recent Trends. In: International Perspectives on Sexual and Reproductive Health. 2011, vol. 37 (2), pp. 84-94. ISSN 1944-0405.
16. SINGH, S., REMEZ, L. et al. Abortion Worldwide 2017: Uneven Progress and Unequal Access. New York: Guttmacher Institute, 2018. ISBN 978-1-934387-19-1.
17. SINGH, S., REMEZ, L., TARTAGLIONE, A. Methodologies for Estimating Abortion Incidence and Abortion-Related Morbidity: A Review. International Union for the Scientific Study of Population New York: Guttmacher Institute and Paris, 2010. ISBN 978-1-934387-07-8.
18. SOBOTKA, Tomas. *Re-emerging diversity: Rapid fertility changes in central and eastern Europe after the collapse of the Communist regimes*. In: *Population.* 2003, vol. *58* (4-5), pp. 451-485. ISSN 1957-7966.
19. VISTERNICEAN, Elena. Rolul dereglărilor metabolismului metioninei la femeile cu avort spontan recurent: diagnostic şi corijare obstetrică şi ginecologie: Teză de doctor în ştiinţe medicale. Chişinău, 2018. [Accesat 12.07.2018]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53450/visternicean_elena_thesis.pdf
20. АНДРЕЕВ, Е.М., БОГОЯВЛЕНСКИЙ, Д.Д. и др. Население России 2012 Двадцатый ежегодный демографический доклад. Москва: Издательский дом Высшей школы экономики, 2014. 412 с. ISBN 978-5-7598-1233-3.
21. ДЕНИСОВ, Б.П., САКЕВИЧ, В.И. В поисках абортной культуры. В: Инновационное развитие экономики России: ресурсное обеспечение: вторая международная конференция, 22-24 апреля 2009. МГУ им. М.В.Ломоносова, экономический факультет. Москва: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2009, том 3, сс. 626-635. [Accesat 12.07.2018]. Disponibil: https://docplayer.ru/28372213-V-poiskah-abortnoy-kultury.html
22. ДЕНИСОВ, Борис, САКЕВИЧ, Виктория. Расхождения в темпах снижения абортов нарастают. В: Демоскоп Weekly. 2012, № 505-506, 2-15 aprilie. [Accesat 12.07.2018]. Disponibil: http://www.demoscope.ru/weekly/2012/0505/tema01.php
23. САКЕВИЧ, Виктория, ДЕНИСОВ, Борис. Успехи в снижении количества абортов. В: Демоскоп Weekly. 2011, № 465-466, 2-22 mai. [Accesat 12.07.2018]. Disponibil: http://www.demoscope.ru/weekly/2011/0465/tema01.php#_FNR_6
24. САКЕВИЧ, Виктория. Тенденции и проблемы в сфере внутрисемейного регулирования рождаемости в Российской Федерации. В: Демографический журнал. 2016, № 2. [Accesat 12.07.2018]. Disponibil: https://www.proaist.ru/journal/vypusk-2/tendentsii-i-problemy-v-sfere-vnutrisemeynogo-regulirovaniya-rozhdaemosti-v-rossiyskoy-federatsii-/

Recomandat spre publicare: 31.11.2018

ALTE COMPARTIMENTE

RECENZIE

la monografia „Abordări sistemice ale fiscalităţii în România. Fiscalitatea. Fundamentare teoretică conceptuală. Volumul I
Autor: Mariana Rodica ŢÎRLEA, doctor, conferenţiar universitar, Universitatea Creştină, „Dimitrie Cantemir", Bucureşti, România

Înainte de toate, aşi vrea să spun câteva cuvinte despre autor. Doamna conferenţiar Mariana Rodica Ţîrlea poate fi considerată un model pentru orice cadru didactic universitar din România şi Republica Moldova, cât şi pentru cercetătorii ştiinţifici din domeniul economic. Domnia Sa activează în cadrul Universităţii Creştine „Dimitrie Cantemir", Bucureşti, Facultatea de Ştiinte Economice, Cluj Napoca în calitate de conferenţiar universitar. Este titular al disciplinelor Expertiză şi deontologie contabilă; Expertiză şi consultanţă fiscală; Asigurări şi reasigurări; Fiscalitate; Contabilitate bancară. Bogata activitate didactică şi de cercetare s-a conturat prin publicarea a 7 cărţi, a 12 manuale, precum şi a peste 100 de articole în calitate de autor şi coautor, publicate în reviste de profil din ţară şi străinătate.

Doamna doctor Mariana Rodica Ţîrlea şi-a desfăşurat şi desfăşoară în continuare cu pasiune şi perseverenţă munca de profesor, cercetător, economist şi jurist, încununată de rezultate deosebite, notabile a unei cariere valoroase.

Prezenta lucrare constituie fructul unui efort susţinut şi al unei experienţe bogate a dnei doctor Rodica Mariana Ţîrlea. Domeniul cercetat în cartea „Abordări sistemice ale fiscalităţii în România. Fiscalitatea. Fundamentare teoretică conceptuală. Volumul I" are o importanţă economică şi socială, deoarece chiar din spusele autorului „cunoaşterea fiscalităţii este o necesitate absolută pentru orice cultură economică care trebuie să orienteze, să motiveze şi să dea impulsuri". Cercetarea conceptului de fiscalitate este tratată de autor ca o problemă de mare importanţă atât pentru mediul de afaceri, cât şi pentru întreaga societate. Aşa afirmă autorul chiar în capitolul 1 „fiscalitatea reprezintă o categorie economică care exprimă relaţiile de repartiţie a unei cote părţi din veniturile contribuabililor persoane fizice şi persoane juridice, care se mobilizează sub formă de venituri fiscale la bugetul unic consolidat al statului şi care apoi se redistribuie sub forma cheltuielilor bugetare în care statul asigură controlling-ul în scopul satisfacerii anumitor obiective de politică socio-economică".

Astfel, primul capitol al cărţii este dedicat delimitării conceptuale a noţiunii de fiscalitate. Făcând trimitere la diverşi autori (Rachmuth, Badras, Berceanu, Constantinescu, Minea, Costaş etc.), doamna Mariana Rodica Ţîrlea reuşeşte să explice clar şi profund conceptul vizat. Totodată, într-un mod foarte explicit, autorul identifică coordonatele conceptuale ale fiscalităţii, principiile, semnificaţia acestuia şi a sistemului fiscal.

După cum menţionează autorul în capitolul 2, întrebarea-cheie este „De ce este necesară abordarea sistemică?". Preocuparea autorului este de a aduce argumente privind abordarea sistemică a fiscalităţii, dar şi cea bugetară.

În capitolul 3, întitulat „Sistemul fiscal şi politica fiscală", autorul relatează că „sistemul fiscal este definit ca ansamblu de principii, reguli, mod de organizare, aplicat prin legi şi acte normative cu putere de lege, în vederea colectării veniturilor statului şi reglementează cheltuirea acestora". Aici autorul trece în revistă principalele surse de venit ale statului: impozite, taxe şi contribuţii sociale, precum şi *elementele tehnice definitorii ale impozitelor şi taxelor*. Şi în acest context este foarte interesantă analiza făcută de autor privind politica fiscală.

Capitolul 4 este dedicat analizei conceptului de eficienţă, eficacitate şi controlling. Autorul relatează viziunea proprie asupra eficienţei şi eficacităţii la nivel microeconomic şi la nivel macroeconomic. O atenţie deosebită se acordă caracteristicii controlling-ului. Astfel, autorul accentuează că „controlling-ul în sine iniţiază, la nivel normativ, strategic şi operativ, un proces permanent de adaptare la condiţiile externe şi interne, care sunt supuse schimbărilor", iar „în calitate de promotor al unui proces de transformare planificată, controlling-ul depinde, de regulă, de voinţa şi de capacităţile angajaţilor în raport cu schimbările".

Capitolul 5 reprezintă un glosar de termeni specifici fiscalităţii, care, de asemenea, are o valoare aplicativă mare pentru toţi cei interesaţi de domeniul cercetat. Aşa cum menţionează autorul chiar la început de capitol, „pentru a putea fi înţeleasă fiscalitatea", s-a redactat acest glosar, care este redat „într-o manieră simplă şi uzuală". Autorul recomandă aceste definiţii pentru a fi studiate şi „pentru a nu lăsa loc distorsionării înţelesului acestora în teorie şi în practică".

În concluzie, pot spune că acest demers este unul de referinţă, care se distinge printr-o amprentă personală. Prin conţinutul de idei, prin abordări şi analize, lucrarea „ABORDĂRI SISTEMICE ALE FISCALITĂŢII ÎN ROMÂNIA. FISCALITATEA. FUNDAMENTARE TEORETICĂ CONCEPTUALĂ". Volumul I reprezintă o valoare ştiinţifică şi se înscrie ca o contribuţie deosebită în literatura de specialitate.

Dr. hab., conf. cercet. Rodica PERCIUN,
şefa Departamentului Cercetări Financiare şi Monetare,
Institutul Naţional de Cercetări Economice, Republica Moldova

RECENZIE

la monografia „Abordări sistemice ale fiscalităţii în România. Fiscalitatea. Fundamentare teoretică conceptuală. Volumul I

Autor: Mariana Rodica ŢÎRLEA, doctor, conferenţiar universitar, Universitatea Creştină, „Dimitrie Cantemir", Bucureşti, România

Lucrarea „ABORDĂRI SISTEMICE ALE FISCALITĂŢII ÎN ROMÂNIA. FISCALITATEA. FUNDAMENTARE TEORETICĂ CONCEPTUALĂ". Volumul I a autorului Mariana Rodica Ţîrlea reprezintă o abordare teoretică a perceptelor fiscalităţii.

Fiscalitatea este extrem de importantă, având o aplicabilitate largă în contextul actual al relaţiilor economice. Fiscalitatea, în fond, reprezintă o bună aplicare în practică a domeniului impozitării. Particularităţile studiului autorului este fundamentat pe principiile fiscalităţii, aparatul fiscal, sistemul fiscal şi politica fiscală din România. Resursele publice, de fapt, sunt fondate pe prelevarea unei părţi din veniturile persoanelor fizice şi juridice, rezidenţi ale unei ţări şi bazate pe respectarea, onorarea şi obligaţia acestora de a le raporta la o relaţie financiară.

Apariţia acestei lucrări reprezintă un real suport pentru cei care vor să-şi aprofundeze aspectele teoretice şi practice în domeniul fiscalităţii. Pusă în aplicare, fiind un bun suport pentru contingentul studios, dar şi pentru specialiştii în domeniu.

Autorul propune o structură destul de complexă, în care se regăsesc aşa elemente noi, precum: adnotarea şi glosarul de termeni folosiţi din domeniu, foarte comod şi utili pentru cei care sunt mai puţin cunoscuţi cu domeniul. Este apreciat şi cuprinsul în care se regăsesc logic structurate şi continuu subiectele cercetate, descrie şi analizate în context teoretic, ce formează o caracteristică complexă a domeniului fiscalităţii. Foarte reprezentativ şi destul de util şi comod este aplicarea surselor bibliografice de referinţă la finele fiecărui capitol în parte. Atât volumul, cât şi complexitatea capitolelor pot defini această lucrare o cercetare fundamentată în domeniu cu caracter inovativ şi actual.

Problematica abordată de autor, cu siguranţă, este de o importanţă majoră şi va fi apreciată la justa valoare de către cei interesaţi, iar raţionamentele în domeniul fiscalităţii cuprinse în lucrare vor justifica acest interes.

În acest context, exprim o dovadă absolută a talentului şi perceperii autorului în redarea subiectelor abordate.

Decanul Facultăţii Ştiinţe economice, USEM
Conferenţiar universitar, doctor în ştiinţe economice,
Lilia ŞARGU

REGULAMENTUL
de publicare a articolelor ştiinţifice în revista
„Analele Institutului Naţional de Cercetări Economice”

PREZENTAREA MANUSCRISULUI

Lucrările trebuie să fie originale şi să nu fie publicate în alte reviste/culegeri. Articolele se prezintă la redacţie cu două luni până la editare. Forma prezentării: pe suport de hârtie şi în format electronic. Textul trebuie să fie tipărit pe o singură parte.

STRUCTURA ARTICOLULUI

1. Titlul articolului
2. Autorul articolului: *Prenumele şi Numele, gradul ştiinţific, titlul ştiinţific, instituţia (fără prescurtări*), cu Nota de subsol la prima pagina a articolului: ©Nume Prenume[1] (autor), email
3. Rezumatul va conţine: actualitate, scopul cercetării, metodele principale de cercetare, cele mai relevante rezultate în urma cercetării în limba *engleză, română/rusă*
4. Cuvinte-cheie: 6-*8 cuvinte-cheie, în limba engleză, română/rusă*
5. JEL Classification (Journal of economic Literature Classification System: https://www.aeaweb.org/econlit/jelCodes.php)
6. Introducere (argumentarea actualității studiului/tematicii abordate)
7. Gradul de abordare științifică a temei și prezentarea acesteia în literatura științifică
8. Surse de date și metode aplicate
9. Rezultate obținute și discuții
10. Concluzii
11. Referinţe bibliografice: *până la 10-15 surse*
12. Data prezentării

CERINŢE TEHNICE

- Formatul textului de bază: A4 (margini: 20x20x20x20 mm); Times New Roman; 12pt; interval – 1,5, aliniere stânga-dreapta, alineat 10 mm
- Titlul articolului (centrat, cu majuscule, 12pt.)
- Autorul articolului (aliniere pe dreapta, bold, cursiv), numele de familie a autorului cu majuscule, 12pt.
- Rezumatul (aliniere stânga-dreapta, cursiv, alineat 10 mm, 12pt. (250 cuvinte)
- Cuvinte cheie (aliniere stânga-dreapta, cursiv, alineat 10 mm, 12pt.
- JEL Classification (aliniere pe dreapta, bold, cursiv, 12pt.)
- Lucrarea va conţine 8-10 pagini
- Elementele grafice (tabele şi figuri) trebuie să fie de calitate înaltă (alb-negru), se vor plasa, nemijlocit, după referinţa respectivă în text. Toate elementele, obligatoriu, sunt însoţite de denumire şi număr de ordine (deasupra tabelului, sub figură), sursă şi, după necesitate, informaţie suplimentară: notă, legendă (sub element).
- Referinţele bibliografice se plasează la sfârşitul articolului (*Nume, iniţiala prenumelui, titlu, editură, an, pagini*). În text se vor indica trimiteri bibliografice, conform numărului de ordine din referinţe (de ex., [1, p.10]).

DECLARAŢIE ETICĂ

La prima prezentare a articolului, autorul semnează, indică data şi confirmă că a făcut cunoştinţă cu *cerinţele de prezentare* a articolului spre publicare şi declaraţia privind responsabilitatea pentru autenticitatea materialului, totodată, transmite dreptul de autor editorului.

Declaraţie: *Declar pe proprie răspundere că lucrarea prezentată este autentică, fără tentă de plagiere. Autorii declară că nu există nici un conflict de interese, totodată, transmite dreptul de autor şi editorului.*

Data prezentării: _____*Semnătura:*_____.

PROCESUL DE RECENZARE

Toate lucrările, prezentate spre publicare în revista *„Anale INCE”*, sunt supuse recenzării „double-blind review sytem” de către Colegiul de redacție.

Colegiul de redacţie al revistei „Anale INCE”

[1] **© Nume Prenume (autor), email**

Adresa redacţiei:
Complexul Editorial, INCE, MD-2064,
or. Chişinău, str. Ion Creangă, 45.
tel.: +373-22-50-11-30, fax.: +373-22-50-74-37-94
web: ince.md/ro/complexul-editorial/;
e-mail: bircaiulita@mail.ru

Bun de tipar: 26.12.2018
Formatul 84/108/16. Coli de tipar 14,10.
Com. 12. Tirajul 100 ex.